

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
Fakulta verejnej správy

**VYBRANÉ KAPITOLY Z DIPLOMACIE
A MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI**

DRAHOMÍRA ONDROVÁ
KATARÍNA MIŇOVÁ

KOŠICE, 2025

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Fakulta verejnej správy

Vybrané kapitoly z diplomacie a medzinárodnej bezpečnosti

Drahomíra Ondrová, Katarína Miňová

Košice, 2025

Vybrané kapitoly z diplomacie a medzinárodnej bezpečnosti

Učebnica pre vysoké školy

Autori:

doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc., Mgr. Katarína Miňová, PhD.

Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach

Recenzenti:

doc. JUDr. Vlasta Kunová, CSc.

*Katedra medzinárodného práva, európskeho práva a právnej komunikácie, Právnická fakulta,
UMB v Banskej Bystrici*

Dr.h.c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA

Katedra verejnoprávných disciplín, Fakulta verejnej správy, UPJŠ v Košiciach

CC BY NC ND Creative Commons Attribution-NonCommercial-No-derivates 4.0 Licencia umožňuje dielo voľne zdieľať len s uvedením autora, bez komerčného použitia a bez akýchkoľvek úprav alebo

odvodených diel.

Za odbornú a jazykovú stránku tejto učebnice zodpovedajú autorky. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Umiestnenie: www.unibook.upjs.sk

Dostupné od: 22. 12. 2025

<https://doi.org/10.33542/VKD-0497-2>

ISBN 978-80-574-0497-2

Obsah

ÚVOD.....	13
DIPLOMACIA.....	13
MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ	16
1 HISTÓRIA DIPLOMACIE	19
1.1 DIPLOMACIA ANTICKÉHO GRÉCKA	19
1.1.1 PROXEN A JEHO ÚLOHY V ANTICKOM GRÉCKU	20
1.2 DIPLOMACIA RÍMSKEJ RÍŠE	20
1.3 DIPLOMACIA BYZANTSKEJ RÍŠE	21
1.4 TALIANSKA DIPLOMACIA.....	23
1.5 EURÓPA A KONZULÁRNE SLUŽBY	23
1.6 FRANCÚZSKA TRADIČNÁ DIPLOMACIA.....	24
1.7 ZÁPADNÁ EURÓPA, ŠTÁT A DIPLOMACIA.....	24
1.7.1 VESTFÁLSKY SYSTÉM.....	25
1.7.1.1 Historické pozadie vzniku Európskeho Vestfálskeho systému.....	25
1.7.2 PENTARCHIA A VEEMOCENSKÝ KONCERT V DIPLOMACII 19. STOROČIA	26
1.8 DIPLOMACIA PRED I. SVETOVOU VOJNOU	26
1.8.1 TRADIČNÁ DIPLOMACIA	27
1.8.2 POLITICKÁ REALITA PRED I. SVETOVOU VOJNOU A DIPLOMACIA.....	29
1.8.3 DIPLOMACIA POČAS I. SVETOVEJ VOJNY.....	29
1.9 MODERNÁ DIPLOMACIA.....	29
1.9.1 ZROD NOVEJ MODERNEJ DIPLOMACIE A WOODROW WILSON	29
1.9.1.1 14 bodov Woodrow Wilsona.....	30
1.10 II. SVETOVÁ VOJNA A DIPLOMACIA	32
1.10.1 II. SVETOVÁ VOJNA A KONIEC VESTFÁLSKEHO SYSTÉMU	32
1.10.2 DIPLOMACIA POČAS II. SVETOVEJ VOJNY	33
1.10.3 DIPLOMACIA PO SKONČENÍ II. SVETOVEJ VOJNY	33
1.11 OBDOBIE STUDENEJ VOJNY A DIPLOMACIA	33
1.11.1 VÝVOJ DIPLOMATICKÝCH VZŤAHOV V OBDOBÍ STUDENEJ VOJNY	34
1.11.2 KONIEC JADROVEJ BIPOLARITY A DIPLOMACIA.....	34

1.12 DIPLOMACIA NA KONCI 20. STOROČIA.....	36
1.12.1 DRUHY DIPLOMACIE KREOVANÉ V 20. A 21. STOROČÍ	36
1.12.1.1 Multilaterálna diplomacia.....	37
1.12.1.2 Kongresová diplomacia za okrúhlym stolom	37
1.12.1.3 Summitová diplomacia.....	37
1.12.1.4 Stretnutia na pokračovanie	38
1.12.1.5 Ad hoc summity	38
<u>2 OFICIÁLNA PROFESIONÁLNA DIPLOMACIA .....</u>	40
2.1 FUNKCIE OFICIÁLNEJ PROFESIONÁLNEJ DIPLOMACIE	40
2.2 DRUHY OFICIÁLNEJ PROFESIONÁLNEJ DIPLOMACIE	40
2.2.1 BEZPEČNOSTNÁ DIPLOMACIA	40
2.2.2 VOJENSKÁ DIPLOMACIA	41
2.2.3 NÁTIAKOVÁ DIPLOMACIA	42
2.2.4 HUMANITÁRNA DIPLOMACIA.....	44
2.2.5 EURÓPSKA DIPLOMACIA	44
2.3 DIPLOMACIA ODBORNÝCH PROFESIONÁLNYCH OBLASTÍ.....	45
2.3.1 HOSPODÁRSKA DIPLOMACIA	45
2.3.2 KULTÚRNA DIPLOMACIA	46
2.3.3 ŠPORTOVÁ DIPLOMACIA	47
2.3.4 AGRÁRNA, POĽNOHOSPODÁRSKA DIPLOMACIA	48
2.3.5 VEDECKO-VÝSKUMNÁ A INOVAČNÁ DIPLOMACIA.....	48
2.3.6 VEREJNÁ DIPLOMACIA.....	49
2.3.7 LOKÁLNA DIPLOMACIA	50
<u>3 GLOBÁLNA DIPLOMACIA .....</u>	54
3.1 HISTORICKÉ POZADIE.....	54
3.2 FORMY DIGITALIZÁCIE V DIPLOMATICKÝCH SLUŽBÁCH	55
3.2.1 ONLINE VIDEOHOVORY	55
3.2.2 ONLINE KONFERENCIE, KONZULTÁCIE A DISKUSIE	55
3.3 NEGATÍVNE DOPADY GLOBALIZAČNÝCH TRENDOV	56
3.4 DIPLOMACIA 21. STOROČIA.....	57

4 DIPLOMATICKÉ STYKY, DIPLOMATICKÉ MISIE A DIPLOMATICKÍ ZÁSTUPCOVIA 62

4.1 SPOLOČNÉ ZNAKY DIPLOMATICKÝCH STYKOV	62
4.2 DIPLOMATICKÍ ZÁSTUPCOVIA	63
4.2.1 STÁLE MISIE	63
4.2.2 TYPY DIPLOMATICKÝCH MISÍ.....	63
4.2.3 HODNOSTI DIPLOMATOV	65
4.2.4 ZAČIATOK A UKONČENIE DIPLOMATICKEJ MISIE.....	65
4.2.5 VÝSADY DIPLOMATICKEJ MISIE	66
4.2.6 KONZULÁRNE SLUŽBY.....	66
4.2.7 KONZULÁRNY PERSONÁL.....	67
4.2.8 KONZULÁRNE SLUŽBY A FUNKCIE	68
4.2.9 VÝSADY A IMUNITY KONZULÁRNEHO ÚRADU	69
4.2.10 HONORÁRNY KONZUL.....	69
4.3 DIPLOMATICKÉ MISIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....	70
4.3.1 STÁLE DELEGÁCIE.....	71
4.3.2 SLOVENSKE INŠTITÚTY.....	71
4.4 DIPLOMATICKÉ ROKOVANIE A VYJEDNÁVANIE.....	72
4.4.1 ROKOVANIE	72
4.4.1.1 Vedenie rokovaní.....	73
4.4.1.2 Druhy rokovaní	74
4.4.2 VYJEDNÁVANIE	74
4.4.2.1 Obsah komunikácie	77
4.4.2.2 Spôsoby vyjednávania.....	78
4.4.2.3 Fázy vyjednávania.....	79
4.4.2.4 Diplomatický kompromis (Diplomatic Compromise).....	79
4.4.2.5 Formálna príprava vyjednávania	81
4.4.2.6 Typy vyjednávačov.....	81
4.4.2.7 Nadviazanie diplomatického vyjednávania.....	81
4.4.2.8 Prerušenie diplomatických stykov.....	82
4.4.2.9 Externé faktory ovplyvňujúce správanie, vyjednanie a rozhodovanie.....	82
4.4.3 JEDNOTLIVÉ MODELY PRI PRIJÍMANÍ ROZHODNUTÍ.....	82
4.4.3.1 Kohlbergov kognitívny model rozhodovania	82
4.4.3.2 Model podľa Lindy K. Treviño a Katherine Nelson	83

4.4.3.3	Všeobecný model rozhodovania podľa Dennisa Wittmera.....	84
4.4.4	BUDÚCNOSŤ V DIPLOMATICKOM ROKOVANÍ A VYJEDNÁVANÍ.....	84
4.4.5	DIPLOMAT, DIPLOMACIA, VYJEDNÁVANIE.....	84
4.5	PROFESIONÁLNE VLASTNOSTI DIPLOMATA.....	85
4.5.1	OSOBNOSTNÁ DIMENZIA.....	85
4.5.2	PROFESIONÁLNE MORÁLNE CNOSTI.....	86
4.5.3	NADOBUDNUTÉ DIPLOMATICKÉ PROFESIONÁLNE CNOSTI.....	86
4.5.4	OSOBNOSTNÁ DIMENZIA DIPLOMATA A ROZHODOVACÍ PROCES.....	87
4.5.5	CELKOVÝ OSOBNOSTNÝ IMIDŽ DIPLOMATA.....	90
4.5.6	ENVIRONMENTÁLNA DIMENZIA A DIPLOMAT.....	91
4.5.7	DIPLOMAT - VYJEDNÁVAČ.....	91
4.5.8	DIPLOMAT A INFORMAČNÉ TECHNOLOGIE.....	93
4.5.9	EURÓPSKY UNIVERZÁLNY TYP DIPLOMATA.....	94
4.6	DIPLOMATICKÁ KOREŠPONDENCIA A KOMUNIKÁCIA.....	94
4.6.1	FORMY PROTOKOLÁRNYCH PÍSMONOSTÍ.....	94
4.6.2	DIPLOMATICKÁ KOREŠPONDENCIA MINISTRA ZAHRANIČNÝCH VECÍ.....	95
4.6.2.1	Písmonosti medzi zastupiteľskými úradmi a ministrom zahraničných vecí.....	95
4.6.3	DIPLOMATICKÝ JAZYK.....	95
4.6.4	DIPLOMATICKÁ KOMUNIKÁCIA.....	96
4.6.5	DIPLOMATICKÁ KOMUNIKÁCIA A SPOLOČENSKÁ ETIKETA.....	97
4.6.6	KOMUNIKÁCIA A TVORIVOSŤ.....	98
4.6.7	NEVERBÁLNA KOMUNIKÁCIA.....	98
4.6.7.1	Reč tela.....	98
4.6.7.2	Vzájomná vzdialenosť a blízkosť, proxemika.....	99
4.6.7.3	Poloha a držanie tela, posturika.....	99
4.6.7.4	Gestikulácia.....	99
4.6.7.5	Pohyb tela, kinezika.....	99
4.6.7.6	Dotyková komunikácia, haptika.....	100
4.6.7.7	Mimika.....	100
5	<u>DIPLOMATICKÝ PROTOKOL, SPOLOČENSKÝ PROTOKOL, SPOLOČENSKÉ</u> <u>PODUJATIA.....</u>	<u>101</u>
5.1	DIPLOMATICKÝ A SPOLOČENSKÝ PROTOKOL.....	101
5.1.1	CIELE DIPLOMATICKÉHO SPOLOČENSKÉHO PROTOKOLU.....	101

5.1.2	SPRÁVANIE SA ÚČASTNÍKOV DIPLOMATICKÝCH PODUJATÍ	101
5.1.3	ORGANIZOVANIE SPOLOČENSKÝCH PODUJATÍ.....	102
5.1.4	DIPLOMATICKÁ ETIKA A ETIKETA.....	102
5.1.4.1	Etika v diplomacii.....	102
5.1.4.2	Etiketa v diplomacii	103
5.1.5	ÚČASŤ NA SPOLOČENSKÝCH AKCIÁCH, DARY A POĎAKOVANIE	104
5.1.5.1	Dary.....	104
5.2	OFICIÁLNE A PRACOVNÉ NÁVŠTEVY	105
5.2.1	OFICIÁLNA NÁVŠTEVA.....	105
5.2.2	PRACOVNÁ NÁVŠTEVA	105
5.2.3	SÚKROMNÉ NÁVŠTEVY OFICIÁLNYCH PREDSTAVITEĽOV	106
5.3	SPOLOČENSKÉ PODUJATIA	107
5.3.1	PRACOVNÉ RAŇAJKY A NESKORÉ RAŇAJKY.....	107
5.3.2	PRACOVNÝ OBED.....	108
5.3.3	BUFET – VEČERA.....	108
5.3.4	BOHATÝ FORMÁLNY OBED.....	108
5.3.5	SLÁVNOSTNÁ VEČERA.....	109
5.3.6	NESKORÁ VEČERA	109
5.3.7	KOKTAIL PARTY.....	109
5.3.8	ČAŠA VÍNA	110
5.3.9	POPOLUDŇAJŠÍ ČAJ.....	110
5.3.10	RECEPCIA.....	110
5.3.11	RAUT.....	111
5.3.12	ZÁHRADNÁ SLÁVNOSŤ.....	111
5.3.13	PIKNIK	111
5.3.14	BANKET	112
5.3.15	MATINÉ.....	112
5.3.16	ĎALŠIE SPOLOČENSKÉ PODUJATIA	112
5.3.16.1	Ples	112
5.3.16.2	Tanečné a bridžové party.....	112
5.3.17	SPOLOČENSKÉ OBLEČENIE	113
5.3.18	POZVÁNKY	113
5.3.19	VIZITKY	113
5.4	POUŽÍVANÉ SKRATKY V PÍ SOMNEJ KOMUNIKÁ CII.....	114

1	<u>HISTORICKÝ ÚVOD DO ŠTÚDIÍ MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI .....</u>	127
2	<u>TERMINOLOGICKÝ APARÁT MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI.....</u>	129
2.1	BEZPEČNOSŤ	129
2.2	MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ.....	130
2.3	BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE.....	131
2.4	BEZPEČNOSTNÁ SITUÁCIA	132
2.5	BEZPEČNOSTNÁ HROZBA.....	132
2.6	BEZPEČNOSTNÍ AKTÉRI	134
2.7	BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA	134
2.8	BEZPEČNOSTNÝ SYSTÉM.....	134
2.9	BEZPEČNOSTNÁ DILEMA	135
2.10	BEZPEČNOSTNÝ ZÁUJEM	135
2.11	BEZPEČNOSTNÉ VZŤAHY	135
2.12	KODANSKÁ ŠKOLA	136
2.13	BEZPEČNOSTNÝ SEKTOR	136
2.14	ANALYTICKÁ ROVINA	137
2.15	SEKURITIZÁCIA	137
2.16	REFERENČNÝ OBJEKT.....	137
2.17	KOLEKTÍVNA BEZPEČNOSŤ	138
2.18	KOOPERATÍVNA BEZPEČNOSŤ.....	138
2.19	KONFLIKT	138
2.20	KRÍZA.....	138
2.21	VOJNA	138
3	<u>KONCEPT TVRDEJ A MÄKKEJ BEZPEČNOSTI.....</u>	139
3.1	TVRDÁ SILA	139
3.2	MÄKKÁ SILA.....	139
3.3	TVRDÁ VS. MÄKKÁ SILA – ROZDIELY A KOMPLEMENTARITA	140
3.3.1	INTELIGENTNÁ SILA	140
3.3.2	PRÍKLADY UPLATNENIA INTELIGENTNEJ SILY V MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI.....	141
3.3.2.1	NATO: Severoatlantická aliancia.....	141
3.3.2.2	Spojené štáty americké (USA)	141
3.3.2.3	Európska únia (EÚ).....	142

3.3.2.4	Japonsko	142
3.3.2.5	Porovnanie tvrdej, mäkkej a inteligentnej sily	143

4 INŠTITUCIONÁLNY ROZMER MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI..... 144

4.1	ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV – OSN	144
4.1.1	HISTORICKO-POLITICKÝ VÝVOJ	144
4.1.2	ZÁKLADNÉ PILIERE A PRINCÍPY FUNGOVANIA OSN.....	146
4.1.3	ČLENSTVO	147
4.1.4	ORGÁNY OSN ZODPOVEDNÉ ZA OTÁZKY BEZPEČNOSTI	147
4.1.4.1	Sekretariát	148
4.1.4.2	Valné zhromaždenie.....	148
4.1.4.3	Bezpečnostná rada.....	149
4.1.4.4	Inštitút práva veta v Bezpečnostnej rade OSN.....	150
4.1.4.5	Kolektívne donucovacie opatrenia Bezpečnostnej rady OSN (BR OSN).....	152
4.1.4.6	Reforma Bezpečnostnej rady OSN.....	153
4.1.4.7	Medzinárodný súdny dvor	154
4.1.5	MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ A ROLA OSN.....	154
4.1.5.1	Program Responsibility to Protect (R2P)	156
4.2	SEVEROATLANTICKÁ ALIANCIA.....	157
4.2.1	HISTORICKO-POLITICKÝ VÝVOJ	157
4.2.2	VÝZNAM A POSLANIE NATO	158
4.2.3	ZÁSADY A PILIERE FUNGOVANIA NATO.....	159
4.2.4	VZŤAH MEDZI NATO A OSN.....	160
4.2.5	ČLENSTVO	160
4.2.6	ŠTRUKTÚRA A ORGÁNY NATO.....	162
4.2.6.1	Politická štruktúra.....	162
4.2.6.2	Summity NATO a strategické koncepcie	163
4.2.6.3	Generálny tajomník NATO.....	164
4.2.6.4	Vojenská štruktúra	165
4.2.7	MEDZINÁRODNO-PRÁVNA ZÁVÄZNOSŤ ROZHODNUTÍ NATO	167
4.2.7.1	Rozhodnutia Severoatlantickej aliancie v praxi.....	168
4.2.8	ÚLOHA NATO V MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI A AKTUÁLNE VÝZVY	169
4.3	EURÓPSKA ÚNIA.....	171
4.3.1	HISTORICKO-POLITICKÝ VÝVOJ	171

4.3.2	ŠTRUKTÚRA ORGÁNOV EÚ ZODPOVEDNÝCH ZA OBLASŤ BEZPEČNOSTI A OBRANY.....	172
4.3.2.1	Európska rada.....	172
4.3.2.2	Rada EÚ (Rada ministrov).....	172
4.3.2.3	Vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku.....	173
4.3.2.4	Európska komisia.....	173
4.3.2.5	Európsky parlament.....	174
4.3.2.6	Politický a bezpečnostný výbor.....	174
4.3.2.7	Vojenský výbor EÚ	175
4.3.2.8	Vojenský štáb EÚ	175
4.3.2.9	Európska obranná agentúra.....	176
4.3.2.10	Stála štruktúrovaná spolupráca	176
4.3.3	EÚ AKO BEZPEČNOSTNÝ AKTÉR.....	177
4.3.3.1	Obranné a vojenské kapacity EÚ	178
4.3.3.2	Výzvy a smerovanie EÚ v oblasti bezpečnosti.....	179
4.4	ORGANIZÁCIA PRE BEZPEČNOSŤ A SPOLUPRÁCU V EURÓPE	180
4.4.1	HISTORICKO-POLITICKÝ VÝVOJ	180
4.4.2	POSLANIE A PRINCÍPY OBSE	182
4.4.3	ČLENSTVO	183
4.4.4	ORGÁNY OBSE.....	183
5	KONFLIKTY A ICH RIEŠENIE	185
5.1	DEFINÍCIA A VYMEDZENIE	185
5.2	KOMPONENTY KONFLIKTU	187
5.3	DYNAMIKA KONFLIKTU	188
5.3.1.1	Latentná fáza.....	188
5.3.1.2	Manifestácia konfliktu	188
5.3.1.3	Eskalácia	188
5.3.1.4	Vypuknutie konfliktu a mŕtvy bod	189
5.3.1.5	Deeskalaácia konfliktu.....	189
5.3.1.6	Riešenie.....	189
5.3.1.7	Postkonfliktné urovnávanie vzťahov.....	190
5.4	ČLENENIE KONFLIKTOV	190
5.5	POČET KONFLIKTOV VO SVETE	191
5.6	RIEŠENIE KONFLIKTOV.....	192

5.6.1 MIEROVÉ OPERÁCIE.....	194
5.6.2 ODZBROJOVANIE A JADROVÉ ZBRANE VO SVETOVEJ POLITIKE	201
5.7 ZÁVEREČNÁ REFLEXIA: MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ PO ROKU 2025 A NOVÉ VÝZVY MEDZINÁRODNÉHO PORIADKU	204
Tabuľka 1 Porovnanie tvrdej, mäkkej a inteligentnej sily.....	143
Tabuľka 2 Prehľad využitia práva veta podľa počtu od roku 1946	151
Tabuľka 3 Prehľad navrhovaných reforiem Bezpečnostnej rady OSN	153
Tabuľka 4 Typ, charakteristika, počty a príklady konfliktov.....	192
Tabuľka 5 Ukážka typov mierových operácií v praxi OSN.....	198
Tabuľka 6 Počet mierových operácií	199
Tabuľka 7 Prehľad mierových operácií prebiehajúcich vo svete v roku 2025	200
Tabuľka 8 Typy odzbrojovania.....	202
Tabuľka 9 Kľúčové medzinárodné dohovory o odzbrojovaní vo svetovej politike	203
Obrázok 1 Výdavky na obranu ako podiel na HDP podľa rokov	171
Obrázok 2 Dynamika konfliktu podľa Š. Waisovej.....	188

Úvod

Diplomacia

Predkladaná učebnica pre vysoké školy Vybrané kapitoly z diplomacie a medzinárodnej bezpečnosti predstavuje systematicky spracovaný výklad teoretických, historických a aplikačných východísk diplomacie ako jednej z kľúčových oblastí medzinárodných vzťahov. Jej cieľom je ponúknuť ucelený odborný rámec pre porozumenie diplomacie v jej tradičných i súčasných podobách, a to v kontexte dynamicky sa meniaceho medzinárodného prostredia, v ktorom diplomacia zohráva nezastupiteľnú úlohu pri formovaní zahraničnej politiky, bezpečnosti a spolupráce medzi štátmi a ďalšími aktérmi medzinárodného systému.

Učebnica reflektuje potrebu systematizovať a sprístupniť overené poznatky z oblasti diplomacie spôsobom, ktorý umožňuje ich teoretickú interpretáciu, analytické uchopenie aj širšie odborné využitie. Obsahovo nadväzuje na existujúce vedecké poznanie a zároveň ho rozvíja prostredníctvom syntézy klasických i moderných prístupov k diplomacii. Svojím zameraním poskytuje východiskový základ pre štúdium diplomacie, ako aj pre ďalšie samostatné akademické, analytické a výskumné aktivity v tejto oblasti.

Vznik učebnice bol motivovaný dlhodobo identifikovanou potrebou komplexného spracovania problematiky diplomacie, ktoré by v jednom celku prepájalo historické súvislosti, teoretické koncepty, inštitucionálne rámce a praktické dimenzie diplomatickej činnosti. Dôraz je kladený na výklad najpodstatnejších tematických okruhov diplomacie v ich vzájomných súvislostiach, ako aj na ich prepojenie s verejnou politikou, správou vecí verejných a širšími spoločenskými procesmi.

Ambíciou učebnice je poskytnúť čitateľovi základnú pojmovú a teoretickú orientáciu v danej problematike a zároveň vytvoriť priestor pre rozvoj kritického myslenia a vlastných interpretačných prístupov. Text je koncipovaný tak, aby podporoval hlbšie porozumenie diplomacie nielen ako súboru praktických postupov, ale predovšetkým ako komplexného spoločensko-politického fenoménu, ktorý je úzko spätý s vývojom medzinárodných vzťahov, bezpečnosti a globálneho riadenia.

Diplomacia je v súčasnosti čoraz častejšie vnímaná nielen ako tradičný nástroj medzištátnej komunikácie, ale aj ako komplexný mechanizmus riadenia vzťahov v prostredí rastúcej vzájomnej závislosti aktérov medzinárodného systému. Tento vývoj si vyžaduje nové analytické prístupy, ktoré zohľadňujú premeny suverenity, globalizačné procesy, digitalizáciu a nárast významu verejnej a strategickej komunikácie v medzinárodných vzťahoch. Osobitný dôraz je preto v učebnici kladený na prepojenie teoretického uchopenia diplomacie s jej praktickými prejavmi, pričom cieľom nie je normatívne hodnotenie konkrétnych politík, ale porozumenie mechanizmom, princípom a nástrojom diplomatického pôsobenia.

Prvá kapitola učebnice je zameraná na vývoj diplomacie v historickej perspektíve, počnúc jej najstaršími formami až po súčasnú globálnu diplomaciu 21. storočia. Pozornosť je venovaná hlavným historickým etapám a trendom vo vývoji diplomacie, od epizodických foriem diplomatických kontaktov v staroveku, cez rozvoj bilaterálnej a konzulárnej diplomacie v európskom priestore, až po formovanie základov modernej multilaterálnej diplomacie. Osobitný dôraz je kladený na zlomové momenty, ktoré ovplyvnili transformáciu diplomacie v kontexte globalizácie, verejnej diplomacie, digitalizácie a nástupu nových aktérov v medzinárodných vzťahoch.

Na historický výklad nadväzuje kapitola venovaná jednotlivým druhom diplomacie, ktoré sa formovali najmä v priebehu 20. a 21. storočia. Obsah kapitoly zahŕňa charakteristiku multilaterálnej, summitovej, vedecko-výskumnej, inovačnej, bezpečnostnej a verejnej diplomacie, ako aj špecifické formy európskej a lokálnej diplomacie. Pozornosť je venovaná aj profesionalizácii diplomatickej činnosti a diferenciacii odborných diplomatických rolí.

Ďalšia kapitola sa sústreďuje na diplomatické styky, diplomatické misie a diplomatických zástupcov, pričom vychádza z medzinárodnoprávných východísk a ich praktickej aplikácie. Rozpracované sú otázky reprezentácie, rozvíjania diplomatických kontaktov, získavania informácií, činnosti diplomatických a konzulárnych misií, ich právneho postavenia, výsad a imunit, ako aj hierarchie diplomatických hodností. Záverečná časť kapitoly sa venuje inštitucionálnym rámcom diplomatickej služby Slovenskej republiky.

Kapitola zameraná na diplomatické rokovania a vyjednávanie analyzuje jednotlivé typy rokovaní, ich fázy, stratégie a techniky, ako aj faktory ovplyvňujúce dosahovanie kompromisov a prijímanie rozhodnutí. Osobitná pozornosť je venovaná vzťahu medzi diplomaciou a vyjednávaním, komunikačným aspektom rokovacieho procesu a vplyvu externých podmienok na jeho výsledok.

Na túto problematiku nadväzuje kapitola venovaná profesionálnym vlastnostiam diplomata, ktorá zdôrazňuje význam osobnostných, morálnych a etických predpokladov diplomatickej činnosti v kombinácii s odbornými znalosťami a nadobudnutými zručnosťami. Pozornosť je venovaná charakteristikám diplomata ako vyjednávača, ako aj vplyvu prostredia a kontextu na rozhodovacie procesy v diplomacii.

S diplomatickým protokolom a diplomatickým kódexom je úzko prepojená kapitola zameraná na diplomatickú korešpondenciu a komunikáciu, ktorá rozpracúva formálne aj neformálne aspekty diplomatického styku. Obsahuje charakteristiku protokolárnych písomností, oficiálnej korešpondencie a zásad používania diplomatického jazyka v spojení so spoločenskou etiketou a pravidlami komunikácie so zahraničnými partnermi.

Záverečná kapitola prvej časti učebnice sa venuje diplomatickému a spoločenskému protokolu, etike a organizovaniu spoločenských a pracovných podujatí. Rozpracované sú základné protokolárne

zásady, pravidlá zdvorilosti, taktu a slušnosti, ako aj organizácia oficiálnych a pracovných návštev, ktoré majú význam nielen v diplomatickej praxi, ale aj v širšom verejnom a inštitucionálnom prostredí.

V závere prvej časti je uvedený zoznam použitej a odporúčanej odbornej literatúry, ktorá umožňuje ďalšie prehĺbovanie poznania v oblasti diplomacie.

Medzinárodná bezpečnosť

Druhá časť učebnice je venovaná problematike medzinárodnej bezpečnosti ako neoddeliteľnej súčasť súčasných medzinárodných vzťahov. Medzinárodná bezpečnosť významne dopĺňa komplexný pohľad na diplomaciu a zahraničnú politiku a zároveň reflektuje dynamické bezpečnostné výzvy 21. storočia. Cieľom tejto časti je poskytnúť systematický pojmový, teoretický a inštitucionálny rámec pre porozumenie bezpečnostným procesom v globálnom a regionálnom kontexte.

Medzinárodná bezpečnosť predstavuje jednu z kľúčových oblastí súčasných medzinárodných vzťahov, ktorá reflektuje nielen tradičné otázky vojenského ohrozenia štátov, ale aj širšie spektrum rizík a hrozieb nevojenského charakteru. Vývoj bezpečnostného prostredia v posledných desaťročiach poukazuje na rastúci význam ekonomických, environmentálnych, spoločenských, technologických a informačných faktorov, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú stabilitu medzinárodného systému. Bezpečnosť sa tak čoraz viac chápe ako multidimenzionálny a dynamický proces, ktorého analýza si vyžaduje interdisciplinárny prístup presahujúci rámec tradičných bezpečnostných štúdií.

Súčasná bezpečnostná realita je charakteristická pluralitou aktérov a prehlbujúcou sa vzájomnou prepojenosťou bezpečnostných výziev. Popri štátoch zohrávajú významnú úlohu medzinárodné organizácie, regionálne bezpečnostné štruktúry, neštátni aktéri, ale aj jednotlivci. Tento vývoj kladie zvýšené nároky na schopnosť koordinácie, kolektívneho rozhodovania a uplatňovania preventívnych nástrojov v oblasti bezpečnosti. Osobitnú pozornosť si zasluhuje problematika hybridných hrozieb, kybernetickej bezpečnosti, terorizmu, šírenia zbraní hromadného ničenia a dopadov ozbrojených konfliktov na civilné obyvateľstvo.

Významným aspektom medzinárodnej bezpečnosti je aj jej normatívny a hodnotový rozmer, ktorý sa odráža v medzinárodnom práve, ľudských právach a princípoch kolektívnej bezpečnosti. Bezpečnosť nemožno vnímať izolovane od otázok legitimacy, zodpovednosti a etiky, keďže bezpečnostné rozhodnutia majú často zásadné dôsledky pre jednotlivcov, spoločnosti aj celé regióny. Učebnica preto reflektuje bezpečnosť ako priestor stretu moci, práva a hodnôt, v ktorom sa formujú mechanizmy spolupráce, prevencie konfliktov a mierového riešenia sporov.

Zámerom tejto časti učebnice je poskytnúť čitateľovi systematický analytický rámec, ktorý umožňuje pochopiť premeny bezpečnostného myslenia a praktického zabezpečovania bezpečnosti v medzinárodnom prostredí. Dôraz je kladený na schopnosť kritickej reflexie bezpečnostných javov, identifikáciu ich príčin a dôsledkov, ako aj na porozumenie inštitucionálnym a teoretickým nástrojom, prostredníctvom ktorých medzinárodné spoločenstvo reaguje na bezpečnostné výzvy súčasného sveta.

Úvodná kapitola druhej časti ponúka historický prehľad vývoja medzinárodnej bezpečnosti, so zameraním na formovanie moderného systému kolektívnej bezpečnosti a transformáciu bezpečnostných hrozieb v období globalizácie. Následne kapitola venovaná terminologickým

východiskám systematizuje základné pojmy, princípy a dimenzie bezpečnostných štúdií a zasadzuje ich do širšieho rámca medzinárodných vzťahov.

Osobitná pozornosť je venovaná rozlíšeniu medzi mäkkou a tvrdou bezpečnosťou, ktoré predstavujú rozdielne, no vzájomne sa dopĺňajúce nástroje výkonu moci v medzinárodnom prostredí.

Nasledujúce kapitoly sa zameriavajú na analyzovanie inštitucionalizovaných foriem medzinárodnej bezpečnosti, predovšetkým prostredníctvom globálnych a regionálnych bezpečnostných organizácií, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu pri udržiavaní medzinárodného mieru a stability. Pozornosť je venovaná ich historickému vývoju, inštitucionálnemu usporiadaniu, rozhodovacím mechanizmom a právnemu zakotveniu, ako aj rozsahu ich kompetencií v oblasti kolektívnej bezpečnosti, krízového manažmentu a prevencie konfliktov. Výklad sa sústreďuje na nástroje, ktorými tieto organizácie disponujú – od diplomatických a politických prostriedkov, cez mierové operácie a bezpečnostné záruky, až po formy civilno-vojenskej spolupráce. Osobitný dôraz je kladený na možnosti a limity vzájomnej spolupráce medzi jednotlivými bezpečnostnými aktérmi a na ich schopnosť reagovať na tradičné aj nové bezpečnostné výzvy v meniacom sa medzinárodnom prostredí.

Záver druhej časti tvorí kapitola venovaná teórii konfliktov a ich riešeniu, ktorá ponúka prehľad základných teoretických prístupov k štúdiu konfliktov, ich príčin, dynamiky a možností riešenia. Súčasťou výkladu je aj problematika odzbrojovania, kontroly zbrojenia a budovania mieru ako nástrojov stabilizácie medzinárodného prostredia.

Diplomacia

Drahomíra Ondrová

1 História diplomacie

Nie je celkom známe, kedy spoločenstvá ľudí pocítili po prvýkrát potrebu navzájom komunikovať, ale je opodstatnené domnievať sa, že sa tak stalo v čo najkratšom časovom období histórie ľudstva. Zároveň je známe skoré objavenie sa ranného diplomatického statusu v prepojení na schopnosť ľudského spoločenstva dokázať včas pochopiť a poučiť sa zo skúsenosti – „*je lepšie vypočúť si správu, než skonsumovať nositeľa správy*“. Súčasne, už prví oznamovatelia posolstiev cítili potrebu vytvoriť mechanizmus pre bezpečné a spoľahlivé doručenie správ a posolstiev, v nadväznosti na platné postupy prijímania ambasádorov vo svojich krajinách.

V jednotlivých historických obdobiach diplomacia, ako účinný nástroj zahraničnej politiky pokračuje vo svojom vývojovom smerovaní v tesnom prepojení na politiku a medzinárodné prostredie. Dokonca aj v tých najkrutejších obdobiach diplomacia hneď od svojho prvopočiatku sa vyvíjala v nadväznosti na vzájomné reflektovanie politického systému jednotlivých štátnych celkov a ich politické požiadavky v kombinácii so snahou nájsť diplomatické kompromisné riešenia vhodné pre vlastné prežitie, ako aj hľadanie možností pre vzájomné spolužitie s rôznorodými aktérmi medzinárodného systému.

Z historického hľadiska diplomacia, ako jedna z najstarších aktivít, sa viaže predovšetkým na antické Grécko a staroveký Rím. V Homérovom diele „**Iliada**“ a v historickom diele „**Peloponézske vojny**“, zakladateľa realistickej teórie medzinárodnej politiky a medzinárodných vzťahov Thukidyda, nachádzame základné diplomatické pojmy a definičné znaky, ako napríklad diplomatické misie, dohovory, zmluvy, negociácie, vyjednávania, príčiny konfliktov a vojna.

1.1 Diplomacia antického Grécka

Prvými diplomatickými zástupcami antického Grécka boli takzvaní poslovia tesne prepojení s gréckou mytológiou, poslovia, ktorí poskytovali správy pod ochranou bohov sídliačich na Olympe, dostávalo sa im ochrany, ktorú v starovekom Grécku vnímali, ako výnimočnú a ktorú iní návštevníci a hostia nedostávali.. Hlavným ochrancom antických poslov bol **Hermes**, posol bohov, ktorý celkovo spájal sa s diplomaciou.

Aj keď jednotlivé misie poslov boli časté, vo všeobecnosti diplomacia Grécka vo svojom rannom období mala viacmennej **epizodický**, tzv. *ad hoc charakter* s absenciou kontinuálneho charakteru, navyiac jednotlivé misie poslov boli využívané najviac počas vojen. V porovnaní s modernými ambasádormi, grécki poslovia a sprostredkovatelia boli len krátkodobými návštevníkmi v jednotlivých mestských gréckych štátoch a s pomerne malým politickým vplyvom.

Dôležitým momentom vo vývoji diplomacie v antickom Grécku je zárodok vzniku konzulárnych služieb v podobe, takzvaných proxenov. Ich služby boli spojené s ochranou

obchodných a **kupeckých záujmov cudzieho štátu**, zároveň plnili funkciu sprostredkovania kontaktov medzi cudzincami a miestnymi úradmi.

1.1.1 Proxen a jeho úlohy v antickom Grécku

Proxen bol menovaný spomedzi občanov prijímajúceho štátu, pričom spravidla funkciu sprostredkovateľa zastávala nejaká významná osoba, prípadne vplyvný politický alebo majetný jednotlivec, v mnohých prípadoch funkcia proxena mala dedičný charakter, podľa charakteristiky Hamiltona „*Proxenos were often the leaders of the political faction that was best aligned with the state they represented. This function was generally considered significant, commonly held by high-ranking statesmen of the Greek city-state*” (Hamilton, Langhorne 2010). Istú podobnosť v súčasnosti s uvedenou funkciou môžeme pozorovať vo funkcii dnešného honorárneho konzula.

Hlavnou úlohou proxena vtedajších mestských gréckych štátov „*polis*“ bolo obhajovať a podporovať záujmy cudzích občanov pred úradmi, ako príklad je možné uviesť ochranu členov vysielajúcej krajiny, autentifikácia ich závetov alebo testamentov v prípade úmrtia, pomáhať pri urovnávaní sporov medzi obchodníkmi a námorníkmi v domácich prístavných mestách. Súčasťou povinnosti proxenov bolo zároveň aj zabezpečovanie ubytovacích služieb, poprípade poskytnutie informácií a rady, ktoré dotýkali sa domácej politickej situácie.

1.2 Diplomacia Rímskej ríše

Staroveký Rím, ktorý dal základ nielen právnemu systému a medzinárodnému právu, ale do značnej miery obohatil históriu diplomacie. Okrem angažovania sa v, tzv. „**extenzívnej diplomacii**“ známou svojimi dobyvačnými vojnami, inváziami, útokmi a vpádmi, Rímska ríša vytvorila diplomatický základ inštitucionalizácie medzištátnych vzťahov a všeobecných právnych princípov dotýkajúcich sa cudzincov.

Status cudzincov bol regulovaný v zvláštnej časti rímskeho práva, tzv. „*ius gentium*“, neskôr používaný termín pre medzinárodné verejné právo „*public law*“. Zahraničné vzťahy boli spravované menovaným dvadsať členným zborom kňazov, nazývaným „**Kolégium Fetialov**“. Ich právomoci spočívali v uzatváraní mieru, medzinárodných zmlúv a vo vyhlásení vojny. Okrem uvedených právomoci, mali mandát vysielat' mimoriadnych poslov do cudzích krajín, tzv. „**legátov**“, ktorí rozličným spôsobom vyhlasovali možný stav vedúci k vyhláseniu vojny.

Zároveň v Ríme existovalo **právo pohostinnosti**, tzv. „*ius hospitii*“ podobné gréckemu úzu so zaobchádzaním s cudzincami prostredníctvom proxenov. V čase rímskej dominancie, Senát mal právo vyberat' vyslancov a prijímať prichádzajúcich poslov. Poslovia, ktorí mali ambíciu určitým spôsobom ovplyvňovať rozhodnutia, ktoré určitým spôsobom dotýkali sa impéria, boli posielaní priamo imperátorovi, ich prijatie v mnohých prípadoch mohlo byť pre prichádzajúcich poslov problematické.

Senát prijímal vyslancov so správami, ktoré boli rozdeľovane do dvoch kategórií, na správy z priateľských krajín a na správy z nepriateľských krajín.. Poslom prvej kategórie venovali veľkú pozornosť a starostlivosť s poskytnutím ubytovania priamo v Ríme, zatiaľ čo poslovia z nepriateľských krajín boli ubytovaní mimo mesta Rím v obyčajných ubytovniach a venovala sa im len nevyhnutná pozornosť.

Napriek pokračujúcej dôležitosti Senátu, v Ríme neexistovala inštitúcia, ktorá by sa výlučne venovala zahraničnej politike, politika mala viacmennej charakter taký, akou disponoval imperátor. Prípadné objavujúce sa problémy so susednými krajinami vo väčšine prípadov boli riešené na báze vojenských autorít. Rimania chceli mať jasno v prípade legality vedenia vojny a z tohto dôvodu kládli dôraz na síce už zastaralý, ale stále symbolický postup procedúr, ktorý by viedol k mieru, alebo k vojne. Ich obozretnosť bola motivovaná vzbudiť vieru v spravodlivosť Rimanov „*prisca fides*“, na ktorú boli obzvlášť hrdí pred ostatnými národmi, ako aj pred sebou samými. Rimania nepoužívali diplomaciu, ako prostriedok uchovať vlastnú dominanciu, ale ako vhodný a možný prostriedok zmierlivého jednania (Hamilton, Langhorne 2010).

K diplomatickej zmierlivosti jednania do značnej miery prispeli aj objavujúce sa základy prirodzeného práva, tzv. „*natural law*“ v podobe humanistických princípov, ktoré, ako poznamenáva odborníčka na právne vedy V. Kunová, je právom patriacim všetkým žijúcim bytostiam „*The idea of „natural law“; i.e. the law that belongs to all animals and/or living creatures*“ (Kunová 2014,s.239)

1.3 Diplomacia Byzantskej ríše

Základnou charakteristikou byzantského obdobia v porovnaní s Rímskou ríšou spočíva v riešenie zložitých medzinárodných konfliktov, ktoré boli riešené nie len silou, ale aj vyjednávaním a dohodami s okolitými barbarskými národmi, ktoré v tom čase útočili na Byzantskú ríšu. Postupne sa vytváral nový typ diplomacie, ktorý pozostával z prvkov rímskych tradícií, rímskej štátnej formy, gréckej kultúry a z prvkov vtedajšej vyššej úrovne barbarskej kultúry, neskôr aj v reflektovaní kresťanskej tradície.

Byzantská civilizácia bola do značnej miery veľmi adaptabilná so schopnosťami prispôbiť sa novým stredovekým pomerom a upravovať svoje inštitúcie na základe impulzov prichádzajúcich z vonkajšieho prostredia. V konečnom dôsledku byzantská civilizácia dokázala udržať si svoje veľmocenské postavenie na dlhú dobu, a to aj vďaka umeniu vyspelej diplomacie. Byzantská diplomacia vynikala dôslednou organizovanosťou, schopnosťou vytvárať najrozmanitejšie kombinácie, spájať obratnosť s nepredvídateľnými zákernými, ľstivými a taktickými úskokmi a so schopnosťou postaviť proti sebe navzájom protivníkov nepriateľských pre Byzantskú ríšu. Uvedenú taktiku dokázala neskôr veľmi úspešne a obratne aplikovať vo svojej zahraničnej politike anglická kráľovná Alžbeta 1, kedy Anglicko vďaka šikovnej zahraničnej politike a pružnej diplomacii zažívalo vo všetkých oblastiach svoj zlatý vek „*the Golden Age*“.

Byzantská diplomatická obratnosť sa prejavovala aj vo využívaní obchodných, kultúrnych a náboženských zväzkov v kombinácií s vojenskými operáciami, nakoľko Byzancia bola neustále vystavovaná útokom barbarov zvonka, napriek tomu, pokiaľ to bolo len možné, uprednostňovala diplomatické riešenia.

Hlavný cieľ byzantskej diplomacie spočíval v eliminácii ohrozovania záujmov ríše, ale aj v snahe pretransformovať ohrozujúce nepriateľstvo na službu a konanie v prospech Byzantskej ríše. V rámci získavania nepriateľských barbarských štátov používala byzantská diplomacia všetky dostupné prostriedky, počnúc od darov a vyznamenaní až k vzájomnému rozoštvávaniu a úkladným vraždám. Záujmy Byzantskej ríše boli prvoradé a účel svätíl prostriedky. V konečnom dôsledku sa byzantská diplomacia stala inšpiratívnou pre ostatné národy, a to najmä v oblasti umenia výhodného diplomatického Aristotelovského kompromisu „*mésos*“ a v uprednostňovaní mierového riešenia sporov.

V Byzancii sa stretávame aj s užitočným diplomatickým sprostredkovaním tretími stranami, zvlášť prostredníctvom veľvyslancov. Vyslancovu prácu považovali za veľké umenie a snažili sa vyberať múdreho a kultivovaného človeka a zároveň aj „*chytřebo, schopného sporit' sa s najl'stívejšími ľuďmi a řečnit' na zhrromaždení mudrcov tak, aby ani mnoho obratných lidí nemoblo zvit'azit' vo veci, která mu bola zverená*“ (Straka 2009, s.133).

V Byzancii dôležitú úlohu zohrávala funkcia konzula. Historické pramene siahajú až do roku 1060, kedy Benátky vyslali konzulov do vtedajšieho Konštantínopolu. Konzuli boli vybavení súdnou právomocou a ich úloha spočívala rozhodovať vo veciach trestných a občianskych sporov, ku ktorým dochádzalo medzi benátskymi obchodníkmi nachádzajúcimi sa na vtedajšom území Byzantskej ríše. Počet konzulov začal postupne narastať v 13. storočí, predovšetkým v mestách, ktoré v dobe Byzantskej ríše boli centrami medzinárodného obchodu.

Osobitnú pozornosť je potrebné venovať takzvaným „*consul marchnads*“ (*obchodným konzulom*), ktorí pôsobili neskôr hlavne v talianskych, francúzskych a španielskych obchodných centrách. Ich poslaním bolo riešiť a urovnávať obchodné spory medzi občanmi a ich vysielajúcim štátom. Zvyčajne predstaviteľ „*consul marchands*“ bol volený spomedzi obchodníkov a nemal status oficiálneho zástupcu vysielajúceho štátu.

Byzantská diplomacia prispela značne k diplomatickým pevným ceremoniálnym a protokolárnym postupom dotýkajúcich sa maximálnych, ako aj minimálnych požiadaviek plnenia aktivít jednotlivých vyslancov. Dôraz bol kladený na rešpektovanie pravidiel prijímania hostí, starostlivosti o vyslancov s dôrazom na stráženie zahraničných posolstiev a všetkých úloh spravodajského charakteru. Všeobecne uznávané diplomatické pravidlá a zásady postupne stali sa diplomatickými zvyklosťami v okolitých krajinách, nevynímajúc oblasť dodržiavania rokovacích a vyjednávacích postupov.

Vyslanec mohol viesť rokovanie a vyjednávanie len v rozsahu svojho poverenia, pri zmenených podmienkach musel dostať nový súhlas spolu s novými inštrukciami k pokračovaniu rokovania a vyjednávania, poprípade k ich ukončeniu. Za nedodržanie stanovených postupov hrozil prísny trest.

1.4 Talianska diplomacia

Umenie diplomacie v Taliansku v období 15. a 16. storočia sa dostáva na vyššiu úroveň, ktorá sa premietla do podoby zriaďovania **stálych diplomatických misií**. Prínos zriaďovania prvých stálych rezidenčných misií v 15. storočí v Taliansku vytvoril v podstate základ kreovania ambasád a súčasného celosvetového diplomatického systému.

V diplomacii nastáva dôležitý zlom, prechod od **epizodického charakteru diplomacie ku kontinuálnemu charakteru**. Diplomacia vo svojej podstate je účinnejšia len vtedy, keď prebiehajúce diplomatické procesy sú kontinuálne a nie epizodické. Stále zastúpenie v cudzej krajine umožňovalo lepšie poznanie podmienok danej krajiny, jej predstaviteľov prepojených na spoľahlivejší tok informácií. Výsledkom intenzívnych obchodných a diplomatických aktivít talianskych mestských republík bolo zriaďovanie oficiálnych inštitúcií na ochranu vlastných záujmov v cudzine, ktoré viedli vyslaní konzuli **consules missi**.

Opakom vyššej talianskej diplomatickej úrovne je jej pokračovanie v **tradičnej diplomacii** premietnutej do tajných dohovorov používaním dvojakej hry, tzv. **double-dealing**, zákulisným vyjednávaním (*behind-the-scenes dealing*), aplikovanie neúprosných úskočných taktík a zákerných intríg. Diplomacia sa častokrát uchýľovala k heslu Niccola Machiavelliho „**účel svätí prostriedky**“, ktorý vo svojom diele *Vládár* (1532) zdôrazňoval povinnosť vládcu použiť akékoľvek prostriedky, ktoré má k dispozícii na udržanie svojej moci a záujmu štátu. (Eštok, 2013)

1.5 Európa a konzulárne služby

K zmene v oblasti postavenia a statusu konzulov nastáva v období šestnásteho a sedemnásteho storočia. Kompetencie v oblasti konzulárnych služieb a konzulárnych stykov, vrátane právomoci vysielania konzulov, postupne prebral na seba štát a to do značnej miery ovplyvnilo ich postavenie. Konzuli už neboli viac iba zástupcami obchodnej komunity, postupne stali sa z nich štátni úradníci s oveľa väčšou autoritou, právomocou a vplyvom. Postavenie konzulov umožňovalo nielen efektívnejšie plnenie úloh v oblasti podpory a ochrany fungovania medzinárodného obchodu, ale naviac konzuli začali vykonávať aj niektoré diplomatické funkcie, predovšetkým zastupovanie vysielajúceho štátu na území prijímajúceho štátu. V oblasti konzulárnej agendy vystúpili do popredia najmä úlohy súvisiace s podporou a asistenciou občanom v zahraničí, služby, ktoré postupne nadobudli charakter konzulárnej činnosti v dnešnej podobe.

Podobu s pôsobením dnešných konzulov nachádzame v priznávaní niektorých konzulárnych výsad a imunity, ktoré v danej dobe ešte nevyplývali z medzinárodného práva, tak ako je tomu dnes, ale boli priznávané a rešpektované na základe osobitných bilaterálnych dohôd medzi jednotlivými štátnymi aktérmi.

Inštitút konzulov bol v 16. storočí postupne rozšírený do celej Európy. Udržiavanie a rozvoj konzulárnych stykov upravuje neskôr Viedenský dohovor o konzulárnych stykoch, ktorý prijala Konferencia OSN 24. apríla 1963 na svojom zasadnutí vo Viedni. Dokument vychádza z Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch z roku 1961 a do istej miery naň nadväzuje a detailne sa sústreďuje na osobitosť postavenia konzulárnych úradov.

1.6 Francúzska tradičná diplomacia

V 17. a 18. storočí Francúzsko zdokonalilo svoj systém diplomacie na základe talianskeho dedičstva implementáciou profesionalizácie a stabilnejšieho diplomatického poriadku formou dokonalejšieho diplomatického a spoločenského protokolu, ktorý vo svojej podstate prežíva do dnešných dní. Zároveň v diplomacii Západnej Európy sa začína viac presadzovať vplyv Francúzska v spojení s postupným oslabovaním diplomatického latinského jazyka a uplatňovaním francúzskeho jazyka v diplomatických stykoch. Dokonca francúzsky jazyk ako „*Lingua Franca*“ už v 13. storočí začína dominovať v Západnej Európe a v 15. storočí aj v Taliansku.

Za vlády Ľudovíta XIV., sa minister zahraničných vecí Jean-Baptiste Colbert, Marquis z Torcy, stal dôležitým poradcom v oblasti zahraničnej politiky a diplomacie pre kráľa nazývaného **Kráľ Slnko** (*Roi Soleil*). Ľudovít XIV. zriadoval ambasády so stálymi veľvyslancami, ktorí pôsobili vo funkcii stálych zástupcov vo väčšine európskych hlavných miest. Začala sa vyžadovať špeciálna formálna úprava medzinárodných dohôd a zmlúv z hľadiska štylistického a jazykovo lingvistického aranžmánu.

1.7 Západná Európa, štát a diplomacia

V priebehu druhej polovice 17. storočí boli štáty západnej Európy vnímané ako nezávislé politické systémy s vládou tvorenou panovníckym dvorom, ktorý uplatňoval plnú autoritu na svojom suverénom území. Nový európsky systém počítal s jedným typom aktéra v medzinárodnom systéme, ktorý mal podobu **územne zvrchovaného suverénneho štátneho aktéra**.

Rozdelenie európskeho systému na zvrchované územné celky vytvoril v princípe **decentralizovaný medzinárodný systém**, v ktorom sú si v zásade všetky štáty rovnocenné a každý štát je oficiálne rovnoprávny vo vzťahu k ostatným suverénnym štátnym aktérom. Nové usporiadanie európskych suverénnych štátov a rozvoj moderného suverénneho štátneho aktéra s vlastnou suverénnou diplomaciou je tesne prepojený s nástupom Európskeho Vestfálskeho systému spečateného uzavretím Vestfálskeho mieru v roku 1648. Diplomacia vo väčšine prípadov mala bilaterálny charakter medzi jednotlivými štátnymi aktérmi a diplomati pochádzali výlučne zo

šľachtických rodín. Medzinárodný systém a diplomacia Vestfálskeho systému bola riadená **mocenskou rovnováhou** (*balance of power*). Vychádzajúc z daného status quo, prostredníctvom diplomatov európska diplomacia nasledovala a dodržiavala daný systém nielen v Európe, ale aj v koloniálnych impériách.

1.7.1 Vestfálsky systém

1.7.1.1 Historické pozadie vzniku Európskeho Vestfálskeho systému

Uzavretie **Vestfálskej mierovej zmluvy** je obdobím ukončenia dlhotrvajúcej tridsaťročnej vojny a súčasne aj nekonečne dlhého obdobia náboženských vojen v strednej Európe v r. 1618–1648. Príčinou jej vzniku boli náboženské konfliktné pomery v Nemeckej ríši, kde od r.1608 proti sebe stáli Katolícka liga a Protestantská únia. Rekatalizačné úsilie Habsburgovcov a mocenské záujmy Francúzska a Švédska na európskom kontinente a hospodársky úpadok Nemecka viedli k dlhodobej tridsaťročnej vojne, ktorá rozdelila Európu na:

Habsburský blok; Rakúsko a Španielsko podporovaný katolíckymi kniežatami v Nemecku a Poľsku.

Protihabsburský blok; Nizozemsko, Dánsko, Švédsko a Francúzsko podporovaný Anglickom, Ruskom a nemeckými protestantskými kniežatami.

Obrovské ľudské straty ukončené mnohostrannou diplomatickou dohodou **Vestfálskym mierom v roku 1648** potvrdilo nové usporiadanie vzťahov medzi európskymi mocnosťami. Na rokovaní vo Vestfálsku sa stretli strategicky významné európske mocnosti, aby ustanovili usporiadanie vzťahov v medzinárodnom systéme, ktoré by zabránilo opakovaniu konfliktov podobného rozsahu a zároveň s cieľom uspokojiť záujmy najmocnejších aktérov vtedajšieho medzinárodného systému. Dôležitou súčasťou Vestfálskej mierovej zmluvy bolo ukotvenie princípu „*cuius regio eius religio*“ - *ten, kto vládne určuje náboženstvo svojich poddaných*. Vyjasnila sa tak nielen teritoriálna povaha štátnosti, ale aj jasné rozdelenie sfér vplyvu na domácu a zahraničnú politiku.

V oblasti **domácej politiky** sa monarcha stal vo svojej zemi najvyššou politickou a duchovnou autoritou, získava absolútnu moc nad obyvateľmi a v oblasti **zahraničnej politiky** sa zrodil princíp nezasahovania do vnútorných záležitostí iného štátu. Princíp nezasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov bol jedným zo základných pilierov nového európskeho systému. Spolu so suverenitou a medzinárodným právom nadobudol určujúci prvok, ktorý reguluje správanie sa štátov a ich vzájomné diplomatické vzťahy.

Zatiaľ čo politická autorita európskych stredovekých štátov bola postavená na podklade hierarchie náboženského poriadku, právnym základom novodobého štátu vytvoreného na základe **teritoriálneho princípu** obsahuje rešpektovanie štátnej suverenity. Štát je suverénom nad svojim teritóriom a občanmi, a to vo všetkých otázkach vrátane náboženských, žiaden iný štát nemal oprávnenie zasahovať do jeho vnútorných záležitostí.

Vestfálsky štát nie je podriadený nejakej vyššej moci a sloboda konania v oblasti zahraničnej politiky je obmedzená len suverenitou ostatných štátnych aktérov a záväzkami, ktoré vo forme diplomatických dohôd a zmlúv boli dobrovoľne prijaté. Ako poznamenáva Oskar Krejčí, „*Vestfálsky mier vytvoril systém, ktorý formálne uznal štátnu suverenitu, ako princíp medzinárodného práva, ktorý vo svojej podstate pretrváva dodnes, a to viac než 350 rokov*“ (Krejčí 2010, s.51).

Rovnako aj výkon občianskoprávnej a trestnej jurisdikcie nad občanmi z vysielajúceho štátu na území iného štátu, stal sa nezlučiteľný so zásadou štátnej suverenity, čoho priamym dôsledkom bola postupná strata tradičných súdnych právomocí konzulov. Aj v tomto smere, však existovali určité výnimky, jednou z nich bola, napríklad francúzsko-španielska dohoda **El Pardo**, uzavretá v roku 1769, ktorá umožnila, aby spory vzniknuté medzi španielskymi alebo francúzskymi subjektmi boli na území prijímajúceho štátu riešené príslušnými konzulmi, bez zásahu miestnych úradov.

1.7.2 Pentarchia a veľmocenský koncert v diplomacii 19. storočia

Hegemónne postavenie vo vtedajšom Vestfálskom systéme je charakteristické dominantným zoskupením štátov, ktoré vyjadrovalo päť hierarchických vrcholov štátnych aktérov, **Veľká Británia, Rusko, Francúzsko, Rakúsko a Prusko**, ktoré ovládali vtedajší európsky medzinárodný systém. Bolo to obdobie Francúzskej revolúcie a následne prebiehajúcej napoleonskej expanzie Francúzska v rokoch 1812 - 1815. Postup Napoleona spôsobil krízu v systéme mocenskej rovnováhy v Európe, kedy Európu na niekoľko rokov ovládol jediný štátny aktér, v dôsledku ktorého vznikla proti hegemónna aliancia ostatných veľmocí, **Ruska, Anglicka, Pruska a Rakúska**, aliancia, ktorá francúzskeho hegemóna nakoniec porazila.

Po víťazstve nad Napoleonom sa veľmoci opäť schádzajú na **Viedenskom kongrese (1814 – 1815)**, aby ustanovili geopolitické bezpečnostné pravidlá obnoveného európskeho medzinárodného systému a vzniká, tzv. **koncert veľmocí** (*the Concert of Europe*), t.j. dohoda, podľa ktorej jednotlivé veľmoci budú spoločne rozhodovať o dôležitých európskych otázkach. Zároveň dohoda obsahovala spoločné záväzky, vzájomnú vojenskú pomoc v prípade vypuknutia revolúcie v niektorej z uvedených krajín. Koniec koncertu veľmocí nastáva **v období po Krymskej vojne** (vojna medzi Ruskom a Osmanskou ríšou), keď sa európske veľmoci pridali na stranu Turecka z obavy, aby nedošlo k neadekvátnemu posilneniu Ruska na Balkáne. Koncert európskych veľmocí prestáva postupne fungovať pred vypuknutím 1.svetovej vojny. Vytvárajú sa dva antagonistické bloky: **Nemecko a Rakúsko-Uhorsko a Francúzsko, Británia a Rusko**.

1.8 Diplomacia pred I. svetovou vojnou

I keď diplomacia pred 1. svetovou vojnou mala už charakter uznávanej profesionálnej diplomatickej služby, je považovaná **za tradičnú**, s nálepkou **prekonaná tradičná diplomacia** (*old*

traditional diplomacy), pre ktorú je charakteristický hlavne bilaterálny základ s bilaterálnymi diplomatickými dohodami.

Tradičná diplomacia:

- spočívala na výkone prostredníctvom výmeny stálych diplomatických misí a zastúpení,
- mala charakter elitárstva, tajných vyjednávaní a dohovorov,
- používala praktiky utajovania a netransparentnosti.

Priorita diplomatickej agendy bola orientovaná predovšetkým na pozorovanie a informovanie o politických udalostiach v krajine vyslania, osobitne v tých, ktoré ovplyvňovali bilaterálne vzťahy, častokrát obchodné záležitosti boli v úzadí a patrili skôr do agendy konzulov (Rusiňák, P., 2007).

Pre veľvyslanca uvedeného obdobia bol typický najmä aristokratický pôvod, členstvo v relatívne homogénnej elitnej skupine so zmyslom pre protokol a kozmopolitnú kultúru, mala to byť skôr osobnosť prioritne vzdelaná v oblasti práva, s literárnymi sklonmi a ovládaním francúzskeho jazyka, ktorý v danej dobe bol považovaný za hlavný jazyk diplomacie. Práve praktiky utajovanej a netransparentnej diplomacie mnohí účastníci medzinárodnej politiky a medzinárodných vzťahov považujú za hlavné príčiny, ktoré viedli k Prvej svetovej vojne, dôvody, ktoré v konečnom dôsledku bolo nevyhnutné nahradiť novými diplomatickými praktikami a metódami.

Prvá svetová vojna častokrát je vnímaná, ako rozhodujúci a prelomový prevratný bod medzi tradičnou diplomaciou a novou objavujúcou sa diplomaciou označovanou, ako **moderná diplomacia**, „*modern diplomacy*“. Na rozdiel od tradičnej diplomacie, novodobá moderná diplomacia kladie dôraz na kompetentnosť, otvorenosť, viacstranné multilaterálne dohovory a zmluvy, ako aj na osobné diplomatické stretnutia a osobnú angažovanosť v rozvíjaní diplomatických medzinárodných vzťahov s účasťou mnohých objavujúcich sa aktérov.

1.8.1 Tradičná diplomacia

Základné charakteristiky tradičnej diplomacie

Podľa väčšiny autorov, základná charakteristika tradičnej diplomacie najčastejšie zahŕňala negatíva, ktoré boli determinované jej typickým neverejným, netransparentným a utajovaným charakterom, kedy aj samotné medzinárodné zmluvy častokrát obsahovali tajné a neverejné ustanovenia. Ako poznamenáva Rusiňák „*tradičná diplomacia má charakter palácového prostredia, odtrhnutosti od verejnej mienky, absencie parlamentných diskusií o zahraničnej politike a diplomacii*“ (Rusiňák 2007, s.7). Negatíva, ale aj pozitíva francúzskeho diplomatického systému ako aj tradičnej diplomacie môžeme zhrnúť do nasledovných bodov:

Negatíva tradičnej diplomacie:

- Prevládanie bilaterálneho charakteru diplomacie.
- Miestami výskyt stratenia adekvátnej identifikácie s domácou vysielajúcou krajinou, tzv. domestikácia veľvyslancov na cudzie prostredie spojené s aplikáciou politických ústupkov cudzej vláde a s tendenciou prijímať stanoviská, ktoré sú nezlučiteľné s domácou zahraničnou politikou.
- Netransparentné rokovania a vyjednávania v utajenom režime.
- Utajovanie obsahu negociácií, nevynímajúc aj miesta vzájomných stretnutí.
- Utajovanie uzavretých dohôd pred verejnosťou.
- Neexistencia občianskej participácie v prepojení na vtedajší nedemokratický charakter spoločnosti.
- Nedemokratický charakter diplomacie v protiklade s demokratizačnými prúdmi na konci 19. a začiatku 20. storočia.
- Neschopnosť reagovať na meniace sa ekonomické problémy, komerčného a finančného charakteru, nakoľko vtedajšia aristokracia pohrdala obchodnými aktivitami (Berridge, 2000).
- Riešenia krízových záležitostí len prostredníctvom obvyklých oficiálnych diplomatických kanálov, ktoré viedli k pomalému a neefektívnemu riešeniu.
- V spoločnosti prevládala atmosféra podozrievania a strach.
- Zlozvyk utajovania mnohí považovali za jednu z hlavných príčin, ktorá viedla k 1. svetovej vojne, napríklad vtedajší prezident USA W. Wilson presadzoval zmieny názoru.

Pozitíva tradičnej diplomacie:

- ✓ Právna ochrana profesionálnych diplomatov voči hostiteľským vládam.
- ✓ Profesionálny charakter diplomacie prostredníctvom stálych misií a zriaďovaním stálych zastupiteľských úradov – ambasad.
- ✓ Zjednotenie ucelených stanovísk, nakoľko bilaterálna diplomacia umožňovala prijímať len jednomyselné rozhodnutia.
- ✓ Medzinárodné vzťahy nachádzajú svoju podobu v pravidelných medzištátnych diplomatických vzťahoch kodifikovaných v regulárne záväzných diplomatických protokoloch a multilaterálnych kongresoch. Vyjadrené slovami Griffitha “*International relations came to be institutionalized in permanent embassies, coordinating international affairs through regular diplomatic intercourse, governed by codified and binding diplomatic protocols, culminating in the regular convocations of multilateral congresses*” (Griffiths 2011, s. 73).

1.8.2 Politická realita pred I. svetovou vojnou a diplomacia

Dôležitá úloha vtedajšej nemeckej diplomacie spočívala vo vytvorení jednotného vojenského zoskupenia, konkrétne **Trojspolku, ktorý tvorili nasledujúce štáty: Nemecko, Rakúsko-Uhorsko a Taliansko.**

Nemecko po prvýkrát vystupovalo s pocitom dostatočnej sily a moci ovládnuť štáty, ako Francúzsko, Veľkú Britániu a Rusko. Napriek záujmom Veľkej Británie pokúsiť sa o dohodu s Nemeckom, uvedené úsilie nebolo akceptované a dohoda nebola uzavretá, naviac **Veľkej Británii** podarilo sa dosiahnuť spojenectvo s **Japonskom a Francúzskom** prostredníctvom, tzv. „**srdečnej dohody**“. Najpoužívanejšou formou diplomacie v danom období bola forma už spomenutých tajných dohôd a spolkov, ktoré spočívali v dôverných utajovaných rokovaniach a vyjednávaniach.

1.8.3 Diplomacia počas I. svetovej vojny

Diplomatické rozpory prebiehali na Balkáne, Srbsko a Bulharsko. Dôvod vypuknutia vojny spočíval v nedodržiavaní stanovených podmienok ustanovených Viedenským kongresom a neochotou európskych veľmocí dohodnúť sa.

Diplomacia orientovala sa predovšetkým na snahu získať spojencov v blížiacom sa vojnovom konflikte. V roku 1916 Rakúsko-Uhorsko bolo súčasťou tajného diplomatického rokovania o separátnom miery so štátmi Dohody, Francúzskom, Veľkou Britániou a Ruskom. Neskôr v roku 1917 vstúpili Spojené štáty americké do 1. svetovej vojny na strane štátov Dohody. V tom istom roku **vojnovú diplomaciu** výrazne ovplyvnila októbrová revolúcia v Rusku a vytvorenie prvej sovietskej vlády pod vedením V. I. Lenina, zároveň následne bol prijatý Dekrét o mieri, ktorý bol považovaný za najdôležitejší programový dokument vtedajšej sovietskej diplomacie. Rozhodujúcou okolnosťou počas 1. svetovej vojny bolo vstúpenie Spojených štátov amerických do vojny a následne najdôležitejší dokument, ktorý spočíval v 14 bodov W. Wilsona, ktoré obsahovali aj podmienku zavedenia **modernej verejnej diplomacie.**

1.9 Moderná diplomacia

1.9.1 Zrod novej modernej diplomacie a Woodrow Wilson

Pri zrode novej formy modernej diplomacie, výskum medzinárodných vzťahov a medzinárodnej politiky prevažne opieral sa o liberálne myslenie, v snahe poukázať na možné reformy medzinárodnej politiky a diplomacie, ktorých cieľ spočíval v zabránení vzniku novej vojny. Možnosti pozitívnych zmien v medzinárodnom anarchickom prostredí spočívali v transformácii vzájomnej rivality na vzájomnú spoluprácu a ochranu **recipročnej kolektívnej bezpečnosti jednotlivých štátov.** Jednotlivé reformy obsahovali nasledovný obsah:

-
- Vytvárania a posilňovania medzinárodných inštitúcií, predovšetkým **Spoločnosti národov** (*The League of Nations*). Spoločnosť národov nemala byť atribútom „rovnováhy moci“ (*the balance of power*) v medzinárodnom prostredí, ale „**spoločenstvom moci**“ (*community of power*).
  - **Posilnenie medzinárodného práva**, upevňovanie kolektívnej bezpečnosti opretej o silu medzinárodného práva.
  - Posilňovanie **ekonomickej spolupráce** medzi jednotlivými štátnymi aktérmi.

Mierový program W. Wilsona pozostával zo 14 bodov predstavených 8. januára 1918 v snemovni Kongresu. V jednom zo svojich 14 bodov navrhol odstránenie ekonomických bariér medzi národmi, na danú dobu veľmi nadčasová a pokroková myšlienka. V súčasnosti na uvedenom princípe zaviazalo sa fungovať jedno z najúspešnejších integračných zoskupení dneška, a tou je Európska únia.

Program W. Wilsona presadzoval právo na sebaurčenie pre všetky utláčane menšinové národy, napríklad v uvedenej dobe aj Česko a Slovensko. Najväčším prezidentovým prianím spočíval v snahe zapojiť všetky národy sveta do väčšieho celku, aby nie len ideologicky, ale aj inštitucionálne boli súčasťou celosvetovej organizácie, ktorá by predstavovala záruku systému kolektívnej bezpečnosti.

1.9.1.1 14 bodov Woodrow Wilsona

1. Otvorená diplomacia – V prvom bode W. Wilson odporúča štátom zmeniť svoje správanie, odstrániť najmä všetky tajné dohody, ktoré by mali byť nahradené otvorenou medzinárodnou diplomaciou s cieľom udržať mier. Všetky diplomatické rokovania mali byť uskutočňovať sa pred zrakom verejnosti, ustanovenie, ktoré predstavuje skutočný prelomový a nadštandardný zlom v presadzovaní **verejnej diplomacie**.

2. Sloboda morí – V druhom bode W. Wilson odporúča úplnú slobodnú plavbu po moriach, ako aj právo rovnocenného prístupu k zdrojom a surovinám. Uvedená zásada nedotýkala sa teritoriálnych vôd a mala byť uplatňovaná, buď počas vojny alebo mieru, kedy jediná výnimka, ktorá by mohla nastať v čase čiastočného, alebo úplného uzavretia morí na základe medzinárodného rozhodnutia.

3. Odstránenie ekonomických bariér – Cieľom uvedeného bodu je prostredníctvom odstránenia obchodných prekážok vo svete, vytvárať slobodný liberálny obchodný systém.

4. Redukcia zbrojenia – Implementáciou uvedeného bodu W. Wilson sledoval cieľ, aby všetky národy zaviazali sa prijať vhodné záruky s cieľom obmedziť zbrojenie na najnižšiu možnú mieru, a to len v rámci udržania domácej bezpečnosti národa.

5. Úprava koloniálnych nárokov – základom je slobodná a nestranná úprava koloniálnych nárokov na územia, pričom všetky vzniknuté otázky a problémy dotýkajúce sa kolónií mali byť riešené s prihliadnutím na názor miestneho obyvateľstva.

6. Úplne stiahnutie sa z ruského územia – Ako prvé územie, ktoré chcel W. Wilson po vojne opäť usporiadať bolo Rusko. Jeho návrh spočíval v úplnej evakuácii cudzích vojsk z ruského územia. Uvedený akt mal Rusku zaručiť čo najlepšiu spoluprácu s ostatnými národmi a zároveň vytvoriť pre Rusko možnosť rozhodovať o svojej vlastnej vnútroštátnej politike.

7. Zachovanie suverenity Belgicka – Ďalším opätovne obnoveným štátom má byť Belgicko v rámci rekonštrukcie obnovy belgickej suverenity a vzniku nezávislého Belgicka.

8. Oslobodenie francúzskeho územia – Celé Francúzske teritórium má byť oslobodené a všetky územia, ktoré zabralo Prusko Francúzsku z roku 1871, podľa práva, prinavrátiť Francúzsku hranice obnovené na základe predvojnového stavu a navyiac opäť získať územie Alsaska-Lotrinska.

9. Úprava talianskych hraníc – Taliansko podľa W. Wilsona je ďalším štátom, ktorého dotýka sa úprava hraníc, pričom ich rozloženie má byť vytvorené na základe národnostného princípu.

10. Sebaurčenie pre obyvateľov Rakúsko-Uhorska – v rovnakej miere národom Rakúsko-Uhorska poskytnúť slobodné rozhodnutie a možnosť autonómneho rozvoja.

11. Nezávislosť a obnova hraníc Balkánskych štátov – V jedenástom bode W. Wilson vyjadruje želanie ukončiť okupáciu Rumunska, Srbska a Čiernej hory a zároveň zabezpečiť prístup Srbska k moru. V prípade balkánskych krajín, vzájomné vzťahy majú byť upravené priateľskou dohodou na základe historických hraníc a národnostnej príslušnosti.

12. Zabezpečenie zvrchovanosti tureckým časťam Osmanskej ríše – Turecku má byť zaistená nezávislosť, ako aj všetkým netureckým národom Osmanskej ríše, ktoré boli dlhé roky pod nadvládou, zabezpečiť zvrchovanosť a nerušenú možnosť autonómneho vývoja. Úžiny Bospor a Dardanely mali byť otvorené pre všetky lode.

13. Zriadenie nezávislého Poľského štátu – V trinástom bode W. Wilson uznáva politickú i hospodársku nezávislosť poľského štátu a zavedenie prístupu k Baltskému moru.

14. Kreácia Spoločnosti národov – V poslednom, ale o to najvýznamnejšom bode, sa W. Wilson vyjadruje o založení Spoločenstva národov, ktoré má za úlohu garantovať dodržiavanie medzinárodného práva, územnej nedotknuteľnosti a politickej nezávislosti každého členského štátu, a to podľa princípu rovnosti všetkých členov, bez rozdielu medzi malými a veľkými štátmi.

Na **Parižskej mierovej konferencii v roku 1919** došlo prvýkrát k presadzovaniu myšlienok o Spoločnosti národov, ktorých autorom bol pôvodne W. Wilson. Pakt o Spoločnosti národov prijatý 28. 4. 1919 prispel k presadzovaniu mierových snáh medzi národmi. Krajiny, ktoré podpísali uvedený pakt sa zaviazali dodržiavať medzinárodný mier a bezpečnosť. Medzi prínosy vzniku Spoločnosti národov patria ustanovenia, ktoré garantujú:

- ✓ Zrovnoprávnenie štátov bez rozdielu na ich veľkosť.
- ✓ Rozvoj multilaterálnej diplomacie, ktorá na rozdiel od bilaterálnej diplomacie umožňuje vzájomné hlasovanie o rezolúciách.

-
- ✓ Poskytnutie možnosti menovať veľvyslancov menším štátom.
  - ✓ V neposlednom rade zvýšiť kvalitu diplomatických vzťahov.

Ďalšie zmeny priniesla **konferencia v Locarne v roku 1925**, ktorá je považovaná za koniec Versailleského systému. Zároveň konferencia dávala do popredia aj osobné diplomatické stretnutia a rokovania na základe osobných vzťahov. V **roku 1927** podpísalo **57 krajín Briand-Kellogov Pakt** s dôrazom na riešenie vojny nenásilnými prostriedkami.

1.10 II. svetová vojna a diplomacia

1.10.1 II. svetová vojna a koniec Vestfálskeho systému

Nemecko ukončilo pod vedením Hitlera svoje členstvo v Spoločnosti národov a zároveň priebeh druhej svetovej vojny odhalil nielen realitu nebezpečenstva pripravovanej vojny medzi veľmocami, ale aj dôležitosť nevyhnutnej prevencie v budúcnosti takým spôsobom, aby žiadna z veľmocí nevymykala sa spod kontroly medzinárodného spoločenstva.

Nerozumnosť **politiky ústupkov** (tzv. *appeasement*), ktorú **Veľká Británia a Francúzsko** uplatňovali voči agresívnej politike nacistického Nemecka, mala katastrofálne dôsledky pre všetky zúčastnené strany, vrátane nemeckého obyvateľstva. Táto anglo-francúzska **diplomacia ústupkov**, v mene ktorej boli do tejto doby Hitlerovi tolerované všetky jeho predchádzajúce jednostranné nároky (napr. v prípade Poľska, ktoré odsunulo vojenskú mobilizáciu proti Nemecku) sa neskôr ukázala ako osudová chyba, keďže fašistické Nemecko nakoniec 1. 9. 1939 napadlo Poľsko. Prvé signály agresívnej politiky Nemecka prejavili sa už skôr, v roku 1938, kedy sa Hitler definitívne a nenávratne odhodlal prekročiť hranice ustanovené vo Versailles. Jeho prvým cieľom bolo Rakúsko, následne Mníchov a okupácia Československa v roku 1939, čo boli postupy, ktoré definitívne porušili jeden zo základných princípov Versailleskej dohody, a to práva národov na sebaurčenie.

V roku 1939 Nemecko svojím pokusom o hegemoniu a revíziu medzinárodného systému začína druhú svetovú vojnu, v ktorej ocitá sa väčšia časť Európy. Vyhlásením vojny Spojeným štátom americkým sa európska vojna mení na celosvetovú. Jediným vzdorujúcim štátom v Európe ostáva Veľká Británia. Nový britský premiér **Winston Churchill** vytýčil jednoznačný cieľ pred britským národom; **“za každú cenu prežiť”**, sľubuje svojmu národu **„nič iné, len utrpenie, drinu a slzy“**, („*nothing, but torture, toil and tears*“), ako cenu za draho vykúpené víťazstvo. Churchillova politika a diplomatická stratégia smeruje k užšej spolupráci so Spojenými štátmi. Rozhodujúci obrat nastáva v roku 1941 po napadnutí Sovietskeho zväzu a po útoku a bombardovaní námornej základne USA **Pearl Harbour** v Tichomorí Japonskom. Práve účasť týchto dvoch veľmocí rozhodne o porážke Nemecka a Japonska.

Vít'aznú koalíciu druhej svetovej vojny, ktorá rokuje o povojnovom usporiadaní sveta tvorili tri veľmoci; **USA, Veľká Británia a Zväz sovietskych socialistických republík (ZSSR)**. Americký prezident opäť prichádza s návrhom medzinárodnej organizácie, **Organizácie spojených národov - OSN** (*The United Nations Organization*), ktorej hlavným cieľom má byť ochrana svetového mieru. Poučený z neúspechu Spoločnosti národov zakomponoval do architektúry OSN prvok koncertu veľmocí v podobe vytvorenia Bezpečnostnej rady, ktorá pozostávala z piatich členov; členov víťaznej koalície - ZSSR, USA, Veľkej Británie a ich spojencov - Francúzska a Číny. S porazenými mocnosťami sa opäť nejedná.

1.10.2 Diplomacia počas II. svetovej vojny

Diplomatická činnosť obdobia druhej svetovej vojny spočívala v diplomatických rokovaniach a vyjednávaní o podmienkach európskej a transatlantickej spolupráce, ako aj o spoločnej obrane proti agresivite Nemecka. V roku 1941 boli vybudované základy antifašistickej koalície prostredníctvom **Atlantickej charty** na podnet amerického prezidenta **Franklin D. Roosevelta**. Deklaráciu Spojených národov podpísalo 26 štátov. Vstup a víťazstvá ZSSR zmenili aj vzťahy v oblasti diplomacie. V tomto období, v porovnaní s Nemeckom, ktoré prišlo o viac ako 20 diplomatických spojencov, ZSSR obnovilo diplomatické styky s viacerými krajinami. Vplyv sovietskej diplomacie je považovaný za veľmi významný pre zaistenie víťazstva v II. svetovej vojne.

1.10.3 Diplomacia po skončení II. svetovej vojny

Diplomacia po II. svetovej vojne je úzko spojená s myšlienkou založenia svetovej organizácie, ktorej uchovanie mieru malo byť hlavnou prioritou. Napriek zlyhaniu Spoločnosti národov, už v roku 1942, sa americký prezident Franklin D. Roosevelt snaží o oživenie medzinárodnej organizácie podobného charakteru s názvom Spojené národy. S blížiacim sa koncom vojny, blížil sa aj vznik **Organizácie spojených národov**. Oficiálne medzinárodná organizácia OSN vznikla **24. októbra 1945**, a to ratifikovaním **Charty OSN** piatimi stálymi členmi Bezpečnostnej rady - Čínou, Francúzskom, ZSSR, USA, Spojeným kráľovstvom a väčšinou z ďalších 46 signatárskych krajín.

1.11 Obdobie studenej vojny a diplomacia

Aj napriek vzniku OSN v roku 1945, ani koncert veľmocí nedokázal zabrániť vznikajúcemu napätiu medzi ZSSR a USA. Etapu európskeho koncertu veľmocí vystriedalo **obdobie bipolarity mocenského systému**, Východ verzus Západ, pričom zároveň vzniká systém, v ktorom dominujú dve veľmoci, tzv. superveľmoci - USA a ZSSR a následne obdobie tzv. **studenej vojny**.

Vzájomná bipolarita viedla k horúčkovitému zbrojeniu, každá superveľmoc si buduje rozsiahly arzenál jadrových zbraní, vytvára sa **jadrová bipolarita**, ktorá nachádza živnú pôdu v atmosfére strachu, vzájomného upodozrievania, nedôvery a tvrdého ideologického boja.

Postupne sa vytvára nové usporiadanie medzinárodného poriadku, ktoré spočíva na princípe mocenskej politiky a na vzájomnom rešpektovaní sfér vplyvu; **medzinárodný systém pax Americana a pax Sovietica**. Ich vzájomná zraniteľnosť vyplývajúca z istoty vzájomného sebazničenia sa stala základom stabilných dlhodobých americko – sovietskych vzťahov. „*Bol to strach z jadrovej vojny, ktorý bol oveľa väčší než všetky rozpory, ktoré ich rozdeľovali. Existencia jadrových zbraní tak donútila obidva štáty, ktoré nezdieľali ani spoločnú reč, ani ideológiu a záujmy, aby sa podieľali na vzájomnom prežití toho druhého v záujme vlastného prežitia*“ (Novotný 2009, s.79).

Liberálne USA pôsobia vo svojom bloku ako hegemón, kontrolujú zahraničnú politiku svojich spojencov, ale nezasahujú do ich vnútorných záležitostí. USA podporujú aj hospodársku integráciu v rámci bloku západoeurópskych spojencov. ZSSR vo svojom bloku vytvára monolitnú štruktúru pripomínajúcu impérium, preberá kontrolu aj nad rozhodovaním o zásadných domácich problémoch svojich spojencov. Dochádza k izolácii od hlavných centier svetovej ekonomiky, k stagnácii a zaostávaní za západom. Prípadnú neposlušnosť trestá vojenskou silou (Maďarsko - 1956, Československo – 1968), alebo vylúčením z bloku a označením za úhlavného nepriateľa (Juhoslávia, Čína).

1.11.1 Vývoj diplomatických vzťahov v období studenej vojny

Po roku 1947 nie je ani jedna z oboch veľmocí ochotná komunikovať ani len na diplomatickej úrovni. Od druhej polovice 50. rokov postupne dochádza k obnoveniu diplomacie a k prehlbovaniu dôvery, ktoré vrcholí v 70. rokoch. Na **Konferencii o bezpečnosti a spolupráci v Európe** dochádza k dohode o zmrazení zbrojného arzenálu. Práve v tejto dobe pristupujú veľmoci k uznaniu vzájomnej legitimity a v určitom slova zmysle, možno nazvať ich vzťah „**diplomatickým koncertom veľmocí**“.

V druhej polovici 80. rokov vzťahy medzi superveľmocami strácajú nepriateľský charakter a smerujú k superveľmocenskému partnerstvu. Začiatkom 90. rokov dochádza k náhlemu rozpadu ZSSR, ktorý zmizol temer za jednu noc. Uvedené obdobie znamená koniec systému jadrovej bipolarity.

1.11.2 Koniec jadrovej bipolarity a diplomacia

Koniec jadrovej bipolarity uzatvára tak ďalšiu kapitolu Vestfálskeho systému za podmienok, ktorému nepredchádzala veľká zničujúca vojna. Rozpad sovietskeho bloku, pád totalitných režimov, rozpad Sovietskeho zväzu na jednotlivé subjekty, vznik Spoločenstva nezávislých štátov vytvorili úplne novú situáciu v Európe a v medzinárodných vzťahoch vôbec.

Krajiny bývalého východného bloku urýchlene zavádzajú trhové hospodárstvo, budujú politický systém založený na zásadách plurality a parlamentarizmu hľadajúc nové možnosti svojej vlastnej bezpečnosti. Nová hospodárska, politická a bezpečnostná situácia krajín východnej a strednej Európy, ako aj ich integrácia do Európskej únie a štruktúr NATO je pomerne zložitý a dlhodobý proces, ako konštatuje Ján Lidák „*bude si vyžadovať pružný politický prístup a isté prechodné obdobie aj v medzinárodných vzťahoch*“ (Lidák 2000, s.15).

Mnohí politológovia a teoretici na medzinárodné vzťahy vnímajú koniec studenej vojny ako krízu zachovania suverénneho štátu, nakoľko početné vzniknuté nové štátne útvary nedokázali zabezpečiť pre svojich občanov ani minimálny štandard v oblasti rešpektovania základných ľudských práv a primárnych všeľudských hodnôt, ktoré štát je povinný zabezpečiť pre svojich občanov.

Práve z tohto dôvodu je pre mnohé alternatívne teoretické smery medzinárodných vzťahov uchovanie legitimacy medzinárodného štátneho systému otvorenou otázkou.

V porovnaní s tradičným pohľadom na suverénny štátny systém, podľa predstaviteľov alternatívnych teoretických koncepcií, štátne útvary vytvárajú viac problémov než adekvátnych riešení, ako konštatuje Rosenau: „*V 21. storočí nastupujúci globálny systém popri existujúcom štátno-centristickom systéme vytvára aj nový multicentrický svetový systém s novoutvorenými formáciami aktérov, ktorí nie sú viazaní na štátnu suverenitu*“ (Rosenau, 1992, s.282).

Narastajúci charakter pluralistického sveta, pre ktorý je príznačný nárast transnacionálnych prepojení medzi rozličnými aktérmi, jednotlivcami a skupinami, odráža sa aj v novodobom charaktere prebiehajúcich diplomatických procesov, ktoré čiastočne v určitom zmysle kopírujú charakter diplomatických prepojení antických a talianskych mestských štátov.

V novodobom ponímaní tento charakter diplomacie má podobu realizácie nadväzovania kontaktov medzi regiónmi, mestami a obcami v rámci Európskej únie, prípadne aj s krajinami mimo európskeho priestoru. Prebiehajúca spolupráca a transakcie medzi jednotlivými rôznorodými aktérmi sú aj výsledkom tzv. „**malej diplomacie**“, v podobe verejnej diplomacie, diplomacie na komunálnej a sektorovej úrovni a následne ich dopady a vplyv sú rovnako dôležité v ovplyvňovaní medzinárodných záležitostí v globálnom svete, ako je tomu v prípade oficiálnej profesionálnej diplomacie.

V duchu liberálnej myšlienky **funkcionalizmu**, podľa niektorých teoretikov narastajúci charakter pluralistického charakteru sveta, pre ktorý je príznačný nárast transnacionálnych prepojení medzi aktérmi, jednotlivcami a skupinami, má tento novodobý dotvárajúci sa systém možnosti a ambíciu byť oveľa tolerantnejší a mierumilovnejší, ale aj vystavený väčším a doposiaľ nepoznaným hrozbám.

Nie menej závažným dôvodom je skutočnosť, na ktorú upozorňujú viacerí teoretici a politológovia, že v medzinárodných vzťahoch dochádza k nárastu dôrazu na dodržiavanie medzinárodných etických noriem správania, ako sú rešpektovanie ľudských práv, humanitárneho práva či realizácia humanitárnych intervencií. Tieto zásahy sú však často vnímané ako narušenie štátnej

suverenity a porušenie princípů nezasahovania do vnútorných záležitosti štátu. Uvedené faktory tak môžu prispievať ku kríze a transformácii tradičného postavenia štátu ako hlavného aktéra medzinárodnej politiky.

1.12 Diplomacia na konci 20. storočia

V roku 1946 bola prvá verejná diplomatická konferencia nazývaná **Parížska mierová konferencia**, ktorá kládla dôraz na typické diplomatické metódy, ako kompromisy, uzatváranie dohôd, vzájomné rokovania a vyjednávania označované spoločným termínom „**diplomacia neúčasti**“. Diplomacia neúčasti, okrem uprednostňovania kompromisného riešenia medzinárodných sporov, kládla dôraz na neúčast' vo vojenských blokoch. Postupne nahrádzala dominanciu **atómovej a dolárovej diplomacie** v období, kedy Spojené štáty americké poskytovali úvery len krajinám, ktoré uznávali ich nadriadenosť.

V nadväznosti na dominanciu USA bol v roku 1949 podpísaný Severoatlantický pakt o vytvorení NATO. Zároveň vtedajšie vedúce postavenie Francúzska v diplomacii postupne začali dopĺňať diplomacie ázijských a afrických štátov, ale predovšetkým India, ktorá sa postupne dostáva do popredia.

V rokoch 1989 - 1990 dominovala v medzinárodnom prostredí otázka znovuzjednotenia Nemecka a rozpor medzi USA a ZSSR o členstve Nemecka v NATO. Medzinárodný diplomatický rozmer nadobudol dokument „**Parížska Charta pre Novú Európu**“ (1990) a dlhotrvajúci proces diplomatických rokovaní na všetkých úrovniach viedol nakoniec v roku 1992 k podpisu zmluvy o Európskej únii a zmluvy o Európskom spoločenstve.

Medzi určité pokroky v oblasti diplomatických vzťahov sú zaradované:

- zlepšenie vzťahov Rusko a Čína,
- rokovania o rozšírení členstva v NATO,
- **Amsterdamská zmluva** (1997), ktorá posilnila význam aktivít diplomatov členských štátov Európskej únie vo svetových záležitostiach.

1.12.1 Druhy diplomacie kreované v 20. a 21. storočí

Okrem bilaterálnej diplomacie, diplomacia 20. storočia je charakteristická rozvojom multilaterálnej diplomacie a rozmachom diplomacie jednotlivých oblastí a profesionálnych odvetví. Na konci 20. storočia, ale hlavne začiatkom 21. storočia, oficiálnu profesionálnu diplomaciu dopĺňa verejná diplomacia a tzv. „**malá diplomacia**“ na lokálnej miestnej úrovni, ktorá postupne nadobúda charakter medzinárodného spoločenstva vlastnej existencie pretínajúc level oficiálneho štátneho zoskupenia jednotlivých tradičných diplomatických aktérov.

1.12.1.1 Multilaterálna diplomacia

Základným znakom multilaterálnej diplomacie je zastúpenie viacerých rozmanitých aktérov, ktorí svojou účasťou na vyjednávaní, riešení a prerokovaní dôležitých otázok a problémových okruhoch medzinárodného prostredia vstupujú do diplomatického procesu.

Na rozdiel od bilaterálnej tradičnej diplomacie, multilaterálna diplomacia má charakter verejnej diplomacie a obsahuje princíp rovnakého zastúpenia všetkých štátnych aktérov, zástupcov jednotlivých medzinárodných organizácií, inštitúcií, ako aj regionálnych zoskupení miest a obcí. Do oblasti multilaterálnej diplomacie je zaradená diplomacia za okrúhlym stolom, ktorá má charakter kongresovej, poprípadne summitovej diplomacie.

1.12.1.2 Kongresová diplomacia za okrúhlym stolom

Kongresová diplomacia, ktorá má výrazne formálnejší charakter nasleduje po ukončení priebežných rokovaní. Kongresová diplomacia je založená na jasnej formulácii dohodnutých princípov rokovania a vyjednávania, ktoré tvoria základ prebiehajúcich stretnutí.

1.12.1.3 Summitová diplomacia

Summitová diplomacia označovaná ako rokovanie na najvyššej úrovni, má charakter multilaterálnej diplomacie na úrovni vládných predstaviteľov jednotlivých štátnych aktérov, v ojedinelých prípadoch, môže mať aj bilaterálny charakter. Pôvod summitovej diplomacie siaha do staroveku, ale len v stredoveku má povahu bežného postupu uskutočňovania diplomatických stykov absolutistických vládcov.

K podstatnej zmene summitovej diplomacie dochádza vznikom moderného štátu a stálych diplomatických zástupcov. Termín summitová diplomacia prvýkrát použil Winston Churchill vo svojom prejave vo februári 1919 v Edinburhu, bežne tento termín začali používať novinári v 50. rokoch 20. storočia na označenie rokovaní a vyjednávaní na najvyššej úrovni s významom prominentného diplomatického prostriedku vládných predstaviteľov. Ako príklad je možné uviesť Parížsku mierovú konferenciu z roku 1919 po skončení 1. svetovej vojny, konferencie tzv. Veľkej trojky – Franklina Delano Roosevelta, Winstona Churchilla a Josifa Visarionoviča Stalina počas 2. svetovej vojny, napr. Teheránska konferencia, ktorá sa konala 28. novembra - 1. decembra 1943, Jaltská konferencia, ktorá sa konala 4. – 11. februára 1945 a Postupimská konferencia, ktorá sa konala 17. júla – 2. augusta 1945, ktorej sa zúčastnil americký prezident Harry Truman, ktorý nahradil zosnulého Franklina Delano Roosevelta, britský premiér Clement Atlee, ktorý nahradil Winstona Churchilla a Josif Visarionovič Stalin. Postupimská konferencia zmenila usporiadanie Európy, ako aj sveta. V polovici 20. storočia bolo posilnené presvedčenie, „že potrebné riešenia môžu čo najrýchlejšie a najlepšie vyriešiť osoby, ktoré sa neschovávajú za protokol a predovšetkým, disponujú najvyššou možnou mocou,“ (Berridge, 2000, s. 87).

Za nevýhody summitovej diplomacie hláv štátov je často považovaný nedostatok diplomatickej profesionality, autoritárske správanie sa niektorých vedúcich činiteľov, nedôsledná znalosť politiky, prípadne márnivosť s pocitom vlastnej dôležitosti na svetovej šachovnici medzinárodnej politiky, ktorá sa často spája s podceňovaním verejnej mienky. Navyše, ak majú vládni predstavitelia iba povrchné znalosti o prejednávacom probléme, môžu rokovania často viesť ku katastrofickým chybám. Ako príklad možno uviesť konferenciu, ktorej výsledkom bola Mníchovská dohoda (1938). Účastníkmi boli Neville Chamberlain, Édouard Daladier, Adolf Hitler a Benito Mussolini. Chamberlain a Daladier boli presvedčení, že ústupkami Hitlerovi zachovajú celosvetový mier, vyjadrené Chamberlainovými slovami „*uchovať mier pre našu dobu*“ („*to keep peace for our time*“), ktoré ale nakoniec viedli k neodvratiteľným katastrofickým následkom.

Prínosy summitovej diplomacie, nazývanej aj „**motor diplomacie**“, spočívajú v jasnom deklarovaní konečného termínu vyjednávania takým spôsobom, ktoré môže byť podstatne efektívnejšie. Zároveň summity na najvyššej úrovni plnia aj funkciu poslednej odvolacej inštalácie, nakoľko jasnejšie deklarujú zámery jednotlivých aktérov medzinárodného prostredia, napriek skrytému nebezpečenstvu, ktoré spočíva v urýchlňovaní na úkor obsahu (Krejčí, 2010).

Jednotlivé druhy summitovej diplomacie môžu mať rôznorodý charakter, počnúc jednorázovými stretnutiami, cez stretnutia na pokračovanie, ad hoc stretnutia, až po stretnutia jednotlivých veľmocí.

1.12.1.4 Stretnutia na pokračovanie

Pri riešení závažných medzinárodných problémov, stretnutia na pokračovanie sú najčastejšie iniciované na základe jednorazových stretnutí, príkladom uvedeného typu rokovaní sú, napríklad rokovania Európskej rady, ekonomické summity a summity veľmocí.

1.12.1.5 Ad hoc summity

Ad hoc summity majú krátkodobý charakter s cieľom získať potrebné informácie, poprípade s cieľom vyjasnenia jednotlivých stanovísk a zámerov v dôležitých a problematických otázkach, ktoré dotýkajú sa rôznorodých situácií v medzinárodnom prostredí, napríklad podpory priateľských vzťahov, prípadne upevnenia koalíčných záväzkov. Uvedený druh summitov má častejšie bilaterálny charakter, niekedy sú to tajné rokovania medzi znepriatelenými stranami, ale aj oficiálne pracovné ceremoniálne udalosti, napríklad vymenovanie do prezidentského úradu, rozlúčka so zosnulou významnou politickou osobnosťou, udelenie vyznamenaní a pod.

Prípravné rokovania zvyčajne vedú ministri, alebo vysokí predstavitelia blízki hlave štátu alebo vlády. Za najúspešnejšie rokovania na najvyššej úrovni sú považované tie, ktoré končia podpísaním zmluvy, vydaním spoločného komuniké, alebo deklaráciou, akými sú napríklad rokovania o odzbrojení

na konci 20. storočia, o konci studenej vojny medzi USA a vtedajším Sovietskym zväzom, prípadne
Rozhovory o obmedzení strategických zbraní - SALT I (*Strategic Arms Limitation Talks*).

2 Oficiálna profesionálna diplomacia

2.1 Funkcie oficiálnej profesionálnej diplomacie

V politickej dimenzii sa funkcie oficiálnej profesionálnej diplomacie reflektované v jednotlivých diplomatických oblastiach prejavujú v troch základných funkciách:

- ⇒ Analyticko-spravodajská funkcia, ktorej cieľom je získať a analyzovať informácie, ktoré sú z hľadiska politických záujmov vysielajúceho štátu relevantné a následne odovzdané príslušným orgánom.
- ⇒ Politicko-negociačná funkcia, ktorá spočíva v rokovaní na rozličných diplomatických úrovniach. Predmetom rokovaní a vyjednávania sú otázky politických vzťahov medzi štátnymi aktérmi, rokovania o medzinárodných zmluvách a dohodách upravujúce podmienky spolupráce štátnych aktérov v rôznych oblastiach zahraničnej politiky.
- ⇒ Reprezentačno-propagačná funkcia, ktorá spočíva v budovaní pozitívneho obrazu vysielajúceho štátu v hostiteľskej krajine. Účelom môže byť aj získavanie podpory, prípadne zvyšovanie politickej prestíže.
- ⇒ Preventívna diplomacia, ktorá sa zameriava na monitorovanie hrozieb a teroristických útokov, ako aj na predchádzanie konfliktom. Cieľom je eliminovať stratu času, ktorá vzniká medzi prijatím rozhodnutí a konkrétnym zásahom, buď mierovej operácie, alebo nasadením vojenských jednotiek v mieste misie a ich účinným fungovaním (Novotný 2009).

2.2 Druhy oficiálnej profesionálnej diplomacie

Do uvedenej oblasti diplomacie je možné zaradiť bezpečnostnú diplomáciu, ktorá prelína sa s vojenskou diplomáciou a nátlakovou diplomáciou.

2.2.1 Bezpečnostná diplomacia

Bezpečnostná diplomacia je zameraná na napĺňanie bezpečnostnej politiky štátu a jeho záujmov a na napĺňanie záväzkov vyplývajúcich z uzavretých medzinárodných a spojeneckých zmlúv; NATO, EÚ, OSN, OBSE.

Z diplomatického hľadiska je bezpečnosť vnímaná, ako „spoločný záujem a spoločná úloha medzi možnými protivníkmi. Len tak sa otvorí možnosť, že namiesto pretekov v zbrojení a snahe po získaní výhod nastúpi vzájomná bezpečnosť“ (Sútor 1999, s. 329). Vojna ako **„bankrot diplomacie“** je opakom nedorozumení a zničenia, jedinou alternatívou pre bezpečnosť je diplomatické riešenie.

Podľa vyjadrení Sútora “pochybnosti o diplomácii znamenajú pochybnosť o dôvere v zdravý ľudský rozum a pochybnosť o ľuďoch“ (Sútor 1999, s.329).

Ciele a poslanie bezpečnostnej diplomacie Slovenskej republiky:

- ❖ pôsobiť na bezpečnostné prostredie takým spôsobom, aby boli chránené, podporované, obhajované, bránené a presadzované bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky,
- ❖ byť zárukou bezpečnosti občanov a štátu v stabilnom a predvídateľnom bezpečnostnom prostredí,
- ❖ presadzovať bezpečnostné záujmy Slovenska v medzinárodných a regionálnych organizáciách a združeniach.

2.2.2 Vojenská diplomacia

Vojenskú diplomáciu tvoria jednotlivé spravodajské služby, ozbrojené sily, sledovanie vojensko-bezpečnostných vzťahov, zároveň jej súčasťou je aj vojenský a letecký pridelenec. Vojenská diplomacia zastrešuje všetky bilaterálne a multilaterálne zastúpenia rezortu obrany v zahraničí. Do vojenskej diplomacie Slovenskej republiky patrí celá sieť úradov vojenských pridencov doplnená o pozície, ktoré má rezort vyčlenené priamo v rámci štruktúr NATO, EÚ, OSN a OBSE.

V širšom význame je vojenská diplomacia chápaná ako nástroj na riešenie otázok vojny a mieru v medzinárodných vzťahoch. Z historického hľadiska sa tak dialo najmä počas rokovaní a vyjednávaní, ktoré boli zamerané na riešenie ozbrojených konfliktov, ako aj ich predchádzanie, resp. na mierové aktivity vyvolané dôsledkami vojnových konfliktov, napríklad Vestfálsky mier, Viedenský kongres, Versailleské dohody a pod. Vojenská diplomacia je zároveň aj prostriedkom na dosahovanie cieľov obrannej a bezpečnostnej zložky zahraničnej politiky štátu (Rusiňák 2012). V súčasnosti do oblasti vojenskej diplomacie možno podľa Slovníka diplomacie zaradiť najčastejšie vyskytujúce sa nasledovné oblasti:

- získavanie informácií o ozbrojených silách,
  - monitorovanie vojenských cvičení,
  - vybavovanie nevyhnutných administratívnych formalít,
  - technická a logistická príprava pracovných návštev,
  - reprezentatívna a propagačná funkcia,
  - príprava pracovných zmlúv a dohôd,
  - asistancia pri mimoriadnych krízových situáciách, poprípade prírodných katastrofách.
- (Pajtinka, Slovník diplomacie 2015, s.151).

Napriek samostatnej existencii bezpečnostnej, vojenskej a nátlakovej diplomacie, prepojenie medzi nimi je dôležité a vzájomne sa dopĺňajú.

2.2.3 Nátlaková diplomacia

Nátlakovú diplomáciu by sme mohli nazvať aj „**diplomaciou hrozby**“. Práve strach z následného potrestania pri nesplnení daných podmienok zohráva kľúčovú úlohu, aby sa jedna strana zachovala tak, ako si to praje strana druhá. Nátlaková diplomacia je založená na žiadosti podloženej hrozbou použitia trestu v prípade, ak sa objekt nepodriadi subjektu. Nátlakom môže byť buď prerušenie alebo ukončenie rokovaní, ukončenie obchodných dohôd, v krajnom prípade môže ísť o vojenskú intervenciu.

V prípade nátlakovej (koerzívnej) diplomacie je to objekt, ktorý koná ako prvý, subjekt svoju odpoveď realizuje výhradne ako reakciu, buď na už vykonaný akt – ako príklad je možné uviesť reakciu Spojených štátov amerických na použitie chemických zbraní v Sýrii.

Vo forme zastrášovania sa hrozba uplatňuje preventívne, aby sa zabránilo správaniu, ktoré objekt ešte nevykonával. Vyjadrené slovami M. Griffitha „*Coercive diplomacy includes the credible threat of using the force to shape another states behaviour ... it includes prevention-striking on enemy, even in the absence of specific evidence of a coming attack*” (*Súčasťou nátlakovej diplomacie je vierohodná hrozba použitia sily na ovplyvnenia správania iných štátov.... jej súčasťou sú aj preventívne útoky na nepriateľa, aj keď neexistujú konkrétne dôkazy o pripravovanom útoku*) (M. Griffith 2011, s.37).

Nátlaková diplomacia sa objavila napríklad v priebehu studenej vojny, v období Kubánskej krízy, vo Vietname a v Laose v 60. rokoch 20. storočia, a tiež na konci studenej vojny. Stratégia nátlakovej koerzívnej diplomacie predstavovala významnú zložku portfólia americkej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ako aj Organizácie spojených národov. Používala sa predovšetkým voči oponentom, ktorí už nejakým spôsobom použili určitý typ, tzv. tvrdej mocenskej sily, označovanej ako „*hard power*“.

Použitie sily môže zahŕňať niekoľko typov jednotlivých postupov, medzi ktoré sa radí napríklad diplomatický postup, ekonomický a politický postup, alebo v konečnom dôsledku aj vojenský zásah.

V porovnaní s odstrašovaním, obrana a ofenzíva sú založené na odplate plnou vojenskou silou. Nátlaková diplomacia používa tvrdú silu v zálohe, a to aj v prípade použitia využíva tvrdý zásah len v obmedzenom množstve. V porovnaní s prinútením sa nespolieha len na hrozbu, ale snaží sa presvedčiť oponenta k súhlasu zmeniť správanie poskytnutím určitých pozitívnych podnetov, medzi

ktoré môžeme zaradiť napríklad bezpečnostné záruky alebo ekonomickú pomoc, prípadne zdieľanie určitých technológií.

Podľa niektorých autorov, medzi najefektívnejšie koncepty nátlakovej diplomacie možno zaradiť použitie konceptu s názvom „**cukor a bič**“. Uvedená metóda nátlakovej diplomacie zahŕňa, okrem negatívnych a odstrašujúcich podnetov, použitie aj kladných podnetov a uistení. Úlohou zmieneného postupu je zvýšiť flexibilitu a adaptabilitu stratégie nátlakovej diplomacie, najmä pri dohodách a vyjednávaniach. Predloženie kladných prísľubov umožňuje nepriateľovi - oponentovi zvážiť možnosti. Rozsah predkladaných možností je značne obsiahly, počnúc od banálnych ústupkov až po podstatné kompromisné riešenia, ktoré v konečnom dôsledku môžu viesť k pozitívnemu urovneniu krízových situácií. Kvalitné fungovanie nátlakovej diplomacie závisí od jednotlivých druhov podnetov a výšky hrozieb.

Aby, v snahe zabrániť prípadnému konfliktu, odstrašovanie fungovalo efektívne, je, podľa Jakobsena, potrebné vziať do úvahy niekoľko podstatných skutočností a splnenie nevyhnutných podmienok. Základ úspešného výsledku spočíva predovšetkým v racionálnom konaní protivníkov - oponentov, t. j. v dodržiavaní dohodnutých pravidiel a s prihliadnutím na kalkuláciu dosiahnutého **zisku a strát** „*costs and benefits*“. Unitárni aktéri by mali čo najmenej podliehať emóciám, poprípade možným nežiadúcim vplyvom domácej politickej situácie, ktoré v konečnom dôsledku môžu vyústiť do nevypočítateľného faktora - náhody, tzv. „**happenstance**“ alebo „**happen-so**“.

V ideálnom prípade, by výsledkom nátlakovej diplomacie malo byť rozhodnutie tej strany, ktorá je odstrašovaná, ktorá po zvážení všetkých možností pristúpi na požiadavky druhej strany. Práve dodržiavanie racionálnych dohodnutých pravidiel vytvára prostredie pre racionálne vyjednanie a konanie každého aktéra, ktoré má smerovať k snahe o obojstrannú maximalizáciu úžitku a minimalizáciu škôd. Pri snahe o zachovanie mieru a daného statusu quo, by sa aktéri mali správať tak, aby pre druhú stranu bolo nevýhodné zaútočiť, nakoľko škody spojené s útokom by prevýšili získané benefity (Jakobsen, 1998).

Ako nástroj na zastrašovanie, so zámerom dosiahnutia zahranično-politických cieľov, sa nátlaková diplomacia spája s využívaním všetkých zložiek ozbrojených síl, pozemného vojska, ako aj vojenského letectva. Koerzívna nátlaková diplomacia je obzvlášť namierená na teroristické skupiny a tzv. **darebácke štáty** (*rogue states*).

V praxi nátlaková diplomacia uplatňuje viaceré formy využívané na demonštrovania vojenskej sily a následné zastrašenie nepriateľského štátu, napríklad rozmiestnenie vojenských jednotiek, alebo

ich zvýšená aktivita pri hraniciach s cudzím štátom, prelety vojenských lietadiel v blízkosti cudzieho vzdušného priestoru, niekedy zastrašovanie má podobu v uskutočnení malých bojových operácií s využitím dominantnej vojenskej sily (Pajtinka, Vojenská diplomacia a jej definícia v súčasnej teórii, 2015).

Na základe týchto variant boli sformované štyri postupy nátlakovej diplomacie:

1. **Ultimátum**, ako najsilnejší variant, ktorý tvoria tri základné komponenty:
  - požiadavka na oponenta,
  - stanovený časový limit a
  - hrozba potrestaním v prípade nevyhovenia.
2. **Tiché ultimátum** neuvádza presne vymedzený čas na splnenie požiadavky, otázka a forma trestu je stále otvorená.
3. **Postupné uťahovanie skrutky** (*gradual turning of a screw*) vyjadruje s požiadavku na oponenta a súčasne aj hrozbu potrestania, ktoré môže gradovať v prípade, ak vyhovenie nebude prichádzať.
4. **Vyskúšame a uvidíme** (*try-and-see*) spočíva v ultimáte založenom na princípe, ak nedôjde k vyhoveniu požiadaviek, vykoná sa hrozba a zároveň sledovanie jej účinku.

2.2.4 Humanitárna diplomacia

Humanitárna diplomacia je odpoveďou krajín na veľké humanitárne krízy, ktoré ovplyvňujú život početných skupín obyvateľstva našej planéty v spojitosti s prírodnými katastrofami a ozbrojenými konfliktmi.

Cieľom humanitárnej diplomacie je poskytnúť nevyhnutnú humanitárnu pomoc v krízových situáciách, vyvinúť úsilie zamerané na predchádzanie krízovým situáciám, vojnovým konfliktom a použitiu hrubej vojenskej sily a súčasne aj snaha o uchovanie mieru presadzovaním kontroly neadekvátnej eskalácie zbrojenia, a to dôsledným podporovaním dodržiavania medzinárodných zmlúv a medzinárodného práva.

2.2.5 Európska diplomacia

V prípade Európskej únie, okrem vlastnej diplomacie jednotlivých štátnych aktérov, smerujú jednotlivé štáty k „supranacionálnej diplomacii“ (*supra-national diplomacy*), ktorá na báze spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky nadobúda postupne spoločné znaky v prepojení na súčasný charakter diplomacie, ktorá má výrazný pluralitný charakter.

S nástupom nových aktérov narastá aj ich vplyv na medzinárodné prostredie, napríklad vplyv parlamentnej diplomacie, v oblasti ekonómie možnosti fungovania podnikovej diplomacie, v školstve

existencia univerzitetnej akademickej diplomacie, rozvoj e-diplomacie a pod. V blízkej budúcnosti je možné očakávať nárast ďalších nových foriem diplomacie s dosahom nielen na domácu zahraničnú politiku, ale aj celkovo na medzinárodné prostredie.

Členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii znamená okrem novej kvality domácej a zahraničnej politiky, aj novú kvalitu diplomacie. Slovenská republika sa môže aktívne zapájať do práce na celoeurópskych a globálnych misiách a zahranično-politických prioritách. Odbor zahraničnej politiky a diplomacie snaží sa vychádzať zo strategických materiálov Európskej únie, ako aj z legislatívy a pracovných programov jednotlivých predsedníctiev a kľúčových aktuálnych otázok európskej politiky (napr. Lisabonská stratégia, proces rozširovania Európskej únie a čerpanie eurofondov).

2.3 Diplomacia odborných profesionálnych oblastí

V závislosti od vplyvu objavujúcich sa nových aktérov, záujmy v medzinárodných vzťahoch užšie súvisia s humanitárnymi a odbornými otázkami. V tomto kontexte existujú nové rôznorodé metódy diplomatickej práce, ako napríklad vedecká a inovačná diplomacia, diplomacia v oblasti životného prostredia, technologická diplomacia, demografická diplomacia, diplomacia v oblasti zdravotníctva a ďalších dôležitých profesionálnych sfér a oblastí. Medzi najdôležitejšie patria hospodárska diplomacia, kultúrna diplomacia, športová, agrárna a vedecko-výskumná diplomacia, verejná diplomacia a diplomacia na lokálnej miestnej úrovni, označovaná aj ako paradiplomacia.

2.3.1 Hospodárska diplomacia

Začiatkom prvej polovice 20. storočia vzniká samostatná hospodárska diplomacia a jej priamym dôsledkom bola predovšetkým výrazná zmena v organizácii a štruktúre konzulárnych funkcií. Všetky úlohy a funkcie, ktoré doposiaľ vykonávali konzuli a boli zamerané najmä na podporu obchodu a presadzovanie zahranično-ekonomických záujmov jednotlivých štátov, postupne prešli do kompetencií vznikajúcej hospodárskej diplomacie.

V súčasnosti má hospodárska diplomacia charakter ekonomickej a obchodnej diplomacie, sústreďuje sa najmä na ekonomické a obchodné záujmy štátu, ako aj na vládne a mimovládne subjekty. Zároveň na charakter hospodárskej diplomacie vplyva rastúce zvyšovanie počtu nadnárodných korporácií, ktoré predstavujú špecifický typ podnikateľských subjektov. Ako poznamenáva Ručinská, *v čoraz väčšej miere nadnárodní nositelia, ktorí svojím charakterom presahujú úroveň štátov, sú to jednak nositelia globálneho charakteru, ktorí majú spravídla monitorovací a odporúčací charakter, avšak ich vplyv na rozhodovanie štátov je identifikovateľný prakticky na celom svete. V spojitosti s geografickým prostredím Európy majú značný vplyv na*

hospodársku politiku a tým aj na diplomaciu nositeľa európskeho významu“ (Ručinská a kol., Hospodárska politika 2022, s.72)

Okrem uvedeného, nemenej dôležitou súčasťou hospodárskej diplomacie sú tzv. komerčné aktivity zamerané na podporu domácich podnikateľských subjektov za účelom realizácie hospodársko-ekonomických záujmov štátu, zároveň „*prioritným zámerom ekonomickej diplomacie je podpora zahraničného obchodu a presadzovanie obchodných záujmov nielen na dnes už tradičných trhoch, akou je Európska únia, ale aj na ďalších perspektívnych trhoch.*“ (Žiga 2007, s.197).

V sumáre, hospodárska diplomacia napĺňa niekoľko dôležitých funkcií:

- ⇒ Politicko-legislatívna funkcia,
ktorá je jednou z najdôležitejších a spočíva vo vytváraní priaznivého legislatívneho prostredia pre domácich podnikateľov na realizáciu obchodných a investičných aktivít v zahraničí, a to predovšetkým formou uzatvárania medzinárodných dohôd s inými štátnymi aktérmi.
- ⇒ Asistenčná pomoc podnikateľským subjektom,
ktorá zohráva vo vzťahu k zahraničiu dôležitú úlohu v kontexte asistencie a pomoci poskytovanej podnikateľským subjektom, najmä pri nadväzovaní obchodných medzinárodných kontraktov a pri realizácii priamych zahraničných investícií, hlavne sprostredkovaním relevantných informácií a kontaktov.
- ⇒ Rozvojová funkcia
V rámci rozvojovej pomoci, úloha hospodárskej diplomacie spočíva vo vyhľadávaní oblastí a projektov, ktoré by boli vhodné na poskytnutie prostriedkov vo sfére napĺňania pomoci rozvojovým krajinám.

2.3.2 Kultúrna diplomacia

Kultúra bola vždy prítomná v medzinárodných vzťahoch, ako súčasť vlastnej identity a vzájomného spoznávania sa medzi rozličnými národmi. Výmena kultúrnych hodnôt, materiálnych, ale aj duchovných, bola vždy súčasťou rozvoja diplomatických stykov na rozličných úrovniach, národných, štátnych a regionálnych.

Hlavným cieľom kultúrnej diplomacie, ako **mäkkej moci** (*soft power*) je predovšetkým posilniť dobré meno vlastného štátu prostredníctvom kultúrnych aktivít v podobe koncertov, výstav, prezentovania kultúrnych tradícií a kultúrneho dedičstva. „*Kým tvrdá moc je spojená s donucovaním a využívaním vojenskej a hospodárskej sily, mäkká moc je prítlačlivou silou, spočívajúcou v schopnosti formovať preferencie iných*“ (Kurucz 2007, s. 64). Navyše prostredníctvom kultúry, ako poznamenáva Pajtinka, štát postupne

„od jednoduchého zviditeľňovania sa a cez podporu priateľských vzťahov môže dopracovať sa až po „vývoz“ kultúry za účelom získania sympatií obyvateľstva a podpory pre vlastné politické ciele“ (Pajtínka 2007, s.82-83.)

Vzájomné kultúrne diplomatické vzťahy sa konštituuju prostredníctvom jednotlivých diplomatických funkcií:

- ⇒ **Politicko-legislatívna funkcia kultúrnej diplomacie** zahŕňa participáciu diplomatických zástupcov na príprave a na prerokovávaní medzinárodných dohôd a zmlúv, ktorých súčasťou je úprava jednotlivých aspektov politicko-legislatívnych kultúrnych vzťahov medzi štátmi, napríklad v rámci Spojených národov alebo Európskej únie.
- ⇒ **Podpora šírenia jazyka a kultúry** prostredníctvom prednášok, prejavov diplomatických zástupcov, ktoré sú zamerané na prezentovanie rôznych prístupov kultúrneho charakteru daného vysielajúceho štátu, napríklad organizovanie jazykových kurzov pre občanov prijímajúceho štátu, prezentovanie umenia, histórie, organizovanie výstav umeleckých diel a pod.
- ⇒ **Podpora krajskej komunity** je zameraná na aktivity rôznych organizácií a spolkov v hostiteľskej krajine v snahe sprostredkovať svoju kultúru, prepájať ľudí a budovať dôveru, porozumenie a pozitívne vzťahy. Ako príklad možno uviesť:
  - rôzne **slovenské spolky** v Kanade a USA,
  - **British Council**, ktorý podporuje výučbu anglického jazyka a prepája kultúru Spojeného kráľovstva a tých krajín v ktorých pôsobí,
  - **Goethe-Institut**, ktorého podpora sa týka nemeckého jazyka a nemeckej kultúry, alebo
  - **Alliance Française** pre francúzsky jazyk a francúzsku kultúru.

2.3.3 Športová diplomacia

Športová diplomacia prezentuje, propaguje a reprezentuje štát v zahraničí prostredníctvom športu, turizmu, organizovaním športových a voľno-časových aktivít. Podobne ako kultúrna diplomacia, aj športová diplomacia vo vzťahu k politike vystupuje, ako efektívny nástroj **mäkkej moci (soft power)**. V zahraničnej politike štátu, ako zdôrazňujú Dichter, Mabillard, Jádi a Gates. *“Sport diplomacy constitutes a form of soft power aiming to persuade and not coerce...it is used by great powers or middle powers as a tool of peacebuilding influencing intercultural, economic and social relations (Športová diplomacia je formou mäkkej moci, ktorej cieľom je presvedčať, nie nútiť... Veľmoci alebo stredné mocnosti ju využívajú ako nástroj budovania mieru, ktorý ovplyvňuje medzikultúrne, ekonomické a sociálne vzťahy).”* (Nygard and Gates 2013, s 235). Fungovanie športovej diplomacie, ako nekoerzívnej moci možno vnímať v rámci verejnej diplomacie, verejnej politiky a verejného záujmu, a to nasledovnými spôsobmi:

- ⇒ športová diplomacia prispieva k atraktivnosti a imidžu vlastnej krajiny, regiónu, mesta a obce,

-
- ⇒ podporuje dlhodobú komunikáciu s verejnosťou a jednotlivými organizáciami na domácej aj zahraničnej úrovni,
  - ⇒ vytvára v globálnom rozmere priestor pre ovplyvňovanie rozhodovacích procesov na medzinárodnej úrovni a súčasne značne prispieva k obrusovaniu hrán nepriateľstva a predsudkov medzi jednotlivými krajinami.

Podľa Heather Dichter, šport zaznamenáva vo svojom historickom vývoji značný dôležitý obrat smerom k diplomacii, tzv. *diplomatic turn*, ktorý spočíva vo zvýšenej miere vo zviditeľňovaní dôležitosti prepojenia medzi športom, zahraničnou politikou a diplomaciou s cieľom zameraným predovšetkým na budovanie mierotvorných vzťahov, tzv. *peace-building relations* medzi jednotlivými aktérmi v medzinárodnom prostredí (Dichter 2021).

2.3.4 Agrárna, poľnohospodárska diplomacia

Agrárna poľnohospodárska diplomacia je v úzkom prepojení so stratégiami poľnohospodárskej politiky štátu a spoločnej poľnohospodárskej politiky v rámci Európskej Únie.

Zároveň poľnohospodárska diplomacia snaží sa o odstránenie nekalých obchodných praktík, zlepšenie postavenia farmárov a rozvoj vidieka. Dôležitý je aj prechod na bio hospodárstvo a budúcnosť spoločnej európskej poľnohospodárskej legislatívy.

2.3.5 Vedecko-výskumná a inovačná diplomacia

Vedecko-výskumná diplomacia je zameraná hlavne na spoluprácu v oblasti vedy a techniky, na spoločné projekty, spoluprácu medzi vedeckými inštitúciami, organizovaním spoločných medzinárodných konferencií a výskumných aktivít na akademickej pôde.

Podstatou vedecko-inovačnej diplomacie je využívanie vedeckej spolupráce medzi národmi na riešenie spoločných problémov a budovanie konštruktívnych medzinárodných partnerstiev. Spolupráca môže byť zameraná na spoločné vedecké a technologické ciele, zároveň diplomacia pre vedu môže slúžiť aj širším politickým účelom, ako je budovanie vzájomnej dôvery.

Inovačná diplomacia spája dve oblasti politiky a to v oblasti zahraničných vecí a inovačnej politiky. Konkurenčné myslenie a spôsoby, akými ovplyvňuje globálne výzvy vytvárajú tlaky na nové trendy globalizácie v oblasti vedy, techniky a inovácií. Inovačná diplomacia je často koncipovaná podobne, ako aj iné druhy diplomacie, na využívanie **mäkkej diplomacie** (*soft diplomacy*) zameranej na vzájomnú kooperáciu a na uhladenie politických vzťahov medzi dvoma, alebo viacerými národmi. Väčšina štátnych aktérov má vo svojich zahraničných službách osobitné kancelárie, ktoré sú zodpovedné za činnosti inovačnej diplomacie.

Z organizačného hľadiska to môže byť ktokoľvek, od špecializovaného ataše na veľvyslanectvách až po pomerne nezávislé kancelárie, ktoré sú zriadené spoločne so znalostnými inštitúciami alebo podnikmi. S nárastom úlohy vedomostí, ako faktora hospodárskej prosperity krajín, vedomosti čoraz viac stávajú sa dôležitejšou otázkou vo vzťahoch medzi národmi, so zmenou koncepcie inováčnej diplomacie mení sa aj úloha zahraničných služieb, ako aj postavenie diplomatov. Zameranie diplomatov postupne presúva sa z relatívne neutrálnej spolupráce na technologické a inováčné záujmy svojich domovských krajín.

2.3.6 Verejná diplomacia

Verejná diplomacia v súčasnosti má niekoľko podôb.

V podobe základnej definície vykonávanej oficiálnymi diplomatickými orgánmi je definovaná v Slovníku Diplomacie ako, „*súbor aktivít vykonávaných, alebo koordinovaných diplomatickými orgánmi, ktoré sú primárne orientované na širokú verejnosť v zahraničí s cieľom ovplyvňovania verejnej mienky*“ (Pajtinka 2015, s.146).

Peterková definuje verejnú diplomáciu „ako činnosť, ktorá je zameraná na vytváranie a ovplyvňovanie pozitívnych predstáv o danom štáte, o hodnotách a činnosti, ktoré reprezentuje pre zahraničnú verejnosť. Prostriedkom k dosiahnutiu požadovaného cieľa je pravdivá komunikácia so zahraničnou verejnosťou poskytovaná v súčinnosti so štátnym aparátom, ako aj prostredníctvom súkromných subjektov“ (Peterková 2008, s.13).

Miňová vo svojom príspevku zdôrazňuje dôležitosť ochrany formovania verejnej mienky, nakoľko „manipulácia verejnej mienky predstavuje osobitnú výzvu, na ktorú by verejná diplomacia mala ponúknuť efektívnu odpoveď. V prostredí, kde sú obyvatelia hostiteľskej krajiny vystavení účelovo skresleným informáciám či propagande, je úlohou diplomacie nielen čeliť týmto manipuláciám, ale zároveň ochrániť dobrú reputáciu svojej krajiny. To si vyžaduje kombináciu proaktívnych komunikačných stratégií, schopnosti presne identifikovať zdroje dezinformácií a rozvoja dôveryhodných vzťahov s miestnou verejnosťou (Miňová, 2020).

V prepojení a v spolupráci s inými druhmi diplomacie, verejná diplomacia má charakter **mäkkej moci** (*soft power*) a podobne, ako kultúrna, športová, ekonomická a ďalšie typy sektorovej diplomacie, má za cieľ prostredníctvom nekoerzívnej sily propagovať kultúru, vedu, technický, ekonomický a inováčný rozvoj a týmto spôsobom vytvárať celkovo pozitívny imidž, označovaný aj, ako tzv. **branding**, t.j. značku pozitívnej reputácie v kombinácii so šírením dobrého mena vysielajúcej krajiny v zahraničí (Peterková, Rusiňáková 2024). Dobré meno štátu obsahuje „*činnosť zameranú predovšetkým na utváranie a ovplyvňovanie pozitívnych predstáv o danom štáte, jeho hodnotách a činnosti, ktoré reprezentuje medzi zahraničnou verejnosťou*“, cieľom verejnej diplomacie je zároveň „*vytvorenie štandardne nových vzťahov*

pôsobením na rozhodovacie procesy a preferencie cudzích štátov takým spôsobom, aby sme vyvolali dynamiku dobrovoľnej spolupráce v súlade s vlastnými politickými a ekonomickými záujmami“ (Rusiňáková 2024, s.23).

Verejná mienka, ktorá tvorí základ verejnej diplomacie v domácom a súčasne aj v medzinárodnom prostredí, vyvažuje mocenský politický aspekt a tlak, ktorý vyvíja, a ktorý do značnej miery môže ovplyvniť rozhodovanie vládnych predstaviteľov jednotlivých štátnych aktérov, prípadne možnú spoluprácu rôznorodých aktérov medzinárodného prostredia, a to v rozličných podobách a oblastiach.

Verejnú mienku hostiteľskej krajiny do značnej miery ovplyvňujú nevládne subjekty, neziskové organizácie, ako aj pobyty účastníkov širokej verejnosti v zahraničí za rozličným účelom - študijným, obchodným, súkromné pobyty rôznorodého druhu podstatne dotvárajú obraz o vlastnej krajine a zároveň aj motivácie pre ďalšie kontakty a spoluprácu s hostiteľskou krajinou.

2.3.7 Lokálna diplomacia

Diplomacia v 21. storočí zahŕňa širokú oblasť sfér svojej aktívnej realizácie, okrem iniciatívneho pôsobenia na štátnej a medzištátnej úrovni, diplomacia pôsobí aj na úrovni lokálnej v podobe aktívnej účasti jednotlivých regiónov, miest a obcí. V dnešnej dobe to nie sú len aktéri ministerstiev zahraničných vecí a diplomatických zborov, ale aj predstavitelia verejnej diplomacie reprezentovaní na lokálnej komunálnej úrovni starostami, primátormi a predsedami vyšších územných celkov, ktorí rovnako, ako veľvyslanci, sa musia správať a uvažovať v kontexte priorit ich vlastnej lokality.

Vo svojej diplomatickej misii predstavitelia na lokálnej úrovni môžu napomôcť v napredovaní svojich miest a obcí, a to nielen v oblasti reprezentatívnej prostredníctvom zastúpenia, napríklad vo **Výbore regiónov Európskej únie** (*European Committee of Regions*), ale aj v oblastiach bezpečnosti a kvality života svojich občanov formou zabezpečovania občianskej vybavenosti, efektívneho využívania vlastných zdrojov, zodpovedného managementu a fungujúcej cezhraničnej spolupráce. Názory Miňovej na regionálny rozmer efektívnej spolupráce na globálnej úrovni môžeme aplikovať aj na subštátny regionálny rozmer alebo subregionálny lokálny stupeň, ktorý „*predstavuje v súčasnosti veľmi efektívnu formu spolupráce, nakoľko región samotný je v porovnaní s globálnou úrovňou omnoho homogénnejším celkom*“ (Miňová 2014, s.260). Dôležitú úlohu vo vzájomnej homogénnej spolupráci a vzájomnom zblížovaní medzi susediacimi cezhraničnými regiónmi, mestami a obcami zohrávajú rozličné spoločenské, kultúrne a športové podujatia, rozvoj turizmu a vzájomne stretnutia na rozličných úrovniach, ktoré sú tiež dôležitým faktorom pri posilňovaní vlastnej vzájomnej bezpečnosti a pomoci v krízových, hlavne v postkrízových situáciách.

Zároveň dôležitú úlohu na miestnej a regionálnej úrovni zohráva aj posilňovanie dobrého vládnutia medzi okolitými regiónmi susediacich štátov s cieľom zvyšovania kvality života občanov v naplnení sloganu „*to make sure that quality of living is rising*“ (zabezpečiť, aby zvyšovala kvalita života), ktorý patrí k základným prioritám diplomacie na lokálnej komunálnej úrovni (Diplomacy 2022). Súčasne je to prioritou, ktorá je v tesnom prepojení zabezpečenia a rozvoja sociálneho štátu, tzv. **welfare state**, „štátu sociálneho blahobytu, ktorý je chápaný nie ako životný nadstandard, ale ako životný štandard, tzv. slušný život, ktorý by mal byť dostupný pre väčšinu, dokonca v niektorých koncepciách prístupný pre všetkých obyvateľov“ (Geffert 2014, s. 106). Pri aplikácii dobrého vládnutia na lokálnej a miestnej úrovni v praxi, ako uvádza Andrejčák, zohráva dôležitú úlohu legislatíva v podobe „zákonných postupov, ako aj vyvážené fungovanie samosprávy v zmysle všeobecne uznávaných princípov dobrej verejnej správy a uplatňovanie zákona pri výkone samosprávnych úloh“ (Andrejčák 2021).

V nadstavbovej diplomatickej oblasti dôležitú úlohu zohráva rovnako aj uplatňovanie a rozvoj zdieľaných demokratických hodnôt, nakoľko územná samospráva je nevyhnutne spätá s demokratickým a právnym štátom a s prezentovaním spoločných regionálnych hodnôt a tradícií (Jesenko 2022), ktoré ich spájajú na báze organizovania rozličných kultúrnych návštev, spoločenských a edukačných aktivít a podujatí.

Z hľadiska základného princípu funkcionalizmu, na základe ktorého vznikla aj Európska únia, jednotlivé obce, mestá a regióny, nazývané tiež ako **subštátne celky**, majú potenciál vytvárať medzinárodné siete spolupráce (*international co-operation networking*) v najrozličnejších už spomenutých oblastiach, nevynímajúc zo spolupráce ani súkromný sektor. Podľa Randa, na komunálnej úrovni je možné vytvárať so zahraničnými partnermi prepojenia a siete v rozličných oblastiach v súkromnom, ako aj vo verejnom sektore (Rand, 2019).

Diplomatické úsilie na lokálnej komunálnej úrovni zamerané na **cezhraničnú kooperáciu a cezhraničné partnerstvo** medzi regiónmi, mestami a obcami postupne nadobúda status medzinárodne uznávaného a rešpektovaného subjektu v diplomacii. Každý verejný aktér, vrátane miest a obcí, ktoré sú tzv. **neštátni teritoriálni aktéri** (*non-state territorial actors*), sa postupne stávajú súčasťou medzinárodného spoločenstva, ktorí môžu za určitých okolností naplňať ambície plnohodnotného člena v diplomatických misiách na globálnej a európskej medzištátnej úrovni. Vyjadrené slovami Pluijma „they are able to organize themselves internationally, they also realize how powerful they can be in the international area, if the things needed for international cooperation are in place, cities are likely to become internationally recognized and respected subjects in diplomacy (sú schopné organizovať sa na medzinárodnej úrovni, uvedomujú si tiež, akú silu môžu mať v medzinárodnej oblasti, ak sú splnené podmienky potrebné pre medzinárodnú spoluprácu, mestá sa pravdepodobne stanú medzinárodne uznávanými a rešpektovanými subjektmi v diplomacii)“ (Pluijm 2007).

V súvislosti s narastajúcou urbanizáciou v globálnom spektre vládnutia, medzi prioritné aktivity lokálnej miestnej diplomacie možno zahrnúť nasledujúce aktivity:

- ⇒ Reprezentatívne a propagačné aktivity a s tým spojené ovplyvňovanie prijímania rozhodnutí, napríklad prostredníctvom lobbingu vo **Výbore regiónov Európskej únie**. Mnohí autori zvyčajne zdôrazňujú dôležitosť lobbingu s cieľom zabrániť zneužívaniu moci v rámci štátu, ale aj v rámci jednotlivých medzinárodných inštitúcií, napríklad Pluijm zdôrazňuje možnosť spoločného lobbingu na dosiahnutie spoločných cieľov a na presadenie spoločných záujmov miest, obcí, ako aj jednotlivých cezhraničných regiónov, „*Lobbying is interesting from a diplomatic view, since it requires that cities' interests and goals are shared between them in order for the formed group to speak with one voice and fulfil their goals on international or national level (Lobovanie je z diplomatického hľadiska zaujímavé, pretože vyžaduje, aby mestá zdieľali svoje záujmy a ciele, aby vytvorená skupina mohla vystupovať jednotne a dosahovať svoje ciele na medzinárodnej alebo národnej úrovni)*” (Pluijm 2007, s.31).
- ⇒ Rozvojové aktivity, ktoré spočívajú v získavaní prísunu zahraničných investícií, medzinárodných pôžičiek, grantov, poprípade peňažných transferov nevynímajúc vzájomné zdieľania technológií. Ako konštatuje Konečný „*Vyššie územné celky alebo tiež samosprávne kraje zabezpečujú v rámci svojich kompetencií aj územné plánovanie, regionálny rozvoj, ale aj vlastnú investičnú činnosť v rámci prenesenej štátnej správy*“ (Konečný 2016, s. 143).
- ⇒ Podpora demokratických hodnôt prostredníctvom skvalitňovania a zefektívnenia miestnej a obecnej samosprávy v prepojení na väčšiu podporu občianskej aktivity na spravovaní vecí verejných v nadväznosti na skvalitňovanie komunikácie s občanom a občianskymi združeniami, nakoľko samotná obec a jej spoločenstvo, ako základ územnej samosprávy „*je vyjadrením priamejšieho a bližšieho vzťahu medzi obcou a jej obyvateľmi, ktorí sú zdrojom samosprávnej moci a od ktorej odvíjajú orgány obce svoju legitimitu*“ (Jesenko 2022, s.19).
- ⇒ Podpora hodnôt s dôrazom na interakcie medzi ľuďmi z rôznych kultúr v podobe organizovania kultúrnych návštev a podujatí v prepojení na podporu slobody prejavu a ľudských práv, ktoré v tejto podobe predstavujú ďalšiu súčasť širšej dimenzie dnešných kultúrnych, ľudskoprávných a demokratických vzťahov v rámci súčasnej geopolitickej cezhraničnej spolupráce. Ako konštatuje Geffert „*pre mnohých ľudí teória ľudských práv ide dnes nad rámec zákona a tvorí monolitnú základňu pre reguláciu súčasného geopolitického poriadku*“ (Geffert 2014, s. 140).
- ⇒ Vzájomná cezhraničná spolupráca zohráva dôležitú úlohu predovšetkým pri zvládaní krízových situácií, migrácie a v čase núdze. V prípade výskytu konfliktov je potrebné byť pripravený na ich riešenie a to aj na lokálnej báze, poprípade byť pripravený na **postkonfliktnú rekonštrukciu** demokratických inštitúcií, ktorá pokrýva vo veľkom rozsahu práve lokálnu úroveň. Medzi základné funkcie verejnej lokálnej diplomacie patrí aj uľahčovanie medzištátnej komunikácie, ktorá môže vo veľkej miere prispieť k vyhýbaniu sa vzájomných konfliktov s podporou

korektného a nekonfrontačného vyjednávania, zároveň v čase náhlej núdze je uvedená situácia legislatívne upravená a občan Slovenskej republiky má „právo požadovať pomoc, ako aj požadovať súčinnosť pri ochrane svojej osoby a rodiny a svojho majetku nachádzajúceho sa v danej obci“ (Jesenko 2017, s.25).

- ⇒ Vzájomná spolupráca v oblasti vzdelávania a vzájomných projektov zameraných na modernizáciu vzdelávania, cezhraničnej spolupráce na akademickej pôde prostredníctvom výmenných študijných pobytov, vedeckých konferencií, vzájomných publikácií a výskumných projektov.
- ⇒ V neposlednom rade zohráva dôležitú úlohu aj zhromažďovanie potrebných informácií, ktoré môžu mať vplyv na bezpečnosť občanov, nie len na úrovni miest a obcí určitého regiónu, ale aj celého štátu. Potreba informácií a ich vyhodnotenia je nepostrádateľná pre tvorbu politiky ako takej, či už domácej alebo zahraničnej. Častokrát oficiálne poskytované informácie nie sú postačujúce, preto je úlohou lokálnej diplomacie získať aj informácie, ku ktorým nie je možné dopracovať sa oficiálnym spôsobom. Na rozdiel od minulosti, všetko je potrebné dosiahnuť legálnou cestou, rešpektovaním legislatívy, ústavy a jednotlivých zákonov a zároveň byť v súlade s diplomatickým protokolom, etiketou a s plným rešpektom etickej dimenzie férovosti a zodpovednosti.

3 Globálna diplomacia

3.1 Historické pozadie

Pojem globalizácia začal u nás používať sa v 90. rokoch minulého storočia. Základný význam globalizácie spočíva v integrácii a vzájomnej závislosti krajín, ľudí a národov v ekonomickej, spoločenskej, kultúrnej, technologickej a ekologickej sfére. Značky, ako Coca-Cola, Google, Apple, Facebook, sú akýmiisi nepísanými symbolmi globalizácie. Za priekopníčku v globalizácii môžeme považovať prvú menovanú značku, Coca-Cola. Práve v súvislosti s ňou sa rozšíril pojem „**Coca-kolonizácia**“. Stojí za ním myšlienka, že keď ľudia pijú tento nápoj, konzumujú zároveň aj americkú kultúru. Postupom času aj samotná americká kultúra nadobúda charakter globálny, napríklad Hollywood nenatáča filmy určené len pre americký trh, ale aj pre trh globálny.

Známy kanadský teoretik médií Marshall McLuhan prišiel už v 60. rokoch minulého storočia s pojmom „**globálna dedina**“ označujúci fenomén „**zmenšovania sa Zeme**“ spôsobený hlavne elektronickými médiami, najprv prostredníctvom rozhlasu a televízie, dnes najmä prostredníctvom internetu. Vďaka moderným médiám informácie šíria sa okamžite celým svetom, rovnako tak, ako predtým šírili sa ústnym podaním po malej dedine. Všetky objavujúce sa technologické vymoženosti viedli a vedú náš svet postupne k stále väčšej prepojenosti a vzájomnej závislosti, k fenoménu označujúcemu, čo dnes nazývame pojmom globalizácia, ako poznamenáva Ručinská „*v súčasnom globalizovanom svete štáty nie sú izolované, a preto je potrebné spomenúť, že ani vykonávanie ekonomických funkcií štátu nerealizujú sa izolovane, z tohto dôvodu je potrebné uvažovať, napríklad o medzinárodnej hospodárskej politike*“ (Ručinská a kol., Hospodárska politika 2022 ,s. 16). Podobne, ako v ekonomickej sfére, je tomu tak aj v iných oblastiach jednotlivých politík štátneho aktéra pri reprezentovaní a presadzovaní vlastných záujmov na medzinárodnej úrovni, buď v rámci medzinárodných inštitúcií a organizácií, alebo v rámci konkrétnych integračných zoskupení.

V dôsledku globalizácie spolu so stále zlepšujúcimi sa komunikačnými technológiami dochádza k väčšiemu miešaniu kultúr a ľudí celého sveta, okrem spoločného zdieľania nápadov, skúseností a životných štýlov, prináša globalizácia aj neočakávané konflikty a nové hrozby. V súčasnosti s uvedenými globalizačnými trendmi a celosvetovými otrasmi, ktoré prinášajú zmeny, a to nie len do životného štýlu ľudí, ale v rovnakej miere prinášajú aj zmeny v domácej, zahraničnej a medzinárodnej politike a následne aj v diplomacii. „*Globalizácia medzinárodných vzťahov, internacionalizácia národnej politiky a uvedomenie si, že globálne problémy vyžadujú globálne riešenia, zvyrazňujú nové dôležité funkcie pre diplomaciu*“ (Peško 2007, s. 188). Neustále prebiehajúce spoločenské zmeny, ktoré kedysi neboli pre diplomaciu znepokojujúce,

dnes vyvolávajú otázky dotýkajúce sa spôsobu naplňania základných úloh diplomatickej služby a výkonu jednotlivých diplomatov a ambasád.

3.2 Formy digitalizácie v diplomatických službách

Vďaka rozvoju médií a komunikačných technológií, najmä internetu, dochádza v diplomatických službách k okamžitej výmene informácií a vzájomných kontaktov, predovšetkým prostredníctvom online hovorov a online konferencií.

3.2.1 Online videohovory

On-line hovory sa v diplomacii objavili prvýkrát kvôli zabezpečeniu kontaktu s predstaviteľmi jednotlivých zahranično-politických aktérov, ktorí sa z rozličných dôvodov nemohli osobne zúčastniť na dôležitých diplomatických stretnutiach a rokovaní prebiehajúcich vo významnom centre diplomacie v Ženeve. Neskôr používanie uvedeného druhu komunikačných digitálnych platforiem nadobudlo na dôležitosť v súvislosti s koronavírusovou krízou. Nútený prechod na nové formáty práce bol možný vďaka rýchlej reakcii medzinárodných diplomatických štruktúr a inštitúcií. Organizácia spojených národov, vrátane Ženevy, rýchlo reagovala na krízu vyvolanú koronavírusom vytvorením digitálnej platformy pre vzdialené konferencie a diskusie.

3.2.2 Online konferencie, konzultácie a diskusie

Tento spôsob komunikácie umožňuje diplomatickým delegáciám zúčastňovať sa na medzinárodných konzultáciách a diskusiách bez toho, aby opustili svoje krajiny. V sídle OSN v Ženeve bolo zorganizovaných v roku 2020 viac ako 1200 online medzinárodných konferencií, ktoré významne zmenili obvyklé štandardy diplomacie. Zmeny sa dotýkajú aj samotnej podstaty a formy diplomatickej práce v online priestore, diplomatický protokol je výrazne uvoľnenejší a v podmienkach, keď sa väčšina stretnutí koná vo formáte videokonferencie, otázky protokolu a povinného „*dress code*“ strácajú na svojom význame.

Od roku 2020, kedy vypukla pandémia koronavírusu sa diplomacia postupne presúva čoraz viac do online priestoru s možnosťou prenosu rokovaní a konferencií prostredníctvom digitálnych platforiem. V atmosfére reštriktívnych zákazov, počas ktorých dochádza k prudkému poklesu počtu diplomatických misií a osobných stretnutí, vďaka digitalizácii je možné týmto spôsobom zabezpečiť nepretržité pokračovanie diplomatickej práce, ktorá je nevyhnutná a neodkladná.

Informačné technológie, ktoré sú súčasťou dnešnej modernej diplomacie už dlhodobo vyžadujú od diplomatov nové vedomosti a zručnosti, ktoré sa postupne stávajú povinnými atribútmi diplomatickej praxe. K týmto vedomostiam a zručnostiam patrí napríklad prispôbovanie diplomatických správ rôznym internetovým formátom, ovládanie digitálnych jazykových

komunikačných schopností a spôsobilostí, bezproblémové ovládanie, komunikácia a dorozumievanie sa prostredníctvom technologických vymožeností, ako aj schopnosť efektívne využívať sociálne siete, porozumieť virtuálnemu marketingu a aplikovať tvorivý prístup v marketingu.

Svet informačných technológií je nesmierne dynamický a mení sa doslova zo dňa na deň, čo zdôrazňujú nielen špecialisti pre danú oblasť, ale ich rozmach pociťuje celá spoločnosť a každý jedinec. Budúce technologické napredovanie spolu s integráciou technológií do väčšiny oblastí nášho každodenného života, teda aj do diplomatickej služby, je oveľa bližšie, ako sa nám zdá. Práve preto, je súčasne neodmysliteľné a nevyhnutné dávať dôraz aj na uplatňovanie etického a humánneho aspektu.

Pri pohľade do budúcnosti neprichádzajú do úvahy len inovácie, ale aj možnosti ich prípadných nástrah. Ak chceme, aby sa spoločnosť postupne presunula k modelu, v ktorom občan nie je len pasívnym príjemcom informácií a objektom výkonu moci, ale hlavným generátorom pridaných občianskych hodnôt v novom vyvíjajúcom sa svete digitálnej spoločnosti, je zároveň potrebný aj otvorený prístup verejnosti k informáciám a napĺňanie prísľubu občianskej účasti aktívne participovať na vládnutí a rozvíjaní vzájomnej spolupráci.

I keď technologický vývoj, najmä digitalizácia, značne narúšajú tradičné diplomatické postupy a do veľkej miery ovplyvňujú postup práce diplomata, tradičná práca diplomatov v konvenčných formátoch je stále veľmi dôležitá a nemožno ju úplne nahradiť digitálnou technológiou. Je nepravdepodobné, aby diplomacia fungovala len tzv. **novým** spôsobom. Zástupcovia jednotlivých rokovacích strán sa budú častokrát aj naďalej radšej vzájomne stretávať za okrúhlym stolom. Zároveň pretrváva aj naďalej hlavná úloha diplomata - chrániť a presadzovať záujmy vlastnej krajiny všetkými možnými spôsobmi a prostriedkami.

3.3 Negatívne dopady globalizačných trendov

Globalizácia je nový fenomén, a práve z tohto dôvodu nie je celkom možné a jasné predpokladať jej celkové dopady a dôsledky, nakoľko globalizačné procesy prebiehajú a sú neukončené. Ako poznamenáva Adolf Novotný „*nejedná sa o završený proces, ale viac-menej o prejavujúce sa tendencie...Zatiaľ čo internacionalizácia má výrazne silné demokratizačné prvky, rozširuje zdroje sily a moci, vytvára nové centrá vplyvu a prináša novú koordináciu a reguláciu vzťahov; globalizácia má výrazne centralizačný charakter prinášajúci prvky podriadenosti, autoritatívneho riadenia a asymetrické vzťahy*“ (Novotný 2009, s. 407).

Krátkodobá orientácia novodobej globálnej ekonomiky vedie k nedoceňovaniu ľudského charakteru jedinca, obzvlášť k nedoceneniu tých kvalít, ktoré dotvárajú medziľudské vzťahy.

V globálnom svete neostáva čas a jedinec sa často stáva len prostriedkom na dosahovanie tzv. „vyšších cieľov“ a nie účelom v kantovskom chápaní ľudskej bytosti, ktorý mu dáva stabilný pocit vlastnej ľudskej identity a kvality ľudského bytia. Kríza hodnôt konzumnej spoločnosti vyspelej západnej civilizácie, ktorá už dnes presahuje aj do iných politických systémov sveta, označuje Geffert „ako fenomén (kvázi) globalizácie, ktorá je predovšetkým krízou duchovnou. Lineárne vyvíjajúci sa materializmus, ktorý ekonómia stavaná po vzore prírodných vied pretavená do života spoločnosti nablodáva povahu ľudského bytia,“ (Geffert 2013, s. 124).

Absencia dlhodobých termínov v časovom horizonte plnenia úloh sa zdá byť pre zamestnancov luxusom, v zmysle časovej nedostatočnosti prispôbiť sa novým podmienkam a stotožniť sa s neustále prebiehajúcimi transformačnými zmenami, ktoré nenechávajú dostatočný priestor pre budovanie medziľudských a kooperatívnych vzťahov. Heslo globalizácie sa nesie v znamení ekonomickej efektívnosti, mladosti, flexibility, uponáhľanosti, naháňaním sa za peniazmi a konzumným spôsobom života - „...*keep moving, don't commit yourself, and don't sacrifice...*“ (...nezastavuj sa, neangažuj sa a neobetuj sa) - je bežnou realitou v našom každodennom bytí. Vyjadrené slovami Adamsa and Balfoura “*Long-term commitments is seen as anachronism, even as luxury, ...the short-term orientation of the new global economy tends to undermine character, especially those qualities that bind people to each other and furnish the individual with a stable sense of self (Dlhodobé záväzky sa vnímajú ako anachronizmus, ba dokonca ako luxus... krátkodobá orientácia novej globálnej ekonomiky má tendenciu podkopávať character, najmä tie vlastnosti, ktoré spájajú ľudí a poskytujú jednotlivcovi stabilný pocit vlastnej identity)*” (Adams, G. B., Balfour, D. L. 2005, s. 127-128).

3.4 Diplomacia 21. storočia

Novodobá diplomacia rozširuje svoje aktivity do mnohých oblastí a nastávajúce objavujúce sa zmeny pravdepodobne zodpovedajú tempu možných všeobecných otrasov a globálnych medzinárodných kríz, ktoré 21. storočie pravdepodobne prinesie.

Nikto nevie predpovedať, kedy a ako sa jednotlivé krízové obdobia objavia, a akým spôsobom budú ukončené, ale už dnes je zrejmý ich vážny vplyv a dopady na všetky oblasti spoločenského života, vrátane diplomacie. V posledných desaťročiach prebiehajúce procesy v medzinárodnom prostredí mnohonásobne urýchľujú svoj priebeh a následne podstatne menia našu realitu. Udalosti, ktoré v minulosti trvali desiatky rokov, sú dnes podstatne kratšie a trvajú najviac pár týždňov, možno mesiacov. Zmeny, o ktorých predpokladáme, že k nim dôjde o niekoľko rokov, môžu nastať už o niekoľko dní a s veľkou pravdepodobnosťou podstatným spôsobom ovplyvnia väčšinu povolání, vrátane diplomatov, ktorí sa nevyhnutne musia prispôbiť novej realite.

Z uvedeného vyplýva nevyhnutnosť, aby novodobí čelní predstavitelia diplomatických zborov vedeli promptne reagovať na jednotlivé problémy a vážne konfliktné situácie, ktoré môžu vznikáť kedykoľvek a kdekoľvek, a to čoraz častejšie a rýchlejšie, bez toho, aby boli očakávané a bez varovania.

Mnohí autori predpokladajú budúcnosť diplomacie vo formáte **spoločného diplomatického pracovného priestoru** (*common labour interrelation diplomacy space*), v ktorom pracovné stretnutia diplomatických zástupcov budú organizované s novými podnetmi a poznatkami prichádzajúcich zo všetkých oblastí spoločenského života.

V minulosti mala zahraničná politika viacmennej charakter spolupráce s akcentom na jednoduché obchodné transakcie v bilaterálnom priestore, kde prostredníctvom vzájomných dvojstranných dohôd, jednotliví aktéri riešili svoje individuálne záujmy s konkrétnymi partnermi, zároveň „*priorita diplomatickej agendy bola orientovaná predovšetkým na pozorovanie a informovanie o politických udalostiach v krajine vyslania, osobitne v tých, ktoré ovplyvňovali bilaterálne vzťahy*“ (Rusiňák 2007, s. 7). Útlm bilaterálnej diplomacie je dôsledkom straty monopolu bilaterálnych vzťahov a meniacej sa štruktúry zahraničného zastúpenia štátov v prepojení na meniaci sa charakter a poslanstvo vyjednávacích tímov.

Na rozdiel od minulosti, dnes ministerstvá zahraničných vecí prestávajú byť jedinými koordinátormi zahraničnej reprezentácie štátu, nevyjednávajú už len samotní ministri zahraničných vecí, ale v tejto oblasti zohrávajú čoraz dôležitejšiu úlohu ďalšie ministerstvá, najmä ministerstvo obrany, ministerstvo financií, hospodárstva, vnútra a kultúry. Ďalším fenoménom súčasnosti je rastúci význam parlamentnej diplomacie a účasť zástupcov jednotlivých parlamentných skupín v rokovaní a vyjednávaní v medzinárodnom priestore. Novodobá diplomacia sa ako umenie a remeslo mení na vysoko profesionálny odbor, ktorý vyžaduje od diplomatov väčšie množstvo skúseností a odborných vedomostí z oblastí meniaceho sa fungovania štátnych aktérov globálneho sveta, medzinárodnej politiky a medzinárodných vzťahov.

Zmena nastáva aj v ponímaní bezpečnosti, tradičnú tému klasickej diplomacie v chápaní územnej bezpečnosti garantovanej vojenskými prostriedkami postupne strieda širšia koncepcia bezpečnosti, označovaná ako **nevojenská bezpečnosť**, ktorá zahŕňa „*aj ďalšie druhy bezpečnosti, ktoré majú najmä ekonomický, environmentálny, poprípade technický charakter – surovínová, energetická, potravinová, počítačová, informačná bezpečnosť a pod.*“ (Škvrnda 2010, s. 705). Nevyhnutnou súčasťou diplomatickej bezpečnosti dnešných dní je tiež boj proti terorizmu a pandémiam. Okrem zmieneného, navyše rast významu nevojenskej bezpečnosti zahŕňa ochranu demokratických hodnôt, kolektívnu bezpečnosť, humanitárnu bezpečnosť, ochranu ľudských práv a slobôd. Súčasne, z bezpečnostného hľadiska

rôznorodé konfliktné záujmy jednotlivých aktérov medzinárodného prostredia vyvolávajú nevyhnutnú pozornosť diplomatického multilaterálneho riešenia.

21. storočie charakteristické meniacim sa spôsobom komunikácie zavedením a uplatňovaním elektronických a sociálnych médií, smartfónov a internetu, následne prináša predovšetkým značné zmeny v informovanosti vo verejnom priestore. Nikdy v histórii ľudstva nemala široká verejnosť toľko príležitostí byť informovaná o prebiehajúcich udalostiach v zahraničnej a medzinárodnej politike, nikdy predtým neboli informácie pre verejnosť tak rýchlo dostupné, ako sú dnes. Zároveň je zahraničná služba prostredníctvom médií a digitalizácie čoraz viac vystavená väčšej verejnej kontrole a následne aj kritike verejnosti. V dôsledku nových komunikačných kanálov, sú pracovníci diplomacie priamo konfrontovaní za svoje vyjadrenia a činy.

Neexistuje všeliek na všetky súčasné výzvy v oblasti zahraničných vecí a diplomacie, existujú však niektoré kľúčové faktory, ktoré je potrebné zohľadniť pri navrhovaní budúcich politík na medzinárodnej úrovni, a na ktorých sa budú musieť diplomati podieľať. Napriek rozsiahlej agende stratégií a doktrín zahraničnej politiky, ktorými je zahraničná politika pravdepodobne najznámejšou, neexistuje univerzálny recept pre každú výzvu a zmenu. V nadväznosti na uvedené, je viac než potrebné v oblasti zahraničnej politiky a diplomacie, pri riešení rôznorodých tém, s ktorými sa diplomatickí predstavitelia, zástupcovia a vyjednávači môžu stretnúť, nachádzať súčasne aj adekvátne riešenia. Prichádzajúce novodobé výzvy si vyžadujú nielen rýchlu a adekvátnu tvorivosť diplomacie, ale aj osobnostnú vyspelosť a kreativitu jednotlivých diplomatických zástupcov. Podobne, ako v minulosti, kreativita predstaviteľov a zástupcov diplomacie musí nutne vychádzať zo všeobecných znalostí poznania novodobých požiadaviek, ktoré spočívajú hlavne v získavaní hlbších profesionálnych vedomostí a zručností spolu so získavaním dokonalejšieho medzinárodného prehľadu.

Diplomacia, ako umenie a remeslo sa mení na vysoko profesionálny odbor, ktorý vyžaduje od zástupcov diplomacie väčšie množstvo skúseností a odborných vedomostí, nie len z oblastí fungovania štátnych aktérov, ale rovnako aj precíznejšie poznatky z oblastí fungovania globálneho sveta v meniacom sa medzinárodnom prostredí. Riešenie svetových problémov si vyžaduje dôsledné pochopenie a analýzu jednotlivých konkrétnych otázok a jednotlivých prepojení medzi rôznorodými témami, ktoré okrem oblastí politiky a spoločenských vied pokrývajú aj orientáciu na sféru ekonomie, podnikania, umenia, kultúry a spoločenských hnutí. Vyjadrené Rusiňákom „*Súčasná agenda diplomacie nevenuje sa len geopolitickým otázkam ale aj geoeconomickým a geokultúrnym otázkam, ktoré presahujú úroveň bilaterálnych vzťahov a dokonca aj multilaterálnych s cieľom zahrnúť globálne problémy. Diplomacia sa v týchto podmienkach stáva iba jedným z intervenujúcich subjektov štátneho či neštátneho charakteru*“ (Rusiňák 2007, s. 13).

Diplomatická zmena nastáva aj vo formáte rokovaní a vyjednávaní, ktoré sa viac otvárajú verejnosti a opúšťajú sféru súkromia a utajovania. Vďaka digitálnej revolúcii predstavitelia diplomacie a vyjednávači sa zdajú byť viditeľnejší pre verejnosť, ale na druhej strane stoja viac v tieni iných aktérov zahraničnej politiky. Agenda považovaná v minulosti za tzv. **malú politiku** sa stala dnes bežnou súčasťou dennodennej práce ministerstva zahraničia a diplomatov, vrátane napríklad otázok regulácie obchodu, investícií, životného prostredia, migrácie, cestnej infraštruktúry a ďalších bežných problémov občanov. Uvedené problémy spravidla zastrešujú iné rezorty, ktoré prirodzene posilňujú si svoje medzinárodné postavenie a priamo, bez pomoci ministerstva zahraničných vecí, komunikujú so svojimi partnermi v zahraničí. Z tohto dôvodu novodobá diplomacia 21. storočia musí učiť sa deliť o svoje tradičné kompetencie s inými ministerstvami a rezortmi a týmto spôsobom preukázať svojim službám novú, transparentnejšiu a otvorenejšiu pridanú hodnotu.

Z uvedeného vyplýva, že profesionálna diplomacia ako celok má v súčasnosti tendenciu byť čiastočne zatienená činnosťou tradične nediplomatických aktérov, ktoré na medzinárodnej scéne zaujímajú svoje pevné miesto, napríklad medzinárodné organizácie, nadnárodné súkromné spoločnosti a mimovládne organizácie. Podľa mnohých autorov „*sme svedkami zapojenia veľkého množstva aktérov do medzinárodných vzťahov, pričom vo veľkej miere sa stiera hranica medzi štátnou a neoficiálnou zahraničnou politikou*“ (Peško 2007, s. 187). Nové spôsoby diplomacie 21. storočia predpokladajú, napríklad vytváranie globálnych pracovných skupín, nakoľko je nereálne vedieť reagovať na všetky celosvetové problémové okruhy otázok dotýkajúcich sa všetkých životne dôležitých oblastí. Sociálne médiá otvorili nové spôsoby, ako využiť kreatívne široké a interdisciplinárne skupiny odborníkov v krátkom časovom horizonte, kolektívy, ktoré sú prístupné, nielen zástupcom diplomacie a profesionálnym vyjednávačom, ale predovšetkým spájajúce podobne zmýšľajúcich ľudí, ktorí sú zástupcami jednotlivých profesionálnych odborov, ktorí v konečnom dôsledku môžu mať značný vplyv v celosvetovom globálnom meradle.

Postupne narastajúca zložitosť medzinárodnej globálnej politiky 21. storočia je teda sprevádzaná nárastom nových neštátnych mimovládnych aktérov a neformálnych štruktúr, ktoré často prekračujú hranice jednotlivých štátov. Niektorí z nich sa zapájajú do diplomatických procesov z vlastnej iniciatívy, snažiac sa podieľať na riešení nových úloh diplomacie. Novodobí aktéri v podobe medzinárodných organizácií, nadnárodných koncernov, mimovládnych organizácií a iné subjekty regionálneho a cezhraničného charakteru vytvárajú nové prepojenia, ktoré generujú nové vplyvy a nové formy závislosti, ktoré naviac môžu mať pozitívnu alebo negatívnu podobu. Na nárast počtu nových bezpečnostných aktérov, medzi ktorými prevažujú subjekty neštátneho charakteru, poukazujú mnohí autori, napríklad Škvrnda hovorí o skutočnosti, že z hľadiska bezpečnosti jednotliví aktéri „*môžu na*

bezpečnostné prostredie pôsobiť pozitívne, napr., niektoré mimovládne organizácie či hospodárske subjekty poskytujúce bezpečnostné služby a pod., ako aj negatívne, ide najmä o skupiny organizovanej zločinnosti a terorizmu, ktoré sa tiež internacionalizujú a globalizujú“ (Škvrnda 2010, s. 705).

V záujme uchovania mierového spolužitia je potrebné dostatočne presne a včasne identifikovať globálne hrozby a medzinárodné konflikty, následne dokázať primerane diplomaticky reagovať a vhodne prispieť k formovaniu adekvátneho bezpečného medzinárodného politického prostredia. V procese riešenia medzištátnych konfliktov s cieľom uchovať bezpečné medzinárodné prostredie, dôležitú úlohu zohrávajú predovšetkým ministerstvá zahraničných vecí, diplomati a vlády jednotlivých štátnych aktérov, ako aj ich schopnosť proaktívne reagovať a dokázať pochopiť rozdiel medzi individuálnymi potrebami jednotlivých aktérov a požiadavkami bezpečného mierového prostredia. V neposlednom rade musia vedieť vyvinúť efektívne diplomatické formy mediácie, ktoré dokážu zosúladiť záujmy všetkých strán a umožnia vládam pôsobiť, ako suverénne štáty a súčasne využívať vplyv a potenciál iných aktérov medzinárodného prostredia. Zároveň musia zabezpečiť, aby digitalizácia bola nápomocná v zmysle efektívnosti, avšak nie na úkor účinnosti.

Dôležitú úlohu pri riešení konfliktov zohráva aj komunikácia s verejnosťou a podiel verejnosti na riešení problémov v prepojení na rozvoj nových a otvorenejších foriem celoštátnej činnosti a spolupráce s verejnými orgánmi. V kombinácii s prejavovým záujmom podieľať sa na riadení a riešení celospoločenských a medzištátnych problémov môže verejnosť prispieť k mierovej spolupráci jednotlivých aktérov medzinárodného prostredia.

4 Diplomatické styky, diplomatické misie a diplomatickí zástupcovia

Po vzájomnom súhlase a vzájomnej dohode jednotlivé štáty medzi sebou nadväzujú diplomatické styky, na území hostiteľskej krajiny môže plniť konzulárne funkcie aj tretí štát. Prerušenie diplomatických stykov nemusí zákonite znamenať prerušenie konzulárnych stykov. Uzatváranie diplomatických vzťahov vyplýva z nasledovných základných skutočností:

- ❖ **Právo legácie**, podľa ktorého suverénne štáty môžu prijímať a vysielat' diplomatických zástupcov a zriaďovať diplomatické misie v zahraničí.
- ❖ **Vôľa spolupracovať**, ktorá znamená ochotu udržiavať diplomatické styky s druhou stranou a spoluprácu medzi jednotlivými suverénnymi štátmi.

Na základe vzájomnej dohody poznáme v diplomacii nasledovné diplomatické styky:

- ❖ **Trvalé diplomatické styky** začínajú svoju činnosť otvorením diplomatických misii a diplomatických úradov. Existuje aj prechodná forma zastúpenia, napríklad dočasné obchodné misie, poprípade zastupiteľské sekcie.
- ❖ **Konzulárne styky** sú aktivované uzavretím bilaterálnej dohody o konzulárnych stykoch, môžu byť trvalé alebo dočasné.
- ❖ **Prerušenie diplomatických stykov**, ku ktorému môže dôjsť na základe rozhodnutia niektorej z vlád, alebo na obojstrannej báze jednotlivých štátnych aktérov.

4.1 Spoločné znaky diplomatických stykov

Medzi základné spoločné znaky diplomatických stykov sú zaradené reprezentácia a propaganda, rozvíjanie kontaktov, získavanie informácií, vplyv, rokovanie a vyjednávanie.

Reprezentácia a propaganda

Reprezentácia a propaganda úzko súvisia s povest'ou štátu, uvedenú funkciu plnia jednotliví ministri spolu s ďalšími predstaviteľmi štátneho a diplomatického aktéra. Propaganda je spojencom diplomacie s hlavným cieľom prezentovať prestíž vlastnej krajiny, a to aj prostredníctvom neverbálnych signálov, masovokomunikačnými prostriedkami a nátlakovými skupinami.

Rozvíjanie kontaktov

Pri rozvíjaní kontaktov dôležitú úlohu zohráva podpora priateľských vzťahov s miestnou elitou, štátnou aj neštátnou, zlučiteľnou s politikou vysielajúceho štátu. Dôležité je vytváranie formálnych a neformálnych vzťahov v podobe siete vzájomnej spolupráce s rozličnými skupinami obyvateľstva, tzv. tvorba *networkingu*. Prioritou rozvíjania obojstranných kontaktov ostáva snaha vychádzať dobre

s miestnou komunitou a dodržiavanie kultivovaných a civilizovaných vzťahov, a aj v prípade doručenia nepríjemných správ dokázat' minimalizovat' nepriateľské reakcie.

Získavanie informácií a vplyv

Dôležitosť získaných informácií je obzvlášť nápomocné pri riešení krízových situácií. Zber informácií a vplyvné politické spravodajstvo je aktívne najmä pri odovzdávaní najdôležitejších informácií.

Rokovanie a vyjednávanie

Rokovanie a vzájomné vyjednávanie zohrávajú dôležitú úlohu predovšetkým pri objasňovaní obojstranných zámerov a nejasnosti jednotlivých aktérov, pri bilaterálnych vzťahoch často využíva sa aj možnosť zvláštneho posla.

4.2 Diplomatickí zástupcovia

Do kategórie diplomatických zástupcov patria: zástupcovia misií v podobe zastupiteľských úradov, veľvyslanectiev, vyslanectiev, konzulárnych aparátov, veľvyslanci a diplomatický zbor.

4.2.1 Stále misie

Podľa Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch, stále misie sú kreované na základe vzájomnej dohody jednotlivých štátnych aktérov. Každý štát má právo slobodne rozhodnúť sa, s ktorými krajinami bude udržiavať diplomatické styky a v akej podobe. Stále zastúpenie medzi krajinami je rozdielne a ich veľkosť závisí od záujmov a potrieb štátu. Štát rozhoduje o počte diplomatických pracovníkov a iných poverených pracovníkov, nie je to žiadnym spôsobom obmedzené. Prijímajúci štát môže požiadať druhú stranu o určité obmedzenia v prípade, ak počet pracovníkov prekročil určitú únosnú hranicu.

4.2.2 Typy diplomatických misií

Medzi diplomatické misie zaraďujeme stále misie, v podobe veľvyslanectiev, vyslanectiev a mimoriadne zvláštne misie, podľa zaradenia vedúceho misie do určitej uvedenej kategórie.

Veľvyslanectvá

Veľvyslanectvá sú vedené mimoriadnymi a splnomocnenými veľvyslancami, apoštolským pápežským nunciom, vysokým komisárom „Britského spoločenstva národov“ a vysokým predstaviteľom „Francúzskeho spoločenstva národov“. Vedúci stálej misie je akreditovaný hlavou prijímajúceho štátu.

Vyslanectvá

Druhú kategóriu zastupiteľského úradu vedú mimoriadni a splnomocnení vyslanci, poprípade ministri a apoštolskí internunciovia. Podobne, ako vedúci stálej misie veľvyslanectiev, aj vedúci

vyslanectiev sú poverení vykonávať svoju činnosť najvyšším predstaviteľom prijímajúceho štátu. V súčasnosti vyslanectvá vyskytujú sa len zriedka.

Diplomatické misie

Diplomatické misie z rozličných dôvodov vedú *dočasní chargé d'affaires en titre* akreditovaní ministrom zahraničných vecí prijímajúceho štátu.

Osobitné – zvláštne misie

Osobitné misie zastupujú dočasne štát s cieľom prerokovať jednorazové problémové otázky, poprípade splniť určité špeciálne úlohy, ktoré sú vecne a rozsahovo obmedzené, ich poslanie je ukončené splnením danej úlohy. Osobitné - zvláštne úlohy sú oznámené vopred diplomatickou cestou a uskutočňujú sa so súhlasom prijímajúceho štátu alebo na pozvanie. Dohovor o osobitných misiách bol schválený Valným zhromaždením Organizácie spojených národov 8. 12. 1969 s jasným definovaním postavenia a pôsobenia zvláštnych misií.

Obsah osobitných misií spočíva napríklad v návšteve predstaviteľov štátov, v politických misiách, protokolárnych misiách, v prípade vyhlásenia samostatnosti štátu, inaugurácie prezidenta, korunovácie, úmrtia, svadobných obradov a pod. Poverený vedením je splnomocnený veľvyslanec s osobitným poslaním prepožičaný prezidentom.

➤ **Poverovacie listiny**

Poverovacie listiny obsahujú údaje o vymenovaní vedúceho osobitnej misie, cieľ misie a dôvod vyslania. Poverovacie listiny odovzdá vedúci misie do rúk hlavy prijímacieho štátu počas hromadnej, alebo individuálnej audiencie. Misia končí splnením úlohy, príchod a odchod misie je oficiálnym aktom. Na oficiálnom akte zúčastňujú sa predstavitelia podľa povahy daného aktu, na ktorý bola misia vyslaná.

➤ **Personál misie**

Personál diplomatickej misie tvoria členovia diplomatického, administratívneho, technického a služobného personálu:

Diplomatický personál tvoria občania vysielaajúceho štátu, občania prijímajúceho štátu ho môžu tvoriť len so súhlasom prijímajúceho štátu.

Administratívny a technický personál pozostáva z prekladateľov, sekretárook, bezpečnostných zložiek, odborných referentov a členov vo funkciách, ktoré nemajú politický charakter, napríklad pre oblasť kultúry, tlačový referent a pod. V oblasti nepolitického charakteru môžu byť zamestnaní aj občania prijímajúceho štátu.

Služobný personál zahŕňa oblasti upratovania, údržby, prípravu jedál a pod.

Súkromné služobné osoby (Private Service Staff) sú platené zo súkromných fondov, sú zamestnancami členov misie, t.j. nie sú platení z prostriedkov misie, a patria medzi nich napríklad opatrovatelky, pomocnice v domácnosti, vychovávateľky a pod.

➤ **Sídlo diplomatickej misie**

Sídlom je zvyčajne hlavné mesto prijímajúcej krajiny, ale môže to byť aj iné významné miesto s vhodnou geografickou polohou, prípadne významné kultúrne centrum.

4.2.3 Hodnosti diplomatov

Služobné hodnosti majú prísnu hierarchiu, tvoria ustálenú a medzinárodne uznávanú stupnicu.

- ❖ Veľvyslanec (Ambassador)
- ❖ Vyslanec (Envoy, Minister)
- ❖ Radca - vyslanec (Minister – Chancellor)
- ❖ Veľvyslaneckí, vyslaneckí radcovia (*Counsellors*)
- ❖ Tajomníci (Secretaries)
- ❖ Pridelenec (*Attaché*)

4.2.4 Začiatok a ukončenie diplomatickej misie

Začiatok vyslania misie

Misia začína vyslaním jedného, alebo viacerých diplomatov do krajiny pôsobnosti, začína sa otvorením kancelárie zastupiteľského úradu a oficiálnej práce. **Vedúci misie - titulár** - prichádza neskôr po vytvorení vhodných podmienok. Vysielajúci štát požiada najskôr prijímajúci štát o súhlas s predloženým návrhom, tzv. *agrément*. Vykonávateľom a oznamovateľom môže byť aj odchádzajúci vedúci misie, ktorý ministrom zahraničných vecí prijímajúceho štátu, alebo jeho námestníkovi, ústne oznámi úmysel svojej vlády vymenovať nového titulára a poskytne mu jeho stručný životopis.

Príchod nového titulára

Nový titulár prichádza s **poverovacími listinami**, oficiálnym dokumentom podpísaným hlavou vysielajúceho štátu, osobne ich odovzdá predstaviteľovi prijímajúceho štátu a dňom odovzdania je akreditovaný a začína svoju činnosť. Poverovacie listiny dotýkajú sa len veľvyslancov a vyslancov. *Chargé d'affaires* odovzdá uvádzací, alebo kabinetný list ministrom zahraničných vecí hostiteľskej krajiny, tzv. *letter de cabinet*, vystavený a podpísaný ministrom zahraničných vecí vysielajúcej krajiny.

Ukončenie diplomatickej misie

Diplomatické zastúpenie môže byť kedykoľvek ukončené z nasledovných dôvodov:

-
- ako výsledok vážnych politických nezrovnalostí, kedy môže nasledovať odvolanie veľvyslanca, alebo zrušenie veľvyslanectva; iniciátorom môže byť vysielajúci, ale aj prijímajúci štát,
  - vyhlásenie osoby za nežiadúcu osobu - *persona non grata* - pri strate dôvery hostiteľskej krajiny, rozhodnutie nemusí byť zdôvodnené; štatút *persona non acceptable* môže byť udelený pracovníkovi zastupiteľstva, ktorý nemá diplomatický štatút, prípadne pri porušení zákona, spáchaní trestného činu, alebo činnosti nezlučiteľnej s diplomatickým štatútom,
  - ako výsledok ochladenia vzájomných bilaterálnych vzťahov,
  - po vzájomnej dohode, po jednostrannom prerušení stykov z úsporných dôvodov, vypuknutím vojnového konfliktu, alebo zánikom jedného zo štátov.

4.2.5 Výsady diplomatickej misie

Medzi základné výsady vysielajúceho štátu patrí **právo exteritoriality** (*extraterritorial right*), ktoré zaručuje ochranu územia vysielajúceho štátu, t.j. objekty veľvyslanectva, budovy patriace vysielajúcej krajine, kde hostiteľský štát nemôže uplatňovať svoju právomoc.

Podľa Viedenského dohovoru, výsady a imunity misie vyjadrujú nasledovné body:

- ✓ právo používať symboly vysielajúcej krajiny, vlajku a štátny znak,
- ✓ nedotknuteľnosť budov a pozemkov patriacich k rezidencii veľvyslanectva, do uvedených priestorov je možné vstúpiť len so súhlasom zastupiteľského úradu a v prípade ohrozenia,
- ✓ nedotknuteľnosť korešpondencie a majetku misie,
- ✓ sloboda komunikácie s vlastnou vládou, svojimi občanmi a medzinárodnými inštitúciami,
- ✓ oslobodenie od platenia daní a poplatkov,
- ✓ oslobodenie od platenia colných poplatkov,
- ✓ sloboda pohybu na území krajiny určenia s výnimkou miest, kde je vstup zakázaný z bezpečnostných dôvodov,
- ✓ vyňatie z trestnej, správnej a civilnej jurisdikcie krajiny pôsobenia, člen misie nie je povinný vypovedať ako svedok, iba so súhlasom vlastného štátu, môže byť zadržaný v prípade trestného činu, ale nie súdne trestaný a stíhaný,
- ✓ motorové vozidlá majú právo byť označované značkou CD (*Corps Diplomatique*).

4.2.6 Konzulárne služby

Konzulárna činnosť je neodmysliteľnou súčasťou zahraničnej služby, umožňuje udržiavať vzájomné vzťahy medzi štátmi, a to aj po prerušení diplomatických stykov, alebo pri ich absencii. Navyše, konzulárne služby môžu plniť určité zverené diplomatické úlohy, napríklad uzatvárať bilaterálne konzulárne dohody, prípadne rozšíriť služby nad uvedený rámec.

V porovnaní s diplomatickou misiou, ktorá vystupuje vo funkcii oficiálneho politického reprezentanta štátu, konzulárny úrad je predovšetkým výkonným orgánom štátnej administratívy. Konzulárne služby sú splatnené, z tohto dôvodu funkcia výkonného orgánu štátnej administratívy je činnosť konzulárnych úradov z finančného hľadiska prínosná.

Na otvorenie konzulárneho úradu je vždy potrebný súhlas prijímacieho štátu. Ak konzulárny úrad sídli v inom mieste pôsobenia než diplomatické zastupiteľstvo, v tom prípade konzulárny úrad vystupuje ako samostatná ustanovizeň, ktorú nevedie diplomat, nakoľko pôsobnosť diplomatickej misie v hostiteľskej krajine je celoštátna, kým konzulárne úrady sú poverené spravovaním iba istého územia, tzv., konzulárneho obvodu, ktorý spravuje konzulárny personál

4.2.7 Konzulárny personál

Vedúci konzulárni úradníci v zahraničí sú:

- ❖ konzuli z povolania, tzv. **kariérni konzuli**, ktorí sú spravidla do funkcie menovaní ministrom zahraničných vecí vysielajúceho štátu a vo väčšine prípadov sú aj jeho občanmi.
- ❖ čestní, tzv. **honorárni konzuli**, ktorí sú vyberaní spomedzi významných a vplyvných osobností hostiteľského štátu.

Vedúci konzulárnych úradov delia sa do štyroch tried:

- Generálny konzul (*Consul General*)
- Konzul (*Consul*)
- Vicekonzul (*Vice-Consul*)
- Konzulárny agent alebo zástupca (*Consular Agens, Proxy*)

Vedúci konzulárneho úradu je poverený vysielajúcim štátom, tzv. **konzulským patentom** alebo **menovacou listinou**. Poverovací dokument v jednej z uvedených foriem odovzdáva vedúci konzulárneho úradu spolu so žiadosťou o udelenie súhlasu s konzulárnou činnosťou, osobne predstaviteľovi vlády prijímajúceho štátu, najčastejšie ministrovi zahraničných vecí. Na rozdiel od vedúceho diplomatickej misie, vedúci konzulárneho úradu sa môže predbežne ujať svojho úradu a udelenie súhlasu hostiteľskej krajiny prijať už vo svojej funkcii.

Za konzulárnych úradníkov sú považované všetky osoby poverené výkonom konzulárnych funkcií, pričom by to mali byť predovšetkým občania vysielajúceho štátu. Okrem konzulárnych úradníkov tvoria konzulárny úrad aj členovia konzulárneho personálu:

- Konzulárni zamestnanci, ktorí zabezpečujú administratívne a technické služby.
- Služobný personál, ktorý zabezpečuje domáce služby konzulárneho úradu.

-
- Súkromný personál, ktorý pôsobí výhradne v súkromných službách konzulárneho úradu.

Činnosť konzulárneho úradníka sa končí buď rezignáciou, alebo odvolaním, úmrtím, popřípade zrušením konzulárneho úradu. Možnosť ukončenia činnosti je aktuálna aj v prípade vyhlásenia osoby konzulárneho úradníka za **personu non grata** a následným vypovedaním z krajiny pôsobenia.

Členenie konzulárnych úradov:

- Generálne konzuláty (Consulate General)
- Konzuláty (Consulates)
- Vicekonzuláty (Vice-Consulate)
- Konzulárne zastupiteľstvá (Consulate Representation, Agents)

4.2.8 Konzulárne služby a funkcie

Slovenská republika má svoje zastupiteľské úrady v podobe veľvyslanectiev, v rámci ktorých fungujú konzulárne oddelenia a generálne konzuláty. Právomoci slovenských konzulov sú stanovené a obmedzené medzinárodným právom, vnútroštátnym právnym poriadkom Slovenskej republiky a právnym poriadkom krajiny ich pôsobenia. Napriek mnohým právomociam, ktoré poskytujú veľké množstvo možností pomoci občanom v zahraničí, nie sú ich právomoci neobmedzené.

Konzulárne služby zaoberajú sa predovšetkým obchodnými vzťahmi, administratívnym odbavovaním osôb cestujúcich do domovskej krajiny a vydávaním cestovných dokladov.

Konzulárne funkcie môžeme detailnejšie zhrnúť do nasledovných bodov:

- ochraňovať záujmy vysielajúceho štátu a jeho občanov v prijímajúcom štáte,
- rozvíjať obchodné styky komerčného charakteru,
- zisťovať stav a vývoj obchodného, hospodárskeho a vedeckého života v hostiteľskej krajine a podávať informácie domovskej krajine,
- vydávať cestovné pasy, víza a cestovné dokumenty,
- poskytovať pomoc a podporu občanom vysielajúcej krajiny,
- vykonávať funkciu notára a civilného matrikára,
- chrániť záujmy fyzických a právnických osôb materskej krajiny,
- chrániť záujmy mladistvých a iných osôb vlastného štátu,
- zastupovať občanov materského štátu pred súdmi a inými orgánmi hostiteľskej krajiny,
- doručovať súdne i mimosúdne dokumenty,
- poskytovať pomoc vlastným lodiam, lietadlám a ich posádkam.

Podľa Viedenského dohovoru je slovenský konzulát oprávnený:

- **vydať cestovný doklad občanovi**, ktorý nemá iný platný cestovný doklad na spätočnú cestu do Slovenskej republiky, napríklad pri strate, odcudzení, alebo ukončení platnosti cestovného dokladu,
- **kontaktovať príbuzných alebo známych**, ktorí môžu občanovi bez finančných prostriedkov poslať nevyhnutnú peňažnú podporu,
- **odporučiť miestneho advokáta**, ktorý poskytne odbornú právnu pomoc, v prípade kontaktu občana s miestnou políciou alebo súdom,
- **overiť pravosť kópií, listín, a podpisov**, pri takýchto službách je potrebné počítať so správnymi poplatkami.

Slovenský konzulát **nie je** oprávnený:

- platiť cestovné lístky, zložiť kauciu, ani platiť žiadne iné účty, napríklad za liečenie, ubytovanie a právnu pomoc,
- **zabezpečiť lepšie zaobchádzanie slovenskému občanovi**, ako s miestnymi občanmi, napríklad v nemocniciach alebo väzniciach,
- **zasahovať do súdneho konania, ani vyšetrovať trestné činy** ani iniciovať takéto vyšetrovanie v mene občana Slovenskej republiky.

4.2.9 Výsady a imunity konzulárneho úradu

V porovnaní s diplomatickými zástupcami sú výsady a imunity konzulárnych úradníkov a ich rodín obmedzené. Konzulárni úradníci a členovia ich rodín sú oslobodení od daní a poplatkov, okrem nepriamych daní z tovaru a služieb, daní zo súkromných nehnuteľností a oslobodenia od cla. Konzulárny úrad a pozemky k nemu prislúchajúce sú nedotknuteľné, zároveň má zaručenú slobodu spojenia so svojím ústredím, s diplomatickými misiami a ostatnými konzulárnymi úradmi svojho štátu, a to bez ohľadu na to, kde sa nachádzajú. Služobné motorové vozidlá konzulárneho úradu sú označené značkou **CC** (*Corps Consulaire – konzulárny zbor*).

4.2.10 Honorárny konzul

Inštitút honorárneho konzula sa vyvíjal postupne spolu s rozmachom obchodných, hospodárskych, kultúrnych a vedeckých vzťahov s cieľom doplniť celkovú sieť služieb konzulárnych úradov.

Základné definíčné znaky honorárneho konzula spočívajú v nasledovných charakteristikách:

- honorárny konzul nie je úradník vyslaný ministerstvom zahraničných vecí vlastnej krajiny,

-
- honorárny konzul je súkromná osoba so sídlom v mieste pôsobenia, ktorá svoje poslanie vykonáva ako čestnú neplatenú funkciu, nevylučuje sa však možnosť dohodnúť sa na odmene,
  - honorárny konzul je občanom hostiteľského štátu, alebo dokonca tretieho štátu,
  - ak do funkcie honorárneho konzula je navrhnutý predstaviteľ vysielajúceho štátu so súhlasom prijímajúceho štátu, služobne podlieha konzulovi z povolania,
  - honorárny konzul je vybraný z radov vplyvných a významných osobností domácej spoločenskej scény;
  - k výkonu funkcie potrebuje honorárny konzul konzulský patent a tzv. **exequatur** – súhlas prijímacieho štátu na výkon funkcie,
  - honorárne konzuláty požívajú mnohé z výsad a imunit konzulárnych úradov, budovy a pozemky, na ktorých sídlia sú chránené, archívy a dokumenty sú nedotknuteľné.

4.3 Diplomatické misie Slovenskej republiky

Diplomatické misie sú orgánmi štátu pre zahraničné styky, ich poslaním je podpora realizácie zahranično-politických záujmov vysielajúceho štátu v hostiteľskej krajine. V praxi plnenie uvedeného poslania môže mať rôzne podoby. Ich rámec je stanovený **Viedenským dohovorom o diplomatických stykoch**, ktorý bol prijatý v roku 1961. V rámci diplomatických misií boli činnosti a funkcie diplomacie načrtnuté v rámci ďalších medzinárodných dokumentov akým je aj Viedenský dohovor o konzulárnych stykoch z roku 1963 a Viedenský dohovor o zastúpení štátov a ich stykoch s organizáciami univerzálnej povahy v roku 1975. Uvedené dokumenty poukazujú na ochrannú, zastupiteľskú, informačnú, rozvojovú a administratívno-správnu funkciu (Tóth a kol.2008). Rozsah, spôsob realizácie a štruktúra misií sa neustále menia kvôli meniacemu vonkajšiemu prostrediu.

V zahraničí má Slovenská republika celkovo 66 veľvyslanectiev rozprestierajúcich sa na šiestich svetadieloch - Amerika, Európa, Afrika, Ázia a Austrália. V Amerike má Slovenská republika 6 veľvyslanectiev - v Kanade (Ottawa), v Spojených štátoch amerických (Washington), v Mexiku (Mexico City), na Kube (Havana), v Brazílii (Brazília) a v Argentíne (Buenos Aires). V Európe sa nachádza 34 veľvyslanectiev Slovenskej republiky, a to v štátoch: Albánsko, Belgicko, Bielorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Česko, Chorvátsko, Čierna Hora, Cyprus, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Gruzínsko, Holandsko, Írsko, Lotyšsko, Maďarsko, Moldavsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Rusko, Severné Macedónsko, Slovinsko, Spojené kráľovstvo, Srbsko, Španielsko, Švajčiarsko, Švédsko, Taliansko, Vatikán a Ukrajina. V Afrike má Slovenská republika 5 veľvyslanectiev, v Egypte, Etiópii, Južnej Afrike, Keni a v Nigérii. V Ázii nachádza sa 16 veľvyslanectiev- Arménsko, Azerbajdžan, Čína, India, Indonézia, Irán, Izrael, Japonsko, Kazachstan, Kórejská republika, Libanon, Spojené arabské emiráty, Thajsko, Turecko, Uzbekistan a Vietnam. V Austrálii je jedno veľvyslanectvo v Canberre (MZVEZ SR 2025).

Slovenská republika má päť stálych misií:

- Stála misia Slovenskej republiky pri Rade Európy v Štrasburgu,
- Stála misia SR pri OECD Paríž,
- Stála misia SR pri OSN, OBSE a iných medzinárodných organizáciách vo Viedni,
- Stála misia Slovenskej republiky pri Organizácii Spojených národov v New Yorku a
- Stála misia SR pri OSN v Ženeve (MZVEZ SR, 2025).

Stále zastúpenie Slovenskej republiky pri Európskej únii patrí medzi stále misie, význam diplomacie každého členského štátu Európskej únie, akou je aj Slovenská republika, nespočíva len v príprave štátnych návštev a v politickom spravodajstve, ale aj v aktívnom presadzovaní a obhajobe spoločných hodnôt, akou je demokracia, bezpečnosť, ľudské práva a slobody. Všetci občania Európskej únie, ktorí žijú, alebo cestujú mimo Európskej únie, majú právo požiadať konzulát alebo veľvyslanectvo akéhokoľvek členského štátu o pomoc, ak ich krajina nemá diplomatické zastúpenie v danej krajine.

Okrem už spomenutého, základné funkcie a úlohy, ktoré Slovenská republika, ako členský štát Európskej únie naplňa, sú nasledovné:

- ❖ podieľa sa na príprave právnych aktov, ich prerokovávaní a schvaľovaní,
- ❖ spolupracuje s ministerstvami a inými štátnymi orgánmi pri tvorbe politiky Slovenskej republiky voči Európskej únii a pri presadzovaní vlastných záujmov,
- ❖ počas predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie podieľa sa na koordinácii činností a agendy jednotlivých formácií Rady Európskej únie,
- ❖ predsedá príslušným výborom a skupinám Rady Európskej únie (Zákon č. 151/2010 Z. z. o zahraničnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

4.3.1 Stále delegácie

Dvojicu stálych delegácií tvorí Stála delegácia Slovenskej republiky pri UNESCO v Paríži a Stála delegácia NATO Brusel (MZVEZ SR 2025).

4.3.2 Slovenské inštitúty

Ďalším zo skupiny zastupiteľských úradov sú slovenské inštitúty, ktoré tvoria inštitucionálny základ prezentácie slovenského umenia a kultúry v zahraničí, zároveň ich činnosť prispieva k pozitívnemu vnímaniu Slovenska a k dosahovaniu zahraničnopolitických cieľov z hľadiska celospoločenskej kultúrnej dimenzie.

Slovenské inštitúty sú osobitné organizačné útvary Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, úlohou ktorých je prezentácia slovenského umenia a kultúry v zahraničí. Slovenské inštitúty zohrávajú dôležitú úlohu pre kultúrnu diplomáciu Slovenska. Umenie a kultúra považujú sa za pomocný nástroj na presadzovanie zahranično-politických cieľov a tiež budujú celkový imidž krajiny. V rámci činností slovenských inštitútov sa uskutočňujú pravidelné stretnutia riaditeľov so zástupcami Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a kultúrnych inštitúcií, ktorých cieľom sú vypracované projekty, výmena informácií o možnostiach kultúrnej prezentácie v zahraničí. Slovenské inštitúty sú značným prínosom pre kultúrnu diplomáciu. Nachádzajú sa v 10 hlavných mestách: Praha, Paríž, Jeruzalem, Budapešť, Berlín, Varšava, Viedeň, Moskva, Londýn a Rím (MZVEZ SR 2025).

Jedným zo základných znakov každého štátu je efektívny zahraničný diplomatický servis, na Slovensku v podobe Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, ktoré už od svojho vzniku formovalo svoju vnútornú štruktúru a sieť zastupiteľských úradov takým spôsobom, aby plnilo zahraničnopolitické úlohy čo najefektívnejšie. V súčasnosti, podobne, ako aj iné štáty, sa Slovenská republika snaží vytvoriť celosvetovú sieť svojich zastupiteľstiev s cieľom poskytovať pomoc a podporu svojim občanom v zahraničí a zároveň poskytovať služby čo najbližšie k občanovi Slovenskej republiky.

Sieť zastupiteľských úradov Slovenskej republiky tvorí: (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, 2025)

- 66 veľvyslanectiev
- 11 slovenských inštitútov
- 7 generálnych konzulátov
- 7 misií pri medzinárodných organizáciách
- 1 styčný úrad
- 1 Slovenský ekonomický a kultúrny úrad
- 2 stále delegácie a 1 stále zastúpenie

4.4 Diplomatické rokovanie a vyjednávanie

4.4.1 Rokovanie

Diplomatické rokovanie je jednou z kľúčových zručností v oblasti diplomacie a medzinárodných vzťahov. Základným cieľom diplomatického rokovania je zodpovedné a úspešné dosiahnutie spoločných dohovorov, prípadne schválenie obojstranných zmlúv. Napriek tomu, že každé diplomatické rokovanie má svoje vlastné špecifické znaky, ich úspešnosť spočíva vo vzájomnej snahe

dospieť k spoločnej dohode, alebo k dosiahnutiu možného kompromisného riešenia v spornej téme záujmu. Rokovania sú najužitočnejšie najmä vtedy, ak je v záujme všetkých zúčastnených strán dospieť k mierovému a korektnému riešeniu vzájomných problémov.

Pri rokovaní je potrebné brať do úvahy záujmy a perspektívy ďalšieho vývoja všetkých dotknutých strán a prostredníctvom aktívneho počúvania rôznorodých názorov je možné dopracovať sa k reálnemu stanovisku na problematické aspekty prejednávanej skutočnosti. Na začiatku rokovania nie je vždy potrebné mať vzájomne prekrývajúce sa záujmy, počas rokovania jednotlivých protirečivých bodov je možné dospieť k čiastočnej zhode, niekedy až k úplnej spoločnej dohode. Čím viac strán zapája sa do rokovania a čím viac tém sa dostáva do diskusie, tým väčšia je šanca na vytvorenie spoločného základu, ktorý vytvára možný podklad prekrývania sa spoločných záujmov nevyhnutných pre ďalšie pokračovanie v rokovaní až dovedy, kým nie je zrejmé dosiahnutie aspoň určitého čiastkového riešenia. V zásade môžeme témy rokovaní rozdeliť na témy, ktoré sú dôležité pre všetky strany a na tie, ktoré nemajú rovnaký význam pre jednotlivých účastníkov rokovania a vyjednávania.

4.4.1.1 Vedenie rokovaní

Rokovania zvyčajne vedú predstavitelia, ktorí zastupujú a konajú v mene určitého štátneho aktéra alebo organizácie. Diplomati, prípadne oficiálni predstavitelia jednotlivých krajín prinášajú k rokovaciemu stolu určitú prestíž a mocenské postavenie svojej krajiny, ktoré následne vytvárajú pri rokovaní mimoriadny tlak, pričom sú s tým zároveň spojené riziká, ktoré je potrebné do značnej miery obmedzovať. Nedostatok rešpektu voči normám a zvyklostiam druhej strany môže spôsobiť kolaps v rokovaní a vyústiť do konfliktu. Vzájomný rešpekt a úcta medzi rokovacími stranami mali by byť základnými pravidlami medzinárodnej diplomacie. Pretrvávajúca nepružnosť a nedostatok rešpektu nie sú pri rokovaní nápomocné, najmä ak medzi zúčastnenými stranami sú významné rozpory, pretože v prípade otvoreného nepriateľstva môžu viesť až k ďalšej eskalácii napätia. Skúsenosti poukazujú na skutočnosť, že ak dôjde k otvorenej konfrontácii, prípadne dokonca až k násiliu, vytvára sa tak situácia, ktorá je prospešná najmä pre aktérov, ktorí sú dobre vybavení v oblasti boja a agresie. V každom prípade, je potrebné mať na pamäti možnosti, ktoré vedú k pokračovaniu rokovaní a vyjednávaniu, pretože každý dialóg je lepšou alternatívou, ako násilie a každý kompromis je lepší, ako vojna. Diplomatické rokovania a vyjednávania sú najlepšou voľbou medzi aktérmi v medzinárodnom prostredí, a podľa výroku Morgenthaua je diplomacia najlepším prostriedkom na zachovanie mieru, aký spoločnosť suverénnych štátov má k dispozícii (Morgenthau 2005).

4.4.1.2 Druhy rokovaní

Medzištátne rokovania

Potreba medzištátnych rokovaní naberá na intenzite. V súčasnosti sú často medzištátne rokovania synonymom pre diplomatické rokovania. Uchyľovanie sa k otvorenej konfrontácii a násiliu nie je priaznivým prostriedkom v medzištátnych vzťahoch, z tohto dôvodu sa diplomatické rokovania musia rýchlejšie vyvíjať a smerovať k väčšej adresnosti a špecializácii.

Vládne rokovania

Vládne rokovania môžu mať charakter **bilaterálny** - v prípade, ak prebiehajú medzi dvoma štátnymi aktérmi, alebo medzi štátom a neštátnym subjektom (napr. medzi štátom a medzinárodnou organizáciou, alebo štátom a mimovládnu organizáciou, tiež rokovania o prírodných zdrojoch, prípadne o poľnohospodárstve, o téme produkcie obilnín, energetickej spolupráci a pod. Druhý typ rokovaní má charakter mnohostranný, **multilaterálny** - medzi viacerými aktérmi v medzinárodnom prostredí. Tieto rokovania sa často vyskytujú v období kríz alebo po ich prekonaní.

Efektívne rokovanie

Efektívnosť rokovaní podmieňuje predvídateľnosť a vzájomná ochota dospieť k dohodám. Nepriaznivý vplyv na efektívnosť diplomatického rokovania má najmä výskyt nepredvídateľných okolností. Nepredvídateľnosť zhoršuje nielen efektívnosť rokovaní a ich výsledky, ale následne narúša aj stabilitu vzťahov medzi jednotlivými aktérmi.

Prebiehajúce (kontinuálne) rokovania

V prípade nedosiahnutia očakávaných výsledkov, v podobe dohôd a kompromisného riešenia kontroverzných tém a krízových situácií, kontinuálne prebiehajúce rokovania a vyjednávania poskytujú ďalšie možnosti. Prerokovanie jednotlivých rozporuplných tém zvyčajne uskutočňuje sa prostredníctvom jednotlivých fáz rokovaní a vyjednávania.

Jednorazové rokovanie

Za priaznivých okolností a v prípade dosiahnutia jasných stanovísk jednotlivých účastníckych strán postačí jednorazové rokovanie. Za určitých priaznivých okolností rokovanie môže byť ukončené vzájomnou dohodou.

4.4.2 Vyjednávanie

Vyjednávanie, ako nástroj zahraničnej politiky, predstavuje jeden z najdôležitejších znakov a špecifických diplomatických funkcií. Diplomacia a vyjednávanie predstavujú blízke pojmy, ale v žiadnom prípade nie je možné pojem diplomacie stotožniť s pojmom vyjednávanie. Dosah a funkcie diplomacie sú oveľa širšie, vyjednávanie predstavuje len jednu z nich, i keď jednu z najdôležitejších. V širšom slova zmysle, diplomacia predstavuje umenie vytvárania a riadenia vzťahov medzi národmi a jednotlivým štátnymi a neštátnymi aktérmi v medzinárodnom prostredí, zároveň vedenie

a vyjednávanie sú nevyhnutným predpokladom pre diplomatické udržanie a fungovanie medzinárodného prostredia. Ak vzťahy medzi aktérmi sú posilňované a udržiavané v pozitívnej atmosfére, výsledkom môže byť predchádzanie násilia a vojnových konfliktov.

Vzťah medzi diplomaciou a vyjednávaním je teda úzko prepojený, diplomacia by bez vyjednávaní nemohla existovať, samotná definícia pojmu diplomacia predstavuje činnosť, ktorá je vykonávaná prostredníctvom procesov rokovaní a vyjednávaní. Diplomacia bez vyjednávaní by bola iba obyčajnou diskúziou a nie hľadaním vzájomných kompromisov a dohôd. Ak by neexistovala diplomacia a vyjednávanie, tak svet by bol neustále postihnutý vojnami, je potrebné brať na vedomie, že aj dnes, v 21. storočí, existujú krajiny, ktoré dokážu fungovať v harmónii len vďaka diplomacii.

Diplomatické vyjednávanie

Diplomatické vyjednávanie je možné považovať za zručnosť zvládania konfliktov bez vyvolávania eskalácie nepriateľstva a vojnových stretov. Obsahuje spôsob komunikácie, ktorý musí byť vykonávaný profesionálne, len tak je možné predísť nežiadúcim nedorozumeniam medzi zúčastnenými stranami, ktoré smerujú ku kompromisom a k hľadaniu možností vzájomných dohôd.

Vyjednávanie môžeme nazvať aj **stratégiou**, kedy protichodné strany sú ochotné navzájom spolu komunikovať, aby dosiahli riešenie za každých okolností. Bez komunikačnej stratégie nie je možné vyjednávanie, súčasťou dobrej stratégie pri vyjednávaní je získavanie spojencov, poprípade byť súčasťou aliancie, ktorá zaručuje väčšie šance na priaznivejšie výsledky.

Súčasne vyjednávanie vyžaduje **profesionálne zvládnutie komunikačnej techniky** v procese diplomatického vyjednávaní, ktoré prispieva k zlepšeniu kvality ľudských a medziľudských vzťahov. Vyjednávanie prostredníctvom efektívnej komunikácie predstavuje proces, ktorý rieši nielen konflikty medzi dvoma alebo viacerými stranami, ale vyjadruje aj prispôsobenie sa požiadavkám a spokojnosti všetkých zúčastnených strán. V prípade, ak vyjednávané strany nemôžu alebo nechcú spolu komunikovať, ohrozujú tým akékoľvek vzájomné rokovania. Vyjednávanie je teda jeden z pozitívnych prvkov komunikácie, ktorý diplomat má k dispozícii a vďaka ktorému dokážu zúčastnené strany nájsť spoločné smerovanie k ústupkom a dohode a práve preto je vyjednávanie považované za jeden z najvhodnejších nástrojov pre diplomatickú prax.

Efektívne vyjednávanie v diplomacii (*effective negotiation in diplomacy*) ovplyvňujú aj iné faktory, ako len správny výber diplomata. Medzi tieto faktory môžeme zaradiť nasledovné okolnosti:

-
- Dôležitú úlohu zohráva **podpora zo strany kľúčových hráčov a nastavenie priateľskej atmosféry**. Samozrejme, ani to nemusí zaručovať a predpokladať úspešný koniec vyjednávaní, ale pomôže naštartovať správne smerovanie k vzájomným ďalším rokovaniam.
  - Ďalším dôležitým faktorom je **partner, s ktorým vyjednáваме** - je rozdiel, ak vyjednáваме s krajinou, s ktorou máme dobré vzťahy a dlhodobo spolupracujeme v určitých oblastiach - v takom prípade vyjednávanie prebieha na báze dobrej vôle a ochote ďalej spolupracovať a dohodnúť sa. Iný charakter má rokovanie a vyjednávanie s krajinou, ktorá je našim protivníkom, prípadne až nepriateľom, kedy sa každá strana snaží o lepšiu vyjednávaciu silu a o získanie čo najlepších podmienok.
  - Pri vyjednávaní veľa závisí od **politckej vôle a politickej situácie**, a to ako medzinárodnej, tak aj domácej politickej scény jednotlivých aktérov.
  - Zároveň je dôležité aj **presné definovanie problémov**, ktoré sú predmetom rokovania a vyjednávaní, pričom je nevyhnutné vyhýbať sa vágnemu alebo symbolickému vyjadrovaniu.
  - Rovnako vyjednávanie podporuje snaženie jednotlivých aktérov **vyhnúť sa použitiu tvrdej sily** a snahu o obojstranný zisk a vyváženosť.

Vzájomným vyjednávaním je možné do značnej miery ovplyvniť výsledok rokovaní. Zároveň zúčastnené strany mali by vstupovať do vyjednávaní s možnosťami urobiť určité ústupky s cieľom dosiahnuť výhodné riešenia pre všetkých zúčastnených. Prostredníctvom rokovaní a vyjednávaní je potrebné rovnako sa snažiť o odzbrojovanie v medzinárodnom prostredí, a to podporovaním vzájomného uvedomovania si faktu, že **dohoda je lepšia než vzájomný boj a sebazničenie**.

Ak sa pri vyjednávaní uprednostňujú spoločné, alebo aspoň komplementárne záujmy, pričom sa neprihliada na vlastné dogmatické stanoviská, a to v prospech kompromisu a vzájomnej reciprocity, vedie to k možnosti vzájomných dohôd a k prekonaniu krízových situácií.

Dosiahnutie úspešného a efektívneho diplomatického vyjednávaní spočíva podľa H. Morgenthaua **v štyroch základných pravidlách**:

- do diplomacie nepatrí atmosféra krízových výprav, čo je pravidlo, ktoré je predpokladom odstránenia rizika vojny,
- ciele zahraničnej politiky musia byť vymedzené v pojmoch národného záujmu a musia byť podporované adekvátnou mocou,
- diplomacia musí vedieť pozerat' sa na politickú scénu očami iných štátov,
- štát musí byť ochotný ku kompromisu vo všetkých sporných otázkach, ktoré pre neho nie sú životne dôležité (Krejčí 2010, s.348).

Vyjednávanie ako metóda

Vyjednávanie ako metóda uplatňuje sa v rôznych situáciách a medzi rôznorodými aktérmi:

- ❖ medzištátne vyjednávanie medzi jednotlivými štátnymi aktérmi.,
- ❖ vyjednávanie medzi organizáciami,
- ❖ vládne vyjednávania, ktoré môžu prebiehať bilaterálne, alebo mnohostranne medzi viacerými subjektmi,
- ❖ vyjednávanie môže mať charakter osobných stretnutí medzi jednotlivcami, napríklad medzi lídrami jednotlivých krajín,
- ❖ vyjednávanie medzi organizáciou na jednej strane a štátnym aktérom na strane druhej,
- ❖ vyjednávanie neosobné, ktoré je sprostredkované, a to buď cez telefón, internet, písomnou formou, alebo prostredníctvom sprostredkovateľa,

Každý skúsený vyjednávač, rozumný líder a diplomat mal by pri vyjednávaní vnímať spojenia psychologické, ekonomické, politické a osobnostné, nevynímajúc samotný obsah komunikácie.

4.4.2.1 Obsah komunikácie

Podľa obsahu komunikácie rozlišujeme nasledujúce typy vyjednávaní:

- **politické** (*political*) vyjednávanie predstavuje bežnú komunikáciu medzi štátnymi aktérmi, zamerané na snahu nájsť odpovede na spoločné problémové okruhy otázok, napríklad cezhraničná kontrola migrácie, únosy lietadiel, alebo prioritné zlepšenie vzťahov zúčastnených štátnych aktérov,
- **rozvojové** (*developing*) vyjednávanie sa dotýka predovšetkým hospodárskych, komerčných a finančných vzťahov krajín, napr. pôžičky, odloženie splátok, finančná výpomoc, investície, cezhraničná spolupráca,
- **zmluvné** (*contractual*) vyjednávania riešia nákup, resp. predaj medzi krajinami, ako napríklad obchodovanie so zemným plynom a ropou, alebo ponúknutie externej pracovnej sily druhej krajine,
- **ekonomické** (*economic*) vyjednávania zabezpečujú plynulý chod ekonomík vyriešením ekonomických problémov a dohôd, napr. antidumpingové opatrenia, prerozdelenie trhu, podnikanie, poprípade sankcie,
- **bezpečnostné** (*security*) vyjednávania riešia nákup zbraní, umiestnenie vojsk na území cudzieho štátu, problematiku bezpečnostných hrozieb, terorizmus, ako aj uzatváranie vzájomných bilaterálnych bezpečnostných dohôd,

-
- **regulačné** (*regulating*) vyjednávania dotýkajú sa problematiky zdravia, ochrany životného prostredia, ale aj boja s narkotikami; súčasne do popredia dostáva sa komunikácia so Svetovou organizáciou obchodu (WTO),
  - **administratívne** (*administrative*) vyjednávania prebiehajú na ambasádach a konzulátoch na rozličných úrovniach, prostredníctvom medzinárodných organizácií, alebo na spoločných konferenciách a zasadnutiach, dnes aj prostredníctvom on-line stretnutí.

4.4.2.2 Spôsoby vyjednávania

V istých charakteristikách sú si všetky spôsoby vyjednávania podobné - zahŕňajú aktérov s rozdielnymi pozíciami, návrhmi a s rozdielnymi pohľadmi na danú situáciu. V zásade môžeme spôsoby vyjednávania začleniť do troch kategórií:

1. **Win-win** – je to vyjednanie, ktoré končí tak, že **obe strany sú víťazmi**, aj keď nie sú splnené všetky požadované podmienky. Stretávame sa s ním aj v bežnom živote. Jednotlivé strany vyjednávania sú si vedomé podmienenosti zisku a nevyhnutnej vzájomnej spolupráce. Ak chcú aktéri vyjednávania niečo získať, potrebujú s druhou stranou spolupracovať a zdieľať čo najviac spoločných informácií, súčasne vyvíjať maximálnu snahu o kooperáciu a maximálny zisk pre všetkých.
2. **Win and lose - jedna strana získava úplne všetko.** Všetky stanovené podmienky a ciele jednej strany boli naplnené, druhá strana nezískava absolútne nič a teda prehráva. Pri tomto spôsobe vyjednávania jednotlivé strany sa vnímajú ako vzájomní nepriatelia a ich jediným cieľom je protivníka úplne zničiť.
3. **Hope and possibility - nádej a možnosť.** Tento spôsob vyjednávania naznačuje možnosti v závislosti od úspešnosti postupov jednotlivých krokov. Vo väčšine prípadov vyjednanie nemôže byť vnímané, ako jednorazová záležitosť, je to skôr proces zložený z jednotlivých fáz, pričom každá fáza má svoju dôležitosť a význam. Podľa Kissingera je potrebné posúdiť a zvážiť pri vyjednaní a rozhodovaní aj takúto možnosť a „*dokázat' trpezливо postupovat' pri naplňaní svojich velkých cíelov postupným dosahováním aj malých úspechov*“ (Kissinger 1995, s.836). Podľa Novotného v nepretržitom procese rokovaní a dosahovaní konečných cieľov presadzovať aj schopnosť uplatňovať „*celý rad neúplných krokov, z ktorých každý je nevyhnutne neúplný vzhľadom na konečný cíel*“ (Novotný 2009, s.133).

4.4.2.3 Fázy vyjednávania

Prvá fáza vyjednávania

Prvá fáza vyjednávania obsahuje dôslednú prípravu na vyjednanie, pretože vyjednanie, ako jedna z najdôležitejších diplomatických techník, od ktorej závisí úspešnosť, vyžaduje podrobné naštudovanie danej problematiky a rôznych názorov na jej riešenie.

Umenie a úspešnosť vyjednávania, okrem diplomatickej profesionality a odbornosti, do značnej miery ovplyvňuje dôsledná pripravenosť a orientácia v agende jednotlivých dominantných aktérov, najmä v oblasti ich možného ovplyvňovania na prijímanie rozhodnutí.

Zároveň prípravná fáza spočíva nevyhnutne v poznaní a pochopení cieľov, záujmov a motivácií jednotlivých aktérov vyjednávania. Ciele účastníkov vyjednávania v značnej miere spočívajú v konkrétnych prioritách, ktoré vyjednaním sledujú a ich záujmy v skutočnosti predstavujú ich reálne priority a potreby.

Druhá fáza vyjednávania

Druhá fáza vyjednávania obsahuje objasňovanie stanovísk vlastnej vlády k zahraničnopolitickým otázkam diskutovaným v priebehu vyjednávania prostredníctvom objasňovania stanovísk verejnosti, napríklad prostredníctvom médií.

Tretia fáza vyjednávania

Tretia fáza obsahuje rokovanie a vyjednanie, buď prostredníctvom prítomnosti v medzinárodných organizáciách, ale aj na vzájomných stretnutiach na ambasádach a spoločných stretnutiach na rôznych úrovniach.

Záverečná fáza vyjednávania

Záverečná fáza spočíva vo zverejňovaní medzinárodných dohôd a dokumentov, ktoré sa týkajú dohodnutých výsledkov vo vzťahu k dôležitým medzinárodným udalostiam. V prípade nemožnosti dosiahnuť absolútnu zhodu, dôležitým cieľom vyjednávania medzi zástupcami dvoch alebo viacerých účastníckych strán je dosiahnuť aspoň kompromisné riešenie v spornej téme ich záujmu.

4.4.2.4 Diplomatický kompromis (Diplomatic Compromise)

Výraz kompromis je odvodený z latinského *compromittiere*, čo doslova znamená „spoločne niečo sľúbiť“. V rímskom práve znamenal kompromis vzájomne záväzný sľub dvoch strán, ktoré viedli spor a spoločne podrobiť sa zvolenému sudcovi. Pôvodný význam teda znamenal určitý pozitívny prístup k spoločnému spolunažívaniu strán nachádzajúcich sa v konfliktnej situácii.

V súčasnosti v diplomatickom jazyku kompromis znamená určitý dohovor medzi spornými stranami na základe obojstranných čiastkových ústupkov. Základom diplomatického kompromisu nie je predstava abstraktného dobra, ale racionálne zváženie vzájomných strát. Straty získané určitými ústupkami sú menšie než straty nadobudnuté pokračovaním konfliktu. Zároveň je pre zúčastnené strany dosiahnutie kompromisu výhodnejšie než jeho porušenie.

Dosiahnutie kompromisu je možné:

- prostredníctvom bilaterálneho alebo multilaterálneho vyjednávania medzi zainteresovanými stranami, ktorých dotýkajú sa sporné otázky,
- prostredníctvom využitia sprostredkovateľa – tretej strany, ktorá nemá priamy záujem vo veci sporného konfliktu. Podľa skúseností z diplomatickej praxe, konflikty pri rokovaní nevznikajú len na základe nedostatku informácií a nedorozumení, ale aj v dôsledku odlišnosti záujmov. V takom prípade je dobré do rokovania **zapojiť neutrálnych expertov**, prípadne sprostredkovateľa, ktorý môže navrhnúť jednotlivým stranám menšie prijateľné ústupky, s ktorými by pri bilaterálnom rokovaní iniciatívne ani jedna z dvoch strán neprišla (Kopecký 2006),
- Inú možnosť poskytuje riešenie prostredníctvom **domény medzinárodného práva**, kedy medzinárodné právo, ako tretia strana, rozhodne o spornej otázke, napríklad prostredníctvom súdneho rozhodnutia, prípadne arbitráže.

Ako konštatuje Krejčí (2001), podľa H. Morgenthaua, predpokladom na dosiahnutie kompromisu je, aby vyjednávač dodržiaval nasledovný postup:

- a) musí sa vzdať bezcenných práv pre získanie reálnych výhod,
- b) nesmie sa nikdy dostať do pozície, ktorú nemôže opustiť bez straty, a z ktorej nemôže ustúpiť bez zvýšenia rizika,
- c) nikdy nesmie dovoliť slabému spojencovi robiť za neho rozhodnutia,
- d) nesmie zabudnúť, že ozbrojené sily sú nástrojom zahraničnej politiky, nie jej pánom,
- e) vláda je vodcom verejnej mienky, nie jej otrokom. (Krejčí 2001).

Okrem reálne dosiahnutého kompromisu spomína Sútor (1999) aj tzv. **falošný kompromis** a **formálny kompromis**.

Falošný kompromis spočíva v nedostatku morálneho a politického úsilia, v zastieraní protikladov a v predstieraní spoločných princípov alebo vyššieho dobra. Falošný kompromis je charakteristický oportunistom alebo zbabelosťou vo vyjednávaní.

Formálny kompromis je neukončená dohoda a vyžaduje dopracovanie ďalšími rokovaniami a vyjednávaním, aby bolo možné dospieť k reálnemu kompromisu a vzájomnej dohode (Sútor 1999).

4.4.2.5 Formálna príprava vyjednávania

Formálna príprava spočíva vo vymedzení **prípravy a priebežnej úpravy rokovania a vyjednávania**, obsahuje odsúhlasenie programu, určenie miesta, výber jazyka (jazykov), zasadací poriadok, miesto pre tlač a médiá, určenie presného charakteru a obsahu vyjednávania (uzatvorené alebo otvorené jednanie, multilaterálne alebo bilaterálne jednanie), vymedzenie momentálnej situácie, ktorá môže byť krízová alebo normálna a vopred naplánovaná.

Samotný proces a priebeh rokovania a vyjednávania obsahuje prezentáciu stanovísk, jednotlivých požiadaviek a podmienok, presvedčovanie, vysvetľovanie, sľuby, hrozby, posudzovanie návrhov a prijateľné ústupky.

Výsledok rokovania a vyjednávania prezentuje okrem pôvodných cieľov aj nové alternatívy, maximalizáciu, prípadne minimalizáciu podmienok, možné výsledky, napríklad v podobe zmluvy, v podobe predĺženia rokovania, alebo ukončenia bez konečného riešenia problému, prípadne možné kompromisy. Medzi dohodnuté závery sú zaradované: uzavreté dohody, záverečné akty, nóty, charty, rámcové dohody, deklarácie a protokol.

4.4.2.6 Typy vyjednávačov

Existuje niekoľko typov vyjednávačov, ktorí sa zúčastňujú v procese rokovaní a vyjednávania. Základné rozdelenie spočíva v delení vyjednávačov na mäkkých, tvrdých (neústupných) vyjednávačov a sprostredkovateľov.

- **Mäkkí vyjednávači** (*soft negotiators*) vnímajú rokovanie ako súťaž, a to vytváraním takých ponúk, ktorými sa snažia vyhnúť konfrontácií. Hlavným cieľom je udržanie korektnosti a prímeria.
- **Tvrdí (neústupní) vyjednávači** (*rigid, strict negotiators*), ktorí sa riadia stratégiou hrozieb, neoblomne trvajú na svojom postavení a neboja sa aplikovať tlak na rokovanie a vyjednanie.
- **Sprostredkovatelia** (*conveyers, intermediators*) - sprostredkovanie je vo svojej podstate záležitosťou multilaterálnej diplomacie, úlohu sprostredkovateľa môžu plniť profesionálni diplomati, vládni predstavitelia, medzinárodné organizácie, ako aj osobnosti verejného života. Sprostredkovanie môže plniť **pasívnu úlohu** (*passive role*), ktorá spočíva v zabezpečení komunikačného kanálu a miesta konania, alebo sa môže jednať o **aktívny vstup** (*active entry*), vo forme zabezpečenia plnenia stanovených úloh a dohôd.

4.4.2.7 Nadviazanie diplomatického vyjednávania

Základné podmienky diplomatického vyjednávania sú podmienené diplomatickým uznaním štátu, t.j. **požiadavkou demokratickej legitimacy uznania štátu**, ktorá tak, ako to vyjadril už W.

Wilson, je daná na základe súhlasu, alebo rozhodnutím ľudu. Podľa takzvanej **Estrádovej doktríny**, štát možno uznať, ak efektívne vykonáva štátnu moc na svojom suverénom území a voči svojmu obyvateľstvu vykazuje určitú trvalosť. Hodnotiť režim a cestu vlády k moci je zasahovaním do vnútorných záležitostí iného štátu.

4.4.2.8 Prerušenie diplomatických stykov

K prerušeniu diplomatických stykov dochádza na základe:

- politicko-ideologického nesúhlasu s postupom vlády iného štátu,
- úpravou diplomatických vzťahov.

4.4.2.9 Externé faktory ovplyvňujúce správanie, vyjednávanie a rozhodovanie

Medzi externé vplyvy, ktoré ovplyvňujú vyjednávanie a rozhodovanie, ako aj správanie sa patria:

- **morálno – etický profil určitého spoločenstva** - predstavuje kategóriu, do ktorej sú zaradené vplyvy rodiny, zamestnania, vplyv okruhu spolupracovníkov, prostredie verejnej služby určitého štátneho aktéra,
- charakter univerzálne platných morálno – etických noriem a princípov platných pre existujúcu spoločnosť, ako aj spoločenský status,
- **tlak politického prostredia**, ktorý do značnej miery môže negatívne zasahovať do etického a transparentného vyjednávania a rozhodovania. Pod vplyvom politických tlakov, diplomatická služba neraz nadobúda byrokratický charakter.

Ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú vyjednávanie a prijímanie rozhodnutí sú:

- **skúsenosť v diplomatickej praxi**, dĺžka funkčného obdobia a politická orientácia v medzinárodnej politike.
- **temporal immediacy**, t.j. **časová neodkladnosť**, vyvoláva pri vyjednávaní a rozhodovaní značné tlaky. Časová neodkladnosť, nežiadúce konsekvencie, sociálne dopady, pravdepodobnosť dopadu, proximita a temporálna imediácia, ako aj koncentrácia efektu do veľkej miery ovplyvňujú vyjednávanie a konečný rozhodovací proces.

4.4.3 Jednotlivé modely pri prijímaní rozhodnutí

4.4.3.1 Kohlbergov kognitívny model rozhodovania

Zohľadňuje psychologický prístup k prijímaniu rozhodnutí, ktorý obsahuje tri vývinové stupne:

1. **Pre-konvenčný stupeň** – zahŕňa dva protipóly - poslušnosť a dva levely v podobe trestu a osobného záujmu,
2. **Konvenčný stupeň** obsahuje rešpektovanie zákona, povinnosti a dodržiavanie stanovených spoločenských noriem.

3. Post-konvenčný, principiálny stupeň je založený na rešpektovaní morálno-hodnotových účelov, princípov a ideálov s cieľom udržať spoločenský poriadok a zákon, podporovať konsenzus a spoločenskú kooperatívnu spoluprácu.

4.4.3.2 Model podľa Lindy K. Treviño a Katherine Nelson

Tento model obsahuje osem postupných lineárnych krokov pri prijímaní rozhodnutí:

Prvý krok obsahuje zosumarizovanie všetkých relevantných dostupných faktov, ak má byť rozhodnutie vyjednávania objektívne, nestranné a náležité správne.

Druhý krok obsahuje zedefinovanie problému, zároveň hlavným cieľom druhého kroku je vyhnúť sa unáhlenému a živelnému rozhodnutiu bez toho, aby sme vzali do úvahy všetky aspekty nášho rozhodnutia dotknutej veci, neopomenúť ani ochotu pozrieť sa na danú vec z iného zorného uhla pohľadu.

Tretí krok sa dotýka identifikácie všetkých dotknutých strán a ich požiadaviek.

Štvrtý krok sa opiera o takzvanú **konzekvencionalistickú teóriu**, ktorá identifikuje možné následky konečného rozhodnutia, berie do úvahy dopad na komunitu, región, štát a súčasne sa snaží o elimináciu možných negatívnych dopadov, prípadne aspoň o ich minimalizáciu.

Piaty krok obsahuje identifikáciu a stotožnenie sa s povinnosťou voči občanom vlastného štátu, ale aj iných dotknutých strán, ktorých sa prijaté rozhodnutie priamo dotýka.

Šiesty krok obsahuje charakter a integritu prijatého rozhodnutia v súlade s informovaním verejnosti a rešpektovaním zásad transparentnosti, otvorenosti, férovosti, objektívnosti a nestrannosti.

Siedmy krok obsahuje uplatnenie kreativity v myslení a v úvahe o správnosti možného potencionálneho konania. Vždy je dobré zvážiť všetky alternatívy konečného rozhodnutia a prijať to najlepšie. Vyhybať sa tlakom určitých záujmových skupín, jednotlivcov, alebo byť viazaný nejakými byrokratickými opatreniami, ktoré v konečnom dôsledku majú charakter nie celkom vhodný pre daný konkrétny prípad a situáciu.

Ôsmy krok venuje pozornosť vlastnej intuícii a vnútornej percepcii. Prínosne je nevyklúčovať pri rozhodnutí vlastné intuitívne cítenie v kombinácii s racionálnym uvažovaním, najmä, ak máme pocit, že niečo nie je v poriadku.

4.4.3.3 Všeobecný model rozhodovania podľa Dennisa Wittmera

Tento model sa snaží o syntézu doteraz všetkých existujúcich postupov a aspektov, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu v rozhodovacom procese, aspekty kognitívneho procesu, ako aj nekognitívne vplyvy.

Kognitívny proces prijímania rozhodnutí obsahuje nasledovný postup:

- uvedomenie si jednotlivých kognitívnych postupov uvažovania,
- percepcia a senzitivita morálno-etického rozmeru danej situácie,
- posúdenie, ktoré je výsledkom dobre premysleného hypotetického správneho a súčasne aj etického a transparentného uvažovania,
- ukončenie konečným výberom, t.j. konečnou selekciou ako konat',
- konečné rozhodnutie a výsledné konanie.

Nekognitívne aspekty obsahujú vplyv vlastného ega jedinca a environmentálne faktory, ktoré majú charakter vplyvu vnútorného prostredia určitej inštitúcie, prípadne konkrétnej organizácie a inštitúcie. V neposlednom rade je rozhodnutie ovplyvňované externými spoločenskými okolnosťami, mimo rámec organizácie a inštitúcie, a tou je celospoločenská etická, politická a celková sociálno-spoločenská klíma (Geffert 2014).

4.4.4 Budúcnosť v diplomatickom rokovaní a vyjednávaní

Budúcnosť úspešných diplomatických rokovaní a vyjednávaní spočíva:

- v **organizovaní** efektívnych diplomatických konferencií,
- v **schopnostiach** vyjednávačov a profesionálnych diplomatov,
- v **rozširovaní** medzinárodných organizácií a spoločenstiev,
- v **politickej vôli**, ktorá vo veľkej miere závisí od synergie medzi záujmami jednotlivých štátnych aktérov a od rovnováhy medzi spoluprácou a konkurenciou.

Rastúca vzájomná závislosť vo svete zdôrazňuje nevyhnutnú potrebu užšej spolupráce. V záujme **efektívnejšej a nekonfliktnej kooperácie** sú uvedené diplomatické nástroje - rokovanie, vyjednávanie, a v konečnom dôsledku aj rozhodovanie, považované za stále veľmi dôležité a nápomocné pri vytváraní priaznivejšieho a mierumilovnejšieho svetového poriadku.

4.4.5 Diplomati, diplomacia, vyjednávanie

Dôležitú úlohu v jednotlivých sférach diplomacie zohráva samotný diplomat – veľvyslanec.

Musí pôsobiť nielen ako oči, uši a hlas svojej krajiny v zahraničí, ale zároveň byť aj mozgom, vedomý si vlastných národných záujmov a hodnôt. Zároveň musí mať diplomat schopnosti porozumieť zahraničnej politike a kultúre svojej krajiny, ale rovnako aj hostiteľskej krajiny.

Pri zvládaní diplomatických profesionálnych cností je podstatná celková osobnostná dimenzia diplomata, jeho sociálna inteligencia, ako aj vonkajšie vplyvy, ktoré dotvárajú celkový finálny obraz diplomata.

4.5 Profesionálne vlastnosti diplomata

Diplomat je menovaný zástupca štátu v cudzej- hostiteľskej krajine, zároveň je delegovaný zástupca - vyjednávač na medzinárodných rokovaniach. Diplomat si musí byť za každých okolností vedomý, že nereprezentuje len sám seba, alebo istú skupinu ľudí, ale predovšetkým vždy zastupuje domovský štát a vládu, a to aj v tom prípade, ak sa plne nestotožňuje s oficiálnym stanoviskom, alebo nie je presvedčený o jeho správnosti. Ak sa oficiálne vládne politické stanovisko dostane do rozporu so svedomím a eticko-mravnými princípmi a zásadami diplomata, môže diplomat požiadať o odvolanie, nikdy však nekoná v rozpore s postojom svojej vlády.

Zároveň medzi základné povinnosti diplomata patrí povinnosť vždy informovať svoju vládu presne, vecne a na základe overených faktov, plniť zadané úlohy a inštrukcie vlády bez emócií a včas. Diplomat zastupuje svoju domovskú krajinu a zaväzuje sa chrániť jej záujmy, ale tiež je povinný rešpektovať suverenitu iných štátov, nakoľko jednou z podstát diplomacie je získavanie a upevňovanie dobrých vzťahov v rámci jednotlivých krajín, čím sa vytvárajú podmienky na obojstranne výhodný výsledok.

Medzi základné diplomatické profesionálne zručnosti, ktoré sú požadované od diplomata patrí inteligencia, takt, diskretnosť, obozretnosť, trpezlivosť, sebakontrola, zmysel pre tímovú prácu, adaptabilita, schopnosť signalizovať a komunikovať získané správy včas a presne. Aby diplomat uvedené úlohy zvládol, je nevyhnutné dobré a plynulé ovládanie jazyka krajiny a kultúry, v ktorej diplomat pôsobí, alebo s ktorou vyjednáva. Pri plnení diplomatických úloh a poverení zohráva rovnako dôležitú úlohu, takzvaná osobnostná dimenzia diplomata v prepojení na rozhodovací proces a environmentálnu dimenziu

4.5.1 Osobnostná dimenzia

Osobnostnú dimenziu predstavujú kvality osobnosti diplomata v podobe bezúhonnosti, ohľaduplnosti, taktu, úcty, dôstojnosti a schopnosti rokovať a vyjednávať. Osobnostná dimenzia diplomata úzko súvisí s etickou a mravnou integritou diplomata, ktorá spočíva v slušnosti a čestnosti, schopnosti nepodliehať tlaku určitých záujmových skupín, hlavne finančných a zároveň byť vnútorne stotožnený s vlastným konaním a myslením.

4.5.2 Profesionálne morálne cnosti

Profesionálne morálno-etické cnosti sú hlboko zakorenené v charaktere jedinca, a v tom spočíva ich dôležitosť, pretože výrazne ovplyvňujú spôsob nazerania, správania sa, konania a rozhodovania diplomata. Diplomat, ktorému nie sú cudzie profesionálne cnosti sa len ťažko vzdá svojich morálno-etických princípov a zásad, ktorými sa riadi a v žiadnej situácii nepodľahne vplyvom, len aby niekomu alebo uspokojil jeho požiadavky.

Podľa známeho filozofa a mysliteľa **Kanta**, je povinnosťou každého človeka konať mravne, teda podľa mravného zákona. Pre diplomata je to zásadná požiadavka, ktorú je potrebné kategoricky a rigorózne dodržiavať. V ľudskom vedomí uvedená požiadavka vystupuje ako bezpodmienečná nutnosť pre všetkých a za každých okolností a Kant ju nazýva *kategorický imperatív* (Kant, 1990). Kant je si vedomý, že ľudia vedú často egoistické ciele, ale platnosť kategorického imperatívu neformuluje „**to čo je, ale to, čo má byť**“ a o čo sa ľudská bytosť má snažiť. Morálka podľa Kanta nemá len objektívny status, ktorý stojí mimo jedinca, ale je prepojená so subjektívnou podstatou jedinca, v tom, čo sa v jeho vnútri nachádza. Človek je podľa Kanta bytosť, ktorá dokáže v sebe prekonať žiadostivosť a negativizmus, a tak sa vzoprieť vlastným egoistickým pohnútkam a tlaku prostredia (Geffert 2010). Napriek vysokému sofistikovanému spoločenskému modelu dneška a technologickej vyspelosti, Kantov kategorický imperatív je stále platný aj pre súčasnú diplomaciu a moderného diplomata.

4.5.3 Nadobudnuté diplomatické profesionálne cnosti

Profesionálne cnosti získava diplomat vzdelávaním a skúsenosťami, ktoré majú tendenciu nezávisle prejavovať sa v určitých konkrétnych situáciách, i keď ich prejav je daný a ovplyvniteľný určitým situačným kontextom.

Medzi profesionálne diplomatické cnosti diplomata patria:

- intelektuálna a vzdelanostná úroveň,
- profesionálna diplomatická príprava a prax,
- schopnosť reprezentovať svoju krajinu,
- všeobecný rozhľad v rozličných oblastiach života spoločnosti,
- schopnosť rokovať civilizovane a účinne vyjednávať,
- správne formulovať a dešifrovať diplomatické formulácie, ovládať majstrovstvo komunikačného umenia, byť si vedomý poznania, že **častokrát neuráža ľudia to, čo hovoríme, ale ako to hovoríme,**
- vedieť zosilniť výpovednú hodnotu povedaného, alebo napísaného pomocou nepovedaného,
- odolávať manipuláciám zo strany partnera, s ktorým komunikujeme,
- schopnosť vytvoriť si sieť užitočných spoločenských kontaktov v host'ujúcej krajine,

-
- schopnosť vyhotoviť diplomatické a protokolárne písomnosti,
  - znalosť prípravy a organizácie medzinárodnej konferencie,
  - ovládanie cudzích jazykov a znalosti jednotlivých kultúr.

Aktuálne črty umenia diplomacie a nové faktory medzinárodných vzťahov stavajú do nového svetla zaužívaný tradičný pohľad na umenie diplomacie, ktoré si diplomat musí osvojiť a v diplomatickej praxi aplikovať. Sú to nasledovné charakteristiky:

- ❖ otvorenosť a transparentnosť namiesto utajovania,
- ❖ vnímanie diplomacie, ako službu pre občanov, ktorým poskytuje pomoc a radu,
- ❖ prioritou je kvalita informácií, nie ich kvantita alebo rýchlosť poskytnutia,
- ❖ nahrádzanie hierarchických systémov tímovou prácou a tzv. *networkingom*,
- ❖ dôraz na zodpovednosť a optimalizáciu rozhodovacích a administratívnych procesov,
- ❖ vnímanie ministerstva zahraničných vecí, ako ktorúkoľvek inú organizáciu, ktorá má svoje ciele, operatívne úlohy a nástroje, zdroje a ľudský potenciál na ich splnenie.

Z uvedeného vyplývajú nové nároky na moderného diplomata, ktoré sú potrebné pre efektívny výkon diplomatického náročného povolania. V nadväznosti na nové úlohy diplomacie vyžaduje sa dnes od diplomata multidisciplinárne vzdelanie v prepojení na celoživotné vzdelávanie, dobré jazykové schopnosti a zručnosti, schopnosť komunikácie na verejnosti a s verejnosťou, znalosť moderných informačných technológií, schopnosť orientácie v poskytovaní služieb občanom, vedieť konať v krízových situáciách, ako aj pracovať v tíme a v neposlednom rade osvojiť si schopnosti manažéra (Peško 2007).

4.5.4 Osobnostná dimenzia diplomata a rozhodovací proces

Kategória osobnostnej dimenzie obsahuje emocionálnu inteligenciu diplomata, ktorá zohráva dôležitú úlohu pri rokovaní a vyjednávaní, implikuje nasledovné osobnostné kvality:

Sebapoznanie a sebaovládanie (*Self-Awareness and Self-Control*) je prvou dôležitou kategóriou emocionálnej inteligencie, predstavuje pozitívne myslenie, ktoré spočíva v ovládaní vlastných emócií, v poznaní vlastných citov a ich úspešné využívanie v takzvanej sebamotivácii. Z psychologického hľadiska sebaregulácia a jej využitie v medziľudských vzťahoch spočíva v potláčaní negatívnych emócií, ako zlosť, hnev, smútok, strach a pod. Opakom negatívneho emocionálneho spektra je povzbudzovanie pozitívnych emócií, ako viera, radosť, optimizmus, trpezlivosť a pozitívne myslenie. Pozitívne emócie vytvárajú adekvátnu garanciu budúcich pozitívnych očakávaní, napriek existujúcim dočasným ťažkostiam a problémom. Spoločensky vycibrený človek vie byť vždy pánom svojich citov, či už ide o city príjemné alebo nepríjemné, prikazuje to spoločenský mrav a takt.

Sebaovládanie je schopnosť, ktorá sa v etickej teórii a praxi súvisí s konceptami *self-control focus point* (*obnisko pozornosti pri sebakontrolle*) a *locus of control* (*miesto kontroly*), ktorý do značnej miery vyjadruje schopnosti jedinca kontrolovať svoje správanie, konanie a rozhodovanie, zároveň dokáže za svoje správanie, konanie a rozhodovanie niesť patričnú osobnú zodpovednosť a následky (Treviño 2010).

Na základe uvedených schopností je možné rozlišovať osoby pôsobiace v diplomacii:

- Jedinci s vysokou vnútornou sebakontrolou, s tzv. „**vysokým ohniskovým bodom sebakontroly** (*high internal locus of control*)“. Jedinci, ktorí v konaní a rozhodovaní sú samostatnejší a menej podliehajú vonkajším tlakom. V rozhodovaní dokážu niesť následky za svoje rozhodnutia, sú presvedčení, že za výsledkom ich rozhodnutí sú zodpovední predovšetkým oni sami, menej spoliehajú sa alebo vôbec nie na osudovosť, šťastie a externé vplyvy, viac dávajú do popredia vlastné úsilie a vlastnú zodpovednosť. Uvedený typ jedincov najviac vyhovuje pre prácu v diplomatických službách.
- Jedinci s „**vysokým vonkajším bodom sebakontroly** (*high external locus of control*)“ (Treviño 2010, s.119). Jedinci s vysokým vonkajším bodom sebakontroly, za svoj neúspech, nezdary a pochybenia vo svojom konaní a rozhodovaní obviňujú vonkajšie externé prostredie, osud, šťastie, každého len nie samých seba. Uvedený typ pracovníkov potrebuje viac vedenie a etické kódexy, sú menej samostatní v rozhodovaní a v znášaní osobnej zodpovednosti. Uvedený typ pracovníkov je menej vhodný pre prácu diplomata, i keď pod vplyvom ďalšieho sebazvedávania a nadobudnutých skúseností nie je vylúčená možná zmena v správaní sa a v konaní.

Zdravé sebavedomie

Na rozdiel od pesimistického postoja, zdravé optimistické vnímanie reality sa spája so zdravým sebavedomím, so snahou prijímať rozhodnutia, ktoré povedú k zlepšeniu problémovej situácie, ako aj so schopnosťou lepšie zvládať stres a čeliť prípadným nepríjemnostiam. Optimizmus a pocit spolupatričnosti pozitívne motivujú a pomáhajú získavať spojencov pre dosahovanie stanovených cieľov v diplomacii, zároveň vytvárajú kooperatívnu, tímovú a nekonfliktnú atmosféru budovanú na vzájomnej dôvere a istote.

Zmysel pre povinnosť, spravodlivosť a nestrannosť (Sense of Duty, Justice and Fairness)

Pozostáva z dvoch komponentov, prvý z nich spočíva v zmysle pre povinnosť naplňovať dobro svojej vlasti, druhý v schopnosti nerobiť rozdiely medzi ľuďmi, správať sa ku každému čo možno najobjektívnejšie, najspravodlivejšie a nestranne. Ako zdôrazňuje Weber „*spravovať svoj úrad sine ira et studio, bez hnevu a zaujatosti*“ (Weber 1990, s.33).

Ľudia so zmyslom pre spravodlivosť majú zmysel pre dodržiavanie zákona a zákonných postupov, dodržiavajú požiadavku spravodlivého riešenia neprekračovať hranicu prijímania svojvoľných a anonymných rozhodnutí.

Odvaha

Prislúcha diplomatovi s vlastnosťami, ktorý napriek riziku a neraz aj nebezpečenstvu spojenému s výkonom služby nevzdáva sa hodnôt, ktoré sú mu vlastné a nebojí sa čeliť protichodným názorom v presadzovaní postojov vlastného štátu.

Empatia

Empatia zohráva dôležitú úlohu v diplomatickej praxi pri rokovaní a rozhodovaní, spočíva v schopnosti diplomata pozrieť sa na daný problém očami oponenta, vycítiť a pochopiť v oponentovi emócie, motívy a snahy, ktoré nie sú vyjadrené priamym spôsobom a nemusia zákonite vyplývať zo situácie. Dôležité je odhadnúť charakter a motívy, s kým komunikujeme a o čo oponent snaží sa a čomu chce sa vyhnúť.

Sociálna inteligencia diplomata

Sociálna inteligencia diplomata obsahuje spoločenský takt a ohľaduplnosť, úctu a dôstojnosť, ako aj schopnosť dorozumievať sa.

Spoločenský takt a ohľaduplnosť

Takt a ohľaduplnosť možno definovať ako zjemnený vzťah človeka k človeku, vycítiť čo je pre komunikačného partnera vhodné a čo nevhodné, čo je príjemné a nepríjemné. Venovať sa témam, ktoré komunikačného partnera zaujímajú a vhodne vedieť upozorniť na prípadné negatíva vo vzájomnom rokovaní a vyjednávaní. V rozhodovaní nezahriať oponenta, i keď niekedy jeho správanie vyžaduje veľké sebazaprenie. Spoločenský vycibrený a ohľaduplný človek sa vie ovládať, vyznačuje sa trpezlivosťou a tolerantnosťou k potrebám, problémom a prejavom oponenta. Snaží sa ich pochopiť a ak je to možné bez predsudkov akceptovať.

Úcta a dôstojnosť

Je prejavom kladného vzťahu k ľuďom, je dôkazom, že si komunikačného partnera vážime a ctíme. Úcta a dôstojnosť sú vlastnosti, ktoré už v starovekom Grécku a v Číne vysoko boli ctené a aj v dnešnej dobe poznačenej značným pragmatizmom a digitalizáciou by mali patriť do celkového komplexu morálno-profesionálnej etickej výbavy moderného diplomata. Rešpekt, úcta a dôstojnosť voči sebe samému, ako aj voči kolegom a druhej strane, je dôležitou súčasťou dosahovania spoločných

cieľov a vzájomnej spolupráce. Uprednostňovanie prirodzenej autority pred silovým nátlakom je ich neoddeliteľnou súčasťou.

Schopnosť komunikovať

Pri komunikácii je potrebné zachovať, tzv. **spoločenský etický diskurz** a riadiť sa spoločným etickým kódexom kompetentného veľvyslanca. Nekonfrontačný etický diskurz možno charakterizovať ako spoločné hľadanie porozumenia, konsenzu a vyriešenia problému, a to aj napriek odlišným, alebo protichodným východiskovým postojom. Vzájomné komunikovanie musí vychádzať pri zachovaní spoločensko-etických zásad slušnosti a noriem, diplomatických profesionálnych zručností spojené s plynulým ovládaním jazyka prijímajúceho štátu.

V spoločenskom styku je dôležité v medziľudských vzťahoch správať sa múdro a sociálna obratnosť diplomata má vyjadrovať schopnosť odhadnúť psychické vlastnosti komunikačného partnera, správne posúdiť jeho psychické rozpoloženie a na základe získaných poznatkov dokázať s ním primerane komunikovať, presvedčať a ovplyvňovať jeho správanie a rozhodnutie. Podľa diplomatického a spoločenského protokolu k sociálnej inteligencii patrí aj zvládať umenie pohostinnosti a celkový priaznivý osobnostný imidž diplomata.

4.5.5 Celkový osobnostný imidž diplomata

Osobnostný imidž diplomata je často stotožňovaný len so zovňajškom, s oblečením a celkovou upravenosťou. Zároveň imidž predstavuje širší pojem, vyjadruje nielen zovňajšok, ale celkové pôsobenie diplomata na okolie, prístup k ľuďom, vystupovanie v spoločnosti, zvládanie umenia komunikácie a spoločenského správania sa. Postoj diplomata zároveň vyjadruje aktuálnu fyzickú kondíciu, vyjadruje náladu, temperament, vkus a zmysel pre mieru, ako aj momentálne ciele, zmysel pre prácu, šport a pod. Celkovo indikuje vzťah k okoliu, práve preto je potrebné zdokonaľovať sa do takej miery, aby diplomat pôsobil pozitívne a vyrovnané. Už Sokrates v súvislosti s dobrou povestou vyjadril stále platnú myšlienku „**Ak chcete získať dobrú povesť, usilujte sa byť takými, akými túžite vyzerat**“ (Sokrates).

Základné prvky imidžu diplomata môžeme zhrnúť do nasledovných bodov:

- ⇒ fyzický vzhľad – fyziognómia, fyzická kondícia,
- ⇒ oblečenie a upravenosť – osobná hygiena, estetická vonkajšia úprava,
- ⇒ primeranosť v závislosti od spoločenskej príležitosti,
- ⇒ vystupovanie a správanie sa – pôsobenie na okolie,
- ⇒ komunikačné schopnosti – verbálne, neverbálne.

K predpokladom príjemného vystupovania diplomata patrí:

- **bezprostrednosť** – prirodzené vystupovanie,
- otvorenosť a priamosť,
- **asertívnosť** – priame a primerané vyjadrenie vlastných myšlienok a vlastného názoru,
- **iniciatívnosť** – aktivnosť v nadväzovaní kontaktov,
- **pozitívny postoj** – kladný a ústretový prístup pri rokovaní a vyjednávaní, schopnosť aj v negatívnych stránkach nájsť niečo prínosné,
- **zodpovednosť**- dochvilnosť a svedomitosť v práci, ako aj vo vlastnom prejave,
- **čestnosť a skromnosť** – nepreceňovanie samého seba, je to opak márnomyseľnosti, namyslenosti, arogancie, skromnosť neznamená poníženosť alebo servilnosť,
- **zdravé sebavedomie** odmieta nafúkanosť a drzosť.

4.5.6 Environmentálna dimenzia a diplomat

Obsahuje vplyvy spoločenského a politického prostredia, domáceho, aj medzinárodného, v ktorom diplomat vykonáva svoje diplomatické poslanie a aktivity. Externé faktory ovplyvňujúce správanie, konanie a rozhodovanie diplomata môžeme zaradiť do nasledovných bodov:

- **Morálno-etický profil určitého spoločenstva**; rodina, charakter, zaradenia v diplomatických službách, okruh spolupracovníkov, pracovné prostredie.
- Charakter univerzálne platných morálno-etických noriem a princípov platných pre existujúcu spoločnosť, ktorý určuje spoločenský status a charakter verejnej služby v spoločnosti.
- **Tlak politického prostredia**, ktorý často v značnej miere podryva priestor pre diplomatické konanie a rozhodovanie. Pod vplyvom politických tlakov diplomatická služba neraz nadobúda byrokratický charakter.
- Ďalšie možné faktory, ktoré ovplyvňujú diplomatickú službu a prijímanie rozhodnutí sú dané **vekom, skúsenosťou v praxi, dĺžkou funkčného obdobia**.

4.5.7 Diplomat - vyjednávač

Diplomat, ktorý prezentuje záujmy svojho štátu často hľadá možností dohody, ktoré môžu byť v mnohých smeroch nápomocné, aj keď diplomat ako osoba nie je zodpovedný za stav, ktorý momentálne v jeho krajine pretrváva, ani nie je zodpovedný za rozhodnutia vedúcich činiteľov, ktorí sú vo vedení štátu.

Podľa mnohých autorov a súčasného vývinu spoločnosti a medzinárodného prostredia je dnešný diplomat predovšetkým komunikátor a sprostredkovateľ pozícií vlastného štátu. Podľa Peška práca diplomata „*už nie je len o diskretnej, niekedy utajovanej komunikácii s partnerským ministerstvom, ale predovšetkým do popredia dostáva sa verejná diplomacia, v rámci ktorej diplomat zameriava sa na podporu pozícií vo vládných kruhoch,*

politických stranách, podnikateľskej komunity, sociálnymi partnermi a predstaviteľmi akademického a kultúrneho života“ (Peško 2007, s.190).

Súčasne diplomat, ako zástupca svojej krajiny pri rokovaní a vyjednávaní, **sa musí dokázať odosobniť od problému** a to platí aj pre tých, ktorí s ním rokujú a vyjednávajú. Nutnosť odosobniť sa od prerokovaného problému je základom nadhľadu a objektívnosti, diplomat-vyjednávač musí byť schopný vidieť situáciu aj zo strany svojho oponenta a snažiť sa nájsť styčné body vzájomných záujmov a cieľov. Diplomata, ktorý chce dosiahnuť dohodu musí od začiatku sledovať situáciu s nadhľadom a posudzovať záujmy oboch strán a sústreďovať sa na fakty a nie na emócie. Predpokladom vzájomnej spolupráce je aj **odvaha riskovať dôveru v druhú stranu** spojenú s rizikom sklamaní.

Ďalšou vlastnosťou, ktorou musí diplomat disponovať, je schopnosť odpútať svoju pozornosť od ostatných členov a v rokovaní venovať svoju pozornosť vyriešeniu problému a dokázať **pretransformovať individuálny záujem do vytvorenia spoločného záujmu a cieľa**.

Zároveň sa musí vedieť vyjadrovať apoliticky a komunikovať s médiami moderným spôsobom.

Diplomati, na rozdiel od minulosti, sú čoraz menej izolovaní od svojich krajín a ministerstiev zahraničných vecí. Veľvyslanec a zastupiteľský úrad prestali byť jedinečným a výnimočným informačným zdrojom pre ústredie zahraničnej politiky. Konkurenciu, najmä z pohľadu rýchlosti poskytovanej informácie, predstavujú najmä elektronické médiá. Dôverné správy diplomatickej služby predstavujú síce hodnotný, ale veľmi obmedzený zdroj informácií v univerzálnom mediálnom prostredí. Z uvedeného dôvodu vyplýva nevyhnutnosť venovať pozornosť aj politickej komunikácii diplomatov, otvorenosti a transparentnosti ich diplomatickej činnosti pretavenej do diplomatickej praxe.

Značný význam **nadobúda diplomatická tímová práca a networking**, prostriedky prekonania uzavretého modelu prijímania riešení v zahraničnej politike a prekonávania hierarchickej rigidnej postupnosti, ktorý ešte stále dominuje v byrokratických aparátoch“, ako zdôrazňuje Rusiňák, *“očakáva sa od diplomata flexibilita na koordinovanie rôznych činností, schopnosť geopolitickej analýzy a dlhodobého myslenia, predvídania a plánovania“* (Rusiňák 2007, s. 14).

Podľa Marcela Peška, dnes moderný diplomat často už viac inklinuje k manažérskym postupom než k úradníkovi.

Diplomat by mal v prvom rade:

- disponovať vodcovskými kvalitami a schopnosťou motivovať, zároveň byť odborníkom vo vzťahu k verejnosti,
- byť schopný prevziať zodpovednosť za vytvorenie a realizáciu konkrétnych projektov, zároveň efektívne zvládať narábanie so zverenými finančnými prostriedkami,
- dokázať strategicky myslieť, robiť závery a odporúčania politickým lídrom a byť schopný operatívne a samostatne konať (Peško 2007, s.192).

Zároveň diplomat-vyjednávač musí disponovať aj kvalitami klasického diplomata, vrátane prezentačných a negociačných schopností so znalosťou diplomatického protokolu a praxe.

Moderná diplomacia, ktorá rozširuje svoje aktivity do mnohých oblastí spolu so zmenami, ktoré budú pravdepodobne zodpovedať tempu všeobecných zvrátov so silným vplyvom nielen na činnosť jednotlivých vlád, ale do značnej miery budú kreovať aj činnosť diplomatickej služby. Rôznorodosť premien a pluralita myslenia už dnes značne ovplyvňujú osobnosť diplomata a jeho prácu, a to aj prostredníctvom sociálnych médií, dokonca aj spôsob, akým diplomat používa sociálne médiá môžu mať charakter nad rámec oficiálnej a vládnej komunikácie.

Meniaca sa podoba a orientácia diplomacie musí byť zohľadnená rovnako aj pri nábore a odbornej príprave budúcich diplomatov a zamestnancov zastupiteľských úradov. Okrem uvedených premís potrebných pre priebeh úspešných rokovaní a vyjednávaní, je rovnako potrebné vytvárať priestor pre budúcich diplomatov a umožňovať im zúčastňovať sa na skutočných rokovacích procesoch s cieľom nadobudnúť nielen teoretické vedomosti, ale aj prax, ktorá im umožní zmeniť ich postavenie z pasívnych pozorovateľov na procesných konzultantov v rámci rokovaní a vyjednávaní. V budúcnosti získanie nadobudnutých praktických vedomostí umožní budúcim diplomatom vyhnúť sa možným zlým stratégiám a taktikám.

4.5.8 Diplomat a informačné technológie

Vďaka moderným informačným technológiám, dnešní diplomati sú v on-line spojení so svojimi kolegami na celom svete, umožňuje im to rýchlo a neformálne získavať, resp. odovzdávať informácie. Internet dramaticky zvýšil objem a kvalitu dostupných informácií, časy tradičných archivačných a registračných procedúr sú na ústupe a dnešný informačný nápor vyžaduje si nové automatizované procesy, ktoré vytvárajú možnosti, aby konkrétna informácia dostala sa včas k správne adresátovi.

Zároveň informačné technológie umožňujú rozvoj priamych kontaktov medzi zamestnancami zastupiteľských úradov a inštitúcií, častokrát bez predchádzajúceho súhlasu nadriadeného. Rozvoj neformálneho spravodajského štýlu posilňuje tímovú prácu orientovanú na splnenie úloh bez ohľadu

na miesto, kde diplomatickí zástupcovia a administratívni zamestnanci pôsobia. Aplikáciou informačných technológií dochádza k redefinícii tradičných hierarchických komunikačných procesných línií a systémovej automatizácie diplomaticko-administratívnych postupov.

4.5.9 Európsky univerzálny typ diplomata

V súčasnosti zvyšuje sa tlak na vytváranie, tzv. univerzálneho typu diplomata, ktorý dokáže reagovať na množstvo zmien veľmi rýchlo a súčasne rozširovať požadovaným spôsobom svoje vedomosti a kompetencie. Množstvo mladých diplomatov z jednotlivých členských európskych štátov má záujem stráviť aspoň časť svojej kariéry v európskej službe pre vonkajšiu činnosť. Na získanie a prehĺbenie diplomatických skúseností môžu využívať jednak stáže a vzdelávanie v Bruseli, alebo zúčastňovať sa v delegáciách buď ako členovia delegácií alebo ako pozorovatelia. V rámci Európskej únie majú predstavitelia diplomacie možnosť pracovať s ľuďmi iných národností, umožňuje im to lepšie porozumieť histórii a mentalite súčasných členských štátov, ako aj dôslednejšie pochopiť nové trendy v diplomacii, ktoré spočívajú v dôslednom zvládnutí štandardnej medzinárodnej práce a v schopnostiach dokázať zastupovať predovšetkým záujmy a ciele Európskej únie (Horký, 2011).

4.6 Diplomatická korešpondencia a komunikácia

Vývoj diplomatickej korešpondencie siaha až do ranného obdobia diplomatickej histórie, pretože súvisela s prípravou vhodných foriem komunikácie a kontaktu medzi rôznorodými etnikami a národnými formou zasielania dôležitých informácií, uzatváraní dohôd a zmlúv. V súčasnosti pri zostavovaní rôznorodých diplomatických písomností je dôležitá správna a jasná forma písania, bez preklepov a gramatických chýb, vhodná a akceptovateľná štylizácia, nakoľko diplomatické písomnosti sú vystavené dôkladnému skúmaniu a vyvolávaním pozornosti svojím zverejnením v tlači, ako aj prezentovaním dôležitého obsahového charakteru v podobe významnej listiny medzinárodného charakteru.

4.6.1 Formy protokolárnych písomností

Poverovacie a odvolávacie listiny adresované hlavne iného štátu oznamujú menovanie a odvolanie veľvyslanca. Podpisuje ich predstaviteľ hlavy štátu, uvedené listiny sú zvyčajne napísané vo svetovom jazyku a neodpovedá sa na ne. Na listine nesmie chýbať štátny znak.

Opätovné poverovacie listiny sú zvyčajne požadované v niektorých monarchistických zriadeniach. Odovzdávané sú bez odvolávacích listín, v úvode je uvedený dôvod ich vystavenia.

Poverovacie listiny pre špeciálnu misiu majú charakter, ktorou predstaviteľ hlavy štátu poveruje istú osobu, aby v jej zastúpení prerokovala politickú otázku, alebo zúčastnila sa určitého politického aktu.

List hlavy štátu určený pre iného predstaviteľa hlavy štátu spravidla je odovzdaný ministerstvu zahraničných vecí. Súčasťou je aj kópia, ktorá ostáva nezalepená. Rovnakým spôsobom je odovzdaná aj odpoveď.

4.6.2 Diplomatická korešpondencia ministra zahraničných vecí

Kabinetný list, ktorý má podobu osobného listu ministra zahraničných vecí adresovaný inému ministrovi zahraničných vecí, v ktorom je predstavený stály chargé d'affaires. Kabinetný list je napísaný v jednom zo svetových diplomatických jazykov a neodpovedá sa naň.

Konzulský patent, ktorý je napísaný v miestnom jazyku a pre ministerstvo zahraničných vecí iného štátu je vyhotovený preklad.

4.6.2.1 Písomnosti medzi zastupiteľskými úradmi a ministrom zahraničných vecí

Osobná nóta je posielaná vo vážnych prípadoch a má výsostne formálny charakter. Obsahuje zdvorilostné frázy a oslovenie, je podpisovaná a osobne adresovaná. Osobná nóta má charakter písomného oznámenia medzi vedúcimi zahraničných úradov, napríklad v prípade blahoželanía alebo kondolencie.

Verbálna nóta je oznámenie, ktoré prebieha medzi dvoma inštitúciami, má zdvorilostný úvod aj záver. Obsahom je zväčša zhrnutie politického rokovania, poprípade má charakter žiadosti.

Kolektívna nóta má charakter písomného oznámenia, kedy viacero zahraničných úradov oznamuje určitú konkrétnu vec tomu istému zahraničnému úradu.

Identická nóta predstavuje písomné oznámenie viacerým zahraničným úradom.

Cirkulárna nóta je používanou písomnosťou ministerstva zahraničných vecí odosielaná všetkým zahraničným úradom. Forma je rovnaká, ako pri verbálnej note.

Memorandum má charakter správy, ktorá vysvetľuje faktickú a právnu stránku určitého problému. Neobsahuje žiadne požiadavky a zvyčajne má funkciu prílohy riadnej diplomatickej nóty.

Pamätný zápis je neformálnym diplomatickým dokumentom Zachytáva okolnosti, ktoré už boli oznámené ústne a odovzdáva sa pri návštevách. Podľa diplomatického protokolu, Ministerstvo zahraničných vecí môže diplomatické nóty prijať, odmietnuť alebo vrátiť, ak nemajú predpísanú formu, alebo ak majú urážlivý charakter.

4.6.3 Diplomatický jazyk

V minulosti bol určitým jazykom priznaný charakter diplomatického jazyka, napríklad latinčine a francúzštine. V súčasnosti sa ústne styky často uskutočňujú v jazyku, na ktorom sa účastníci vopred dohodnú, alebo každá zo strán rokuje vo vlastnom jazyku, tento prípad však nie je typický. Písomné styky najviac prebiehajú v niektorom z oficiálnych jazykov používaných v OSN, najmä v angličtine, francúzštine, španielčine, ruštine, čínštine a v arabčine. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej

republiky používa v styku so zastupiteľským úradom zvyčajne angličtinu, francúzštinu, ruštinu alebo španielčinu. V prípade vážnejších oznámení je zasielaný autentický slovenský text s pripojeným neoficiálnym prekladom vo svetovom jazyku.

4.6.4 Diplomatická komunikácia

Podľa základných definičných znakov sa komunikácia bezprostredne prejavuje ako informačný proces, ako tok správ, ktoré sú výsledkom ľudského poznania a zároveň sú obrazom minulej, súčasnej a budúcej reality. Termín komunikácia pochádza z latinského „*communis*“, a znamená spoločné a vzájomné zdieľanie porozumenia symbolov na prenos informácií, ktoré obsahovo môžu mať charakter odlišných postojov k rovnakej situácii alebo problému. Význam iného postoja k danej informácii vedie k pochopeniu stanoviska, ktorý zaujal prijímateľ správy. Komunikácia je základným prostriedkom pomocou, ktorého diplomati a vyjednávači dorozumievajú sa na dosiahnutie spoločných cieľov, prípadne vzájomnej dohody, alebo aspoň k dosiahnutiu kompromisného riešenia. K tomu, aby diplomatická komunikácia bola úspešná a správne pochopená, je potrebný dostatok **adekvátnych informácií**, ktoré zahŕňajú:

- informácie dotýkajúce sa predovšetkým samotnej obsahovej podstaty problému, ktorý je predmetom komunikácie,
- dostatok informácií o komunikačnom partnerovi a prostredí, v ktorom sa komunikácia odohráva.

Potreba adekvátnych informácií a ich vyhodnotenie sú nepostrádateľné pre tvorbu politiky ako takej, pretože sa niekedy môže vyskytnúť nedostatočnosť oficiálne poskytovaných informácií a následne to môže chybné ovplyvniť konečnú interpretáciu a vyhodnotenie určitej problematickej situácie alebo problému. Z uvedeného dôvodu je úlohou diplomacie získavať aj informácie, ktoré protistrana tají a nechce sa o ne podeliť.

Pri riešení diplomatických konfliktov je dôležité prihliadať aj na odlišnosť medzi dvoma rovinami komunikácie, medzi rovinou obsahovou a rovinou vzťahovou.

Vzťahová rovina komunikácie vystupuje do popredia v situáciách, kedy obsahová rovina neplní hlavnú úlohu, nakoľko o obsahu, ktorý je predmetom jednania nerokujú rovnocenné subjekty.

Obsahová rovina sa dostáva do popredia, ak spolu vyjednávajú rovnocenné subjekty. Práve z tohto dôvodu je nevyhnutné pri komunikačnom nedorozumení odlišiť analýzu vzťahovej a obsahovej roviny. Aby komunikácia v diplomacii bola efektívna a prínosná, je potrebné predovšetkým sústrediť sa na obsahovú rovinu, vzťahovú rovinu komunikácie je vhodné použiť iba v prípade, ak napomáha k dosiahnutiu dohody.

4.6.5 Diplomatická komunikácia a spoločenská etiketa

V diplomatickej komunikácii uplatňujeme **spoločenskú výchovu** a **spoločenský kódex**, ktorý ponúka overené formy a prostriedky spoločenského správania sa smerujúceho k vzájomnému nekonfliktnému porozumeniu.

Spoločenský diplomatický kódex vstúpuje zásady na základe ktorých človek efektívne komunikuje a pozitívne pôsobí na svoje okolie.

Spoločenská výchova presadzuje zdvorilosť, ale varuje pred poníženosťou, neuznáva ľahostajnosť a hrubosť. Cieľom je, aby komunikácia uskutočňovala sa bez konfliktov a bola príjemná a prínosná pre obidve strany. Dodržiavať v komunikácii oficiálny úzus oslovovania diplomaticky menovaných osobností, ako aj oficiálnych predstaviteľov.

Pri komunikácii so zahraničným partnerom významnú úlohu v diplomatickej praxi zohráva znalosť spoločenskej etikety, pretože ovplyvňuje úspech a neúspech komunikácie. Zahraniční partneri, na diplomatickej úrovni, sa môžu často líšiť svojim správaním a vnímaním etikety v porovnaní s našou kultúrou a tradíciami.

V diplomatickej komunikácii platí zásada rešpektovať zvláštnosti a kultúrne tradície hostiteľského štátu a regiónu, aj keď diplomat môže mať určité výhrady k daným zvyklostiam, tradíciám, etikety v spojitosti s náboženstvom a hodnotovým spektrom určitého svetonázoru. Diplomati v komunikácii musia uvedené odlišnosti predvídať a v rámci možnosti ich tolerovať a komunikačne prispôbiť sa. Zásady komunikácie odporúčajú nepoužívať neurčité, mnohoznačné a abstraktné výrazy, vyjadrovať svoj názor jasne a zrozumiteľne, snažiť sa o pozitívnu komunikáciu a jasnú spätnú väzbu, ktorá zahŕňa:

- otvorené prijímanie spätnej väzby,
- budovanie vzájomnej dôvery,
- zreteľnosť a jasné stanovenie očakávaní.

Pozitívna komunikácia spočíva v nastavení pozitívnej atmosféry pri vzájomných rokovaniach a vyjednávaníach. V komunikácii s oponentom je vhodné vyhýbať sa použitiu rozkazovacieho spôsobu, voliť gramatickú formu podmienovacieho spôsobu, napríklad miesto direktívneho dohodnime sa, použiť frázu s použitím slovných spojení „je možné dohodnúť sa“, „mohli by sme uzavrieť kompromis“ a pod. Nie je vhodné používať konfliktne komunikačné výrazy, ako je zastrašovanie a hrozby: Je potrebné striktné dodržiavať medzinárodnú formu zdvorilosti.

Diplomatické zručnosti, ktoré pomáhajú vytvoriť pozitívnu komunikačnú atmosféru zahŕňajú predovšetkým schopnosť diplomatického riadenia konfliktov, empatický prístup, ktorý vo vzájomných kontaktoch znamená dokázať vypočúť návrhy komunikačného partnera a pozrieť sa na daný problém z iného zorného uhla pohľadu. Po dôkladnej úvahe zvážiť možnosti dohody alebo kompromisu,

poprípade zväžiť aj odstúpenie od dohody, ale vždy po racionálnom zvážení všetkých okolností a s vylúčením akýchkoľvek emócií.

4.6.6 Komunikácia a tvorivosť

V komunikácii často nefungujú hotové návody riešenia istých situácií, návody a inštrukcie môžu byť len pomôckou a nie zárukou úspechu v konečnom dôsledku, napriek tomu ostávajú nápomocným základom. Znalosť modelových a štandardných postupov, systém zásad a noriem spoločenského diplomatického pracovného styku je pomôckou pri pôsobení v náročnom diplomatickom prostredí. Modelové správanie funguje, ako efektívne regulatívum, ale v konkrétnych podmienkach je dôležitá ich tvorivá aplikácia v závislosti od určitých konkrétnych situácií.

Ďalším dôležitým faktorom a predpokladom kompetentného rozhodovania je profesionalita a tvorivosť diplomatov, nakoľko diplomati a vyjednávači často musia čeliť nepredvídaným okolnostiam a urobiť súčasne niekoľko rozhodnutí, na ktoré v danej chvíli nie je jasná odpoveď, z tohto dôvodu je nutné byť schopný myslieť mimo danej situácie, pričom nie je vždy možné zvoliť bezpečnú a konvenčnú cestu.

Pre diplomata a vyjednávača je potrebné naučiť sa a vyskúšať si aj netradičné riešenia a pristupovať k problémom netradičnými spôsobmi, ktoré môžu napomôcť vyriešiť inak zdanlivo neriešiteľný problém. Uplatňovanie zručnosti súvisiace s tvorivým myslením, ktorého obsahom je kritické myslenie, prezieravosť, trpezlivé pozorovanie a nápaditosť v kombinácii so schopnosťou byť inovačný a vytvárať možné prepojenia a riešenia, súčasne byť schopný vypočítať a prijať vhodné návrhy protistrany, to všetko môže viesť k správne mu úsudku a k preklenutiu zdanlivo neriešiteľných problémov. K úspešnej dohode prispieva aj ústretové vyjadrovanie, otvorenosť v komunikácii so schopnosťou aplikovať v diplomatickej praxi zásadu: „**V spoločenskom styku vždy platilo a platí, s úsmevom a s prirodzeným šarmom možno prekonať mnohé závažia a úskalía**“.

Úspešnosť komunikácie a zvládania problémových situácií zabezpečuje, jednak plynulý tok všetkých kanálov informačného systému, ako aj osobná komunikácia medzi riadiacimi pracovníkmi diplomatického zboru a radovými zamestnancami, pričom dôležitú úlohu zohráva aj opačný smer, zamestnanci a riadiaci pracovníci, súčasne neopomínajúc komunikáciu medzi zamestnancami navzájom. Napriek technologicky vyspelým informačným tokom, na dôležitosti nadobúda aj osobná komunikácia smerujúca k verejnosti.

4.6.7 Neverbálna komunikácia

4.6.7.1 Reč tela

Komunikáciu významovo obohacuje aj reč bez slov a má veľkú výpovednú hodnotu. Ak chceme pozitívne pôsobiť, mali by sme myslieť na reč nášho tela, ktoré má bohatú škálu prejavov.

Cesta k porozumeniu a konsenzu pri vyjednávaní vedie cez elimináciu negatívnych prejavov a signálov, ktoré často vysielame nevedomene. Je potrebné zdôrazniť dôležitosť vysielania pozitívnych signálov, a to nie len hovoreným slovom, ale aj rečou tela, pripojiť príjemný a presvedčivý hlas, úsmev a adekvátny zrakový kontakt.

4.6.7.2 Vzájomná vzdialenosť a blízkosť, proxemika

Odráža medzi komunikujúcimi vzájomný vzťah ľudí, „*it is study of human space that effects communication and social interaction*“.

Na oficiálnej pôde komunikujeme z určitej vzdialenosti, dodržiujeme **spoločenský oficiálny odstup**, ktorý rešpektuje formálne vzťahy. Niekedy je možné zdôrazniť odstup bariérou, pultom a pod. V každom prípade rešpektujeme osobné zóny komunikačného partnera, každá osoba má priestor, ktorý považuje za svoje vlastné osobné teritórium.

4.6.7.3 Poloha a držanie tela, posturika

V komunikácii je potrebné eliminovať defenzívne a odmietavé prejavy, napríklad mentorsky zdvihnutý ukazovák je nie len neprijateľný, ale v diplomatickom prejave považovaný za maximálne neistý až vulgárny.

Ústretové signály, napríklad pritakávanie na znak porozumenia a súhlasu, gestikulovanie s otvorenými dlaňami obrátenými nahor symbolizujú čestnosť, ale aj moc. Poloha tela musí byť prirodzená, otvorená, aby vyjadrovala ochotu prijímať a zvažovať argumenty, sedieť alebo stáť uvoľnene, ruky spočívajú na stole alebo pri tele. Postoj tela musí vyjadrovať sebaistotu, dôstojnosť a pokoj.

4.6.7.4 Gestikulácia

Gestá sú spontánne pohyby rúk slúžiace na vyjadrenie myšlienok a pocitov. Gestami zdôrazňujeme závažnosť faktov, upozorňujeme na podstatné informácie, názorne dokresľujeme nové skutočnosti. Absencia gestikulácie pôsobí neprirodzene, strnulo a v komunikácii je vnímaná rušivo. Gestá dopĺňajú rečový prejav, zvyšujú jeho zrozumiteľnosť, avšak pri zachovaní striedmosti v ich používaní, priveľmi výrazné gestá odpútavajú pozornosť. Žiadúce sú gestá otvorené, nie mentorské, ktoré znižujú sebavedomie jedinca.

4.6.7.5 Pohyb tela, kinezika

Z pomalých a vláčnych pohybov vyžaruje pokoj, signálom nervozity a úzkosti je, napríklad hra s drobnými predmetmi, klopkanie po stole, alebo hojkanie nohou. Naopak, strnulosť môže identifikovať zlý fyzický stav, alebo nevšímavosť a nadradenosť - „*Kinesics is body motion related to movement of any part of the body*“.

4.6.7.6 Dotyková komunikácia, haptika

V služobnom styku vyhýbame sa dotykom, jediný prípustný dotyk je podanie ruky, a to nie vo všetkých kultúrach. Dotyk sa považuje za veľmi osobnú záležitosť.

4.6.7.7 Mimika

Mimika je považovaná za najbohatšieho informátora neverbálnych správ. Tvár je ako zrkadlo, v ktorom odrážajú sa naše myšlienky, pocity, prekvapenie, strach, hnev, spokojnosť a pod. Nositeľom informácií sú naše ústa, smiech, úsmev, úškm, grimasa, ale aj oči a zrakový kontakt. Za štandardný zrakový kontakt je považovaný pohľad od jednej do siedmich sekúnd.

5 Diplomatický protokol, spoločenský protokol, spoločenské podujatia

5.1 Diplomatický a spoločenský protokol

Spoločenské podujatia, oficiálne návštevy diplomatických predstaviteľov, podobne ako aj súkromné návštevy a pracovné stretnutia diplomatov, predstavujú dôležitý aspekt verejného života a diplomatických vzťahov, ktoré do značnej miery upravuje diplomatický a spoločenský protokol, ktoré podobne, ako praktická pomôcka sú nápomocné v budovaní pozitívnych vzťahov v medzinárodnom prostredí.

Zároveň súbor spoločenských protokolárnych pravidiel napomáha diplomatom orientovať sa v spoločenských profesionálnych interakciách, v rešpektovaní diplomatickej hierarchie, schopnosti orientovať sa v rozličných kultúrnych tradíciách, poprípade v určitej konkrétnej diplomatickej inštitúcii, ktorá môže byť značne odlišná, v závislosti od určitého kultúrneho a politického prostredia.

5.1.1 Ciele diplomatického spoločenského protokolu

Ciele diplomatického spoločenského protokolu spočívajú najmä v protokolárnych usmerneniach, ktorých cieľom je zabezpečiť harmonickú pracovnú atmosféru a pokiaľ je to len možné, snažiť sa o nerušené interakcie medzi jednotlivými účastníkmi diplomatických oficiálnych, ako aj neformálnych diplomatických stretnutí a akcií.

V súvislosti s udržateľnosťou harmonickou pracovnou atmosférou, hlavný cieľ diplomatického spoločenského protokolu spočíva predovšetkým v napomáhaní vyhýbať sa možným problémovým konfliktom a omylom pri organizovaní a priebehu diplomatických podujatí, t.j. pri oficiálnych návštevách, vzájomných rokovaníach, vyjednávaniach a iných diplomatických a spoločenských stretnutiach a obojstranných rozhovorov.

Práve v súvislosti z uvedených dôvodov, organizovanie a priebeh podujatí vyžaduje si dôsledné dodržiavanie protokolárnych zásad a usmernení, ktoré určujú pravidlá správania sa a komunikácie, tzv. *table talk*, spolu s vhodnou úpravou a oblečením, tzv. *reliable dress code*. Pre veľké formálne udalosti je potrebné slávnostné spoločenské oblečenie, pre pánov je odporúčaný smoking, pre dámy veľká večerná toaleta, pri neformálnych stretnutiach je odporúčaná uvoľnenejšia úprava a celkový ležérnejší vzhľad.

5.1.2 Správanie sa účastníkov diplomatických podujatí

Správanie sa účastníkov diplomatických podujatí je detailne upravované diplomatickým spoločenským protokolom a súborom pravidiel, ktoré regulujú správanie sa jednotlivcov v rámci oficiálnych, ako aj v rámci neformálnych diplomatických stretnutí, s cieľom zabezpečiť dôstojný priebeh danej diplomatickej návštevy.

Vhodné diplomatické správanie sa (*Reliable Diplomatic Behavior*) spočíva v diplomatickom slušnom a zdvorilom vystupovaní, ktoré v diplomatickej službe prejavuje sa v správnom oslovení a pozdrave, predstavovaní a adekvátnom titulovaní zahraničných a domácich hostí. Zároveň dôležitú úlohu zohráva používanie vhodnej gestikulácie a neverbálnej komunikácie, ktoré môžu do značnej miery zabrániť prípadným kultúrnym nedorozumeniam. Dôležitou súčasťou diplomatického spoločenského protokolu je zvládnutie pravidiel pre vhodnú úpravu zovňajšku a zásad použitia vhodného odevu v závislosti od daného diplomatického a spoločenského podujatia.

5.1.3 Organizovanie spoločenských podujatí

Dôležitú súčasť diplomatického spoločenského protokolu predstavuje spôsob organizovania diplomatických podujatí v závislosti od ich zamerania, ktorý značne determinuje výber vhodnej formy pozvania, správneho usporiadanie programu a odporúčanú selekciu vhodného oblečenia a pohostinnosti, ktoré má zodpovedať charakteru podujatia a návštevy. Každý detail zohráva významnú úlohu pri vytváraní pozitívnej atmosféry, ktorá následne podporuje efektívnu komunikáciu a nekonfliktné stretnutia a vyjednávania pri oficiálnych štátnych návštevách, pri obchodných rokovaníach a neformálnych diplomatických podujatiach a stretnutiach.

5.1.4 Diplomatická etika a etiketa

Spoločenský protokol, ako súčasť diplomatického protokolu zohráva dôležitú úlohu v poskytovaní základných pravidiel diplomatickej etiky a etikety a celkového diplomatického spoločenského správania sa a konania, ktoré sú nevyhnutnou súčasťou pri oficiálnych diplomatických stretnutiach, vzájomných rokovaníach a pri diplomatických spoločenských podujatiach.

5.1.4.1 Etika v diplomacii

Uplatňovanie etiky v diplomacii znamená uplatňovanie základných etických princípov a morálnych hodnôt, ktoré vychádzajú a nadväzujú na premietnutie fundamentálnych zásad medzinárodného práva do diplomatických vzťahov jednotlivých aktérov medzinárodného prostredia, s dôrazom na spojitosť s rešpektovaním individuálnych etnických kultúrnych rozdielov a štátnej suverenity jednotlivých krajín. K základnými pilierom udržateľných dlhodobých vzťahov medzi aktérmi medzinárodného systému, značne prispieva etická vzájomná dôveryhodnosť a spolupráca, ktorej súčasťou je racionálne predchádzanie a zabraňovanie nedorozumení s dôrazom na prijateľné riešenie konfliktov, ktorých výsledkom mala by byť akceptovateľnosť pre všetky zúčastnené strany. Vychádzajúc z uplatňovania v diplomacii základných etických princípov **ľudskosti, ohľaduplnosti a úcty k človeku**, vytvára sa v medzinárodnom prostredí existencia možnosti udržateľnej rovnováhy medzi národnými záujmami a globálnou zodpovednosťou.

5.1.4.2 Etiketa v diplomacii

Etiketa v diplomacii predstavuje súbor pravidiel spoločenského správania sa v konkrétnych diplomatických situáciách, ktoré obsahujú protokolárne a spoločenské zvyklosti potrebné pre dodržiavanie v medzinárodných diplomatických stykoch, medzi diplomatmi, štátnikmi a predstaviteľmi rôznych krajín, s cieľom zabezpečiť nerušený priebeh komunikácie a vyjednávania bez zbytočných sporov. Základom diplomatickej spoločenskej etikety, ktorú vyžaduje diplomatický spoločenský protokol je predovšetkým **slušnosť, zdvorilosť a takt.**

Slušnosť

Slušnosť nič nestojí, ale môže priniesť veľké zisky pre jednotlivca, spoločnosť a zároveň aj v oblasti diplomacie. Slušnosť a slušné správanie môže byť všeobecne charakterizované, ako prijateľný spôsob komunikácie a správania sa jedinca v spoločnosti. Slušnosť sama o sebe neexistuje, ale prejavuje sa až vo vzájomnom styku, vo vzájomnej komunikácii a v medziľudských interakciách. Zároveň slušnosti významovo podriaďujú sa obdobné a skôr do určitej miery konkretizujúce vlastnosti, ako napríklad zdvorilosť a zdvorilé vystupovanie.

Z obsahového hľadiska slušnosť nepredstavuje univerzálny pojem a ani jednotný významový vzorec pre všetkých, nakoľko slušné, ktoré je považované v našej spoločenskej kultúre za vhodné a úctivé, môže v inej kultúre vyznievať, ako nie celkom vhodné, poprípade až neslušné a neúctivé.

Zdvorilosť

Vonkajším a úmyselným obrazom slušnosti v spoločenskom a v diplomatickom živote je zdvorilosť, ktorá je charakterizovaná úctivosťou a uhladenosťou v správaní sa jedinca. Spôsobov, ako zdvorilosť vyjadrujeme je bezpočetne, počnúc od skromnosti, zdržanlivosti a sebazaprenia, až po láskavosť, ústretovosť a ochotu byť nápomocný.

Rozdiel medzi slušnosťou a zdvorilosťou spočíva predovšetkým v samotnej podstate slušnosti, ktorá môže byť osobe daná alebo vrodená, naproti tomu zdvorilosti je potrebné naučiť sa. Slušnosť môžeme mať vo svojej ľudskej podstate, ale spôsob, akým slušnosť vyjadrujeme, je vecou získanej zdvorilosti. Zdvorilosť je viac-menej vecou učenia sa, už od detstva sa učíme zdvorilosti od prvého „ďakujem“ a „prosím“, až po tie najzdvorilejšie formulácie. Byť zdvorilý znamená byť zdvorilý stále, a to i vo veľmi neprijemných situáciách, keď sme rozladení alebo rozčúlení.

Diplomatické taktne správanie sa

V diplomacii medzi základné znaky slušného a taktného správania patrí snaha a schopnosť nájsť v osobe oponenta v prvom rade kladné pozitívne vlastnosti, z ktorých je možné vychádzať vo vzájomných stretnutiach a rokovaní. K taktnému správaniu sa môžeme zaradiť nasledovné zásady:

-
- ❖ ku každému správame sa slušne a taktne, bez ohľadu na spoločenské postavenie,
  - ❖ dokázať vypočuť názory inej osoby, i keď s nimi nesúhlasíme, slušne prezentujeme, vlastný názor, vlastné stanovisko a stanovisko vlastnej krajiny,
  - ❖ vo vzájomných diplomatických stretnutiach sledovať záujmy vlastnej krajiny a nie vlastný prospech,
  - ❖ vyhýbame sa unáhleným rozhodnutiam, nedorozumeniam a konfliktom.

5.1.5 Účasť na spoločenských akciách, dary a poďakovanie

Podľa diplomatického spoločenského protokolu účastníci sú na významné spoločenské udalosti pozývaní formou pozvánky, na ktorú je potrebné včas odpovedať, nakoľko je to znamenie prejavu úcty voči organizátorovi. Po skončení oficiálnych návštev je bežným zvykom zaslať organizátorovi poďakovanie spôsobom, ktorý závisí od úrovne udalosti. Formálne poďakovanie môže mať aj podobu oficiálneho listu. Zároveň účasť na spoločenských podujatiach je koordinovaná vopred stanoveným zasadacím poriadkom v závislosti od hierarchického postavenia účastníkov. Od diplomatického a vládneho postavenia sa odvíja vhodné vyjadrenie rešpektu a titulovanie jednotlivých účastníkov.

Pri príprave, organizovaní a zabezpečení priebehu vládnych návštev, za ich priebeh preberajú zodpovednosť príslušné ústredné orgány Slovenskej republiky. Vo vzťahu k jednotlivým ústredným orgánom štátnej správy, zabezpečuje poradenskú a konzultačnú činnosť Oddelenie diplomatického protokolu Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Okrem uvedenej poradenskej a konzultačnej činnosti sa toto oddelenie podieľa na príprave, organizovaní a zabezpečovaní hladkého priebehu ceremoniálov, recepcií a slávností, na ktorých sa zúčastňuje prezident Slovenskej republiky, prípadne predseda Národnej rady Slovenskej republiky, predseda vlády Slovenskej republiky, Minister zahraničných vecí Slovenskej republiky, súčasne aj zahraniční hostia zodpovedajúci ich postaveniu a členovia diplomatického zboru. Pri príprave a organizačnom zabezpečovaní multilaterálnych akcií, konferencií a seminárov usporiadaných na území Slovenskej republiky, v prípade potreby, spolupracuje aj Oddelenie diplomatického protokolu, Kancelária prezidenta Slovenskej republiky, prípadne Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky a Úrad vlády Slovenskej republiky.

5.1.5.1 Dary

Pri nadväzovaní nových kontaktov počas diplomatických spoločenských stretnutí sa neočakávajú žiadne dary a pozornosti, svoju úlohu plnia skôr pri dlhotrvajúcich kontaktoch, napríklad obchodných. Výmenu darov počas návštev upravujú *Pravidlá diplomatického protokolu Slovenskej republiky* (bod 13, s. 3) s dôrazom na postup podľa protokolu, pripúšťajúc možnosť vopred vzájomne dohodnúť

sa aj inak Výber darov je značne ovplyvnený vhodnosťou jednotlivých spoločenských podujatí, ale predovšetkým kultúrnymi tradíciami určitej konkrétnej krajiny. Mnohé krajiny majú špecifické pravidlá týkajúce sa darovania, ako napríklad vyhýbanie sa určitým darom, ktoré mohli byť považované za nevhodné. Výmena darov medzi partnermi má mať predovšetkým funkciu vzájomného rešpektovania a upevňovania priateľských vzťahov, posilňovania diplomatických väzieb medzi krajinami, obchodnými firmami, inštitúciami, ako aj medzi jednotlivými osobami.

5.2 Oficiálne a pracovné návštevy

5.2.1 Oficiálna návšteva

Podľa *Pravidiel diplomatického protokolu Slovenskej republiky* je oficiálna návšteva definovaná ako „návšteva oficiálnych predstaviteľov štátu na vysokej protokolárnej úrovni. Oficiálna návšteva na úrovni hlavy štátu môže nazývať sa aj štátna návšteva. Oficiálna návšteva na úrovni hlavy štátu s prevahou prvkov pracovného charakteru sa môže volať oficiálna pracovná návšteva“ (Pravidlá diplomatického protokolu Slovenskej republiky, 2007, s. 2).

Oficiálne návštevy sú špecifické a rozdeľujú sa na oficiálne návštevy v bežnom spoločenskom styku a oficiálne návštevy na najvyššej úrovni, ktoré sú riadené štátnym protokolom. Oficiálne návštevy majú výsostne formálny charakter, napríklad pripomenutie si významnej osobnosti, dôležitej štátnej udalosti, prípadne udeľovanie ocenení a zásluh, uvítacích a rozlúčkových ceremoniálov. Organizácia oficiálnej návštevy a ceremoniálov spadá do kompetencie Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky spolu s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Pri návšteve hlavy štátu zo zahraničia je potrebné postupovať podľa jednotlivých usmernení protokolu. Oficiálne, ako aj pracovné návštevy predsedu Národnej rady Slovenskej republiky a predsedu vlády Slovenskej republiky upravuje kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, prípadne Úrad vlády Slovenskej republiky spolu s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky.

5.2.2 Pracovná návšteva

Podľa diplomatického protokolu Slovenskej republiky pracovná návšteva je definovaná, ako „návšteva oficiálnych predstaviteľov výlučne pracovného charakteru, ako aj ich účasť na konferenciách, zjazdoch politických strán, sympóziách, rokovaníach medzinárodných organizácií, mítingoch, otvorení výstav a festivalov alebo iných spoločenských, kultúrnych alebo športových podujatí. Pracovné návštevy zabezpečujú príslušné ústredné orgány štátnej správy Slovenskej republiky. Pri týchto návštevách sa adekvátne zaisťujú bezpečnostné opatrenia, poskytuje sa nutná protokolárno-organizačná pomoc. Rovnaké pravidlá používajú sa pri tranzitnom pobyte na letisku alebo tranzite cez územie Slovenskej republiky automobilom alebo vlakom. Pri súkromnej návšteve sa prijímajú

adekvátne bezpečnostné opatrenia a poskytuje nevyhnutná protokolárno-organizačná pomoc“ (Pravidlá diplomatického protokolu Slovenskej republiky, 2007, s. 2).

Pracovné návštevy sú bežnou súčasťou obchodného, diplomatického a politického života. Diplomati, politici, podnikatelia, akademickí a vedeckí pracovníci a zástupcovia ďalších pracovných rezortov vykonávajú vzájomné pracovné návštevy. Predstavitelia oficiálnych pracovných návštev sú odprevádzaní od vchodu až k samotnému hosťovi, buď sekretárkou alebo asistentkou hosťov, poprípade samotným hosťom.

Každá pracovná návšteva sleduje svoj určitý pracovný cieľ, ktorý mal by byť spoločný a zrozumiteľný pre obidve rokujúce strany. Spoločenská formálna stránka stretnutí neovplyvňuje priamo obsah rokovaní, ale určite prispieva k celkovej atmosfére vzájomných stretnutí a rokovaní, a tým aj k naplneniu stanovených cieľov. Z formálneho hľadiska príprava na efektívne pracovné stretnutie zahŕňa vhodne stanovený čas stretnutia, potvrdenie účasti, prípravu podkladov, ako aj prípravu miesta a primeraného vybavenia.

Po potvrdení vzájomného stretnutia, sa pracovné návštevy konajú počas pracovnej doby, v čase od 8:00 do 16:00. Je nevyhnutné prísť na stretnutie včas, meškanie sa považuje za nezdvorilé. Na stretnutí hosť privíta host'a/hostí, prípadne poverí zamestnanca privítaním, hostia sú sprevádzaní na miesto rokovania a zvyčajne sa im ponúkne občerstvenie. Pri vzájomnom predstavovaní sa uvádza meno, funkcia a dôvod účasti. Rokovanie prebieha pri konferenčnom stole, počas stretnutí sa nevybavujú iné záležitosti, priebeh rokovania by nemal byť rušený telefonátmi. Na základe pokynu na ukončenie rokovania, sa hosť rozlúči s hosťami rovnakým spôsobom, ako pri privítaní.

5.2.3 Súkromné návštevy oficiálnych predstaviteľov

Súkromné návštevy oficiálnych predstaviteľov sú formálne, rovnako aj osobné stretnutia, ktoré prebiehajú medzi diplomatmi, politikmi alebo inými osobnosťami. Na rozdiel od oficiálnych štátnych návštev, ktoré sú sprevádzané rozsiahlymi ceremoniami a protokolárnymi pravidlami, súkromné návštevy majú často menej formálny charakter, ale zároveň musia byť dodržané určité formálne a protokolárne normy. Neformálne rozhovory, stretnutia v súkromí, spoločné spoločenské podujatia a stretnutia s inými osobnosťami spoločenského života, prípadne aj s občanmi, prispievajú nie len k budovaniu osobných vzťahov, ale aj k riešeniu citlivejších otázok mimo verejnosť. Zároveň v uvoľnenejšej atmosfére umožňujú súkromné návštevy v diplomatických vzťahoch vybudovať väčšiu vzájomnú dôveru, ako aj posilniť budúcu spoluprácu jednotlivých účastných krajín. Z protokolárneho hľadiska, sa súkromné návštevy riadia obdobnými protokolárnymi pravidlami ako štátne návštevy. Podobne, ako pri štátnych návštevách, aj pri súkromných návštevách oficiálnych predstaviteľov je dôležitý výber vhodného miesta pre vzájomné rokovania. Za najvhodnejšie miesta sú považované súkromné rezidencie, diplomatické sídla, poprípade iné reprezentatívne uzavreté priestory umožňujúce

vytvárať uvoľnenú, no stále profesionálnu atmosféru obojstranných stretnutí, ktoré do značnej miery môžu prispieť k ďalšiemu rozvoju diplomatických vzťahov medzi jednotlivými krajinami, v budovaní vzájomnej dôvery a budúcej realizovateľnej spolupráci.

5.3 Spoločenské podujatia

Všetky druhy spoločenských podujatí zohrávajú dôležitú úlohu v nadväzovaní kontaktov s miestnou komunitou a ich predstaviteľmi, s významnými zástupcami iných ambasád, a to nielen v získavaní nevyhnutných informácií, ale aj v prezentovaní sa a v získavaní pozitívneho imidžu vlastnej krajiny v okolitých i vzdialených krajinách. Zároveň spoločenské podujatia umožňujú možnosti pretransformovať vzájomné formálne oficiálne vzťahy do obojstranne a recipročne výhodnej spolupráce v rozličných oblastiach spoločenského, ekonomického a celkového profesionálneho života jednotlivých krajín.

Organizovanie spoločenských podujatí je viazané na predpísaný čas trvania, určený priebeh konania a uvedenie hostiteľa. Ak je hosťom pozvania konkrétna osoba, riaditeľ, primátor, konzul, alebo inak významná osoba v zastúpení určitého úradu, organizácie, prípadne inštitúcie, hosť privíta pozvaných pri príchode a predstaví prítomných. Pri odchode je potrebné rozlúčiť sa s hosťom a zároveň vyjadriť poďakovanie za strávený večer, poprípade popoludnie, alebo inak vzájomne strávený čas.

Diplomatická prax uvádza sedemnást typov spoločenských podujatí. Medzi väčšie spoločenské podujatia patrí slávnostná recepcia, napríklad k štátnemu sviatku, kokteil party, buffet-dinner, luncheon, záhradná slávnosť a hudobný večer. K menším spoločenským podujatiam patria obedy, večera s menším počtom účastníkov, komornejšie sú čaje, pracovné raňajky, brunch, pracovné obedy, čaša vína, tzv. *standing parties*, kde hostia stoja a tzv. *sitting parties*, kde každý hosť má presne vyhradené miesto na sedenie. Podľa charakteru podujatia rozlišujeme slávnostné podujatia, pohostenia s občerstvením, umelecké vernisáže a ďalšie rôznorodé umelecké stretnutia a aktivity

5.3.1 Pracovné raňajky a neskoré raňajky

Pracovné raňajky sa zvyčajne konajú v čase od 8:00 do 9:00, brunch je jedlo medzi raňajkami a obedom, v čase od 10:00 do 11:00. Uvedené podujatia sú menej formálne, ich cieľom je v príjemnej atmosfére prerokovať, prípadne vyriešiť určité pracovné otázky a problémy.

V súčasnosti sa pracovné raňajky a brunch využívajú pomerne často, nakoľko sú menej náročné na prípravu a finančný rozpočet. Počet zúčastnených osôb, vrátane hostí, by nemal prekročiť šesť účastníkov, účastníci sú rozsadení podľa určeného zasadacieho poriadku a sú usmerňovaní podľa vopred pripravených menoviek. Výhodou stretnutia pri raňajkách, na rozdiel od večere alebo obeda, je možnosť hneď po stretnutí začať diskutovať o spoločnej téme.

Vhodné oblečenie pre pánov je svetlo-šedý oblek, kravatu je možné vynechať. Pre dámy je vhodný svetlý sukňový alebo nohavicový kostým, krátke šaty, sukňa, nohavice, blúzka a sako.

5.3.2 Pracovný obed

Pracovný obed trvá asi dve hodiny a zvyčajne prebieha v reštaurácii. Oblečenie účastníkov je pracovné, ale o niečo slávnostnejšie. Konverzácia je neformálna a nezáväzná, cieľ stretnutia spočíva vo výmene stanovísk a zistení vzájomných postojov k danému problému alebo situácii, za určitých okolností môže vyústiť aj do neformálnej dohody.

Do luxusnej reštaurácie je pre pána vhodný oblek s jednoradovým zapínaním a kravatou. Pri neformálnom obede, alebo v prípade teplého počasia je možné kravatu vynechať. Pán si dáva sako dole vtedy, keď na to dá signál:

- ❖ hosťiteľ,
- ❖ hlavný hosť s vyšším spoločenským alebo diplomatickým statusom,
- ❖ dáma, ak je prítomná a má spoločenskú prioritu.

Pre dámu je vhodný kostým alebo krátke šaty. Na rozdiel od pána, sako kostýmu môže dáma kedykoľvek odložiť.

5.3.3 Bufet – večera

Uvedené spoločenské podujatie je v podstate obdobou večere podávaním studených a teplých jedál prostredníctvom švédskych stolov. Výhodou je neriadenie sa zasadacím poriadkom a voľný pohyb hostí, ako aj výber komunikačného partnera pri stole. Buffet – Dinner sa zvyčajne koná v spoločenskej miestnosti na pracovisku, poprípade v reštaurácii alebo v hoteli. Dress code spočíva v menej formálnom spoločenskom oblečení.

5.3.4 Bohatý formálny obed

Bohatý formálny obed prebieha počas dňa, je to obvykle o 13:00, poprípade o 14:00. Formálny spoločenský obed je zvyčajne vyústením nejakej významnej udalosti, dôležitého stretnutia, uvítania významnej osobnosti alebo delegácie. Na bohatý formálny obed je potrebné prísne dodržiavať spoločenský formálny *dress code*, ktorý je zvyčajne konkrétne určený na pozvánke.

Oficiálny formálny obed prevažne prebieha v honosných priestoroch, ako sú hotelové salóniky, reštaurácie v hoteloch, alebo v priestoroch určených na uvedený účel na ministerstve zahraničných vecí. Hostiteľ pripravuje zasadací poriadok. Všetko je časovo prísne ohraničené, nepatrí sa čakať na hostí dlhšie, ako „diplomatickú štvrt’hodinku“, výnimkou je účasť hlavy štátu, v tomto prípade príchod hlavy štátu nie je časovo striktno obmedzený. Ak pozvaný hosť bude meškať a avizuje neskorší príchod, podáva sa ruka iba hosťiteľovi (Vršanský 2004).

Menu obsahuje aperitív, predjedlo, polievku, hlavné jedlo, dezert, tabulu syrov, zmrzlinu, ovocie a kávu s koňakom alebo likérom. Aperitív môže byť podávaný v podobe vermútu, sherry, whisky alebo koktailu, k aperitívu zvyčajne podávajú sa jednohubky. Po predjedle nasleduje polievka, hlavné jedlo a zvyčajne dvojitý mäsový chod, ako prvý chod je zvyčajne ryba podávaná s bielym vínom, červené víno je podávané s druhým mäsitým chodom. Prípitky na slávnostných formálnych obedoch-večeriach sú krátke a oficiálne, prvý prípitok patrí hostiteľovi, ďalší prípitok prednesie hosť, na koho počesť je slávnostný obed-večera poriadaný.

Na záver podujatia podáva sa šampanské. Káva sa väčšinou nepodáva pri stole, ale vo vedľajšom salóniku. Ku káve je podávaný koňak, likéry, poprípade nealkoholické nápoje. Počas kávy hostiteľ komunikuje s jednotlivými hosťami tak, aby nikoho neobišiel. Od obeda je neslušné odchádzať skôr, ako ostatní hostia. Ak sa hosť nemôže zdržať na podávanie kávy, mal by pozvanie slušne odmietnuť.

5.3.5 Slávnostná večera

Slávnostná večera je hlavné jedlo dňa podávaná v čase od 19:00 – 21:00. Na uvedené podujatie je požadované formálne spoločenské oblečenie, nie však večerné toalety. Formálne oblečenie môže byť bližšie špecifikované na pozvánke. Hostia sú pozvaní písomnou pozvánkou a požaduje sa od nich presný príchod, dlhšie ako 15 minút sa čaká iba na mimoriadne významnú osobu.

Jedlo pozostáva z aperitívu, predjedla, polievky, hlavného jedla, dezertu a syrov. Od slávnostnej večere sa neodchádza, káva signalizuje záver podujatia, nie je určený presný čas trvania. Ukončenie spravidla signalizuje odchod čestných hostí.

5.3.6 Neskorá večera

Neskorá večera je spravidla zavŕšením nejakého kultúrneho podujatia vo večerných hodinách, cieľom je pohostiť hostí ľahkým jedlom. Neskorá večera je udalosťou, ktorá môže mať rôzne úrovne formálnosti, v závislosti od miesta konania a povahy stretnutia, napríklad súkromná večera s priateľmi, večera v reštaurácii, alebo neformálna spoločenská udalosť.

Neskorá večera je zvyčajne menej formálna, v porovnaní so slávnostnou večerou, ale v diplomatickom a spoločenskom kontexte stále vyžaduje elegantné a primerané formálne spoločenské oblečenie. Úroveň formálnosti závisí od hostiteľa, ako aj od miesta, času a účelu stretnutia.

5.3.7 Koktail party

Koktail party prebieha v presne určenom čase, tzv. *happy hour*, od 17:00 – 18:30, trvanie podujatia je vyznačené na pozvánke. Koktail party je spoločenské podujatie usporiadané pri menej významných udalostiach, napríklad udeľovanie cien, ukončenie festivalu a pod. Účastníci môžu prichádzať a odchádzať ľubovoľne, prítomní by sa mali zdržať aspoň 20. minút. Podáva sa drobné

občerstvenie a je konzumované v „*standing position*“, t.j. v stoji. Koktailové spoločenské podujatia sú najobľúbenejšie, pretože nevyžadujú veľké náklady a umožňujú pozvať veľké množstvo účastníkov. Na koktail party je oblečenie menej formálne, ale stále sa vyžaduje elegantný a štýlový vzhľad.

5.3.8 Čaša vína

Čaša vína môže byť organizovaná kedykoľvek počas dňa, prípadne popoludní, zvyčajne trvá asi hodinu. Rozsah pozvaných, umožňuje účasť väčšieho množstva zúčastnených hostí, ich príchod a odchod je flexibilný, nakoľko uvedené spoločenské podujatie má výrazne pracovný charakter, ale napriek tomu má formálnejší ráz, organizuje sa pri rôznych podujatiach, napríklad pri príležitosti štátneho sviatku. Po celý čas hostiteľ víta hostí pri vchode do spoločenskej miestnosti.

Podávané jedlo je jednoduchšie, prípadne úplne absentuje. Zvyčajne je servírované šampanské, červené a biele víno, sherry, pivo a nealkoholické nápoje. Aj keď je uvedené spoločenské podujatie relatívne krátke a finančne nenáročné, je potrebné venovať príprave značnú pozornosť.

Udalosť, ako je čiastočné ochutnávanie vína, alebo spoločenské stretnutie pri víne, si vyžaduje neformálne, ale stále štýlovo elegantné oblečenie. Upresnenie záleží na konkrétnom prostredí, napríklad reštaurácia, vinárstvo, súkromný dom alebo záhrada.

5.3.9 Popoludňajší čaj

Popoludňajší čaj je výsostne spoločenské podujatie, nie pracovné, trvá asi hodinu až dve, v čase od 16:00 – 17:00. Organizuje sa pri menej oficiálnych príležitostiach, je to málo nákladné podujatie. Občerstvenie je nenáročné, dôležité je príjemné prostredie. Podávajú sa teplé nealkoholické nápoje, typický anglický čas, špeciálne pečivo „*sweet buns with butter*“ (sladké buchty s maslom), slané pečivo, slané mandle, poprípade ovocie.

Popoludňajší čaj je elegantná, ale nie úplne formálna udalosť, ktorá si vyžaduje určité pravidlá pôsobiť upravene a štýlovo, ale nie prehnane formálne.

5.3.10 Recepčia

Recepčia je odvodená z latinského výrazu „*recipere*“ a znamená prijať. V súčasnosti patrí medzi najrozšírenejšie spoločenské podujatia, pripravuje sa pre väčší počet hostí pri slávnostných oficiálnych podujatiach, napríklad pri oficiálnej návšteve, na ukončenie medzinárodnej konferencie, poprípade pri rozličných výročiach. Recepčia sa môže konať aj po oficiálnej ceremónii, napríklad pri oslavách, firemných podujatiach, alebo spoločenských stretnutiach. Večerná recepčia je veľmi slávnostná, pozvaní prichádzajú zvyčajne v predstihu 15 až 30 minút, pri vchode účastníkov víta hostiteľ. Zvyčajne je jedlo podávané formou švédskych stolov.

Podľa časového harmonogramu recepcie delíme na:

- ❖ dopoludňajšie 11:00 – 12:00,
- ❖ popoludňajšie 17:00 – 19:00,
- ❖ večerné 20:00,
- ❖ neskoro večerné 21:00 – 22:00.

Recepcia je spoločenská udalosť, ktorá môže mať rôzny charakter formálnosti v závislosti od typu a miesta konania. Ak je recepcia menej formálna, je vhodný elegantný oblek pre pánov a spoločenský kostým pre dámy.

5.3.11 Raut

Raut je iný názov pre maxi recepciu, ktorá je charakteristická neusporiadanou masou ľudí a organizuje sa napríklad po tlačovej konferencii v neskorých večerných hodinách. Podávajú sa studené špeciality, hostia sa obsluhujú sami, môžu sa voľne prechádzať a navzájom konverzovať.

Hlavným cieľom rautu, kde sa stretávajú významní hostia, je nadväzovať nové spoločenské a pracovné kontakty. Uvedené podujatie môže prebiehať v luxusných hoteloch, veľkých palácových sálach, alebo na významných spoločenských miestach. Oblečenie má by byť spoločensky formálne elegantné.

5.3.12 Záhradná slávnosť

Záhradná slávnosť „Garden Party“ je výsostne slávnostnou príležitosťou na stretnutie pre väčší počet ľudí v parku, pod šírím nebom na anglickom tvrdom trávniku v popoludňajšom čase od 17.00, alebo večer od 20.00. Prostredie je dekorované štýlovým osvetlením, naaranžovanými kvetmi a typickým záhradným nábytkom. Záhradná slávnosť je príjemná spoločenská udalosť, ktorá okrem záhrady a parku môže prebiehať aj v inom vonkajšom prírodnom prostredí, prípadne na terase.

Formálne podujatie si vyžaduje slávnostné spoločenské oblečenie, smoking a večernú toaletu, v prípade menej formálnej záhradnej slávnosti postačí pre pánov oblek a večerné letné šaty pre dámy. Štýlové a upravené oblečenie by malo byť pohodlné, vhodné pre vonkajšie podmienky a zároveň elegantné.

5.3.13 Piknik

Piknik je možné usporiadať v priebehu celého dňa, je charakteristický spoločenskou konverzáciou a zábavou vo voľnej prírode. Oblečenie je neformálne, športové, ale malo by byť športovo vkusné a elegantné.

Piknik je veľmi uvoľnená a neformálna udalosť, ktorá sa obvykle realizuje vo vonkajšom prostredí, v parku, v prírode alebo na záhrade.

5.3.14 Banket

Banket je náročné slávnostné podujatie, má charakter ceremoniálnej neskorej večere, napríklad na počesť významného zahraničného host'a V.I.P. – „*important person*“, zvyčajne trvá až päť hodín. Banket, ako formálna spoločenská udalosť, je často spojená s oficiálnymi oslavami, gala večermi, charitatívnymi večermi, alebo významnými diplomatickými spoločenskými udalosťami.

Vyžaduje sa slávnostné prestieranie, strieborný príbor a hostí obsluhuje profesionálny personál. Hostia sú pozvaní písomne s určeným predpísaným formálnym oblečením, obvykle je požadovaná vyššia úroveň formálnosti, večerná toaleta pre dámy, pre pánov smoking alebo frak. Smoking je elegantný a tradičný výber, zatiaľ čo frak je najformálnejšia voľba, ideálna pre veľmi významné podujatia, ako napríklad gala večer alebo pre slávnostné diplomatické akcie.

5.3.15 Matiné

Dopoludňajšie spoločenské podujatie pripravené pre vybranú spoločnosť v čase od 11:00. Matiné dopĺňa koncert, divadelné predstavenie, často je organizované po tlačovej konferencii, vernisáži, pri príležitosti výročia významnej osobnosti, umelca, politika, poprípade diplomata. Menu je jednoduché, oblečenie zodpovedá danej príležitosti, je menej formálne, ale zároveň elegantné, svetlý príjemný oblek pre pánov a pre dámy stredne dlhé šaty v pastelových farbách jemných odtieňov, vhodné pre denné svetlo.

5.3.16 Ďalšie spoločenské podujatia

5.3.16.1 Ples

Ples je veľmi formálna spoločenská udalosť, ktorá sa uskutočňuje v neskorých večerných hodinách, vyžaduje si spoločenské formálne oblečenie, vhodné oblečenie pre pánov je smoking alebo frak, pre dámy dlhé večerná toaleta vyrobená z kvalitných materiálov, ako napríklad satén, hodváb, zamat alebo šifón.

5.3.16.2 Tanečné a bridžové party

Pozvaných je zvyčajne málo hostí, len toľko koľko postačí k tancu, alebo ku kartám. Zvyčajne nasleduje po neformálnej večeri, alebo bufetovom občerstvení o 20:00., prípadne 21:00.

Bridž party

Neformálne, ale stále elegantné spoločenské stretnutie, ktoré zvyčajne prebieha v priateľskom a pohodlnom prostredí, kde sa hrá bridž, alebo iné spoločenské hry. Oblečenie malo by byť pohodlné a vhodné na interakciu s ostatnými hosťami, no zároveň má zachovávať určitú úroveň štýlu a upravenosti.

Hudobný večer

Hudobný večer je zvyčajne spojený s významnými spoločenskými príležitosťami vo večerných hodinách od 20:00 – 21:00. Umelecký program nemá trvať dlhšie ako 45 -60 minút. Hudobný program má byť hodnotný a na vysokej umeleckej úrovni, môže byť spojený s bufetovým občerstvením pripraveným pred koncertom, alebo neskôr po skončení hudobného programu.

Hudobný večer je spoločenská udalosť, ktorá zvyčajne prebieha v neformálnom, ale elegantnom prostredí, kde konajú sa koncerty, recitály alebo iné hudobné vystúpenia. Oblečenie by malo byť pohodlné, no zároveň upravené a primerane formálne pre danú udalosť. Pre pánov je vhodné zvoliť si oblek v tmavších farbách, pre dámy sú odporúčané kokteillové šaty v strednej dĺžke, poprípade večerný elegantný kostým s vhodnými doplnkami v elegantnom prevedení.

5.3.17 Spoločenské oblečenie

Na prvom mieste je hygiena, odev musí byť čistý a vyžehlený. Oblečenie má byť triezve, vkusné a elegantné, módnosť a originalita nasleduje až potom. Doplnky musia harmonizovať s oblečením.

Dress Code diplomata má vyjadrovať vkus a kultúru vlastnej krajiny, je vizuálnou vizitkou pri prvých stretnutiach.

V závislosti od spoločenského podujatia formálne oblečenie u pánov spočíva v spoločenskom obleku, smokingu, poprípade fraku. Pre dámy je vhodný kostým pri bežných pracovných spoločenských udalostiach, pri slávnostných príležitostiach veľká večerná toaleta, malá večerná toaleta pre menšie slávnostné udalosti, vhodné sú aj elegantné kokteillové šaty.

5.3.18 Pozvánky

Zdvorilé pozvanie

Zdvorilé pozvanie musí byť jasné, s presným určením charakteru podujatia. Formulácia musí byť zrozumiteľná, pre slávnostné oficiálne pozvanie uviesť aj druh oblečenia, obyčajne v takomto prípade je pozvánka s návratkou. Pozývať je potrebné v dostatočnom predstihu, na pozvánky odpovedáme v čo najskoršom čase. Pozýva vždy osoba a nie inštitúcia.

Súkromné pozvanie

Súkromné pozvanie má podobu osobného pozvania, pozvať môžeme aj telefonicky, písomne aj on-line.

5.3.19 Vizitky

Vizitky sú súčasťou zoznamovacieho aktu, v súkromnom aj v profesionálnom pracovnom styku. Vizitka má byť vkusná a praktická, bez zbytočných ozdôb. Kvalita vizitky mala by korešpondovať s postavením jej majiteľa.

Služobné vizitky

Služobné vizitky majú okrem mena, priezviska a služobného titulu majiteľa obsahovať aj logo a názov inštitúcie, ktorú daná osoba zastupuje, spolu s adresou zamestnávateľa, číslom telefónu, e-mailovou adresou, poprípade s číslom služobného telefónu.

Kombinované vizitky

Kombinované vizitky obsahujú okrem služobných údajov aj súkromnú adresu a domáce číslo telefónu. Firmy a inštitúcie poskytujú svojim pracovníkom vizitky v rovnakej grafickej úprave. Obsah vizitiek pre zahraničných partnerov je potrebné preložiť do jazyka host'ujúcej krajiny a upraviť tak, aby zodpovedali zvyklostiam danej krajiny.

Používanie vizitky

V úradnom, diplomatickom a obchodnom styku vizitky používame prostredníctvom sekretárky, ktorá nás ohlásí. Na záver rokovania a vyjednávania odporúča sa odovzdať vizitky navzájom medzi sebou. Pri veľkých spoločenských podujatiach odložíme vizitku pri odchode na vyhranené miesto, naznačujeme tým účasť na pozvanom podujatí

5.4 Používané skratky v písomnej komunikácii

- **p. f. pour feliciter** – želanie šťastia, blahoželanie
- **R.S.V.P.** – ráčte láskavo odpovedať, niekedy uvádza aj čas potrebný pre odpoveď, forma odpovede môže byť písomná, telefonicky, mailom a pod.
- **To remind** – pripomenutie
- **Regrets only** – ospravedlnenie, keď sa podujatia nemôžeme zúčastniť
- Requested only- len pozvaný.
- **a.m.** – dopoludnia (ante meridium)
- **p.m.** – popoludní (post meridium)
- s. t. sine tempore – príd'te prosím presne
- N.B. – nota bene – poznámka
- P.S. post scriptum – dodatok v liste
- P.T. – pleno titulo – plným titulom

Použitá literatúra:

1. ADAMS G, B., and Balfour, D. L. (2005): Public–Service Ethics and Administrative Evil: Prospects and problems. In *Ethics in Public Management* by H. George Frederickson and Richard K. Ghere, New York: M.E. Sharpe, Inc., s.114-139. ISBN 0-7656-1460-X
2. ANDERSON M. S. (1993): *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1970*. London and New York: Longman,132 s. ISBN 978-80-7097-826-9
3. ANDREJČÁK J. (2021): Ústavnoprávne vymedzenie organizačného ponímania územnej samosprávy v Slovenskej republike. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*, Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, s. 86-94, ISBN 978-80-572-0167-0, s. 86-94.
4. BARNSTON R, P. (2021): *Modern Diplomacy*. England: Harlow, 387s. ISBN 9781405812016
5. BAŠKA J. 2007: *Vojenská diplomacia*. In *Zborník z vedeckej konferencie: Zahraničná politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie*, Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, s.156-161, ISBN 978-80-225-2467-4
6. BERRIDGE R, G. (2005): *Diplomacy. Theory and Practice*. Tretie vydanie. Palgrave, 198s. ISBN 13:978-1-4039-9310-6
7. BERRIDGE R., G. (2000): *Teória a prax diplomacie*. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, Tlač: Olympia,215 s. ISBN 80-8055-357-2
8. BLACK J. (2011): *A History of Diplomacy*, Publisher: Reaction, London. Great Britain, 312s. 1861896964
9. BRZEZINSKI Z. (2004): *Voľba, globálna nadvláda alebo globálne vedenie*. Praha: Mladá Fronta, 292 s. ISBN 80-204-1179-8
10. CHURCHILL W. (2007): *Blood, Toil, Tears and Sweat: The Great Speeches.*, Paperback, Publisher: Penguin Classics, Editor: David Cannadine, 355s. ISBN 978-0141442068
11. CHURCHILL S. W. (1995): *Druhá svetová válka, VI. díl, Triumpf a Tragédia*, Z anglického originálu „The Second War” preložil Zdeněk Hron; Copyright 1954; Praha: Nakladateľstvo Lidové noviny, 669 s. ISBN 80-7106-071-2
12. DICHTER H.L.(2021): *The Diplomatic Turn: The New Relationship between the International Sport and Politics*. *The International Journal of the History of Sport* 38(2-3), s. 247-263, Erasmus programme of the European Union (Online).
13. *Diplomacy (1979): New Approaches in History, Theory and Policy*. Edited by P. G. Laurens, New York: Free University Press, 286 s. ISBN-10. 0029180708
14. EŠTOK, G. (2013). *Vojna a zahraničné vzťahy v myslení Niccola Machiavelliho*. In:

-
- Morálka, etika a politika: 500 let Machiavelliho díla "Il Principe". Kolín :Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium - Vysoká škola politických a společenských věd, 2013. s 454-472. ISBN 9788086879413.
15. GATES S. and Nygård H. M. (2013). Soft power at home and abroad: Sport diplomacy, politics and peacebuilding. *International area studies review*, 16(3), s. 235-243. ISSN 2049-1123 (Online)
  16. GEFFERT R. (2010): Etika vo verejnej správe. Košice: Fakulta verejnej správy UPJŠ, 132 s. ISBN 978-80-7097-826-9
  17. GEFFERT R. (2013): Inštitút referenda v realite Slovenskej republiky ako jedna z aktuálnych výziev riešenia problémov verejnej politiky a verejnej správy. In *Teória a prax verejnej správy, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Fakulta verejnej správy, s.121-129. ISBN 978-80-8152-057-0
  18. GEFFERT R. (2013): Inštitúcie a organizácie vo filozofii a etike, historické inštitucionálne metamorfózy fundamentov. In *E-LOGOS*. 13/2013. s.1-18. ISSN 1211-0442
  19. GEFFERT R. (2012): To the question of the institutions, organizations and axiology of the public administration. In: *Verejná správa a spoločnosť*. č. 1, s. 5-17. Roč. XIII., ISSN 1335-7182
  20. GEFFERT R. (2014): Sociálna politika a jej axiologické orientácie. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ, 160 s. ISBN 978-80-8152-099-0
  21. GHERE R.K. (2005): Globalization and Public-Service Ethics: Some Directions for Inquiry. In *Ethics in Public Management* by H. George Frederickson and Richard K. Ghere, New York: M.E. Sharpe, Inc., s. 328-355. ISBN 0-7656-1460-X
  22. GOETZE D., and Oetzel L. (2024): *Early Modern European Diplomacy*. Publisher: De Gruyter Oldenbourg <https://doi.org/10.1515/9783110672008>
  23. GRIFFITH M. (2011): *Rethinking International Relations Theory*. New York: Palgrave Macmillan, 226 s. ISBN 978-0-230-21779-9
  24. HAMILTON K., Langhorne R. (2010): *The practice of diplomacy. Its evolution, theory and administration*. Second edition, [London: Routledge, 328 s. ISBN: 987-0-203-84189-1
  25. HLAVČÁKOVÁ S. (2004): *Etiketa a protokol*. Bratislava, Vydavateľ: Univerzita Komenského, 188 s. ISBN 80-223-1875-2
  26. HOBBS T. (1991): *Leviathan*. Cambridge: University Press. 30s. ISBN 978 052 156 797 8
  27. HOBBS T. (2009): *Leviathan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického*. Preložil Karel Berka, Praha: OIKOYMENH, 513s. ISBN 978-80-7298-106-9
  28. HORKÝ O. (2011): *The Future of Diplomacy European and Global Challenges*. Institute of International Relations: [online]. Dostupné z: https://www.files.ethz.ch/isn/127772/PP_Forum_Horky.pdf

-
29. HUBINGER V. (2006): Encyklopédie diplomacie. Praha: Vydavatelství Libri, 191s. ISBN 80-7277-296-1
  30. HUNTINGTON S.P. (2001): Střet Civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu. Praha: Rybka Publishers, 447s. ISBN 80-86182-49-5
  31. JAKOBSEN P. V. (1998): The Strategy of Coercive Diplomacy: Refining Existing Theory to Post-Cold War Realities. In Strategic Coercion: Concepts and Cases, Editor Lawrence Freedman, Oxford: Oxford University Press, s.61-85. ISBN 978-0198293491
  32. JESENKO M.(2017): Právo obce na samosprávu a normotvorba obcí. Košice: PJSU, 203s. ISBN 978-80-8152-539-1
  33. JESENKO M., (2022): Územná samospráva: štvrtá hlava. In: Ústava Slovenskej republiky : komentár : (ústavné orgány) 2. zväzok, recenzované, Bratislava : Wolters Kluwer, s. 17-77. ISBN 978-80-57105060
  34. JOHNSON E. C., (2009): Meeting the Ethical Challenges of Leadership, Casting Light or Shadow. London: SAGE Publications Ltd., 381s. ISBN 978- 1-4129-6481-4
  35. KANT, I (1990): Kritika praktického rozumu. Preklad Teodor Münz z nemeckého originálu Kritik der praktischen Vernunft, Bratislava: Nakladateľstvo Spektrum, 180 s. ISBN 80-218-0051-8
  36. KANT I. (1990): On the Relationship of Theory and Practice in Political Right, 1792. In Laqueur W., Rubin B. (1990): Human Rights Reader, The most extensive sourcebook and documentary history on the issue of human rights. A Meridian Book, New York: Penguin Books Ltd., s. 82-85. ISBN 0-452-01026-8
  37. KISSINGER H. (1995): Diplomacy. New York:Simon & Schuster. 284s. ISBN 06711510991
  38. KISSINGER H. (1996): Umění Diplomacie: Od Richelieu k pádu Berlínské zdi. Praha: Prostor, 945 s. ISBN 80-85190-51-6
  39. KOL. Autorov (2014) : Public Administration and the Modern State. Palgrave Macmillan, 311s. ISBN 978-1-137-43745-8
  40. KONEČNÝ S. (2016) : Verejná správa v členských štátoch EÚ. Bratislava: MAYOR, s.r.o., 237 s. ISBN 9788096913381
  41. KONEČNÝ S., Konečný B. (2009): Otvorená komunálna politika Teória a Prax. Bratislava: MAYOR, s.r.o., 291 s. ISBN 978-80-969133-3-6
  42. KOPECKÝ, P. (2006): Diplomacia – Vec verejná?. Bratislava FSEV UK. 180 s., ISBN 80-969487-8-4
  43. KREJČÍ O. (2001): Medzinárodná politika.2. aktualizované. Praha: EKOPRESS, 710 s. ISBN 80-86119-45-9

-
44. KREJČÍ O. (2010): Medzinárodná politika. Praha: EKOPRESS, s.r.o. s 335-402. ISBN 978-80-86929-60-6
  45. KUNOVÁ V.(2002): Občianstvo Únie. In Zborník z medzinárodnej konferencie - Slobodný pohyb osôb – právo každého Európana, Bratislava: Vydavateľstvo NOI, s 22-36.
  46. KUNOVÁ V. (2003): Základné črty ústavného vývoja v EÚ a ústavná reforma EÚ. In Slovensko v procese európskej integrácie, Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej pri príležitosti ukončenia výskumnej úlohy grantu VEGA MŠ SR č. 1/8085/01, Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, s. 61-67.
  47. KUNOVÁ V. (2007): Globalization and Law. In Fifty Years, the Coming Challenges Coimbra: Almedia, s..62.
  48. KUNOVÁ V. (2014): The Historical and Theoretical Aspect of Approximation of Law in Central Europe. In Cambridge Scholar Publishing, Newcastle upon Tyne, Edited by Nadežda Šišková, s. 236-251. ISBN 978-1-4438-5819-9-236-251
  49. KURUCZ M .(2007):. Kultúrna dimenzia diplomacie. In Zborník z vedeckej konferencie Zahranická politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie, Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, s.62-71. ISBN 978-80-225-2467-4
  50. LIŽÁK J. (2000): Medzinárodné vzťahy - Medzinárodná politika. Bratislava: SOFA. s. ISBN 80-85752-70-0.
  51. MAAR, HENRY R. (2024): Public Diplomacy and the Transformation of the Cold War Endgame Diplomatic History, Volume 48, Issue 3, s.486–488, In Diplomatic History, Oxford University Press <https://doi.org/10.1093/dh/dhae013>
  52. MABILLARD, V., & Jádi, D. (2011): Sports as Cultural Diplomacy. How Sport Can Make a Difference in Intercultural Relations. <https://sportdiplomacy.files.wordpress.com/2011/11/sports-as-cultural-diplomacy>.
  53. MARKOVÁ J., Havlová H. a kol. (2020): Ekonomická Diplomacie Nové Doby. Professional Publishing s.r.o. ISBN 978-80-88260-44-8
  54. MARKS, S., FREEMAN C.W. (2020): Diplomacy. In: Encyclopaedia Britannica. [online]. [cit. 04. 03. 2022]. Available at: <https://www.britannica.com/topic/diplomacy>
  55. MCRAE, HAMISH. (1994) : The World in 2020. Power, Culture and Prosperity. A Vision of the Future. London: Harper Collins Publishers.
  56. MEERTS, P. (2015): Challenges to Diplomatic Negotiation [online]. Netherlands Institute of International Relations: [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/PB%20Challenges%20to%20Diplomatic%20Negotiation.pdf>

-
57. MELISSEN, J. (2005): The New Public Diplomacy - Soft Power in International Relations [online]. Macmillan Distribution Ltd, England. ISBN 0-333-71495-4. Dostupné z: https://www.culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf
  58. MIŇOVÁ, K.(Krokosová) (2014): Problematika kolektívnej bezpečnosti, teória a realizovateľnosť. In Bezpečnostné fórum, Zborník vedeckých prác 1. zväzok., Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Belianum, s. 418 s. ISBN 978-80-557-0677-1
  59. MIŇOVÁ, K. (2020): Svet informácií a Homo Politicus. In Verejná správa a spoločnosť, Roč. 21, č.1, s.104-120. ISSN 1335-7182
  60. MORGENTHAU, H.J. (2005): Politics Among Nations-The Struggle for Power and Peace. 7 the Edition, McGraw-Hill Education, 165 s. ISBN 978-0072895391
  61. NOVOTNÝ, A. (2009): Teorie a praxe mezinárodních vztahů. 2.rozšírené vydanie. Bratislavská vysoká škola práva, 504 s. ISBN 978-80-89363-18-6
  62. ONDROVÁ, D. (2005): International Relations-učebné texty AJ. Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, Banská Bystrica,167s.ISBN 80-8083-044-4
  63. ONDROVÁ, D. (2007): Lingvisticko-rétorické prvky politického jazyka, prezentované na materiáloch "novej politiky" Tonyho Blaira. In Zborník materiálov zo 6. medzinárodnej vedeckej konferencie o komunikácii Kontinuitné a diskontinuitné otázky jazykovej komunikácie, Banská Bystrica, 13. - 15. septembra 2006, ed. Pavol Odaloš. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Ped 2007. s. 274-277. ISBN 978-80-8083-456-2
  64. ONDROVÁ, D. (2008): Jednoduchý a jasný štýl, tzv. "*plain style*" verzus rétoricko-figuratívny štýl presvedčajúceho politického jazyka, tzv. "*persuasive language style*". In Veda, médiá a politika : Zborník príspevkov z konferencie Globalizácia, veda, vzdelávanie, médiá, politika, Smolenice, 15. - 20. októbra 2007, Bratislava : Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2008. s. 351-358. ISBN 978-80-224-1001-4
  65. ONDROVÁ, D.(2013): Medzinárodná politika, Medzinárodné vzťahy - vybrané problémy. Vydavateľ: UPJŠ Košice, 170 s. ISBN 978-80-7097-995-2
  66. PAJTINKA, E (2007) Slovenská diplomacia a jej dimenzie v 21. storočí. In Zborník z vedeckej konferencie: Zahraničná politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie, Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, s.77-84. ISBN 978-80-225-2467-4
  67. PAJTINKA, E. (2015). Slovník Diplomacie, Bratislava: Vydavateľ PAMIKO spol. s. r. o. ISBN 978-80-85660-10-4
  68. PAJTINKA, E. (2015): Vojenská diplomacia a jej definícia v súčasnej teórii. In Bezpečnostné fórum 2015. Banská Bystrica: Vydavateľstvo UMB- Belianum, s. ISBN 978-80-557-0849

-
69. PAJTINKA, E (2007):. Hospodárska diplomacia a jej úloha v 21. stor. In Mezinárodní vzťahy č. 4/2007, s. 51-71, Institute of International Relations, Praha 2007
  70. PEŠKO, M. (2007): Aktívna diplomacia pre 21. storočie. In Zborník z vedeckej konferencie Zahranická politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie, Vydavateľstvo EKONÓM, Bratislava, s. 187-196, ISBN 978-80-225-2467-4
  71. PETERKOVÁ, J. (2008): Veřejná diplomacie. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 197s. ISBN 978-80-7380-125-0
  72. PLUIJM, R (2007): City Diplomacy: The Expanding role of cities in international politics. [online][cit.19-02-2022].Dostupné z: https://www.uclg.org/sites/default/files/20070400_cdsp_paper_pluijm.pdf
  73. RAND (2019): Corporation: City Diplomacy Has Been on the Rise. Policies Are Finally Catching Up. [online]. [cit. 19-02-2022]. Dostupné z: <https://www.rand.org/blog/2019/11/city-diplomacy-has-been-on-the-rise-policies-are-finally.html>
  74. ROSENAU, J. N. (1992): Citizenship in a Changing Global Order, In Governance without Government: Order and Change in World Politics. Cambridge: University Press. ISBN 052 140 578 5
  75. ROOSEVELT T, (1990): On Human Rights in Foreign Policy. In Laqueur W., Rubin B. Human Rights Reader, The most extensive sourcebook and documentary history on the issue of human rights. A Meridian Book, New York: Penguin Books Ltd., s.147-148. ISBN 0-452-01026-8
  76. RUČINSKÁ, S., Urge, D., Ručinský, R. (2009): Competitiveness of Slovakia and the Economic Crisis. In Central European Public Policy, Vol. 3, No. 2, s. 50-78. ISSN 1802 – 4866
  77. RUČINSKÁ S., Fečko M., Mitaľ O., (2022): Hospodárska politika, Koncepcie a vybrané politiky. Fakulta verejnej správy UPJŠ, Košice: Šafárik Press, 271 s. ISBN 978-80-574-0150-6
  78. RUSIŇÁK P. (2005): Klasická verzus hospodárska diplomacia? In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Hospodárska diplomacia v 21. storočí“. Bratislava: Ekonóm, s 124-130. ISBN 80-225-2087-X
  79. RUSIŇÁK P. (2006): Členstvo malého štátu v EÚ a jeho zahraničná politika. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Medzinárodné vzťahy 2005. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky“. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm 2006, s. 83. ISBN 80-225-2238-4
  80. RUSIŇÁK P. (2007): O potrebe výskumu diplomacie. In Zborník z vedeckej konferencie Zahranická politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie, Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, s.5-15. ISBN 978-80-225-2467-4
  81. RUSIŇÁK P. (2012): Diplomacia- Úvod do štúdia. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, časti I; II/1; II/2; II/3; IV; Prílohy 1 – 48. ISBN 978-80-225-3480-2

-
82. RUSIŇÁKOVÁ J. (2024): Komunikácia v diplomacii, diplomacia v komunikácii. Vydavateľ: EQUILIBRIA, s.r.o., 226 s. ISBN 978-80-8143-335-1
  83. SATOW E. (2009): Satow's Diplomatic Practice. Oxford: Oxford University Press, 730s. ISBN 978-0-19-969355-9
  84. SOBIS I., de Vries M.S. (2009): Searching for Professionalism: The Provision of Technical Assistance to Local Government in CEE Countries During their Transition Process. In Public Policy and Administration: Challenges and Synergies Slovakia. Bratislava: NISPAcee, s.181-212. ISBN 978-80-89013-43-2
  85. SMITH A., M. (2012): The Emergence of International Justice as Coercive Diplomacy: Challenges and Prospects.[online]. Dostupné na: <http://hrp.law.harvard.edu/wp-content/uploads/2012/05/smith.pdf>
  86. STRAKA J.(2009): Lesk a bieda Diplomacie. Vydavateľ: Bratislava, Inštitút verejnej diplomacie a medzinárodných vzťahov. 235 s. ISBN 978-80-970155-7-2
  87. SÚTOR B.(1999): Politická etika. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 380 s. ISBN 80-7141-222-8
  88. ŠKVRNDA F. (2005): Medzinárodná bezpečnosť a vojenská diplomacia. In Hospodárska diplomacia v 21. storočí. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, s37-41. ISBN 80-225-2087-X
  89. ŠKVRNDA F. (2010): Bezpečnostné aspekty a súvislosti globálnej krízy začiatku 21. storočia. Zborník 15 medzinárodná vedecká konferencia: Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí, Fakulta špeciálneho inžinierstva. s. 703-709.
  90. TÓTH Ľ. (2002): Hospodárska diplomacia v štruktúre riadenia zahranično ekonomických vzťahov SR. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Medzinárodné vzťahy 2001. Ekonomická a politická integrácia v Európe. Bratislava 4.-5. decembra 2001. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, s. 259-262. ISBN 80-225-1541-8
  91. TÓTH Ľ.(2000): K niektorým otázkam postavenia hospodárskej diplomacie v systéme klasickej diplomacie v štátoch V4. In Zborník z medzinárodnej konferencie „Medzinárodné vzťahy 2000“: Krajiny V 4 pred vstupom do Európskej únie. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm. ISBN 80-225-1390-3
  92. TÓTH Ľ. a kol., (2008): Diplomatické misie a ich funkcie v podmienkach globalizácie Úvod do diplomacie. Bratislava: Ekonóm, 2009, s. 107-130. ISBN 978-80-225-2683-8
  93. TREVIÑO L and Nelson, K. (2010): Managing Business Ethics: Straight talk about how to do it right. Published: John Wiley and Sons, 480 s. ISBN 978 047 034 394 4
  94. VESELÝ Z. (2014): DIPLOMACIE (TEORIE - PRAXE - DĚJINY) Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 493s. ISBN 978-80-7380-332-2

-
95. VLČEK D. (2013): Preventívna diplomacia ako špecifická súčasť diplomatickej vedy riešiacej bezpečnostné konflikty vo svetovom politickom systéme. In *Bezpečnostné fórum 2013*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, s.337-342. ISBN 978-80-557-0497-5
  96. VRŠANSKÝ P. (2004): *Základy diplomatickej komunikácie*. Bratislava: IURAS EDITION, spol. s. r. o., 150 s. ISBN 80-8078-015-3
  97. WATSON A. (1984); *Diplomacy: The dialogue between states*. London: Methuen, 239s. ISBN 978-80-4150-6559-7
  98. WEBER M. (1990): *Politika ako povolanie*. Preklad Ladislav Kiczko. Bratislava: Spektrum, 77s. ISBN 80-218-0055-0
  99. WOODROW W. (1990): *On Self-Determination*. In Laqueur W., Rubin B. *Human Rights Reader, The most extensive sourcebook and documentary history on the issue of human rights*. A Meridian Book, New York: Penguin Books Ltd., s.151-156. ISBN 0-452-01026-8
  100. ŽIGA P. (2007): *Hospodárska diplomacia – pohľad MH SR*. In *Zborník z vedeckej konferencie Zahranická politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie*, Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, s.197- 208. ISBN 978-80-225-2467-4

Dokumenty

Dobrá správa vecí verejných a regionálna politika EÚ, Uznesenie Európskeho parlamentu zo 14. decembra 2010 o dobrej správe vecí verejných so zreteľom na regionálnu politiku EÚ: postupy pomoci a kontroly zo strany Európskej komisie (2012/C 169 E/03), Úradný vestník Európskej únie 15.6.2012.

Viedenský dohovor o diplomatických stykoch (Vyhláška MZV č. 157/1964 Sb. z dňa 10. júna 1964)

Viedenský dohovor o konzulárnych stykoch (Vyhláška MZV č. 32/1969 Sb. z dňa 12. februára 1969)

Dohovor o zabránení a trestaní trestných činov proti osobám požívajúcim medzinárodnú ochranu včítane diplomatických zástupcov (Vyhláška ministra zahraničných vecí 131/1978 Sb. z dňa 4. októbra 1978)

Rímsky štatút (Oznámenie MZV č. 84/2009 Sb. m. s. z dňa 24.9. 2009

MZVEZ SR (2022). Všetky zastupiteľstvá. [online]. [cit. 26.2.2022]. Dostupné z: https://www.mzv.sk/ministerstvo/slovenske_zastupitelstva-vsetky_zastupitelstva

MZVEZ SR, (2022). Stále misie. [online]. [cit. 26.2.2022]. Dostupné z: https://www.mzv.sk/ministerstvo/slovenske_zastupitelstva-stale_misie

Principles of Modern City Diplomacy and the Expanding Role of Cities in Foreign Policy. (2022. In Journal of International Affairs [online]. Dostupné z: <https://jia.sipa.columbia.edu/principles-modern-city-diplomacy-and-expanding-role-cities-foreign-policy>

Diplomacy 360: City Diplomacy. 2022. [online]. [cit. 19-02-2022]. Dostupné z: <https://diplomacy360.com/what-is-city-diplomacy/>

Zákony

(Zákon č. 151/2010 Z. z. o zahraničnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov)

Medzinárodná bezpečnosť

Katarína Miňová

1 Historický úvod do štúdií medzinárodnej bezpečnosti

Vývoj bezpečnosti a bezpečnostných vzťahov historicky kráčal ruka v ruke s vývojom diplomatických a medzinárodných vzťahov, pretože z pohľadu udalostí, ktoré najviac konotovali medzinárodnú bezpečnosť a stabilitu vo svete, to boli **najmä diplomatické rokovania po systémových konfliktoch**, ktoré utvárali nové pravidlá fungovania vzťahov mocností a tým aj nové pravidlá pre medzinárodnú bezpečnosť.

Idea bezpečnosti má svoju evolúciu. Jej hlavnými subjektmi sú **štáty**, ktoré sa v rámci prirodzeného výberu na medzinárodnej scéne snažia získať kontrolu nad aspektmi, ktoré predstavujú alebo majú potenciál zlepšiť ich mocenské postavenie vo svetovom politickom rebríčku. Bezpečnosť na medzinárodnej úrovni preto často súvisí so spôsobom komunikácie medzi štátmi a a tiež od toho, akým spôsobom si štáty budujú svoje mocenské inštitúty, resp. ako reagujú na jednotlivé udalosti medzinárodnej politiky. Na tento účel štáty využívajú silové alebo nesilové nástroje, a to utvára podobu a úroveň medzinárodnej bezpečnosti.

Vývoj medzinárodnej bezpečnosti preto nemožno oddeliť od vývoja diplomacie a medzinárodnej politiky, ktoré od staroveku tvorili jej základný rámec. Diplomacia vznikla ako **nástroj na predchádzanie konfliktom** a udržiavanie rovnováhy medzi štátmi, pričom sa postupne stala kľúčovým mechanizmom na riešenie sporov a budovanie dôvery. Už v staroveku vyslanci panovníkov uzatvárali **prvé medzinárodné dohody**. Z medzinárodných rokovaní a mierových dohôd vyrástli inštitúcie, ktoré dnes formujú globálny systém bezpečnosti – od raných spojenectiev a náboženských arbitráží až po moderné multilaterálne organizácie ako **Organizácia spojených národov** či **Severoatlantická aliancia**. Tento prepojený vývoj ukazuje, že bezpečnosť nikdy nebola len vojenskou otázkou, ale predovšetkým výsledkom **politckej komunikácie, diplomatického vyjednávania a ochoty štátov spolupracovať na zachovaní mieru**.

Počiatok medzinárodnej bezpečnosti možno hľadať už v staroveku, keď sa objavovali prvé formy spolupráce medzi štátmi, **ako mierové a spojenecké zmluvy v Mezopotámii, Egypte či Grécku**. Medzi najstaršie patria dohody medzi **mestskými štátmi Lagaš a Umma** (okolo roku 3100 pred Kr.) alebo zmluva medzi **Aténami a Spartou** z roku 421 pred Kr., ktoré regulovali konflikty a vytvárali prvé pravidlá o použití sily. Aj keď boli tieto zmluvy často nerovnoprávne, predstavovali základný krok smerom k myšlienke, že mier možno udržať dohodou a nie len silou.

V stredoveku zohrávala dominantnú úlohu **cirkev**, ktorá bola garantom záväzkov medzi **kresťanskými panovníkmi**. Pápež vystupoval ako arbiter sporov a cirkev sa snažila o humanizáciu vojenských konfliktov. Lateránsky koncil z roku 1139, napríklad, zakázal používanie lukov a kuší proti kresťanom, čo možno chápať ako raný pokus o obmedzenie brutality vojen. Postupne však dochádzalo k **sekularizácii medzinárodného práva**, najmä zásluhou **Huga Grotia**, ktorý položil základy

moderného poňatia suverenity štátov a pravidiel vojny a mieru. **Vestfálsky mier z roku 1648** potvrdil princíp suverénnej rovnosti štátov a stal sa pilierom nového systému európskej rovnováhy síl.

V 19. storočí sa formoval **system veľmocenskej spolupráce** prostredníctvom **Viedenského kongresu (1815)**, ktorý kodifikoval princípy diplomacie a založil tzv. Svätú alianciu, zameranú na udržiavanie stability v Európe prostredníctvom **kolektívneho zásahu proti revolučným hnutiam**. Išlo o predchodcu myšlienky kolektívnej bezpečnosti. Po prvej svetovej vojne vznikla **Spoločnosť národov (1919)**, ktorej Pakt v článkoch 10 a 16 zaväzoval členské štáty chrániť územnú integritu a reagovať na agresiu kolektívnymi sankciami. Nedostatok donucovacích mechanizmov a absencia veľmocí, najmä USA, však viedli k jej zlyhaniu a neschopnosti zabrániť druhej svetovej vojne.

Po roku **1945** bol vytvorený **nový systém kolektívnej bezpečnosti** založený na **Organizácii Spojených národov (OSN)**, ktorej **Charta** vstúpila do platnosti **24. októbra 1945**. V článku 2 ods. 4 Charta **zakazuje použitie sily** proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti štátov, kým článok 51 **ustanovuje právo na individuálnu a kolektívnu sebaobranu** – právny základ moderného systému bezpečnosti. Zároveň sa vytvorili regionálne organizácie ako **Severoatlantická aliancia (1949)**, ktorej článok 5 hovorí, že útok na jedného člena je útokom na všetkých, čím sa formálne ukotvil **princíp kolektívnej obrany**. V Európe sa k stabilizácii prispelo aj **Helsinskou záverečnou deklaráciou o bezpečnosti a spolupráci v Európe, z ktorej sa neskôr vyvinula dnešná Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (1975)**, ktorá potvrdila zásady nedotknuteľnosti hraníc, zdržanlivosti od použitia sily a rešpektu k ľudským právam.

V druhej polovici 20. storočia bola medzinárodná bezpečnosť ovplyvnená studenou vojnou, jadrovou rovnováhou a dekolonizáciou. Dôležité dohody, ako Zmluva o nešírení jadrových zbraní (NPT, 1968) alebo Zmluva o obmedzení strategických zbraní (SALT I, 1972), prispeli k stabilizácii mocenských vzťahov.

Po skončení studenej vojny sa bezpečnostný diskurz rozšíril o nové – predovšetkým nevojenské dimenzie – **ľudskú, ekonomickú, environmentálnu a kybernetickú bezpečnosť**. Dnes je medzinárodná bezpečnosť chápaná komplexne ako kombinácia vojenských, politických a spoločenských aspektov, kde spolupráca štátov a medzinárodných organizácií zostáva základným predpokladom pre udržanie mieru.

2 Terminologický aparát medzinárodnej bezpečnosti

Z hľadiska kľúčových pojmov, ktoré bezpečnostná veda pri skúmaní využíva, je potrebné objasniť najmä nasledujúce, ktoré tvoria jej terminologický aparát:

2.1 Bezpečnosť

Bezpečnosť sa nevzťahuje len na medzinárodnú politiku a štát, má podstatný význam i pre existenciu človeka ako takého. Ak by sme sa odvolali na Maslowovu pyramídu potrieb, pre človeka je bezpečnosť nevyhnutná pre zabezpečenie faktorov, ktoré pre svoje prežitie nevyhnutne potrebuje.

Samotný pojem bezpečnosť nie je možné explicitne a jednoznačne definovať, nakoľko sa z hľadiska lingvistiky jedná o polysémické slovo, ktoré má dnes zhruba 300 rôznych definícií a významov a každý vedný odbor má svoju vlastnú interpretáciu tohto pojmu. Veľmi zjednodušene sa jedná o stav neexistencie hrozieb. Iné definície naopak tvrdia, že bezpečnosť nie je neprítomnosť nebezpečenstva, ale ochrana pred ním. (Lasicová, 2006)

Komplexnejšia definícia bezpečnosť popisuje ako stav určitého systému, v ktorom pôsobenie vonkajších a vnútorných faktorov nespôsobuje zhoršenie alebo narušenie správneho fungovania a ďalšieho rozvoja tohto systému.

Bezpečnosť tak môžeme chápať ako rozhodujúcu podmienku, garanciu existencie človeka a jeho spoločenstva, štátov a systémov, ktoré tieto štáty vytvárajú, aby chránili a rozvíjali svoj potenciál.

Ako najvýstižnejšia sa javí definícia: „Stav bezpečnostnej situácie, činiteľov a procesov tento stav ovplyvňujúcich, ktorý zaisťuje priaznivé podmienky pre existenciu, pretrvanie, plnenie požadovaných funkcií a rozvoj každého referenčného objektu.“ (Brezina, Hofreiter, 2023) Z tohto pohľadu môžeme hovoriť o procese reagovania na hrozby prítomné v bezpečnostnom prostredí (viď nižšie), ktorý zahŕňa nepretržitú implementáciu vhodných opatrení na zaistenie záujmov a potrieb objektov, ktorého podliehajú ochrane.

Objektívna bezpečnosť je reálna existencia ohrozenia, naproti tomu subjektívna bezpečnosť je spojená s vnímaním neexistencie ohrozenia.

V prípade, že pojem bezpečnosť využívame na vysvetlenie určitých udalostí, príčin a ich dôsledkov v teóriách medzinárodných vzťahov alebo zahraničnej politiky, hovoríme o **bezpečnosti ako o vzťahu**. (Lasicová, 2006)

V prípade, že hovoríme o absencii/existencii faktorov súvisiacich s hodnotením stavu bezpečnosti – absencia/existencia hrozieb, rizík, hovoríme o **bezpečnosti ako stave/statuse**. Na tento účel sa využíva napr. v legislatívnych a inštitucionálnych podmienkach.

V prípade, že hovoríme o meniacom sa vývoji počas existencie ľudskej civilizácie, môžeme interpretovať **bezpečnosť ako proces**. Napr. kedysi boli prírodné katastrofy chápané ako kliatby,

s ktorými sa vysporiadavali komunity prostredníctvom určitej náboženskej symboliky a dnes patria k bežnej agende krízového manažmentu.

V prípade, že hovoríme o bezpečnosti z pohľadu geografického, t.j. kde sa nachádza, záujmom bezpečnostnej vedy je vnímať bezpečnosť ako nedeliteľnú a komplexnú, ktorej potreba definuje spoločný záujem na území sveta, či už globálne alebo parciálne na úrovni regiónov. V tejto súvislosti hovoríme o **bezpečnosti ako komplexe**. (Lasicová, 2006)

V kontexte **medzinárodnej politiky** je to stav vyznačujúci sa zabezpečením poriadku, dodržiavaním pravidiel, úprav a dohôd. V rámci toho môžeme hovoriť o globálnej bezpečnosti, alebo regionálnej bezpečnosti (napr. európska bezpečnosť), ktorá zahŕňa priateľské vzťahy medzi štátmi založené na dodržiavaní Charty OSN a ďalších medzinárodno-právnych dokumentov, ktoré štáty zavazujú k dodržiavaniu základných princípov demokracie, ľudských práv a základných občianskych slobôd, právneho poriadku, ekonomickej slobody a blahobytu založenom na trhovom hospodárstve, sociálnej spravodlivosti a ekologickej zodpovednosti. Tieto princípy v sebe nevyhnutne zakotvujú aj princípy **kolektívnej bezpečnosti a obrany** a rovnako princíp **kooperatívnej bezpečnosti a obrany**.

Pri výklade bezpečnosti odlišujeme:

1. **Tradičnú – vojenskú bezpečnosť** – predmetom je ochrana (obrana) štátu voči hrozbám vojenského charakteru.
2. **Modernú – nevojenskú bezpečnosť** – predmetom je ochrana štátu, ale i konkrétnych sociálnych skupín a jednotlivcov prípadne nadštátnych útvarov voči hrozbám nevojenskej povahy (ekonomické, environmentálne, informačné a pod.).

Úroveň bezpečnosti ovplyvňuje niekoľko faktorov, tzv. činiteľov bezpečnosti, medzi ktoré je zaradované – **bezpečnostné prostredie, hrozby, zraniteľnosť, odolnosť a obnoviteľnosť**. Tieto činitele sa vzťahujú v prostredí medzinárodnej bezpečnosti najmä k štátu, ako kľúčovému aktérovi medzinárodného politického systému, ale môžu sa vzťahovať aj k **iným referenčným**, ktoré majú právo na ochranu.

2.2 Medzinárodná bezpečnosť

Podmienky, v ktorých prežitie a bezpečnosť je vzájomnou záležitosťou, ktorá je zabezpečovaná prostredníctvom vzájomne zaväzujúcich opatrení prijímaných na predchádzanie alebo trestanie agresie na základe pravidiel medzinárodného poriadku. Jedná sa o súhrn javov a procesov, ktoré majú dynamický charakter. Je to stav medzinárodných vzťahov, kedy nie sú ohrozené záujmy bezpečnosti jednotlivých štátov, ani medzinárodný mier, pričom základným cieľom je zaistenie mierovej a nerušenej existencie štátov, ktorá nie je ohrozená vonkajšími ani vnútornými deštruktívnymi vplyvmi. (Medelský, 2017)

Oblasť regulujúca medzinárodnú bezpečnosť býva označovaná aj ako právo medzinárodnej bezpečnosti. Ide o systém zásad a noriem upravujúcich vojensko-politické vzťahy štátov a relevantné ustanovenia štatútov medzinárodných organizácií bezpečnostnej povahy, týkajúcich sa zachovania medzinárodného mieru a bezpečnosti, v záujme odvrátenia použitia sily v medzinárodných vzťahoch a odzbrojovania. (Medelský, 2017). Je to teda súbor medzinárodných noriem, ktoré majú zabezpečiť mierové spolunažívanie a spolupráca štátov v svetovom politickom systéme, predovšetkým ochranu ich územnej celistvosti a politickej nezávislosti v súlade s Chartou OSN.

2.3 Bezpečnostné prostredie

Bezpečnostné prostredie je tá časť spoločenského alebo prírodného prostredia, v ktorom v určitom čase a priestore vzniká **bezpečnostná situácia**. Táto situácia vyplýva z pôsobenia činiteľov a interakcií aktérov v bezpečnostnom prostredí.

Je to tá časť prostredia, v ktorej sú podmienky existencie vývoja určitých objektov, ich činnosti a vzťahy či záujmy definované bezpečnosťou.

Zjednodušene by sme tiež mohli tvrdiť, že bezpečnostné prostredie je v podstate priestorová dimenzia bezpečnosti.

Je to kontextuálny pojem, ktorý vyjadruje bezpečnostnú situáciu v určitom priestore a v určitom čase, pričom táto bezpečnostná situácia je výsledkom aktivít relevantných bezpečnostných aktérov.

Diferenciáciu medzi týmito pojmami možno vymedziť na základe aj takto: bezpečnostných situácií v bezpečnostnom prostredí môže byť niekoľko, avšak bezpečnostné prostredie vzťahujúce sa k rôznym bezpečnostným situáciám, je vždy najviac jedno, nakoľko sa jedná o zastrešujúci pojem. (Brezina, Hofreiter, 2023)

Členenie bezpečnostného prostredia:

- **Vonkajšie bezpečnostné prostredie** – priestor, nachádzajúci sa zvonka hraníc štátu, pričom v tomto priestore sa odohrávajú procesy, ktoré majú rozhodujúci vplyv na úroveň jeho bezpečnosti. Vonkajšie bezpečnostné prostredie zároveň môže byť **bližšieho charakteru**, kde štát je priamym účastníkom bezprostrednej interakcie v tomto prostredí alebo **vzdialené**, kde štát nie je priamym účastníkom interakcií v tomto prostredí, ale môžu mať významný vplyv na plnenie funkcií a existenciu štátu.
- **Vnútorne bezpečnostné prostredie** – priestor, nachádzajúci sa vnútri, hraníc štátu, v ktorom sa vyskytujú činitele, odohrávajú sa procesy, ktoré majú rozhodujúci vplyv na úroveň bezpečnosti štátu. (Brezina, Hofreiter, 2023)

2.4 Bezpečnostná situácia

Z vyššie uvedeného vyplýva, že bezpečnostná situácia je výsledkom interakcie relevantných aktérov a vplyvu činiteľov bezpečnostného prostredia na referenčné objekty a taktiež vzájomného pôsobenia činiteľov medzi sebou.

Bezpečnostná situácia môže byť vyhodnotená ako:

- **stabilne pozitívna** – aktéri majú rovnaké záujmy, nemajú protichodné potreby, neprebíha konfrontácia ani konflikt, zároveň činitele bezpečnosti sú v stave, ktorý umožňuje zvládnutie bezpečnostnej hrozby.
- **pozitívna s tendenciou negatívneho vývoja** – aktéri začínajú mať protichodné záujmy, prípadne dochádza k narušeniu stability činiteľov bezpečnosti, t.j. zníži sa úroveň zraniteľnosti, zníži úroveň odolnosti, resp. hrozí výskyt rizika, na ktoré štát nie je adekvátne pripravený.
- **negatívna** – aktéri sú vo vzájomnom konflikte, konfrontácii, dochádza k neustálemu nesúladu záujmov a potrieb, dokonca ich protichodnosti. Činitele bezpečnosti nie sú v stave zvládnutia prípadnej bezpečnostnej hrozby.
- **negatívna s tendenciou pozitívneho vývoja** – aktéri nachádzajú spoločné prieniky v záujmoch a potrebách, prípadne dochádza k zlepšeniu stavu činiteľov bezpečnosti, či už na úrovni odolnosti, obnoviteľnosti alebo zraniteľnosti voči prichádzajúcim hrozbám. (Brezina, Hofreiter, 2023)

2.5 Bezpečnostná hrozba

Pojem hrozba sa väčšinou definuje ako súhrn aktivít, prejavov, činov jednotlivcov, skupín, štátu či iného aktéra, ktoré smerujú k tomu, aby spôsobili druhej strane škody rôzneho rozsahu. Je to pojem viazaný na konkrétne udalosti, ktoré môžu mať spoločenský/prírodný/technický charakter a spôsobujú narušenie stavu rovnovážneho systému. Hrozba sa vo väčšine prípadov aktivizuje pôsobením vonkajších podmienok a je nezávislá na záujmoch dotknutých aktérov. Za hrozbu môžeme považovať súhrn rizikových javov, ktoré zámerným pôsobením alebo samovoľne eskalujú do nežiadúceho javu, udalosti. Z pohľadu štátu ako hlavného aktéra medzinárodnej bezpečnosti, sa jedná o udalosti a javy, ktoré môžu spôsobiť dramatické až drastické zmeny podmienok existencie štátu. Z filozofického hľadiska hrozba vyjadruje možnosť vývoja udalostí. Z hľadiska poradia vo vývine udalostí, je hrozba primárna a reakcia na ňu ovplyvňuje mieru **bezpečnostného rizika**. Často zamieňaným pojmom s bezpečnostnou hrozbou je tiež **bezpečnostná výzva**. Skutočným ekvivalentom pojmu bezpečnostná hrozba je však pojem **bezpečnostné ohrozenie**. (Lasicová, Ušiak, 2012)

Bezpečnostné riziko

Je kvantitatívne a kvalitatívne vyjadrená miera nebezpečenstva, ktorá vyplýva z ohrozenia. Riziko nastáva v momente, keď sa z možnosti hrozby stáva skutočnosť hrozby, teda hrozba, ktorá sa už začala bezprostredne uskutočňovať, alebo sa uskutočňovať začne. Riziko priamo vyplýva z hrozby. Reakcia na hrozbu priamo ovplyvňuje mieru bezpečnostného rizika. Hrozba má objektívny charakter a riziko má subjektívny charakter.

V bezpečnostnej praxi to znamená, že to, čo je jedným aktérom vnímané ako hrozba (napr. otvorený vojenský konflikt v západnej Európe), je v prípade iného aktéra (napr. Ukrajina) vnímané ako bezpečnostné riziko. Riziko je teda aktuálnejšie, bezprostrednejšie a nebezpečnejšie ako hrozba. (Kulašik a kol., 2002)

Bezpečnostná výzva

Bezpečnostná výzva sa odlišuje od prechádzajúcich dvoch pojmov a zároveň je s nimi v súlade. Vzniká, keď si objekt, ktorý má právo na ochranu uvedomí a začne vnímať zmeny v bezpečnostnom prostredí, ktoré môžu mať v budúcnosti destabilizujúci vplyv a vyžadujú v prítomnosti adekvátnu reakciu na zabezpečenie požadovanej úrovne bezpečnosti v budúcnosti. Je to časovo a vecne identifikovateľný podnet, na ktorého riešenie je nevyhnutné prijať konkrétne opatrenia. Výzva však môže byť chápaná aj v pozitívnej konotácii – ako existencia príležitosti pre zlepšenie stavu bezpečnosti. Termín bezpečnostná výzva by sa vhodnejšie dal nahradiť termínom **bezpečnostný problém**. (Lasicová, 2006)

Zraniteľnosť

Preddispozícia na narušenie/poškodenie existencie, funkčnosti, stability, rozvoja alebo integrity. Slabé miesto, ktoré môže byť využité vonkajšími/vnútrojnými destabilizujúcimi faktormi. (Brezina, Hofreiter, 2023)

Odolnosť

Schopnosť odolávať vplyvu rušivých udalostí so zachovaním svojej funkčnosti bez poškodení. (Brezina, Hofreiter, 2023)

Obnoviteľnosť

Schopnosť čo najrýchlejšie a najúčinnnejšie po **odznení** negatívnej udalosti obnoviť pôvodné vlastnosti, kapacity a funkčnosť. (Brezina, Hofreiter, 2023)

2.6 Bezpečnostní aktéri

Bezpečnostným aktérom je každý subjekt, ktorý svojím pôsobením alebo aktivitou v danom bezpečnostnom prostredí prispieva k zmenám úrovne bezpečnosti (znižuje alebo zvyšuje jej úroveň). Hlavným bezpečnostným aktérom ostáva, i v súčasnom kontexte medzinárodnej politiky štát, ako najvyšší nositeľ suverenity, ktorú dobrovoľne, na základe vlastného rozhodnutia môže čiastočne odovzdať na úroveň medzinárodnej organizácie či inštitúcie, výmenou za získanie určitých výhod, prípadne garancií. Okrem toho tým však štát získava významné postavenie na úrovni svetového politického systému, kde sa prostredníctvom platformy medzinárodnej organizácie stáva súčasťou vzájomnej spolupráce a otvoreného partnerského dialógu členských krajín o predchádzaní a riešení rôznych aktuálnych výziev, hrozieb a rizík, ktorým spoločne (alebo individuálne) čelia. Štáty a medzinárodné organizácie/inštitúcie sú tak najkľúčovejšími aktérmi medzinárodnej bezpečnosti. Z hľadiska relevancie majú na medzinárodnej scéne najvýhodnejšie postavenie mocnosti a zoskupenia disponujúce najväčším mocenským potenciálom. Ďalšími dôležitými aktérmi presahujúcimi hranice štátov sú rôzne transnacionálne korporácie, medzivládne organizácie, združenia, organizované skupiny. Z hľadiska aktérov nepresahujúcich hranice štátov sa jedná o vnútroštátne skupiny, subnacionálne štruktúry, politické strany, orgány verejnej správy, občianske združenia, podniky, ale i jednotlivcov. (Nečas, Ušiak, 2010)

2.7 Bezpečnostná politika

Bezpečnostná politika je sústavou základných štátnych záujmov a cieľov, ako aj hlavných nástrojov na ich dosiahnutie, smerujúcich k zabezpečeniu mieru a stability s možnosťou ďalšieho rozvoja. Jedná sa o súhrn nástrojov a postupov na dosiahnutie základných štátnych záujmov a cieľov na úseku obrany, ochrany a vnútorného poriadku štátu a jeho občanov. Jedná sa o súhrn komplexných aktivít štátu v oblasti bezpečnosti štátu a občanov, ktoré sa definujú na základe definície národných záujmov, analýzy bezpečnostného prostredia a klasifikácie bezpečnostných hrozieb a medzinárodných záväzkov. Skladá sa z dvoch komponentov - konceptuálneho, ktorý je súborom zámerov, ktoré podliehajú predovšetkým politickému rozhodovaniu a realizačného, ktorý je tvorený činnosťou zložiek bezpečnostného systému zameranej na prevenciu, predchádzanie a zvládanie bezpečnostných výziev, hrozieb a rizík. (Ušiak, 2020)

2.8 Bezpečnostný systém

Bezpečnostný systém určuje štruktúru jednotlivých subjektov, ktorá môže byť využitá pri zaistení bezpečnosti. Je nástrojom na realizáciu zámerov v oblasti bezpečnostnej politiky. Jeho hlavnou úlohou je ochrana bezpečnostných záujmov, ďalej musí vykonávať analýzu bezpečnostného prostredia a zmien, ktoré v ňom prebiehajú. Je jednotným celkom prvkov, ktoré vytvárajú nástroje na zaistenie

bezpečnosti štátu alebo zoskupenia štátov v danom čase a priestore. Bezpečnostný systém teda určuje, ktoré subjekty sa podieľajú na realizácii bezpečnostnej politiky a aký je medzi nimi vzájomný vzťah. (Ušiak, 2020)

2.9 Bezpečnostná dilema

Označuje situáciu, v ktorej sa ocitá štátnik, v prípade, že zbrojenie štátu A zamerané na obranu vníma štát B ako hrozbu, ktorá ho prinúti k vlastnému zvýšenému zbrojeniu. Kroky, ktoré podnikne jeden aktér na zvýšenie svojej národnej bezpečnosti sú druhým aktérom interpretované ako agresia, čo vyvoláva vojenské proti-kroky. Táto situácia v sebe zahŕňa dve dilemy. Po prvé, interpretačná dilema – aký je motív, zámer a kapacita ostatných pri budovaní vojenských kapacít? Zbrane totiž zákonite predstavujú snahu o zvýšenie obranyschopnosti, prípadne odstrašenie či snahu o prejav agresie.. Po druhé, existuje dilema, ako reagovať – či reagovať podobným spôsobom, vojenskou konfrontáciou, alebo či sa snažiť vyslať signál uistenia a pokúsiť sa zmierniť napätie. (Kulašik a kol., 2002)

V kontexte medzinárodnej bezpečnosti sa v podstate jedná o štrukturálny problém súvisiaci s podstatou svetového politického systému. Keďže v tomto systéme absentuje mocenské centrum a zároveň všetky štáty sú si z medzinárodno-právneho hľadiska a v otázkach vlastnej suverenity rovné, odstrániť túto dilemu by bolo možné len radikálnou zmenou systému. Bezpečnostná dilema je súčasťou konceptu teórie hier v modeli tzv. „väzňovej dilemy“. (Kulašik a kol., 2002)

2.10 Bezpečnostný záujem

Bezpečnostný záujem odráža potrebu daného aktéra, ktorých naplnenie je potrebné pre prežitie a plnenie svojho významu. Rebríček dôležitosti jednotlivých záujmov je na úrovni rôznych aktérov tvorený rôzne a podľa neho sa pristupuje k ich napĺňaniu a presadzovaniu v praxi. V prípade štátu bezpečnostné záujmy odrážajú spoločenské potreby obyvateľstva, ktoré na jednej strane odpovedajú na to, čo spoločnosť potrebuje pre svoju existenciu a prežitie, a na druhej strane sú vytvárané na základe aktuálneho hodnotového nastavenia v spoločnosti. (Ušiak, 2020)

Bezpečnostné záujmy sa členia na úrovni rôznych štátov a aktérov rôzne. Napr. ako životne dôležité, dôležité a periférne, prípadne aj inak – ako primárne, sekundárne, terciárne a pod. Taktiež možno bezpečnostné záujmy členiť z časového hľadiska ako krátkodobé, strednodobé a dlhodobé bezpečnostné záujmy či priority.

2.11 Bezpečnostné vzťahy

Sú súčasťou medzinárodnej politiky a medzinárodných vzťahov a sú založené na dodržiavaní spoločne prijatých noriem a pravidiel v rôznych bilaterálnych a multilaterálnych dohodách rozvoja spolupráce medzi jednotlivými štátmi, zameranej na budovanie mieru, stability a bezpečnosti na národnej, regionálnej i globálnej úrovni. Kontrolné mechanizmy dodržiavania týchto dohôd sú

zabezpečované predovšetkým na nadnárodnej úrovni globálnych a širších regionálnych organizácií, ktoré sú platformou pre vyjednávanie, diplomaciu a uzatváranie vyššie uvedených dohôd, ako je napr. Organizácia spojených národov, Severoatlantická aliancia, Európska únia alebo Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe.

2.12 Kodanská škola

Koncept bezpečnosti pochádzajúci z 80. rokov 20. storočia, reprezentovaný Kodanským inštitútom pre mierový výskumný (Copenhagen Peace Research Institute – COPRI). Medzi jeho predstaviteľov patrí napr. B. Buzan či O. Weaver. Kodanská škola vychádza z princípov sociálneho konstruktivismu, na ktorom postavila nový koncept skúmania bezpečnosti, tzv. sektorový prístup. V predchádzajúcich obdobiach bezpečnosť bola vnímaná ako vojenská alebo nevojenská, pričom o nevojenské aspekty nebol v rámci bezpečnostnej agendy veľký záujem či už v oblasti výskumu alebo v oblasti praxe. Kodanská škola hovorí o existenciálnom charaktere nevojenských hrozieb a zdôrazňuje účelnosť vymedzenia hrozieb práve prostredníctvom rozdelenia bezpečnosti do jednotlivých sektorov – vojenského, politického, ekonomického, sociálneho a environmentálneho. Zároveň vychádzajú z jadra sociálneho konstruktivismu, kde všetky relevantné javy a udalosti sú tvorené v spoločnosti na rôznych úrovniach (nie len na úrovni štátu), Kodanská škola tiež priniesla prehlbenie skúmania bezpečnosti z národnej úrovne smerom nadol – cez úroveň vnútroštátnych skupín, po úroveň jednotlivca a vyvýšenia analytickej roviny smerom nahor – na úroveň regiónov (nadnárodné skupiny), či globálnu úroveň (medzinárodné skupiny). Bezpečnosť sa stala sociálnou a intersubjektívnou konštrukciou, ktorá má ako žiadny iný koncept vo svetovej politike, silu dostať zanedbávanú tému na vrchol politickej agendy, čo Kodanská škola nazýva mobilizujúca sila. (Buzan, 2005) (Lasicová, Ušiak, 2012)

2.13 Bezpečnostný sektor

Sektorová bezpečnosť vychádza z princípov tzv. Kodanskej školy, ktorá na začiatku nového milénia predstavila svoj projekt nového vnímania bezpečnosti prostredníctvom prehlbovania a rozširovania skúmania bezpečnosti. V horizontálnej rovine bolo skúmanie agendy bezpečnosti rozšírené o nové sektory, čím sa rozšírilo pôvodne vojenské, obranné a politické skúmanie bezpečnosti o nové dimenzie ako napr. sociálna, environmentálna, ekonomická. V každom sektore ukazuje na referenčné objekty, ktoré si môžu legitímne prostredníctvom svojich zástupcov nárokovať právo na ochranu a prežitie v prípade výskytu majoritnej existenčnej hrozby, ktorá je pre každý sektor tiež definovaná. Kodanská škola takto vytvorila konceptuálny základ pre ďalšie rozširovanie bezpečnosti. Na tomto základe vznikla informačná dimenzia bezpečnosti alebo napríklad energetická dimenzia bezpečnosti, či sektor potravinovej bezpečnosti. Tieto dimenzie pôvodne neboli zahrnuté v prístupe Kodanskej školy, no dnes sú stabilnou súčasťou bezpečnostných štúdií i praxe. Všetky tieto dimenzie

v súčasnosti môžeme považovať za rovnocenné a v rámci bezpečnostnej agendy im musí byť venovaná rovnaká pozornosť. (Buzan, 2005)

2.14 Analytická rovina

Rozšírenie skúmania bezpečnosti nastáva tiež vo vertikálnej rovine, kde sa z úrovne klasického skúmania bezpečnosti na úrovni štátu, prehlbujú analytické roviny smerom nadol na úroveň skupinovej (vnútroštátne skupiny) a individuálnej (jednotlivci) roviny, ale taktiež rastie smerom nahor, na úroveň regionálnej (regionálne skupiny – napr. severoatlantický región) a globálnej analytickej roviny (zahŕňa fenomény s celosvetovým charakterom). (Buzan, 2005)

2.15 Sekuritizácia

Sekuritizácia je schopnosť aktéra prostredníctvom tzv. rečového aktu povýšiť problematiku/určitý problém na bezpečnostnú úroveň a tým legitimizovať prijatie potrebných bezpečnostných opatrení na elimináciu daného problému. V podstate to znamená schopnosť prezentovať udalosti ako existenčné hrozby, ktoré ohrozujú referenčný objekt. Tým, že je hrozba takto prezentovaná, dochádza zo strany spoločnosti k akceptácii opatrení, ktoré by inak neboli prijaté, pretože do určitej miery prekračujú bežné politické pravidlá. V tomto procese je teda dôležité pre sekuritizačného aktéra (ten, ktorý vykonáva rečový akt), získať verejný súhlas. (Kulašik a kol., 2002) (Lasicová, Ušiak, 2012)

2.16 Referenčný objekt

Je objekt, ktorý má nárok na ochranu v rámci agendy bezpečnosti, t.j. objekt, ktorý je ohrozený určitou bezpečnostnou hrozbou. Autori Kodanskej školy vymedzili rôzne kategórie referenčných objektov z pohľadu jednotlivých sektorov. Pri politickom sektore hovoríme o suverenite, štátnej ideológii alebo ďalších politických štátnych atribútoch akými sú napr. politický systém, demokracia, hodnoty právneho štátu, atď. Vo vojenskom sektore je referenčným objektom existencia štátu, ozbrojené zložky štátu, územie štátu, nenarušiteľnosť hraníc, obranné mechanizmy. Pri sociálnom sektore medzi referenčné objekty patria identity (národné, jazykové, náboženské, hodnotové, etnické, atď.), ktoré existujú v spoločnosti. V rámci ekonomického sektora sú referenčnými objektmi podnikateľské subjekty, hospodárska prosperita, ekonomická výkonnosť. V environmentálnom sektore je referenčným objektom ovzdušie, životné prostredie, vodné toky, lesy, a pod. V rámci informačného sektora je referenčným objektom informácia samotná, ale tiež kanály, prostredníctvom ktorých je distribuovaná (prostredníctvom masmédií, nosičov či informačno-komunikačných technológií). V rámci energetického sektora sú referenčným objektom energetické zdroje, nerastné bohatstvo, dostupnosť energie a jej férová distribúcia. (Buzan, 2005)

2.17 Kolektívna bezpečnosť

Kolektívna bezpečnosť je teória alebo prax, v ktorej sa štáty zaväzujú brániť sa navzájom v záujme odstrašenia agresie alebo v záujme potrestania narušiteľa medzinárodného poriadku. Kľúčovým princípom tohto konceptu je presvedčenie, že agresii je možné odolať prostredníctvom jednotnej a spoločnej iniciatívy viacerých štátov. Týmto spôsobom je možné vyvážiť neistotu mocenskej politiky. Úspešná kolektívna bezpečnosť podľa Heywooda (2014) je rovnocennosť štátov, ochota znášať náklady a zodpovednosť spojenú s obranou partnerov, a v neposlednom rade musí existovať medzinárodný orgán, ktorý je dostatočnou morálnou autoritou a disponuje dostatočnou politickou kapacitou na to, aby dokázal efektívne konať. (Heywood, 2014)

2.18 Kooperatívna bezpečnosť

Od kolektívnej bezpečnosti sa odlišuje širším spektrom práv a povinností, kooperatívna bezpečnosť je zameraná nielen na obranu, ale aj na otázky prevencie, krízového manažmentu a postkonfliktných rekonštrukcií. Ide o účasť štátov na spoločnej obrane a bezpečnosti na základe medzinárodnej zmluvy. V rámci mechanizmov kooperatívnej bezpečnosti dochádza napríklad k spoločným vojenským cvičeniam, zdieľaniu vojenských spôsobilostí a zdieľaniu informácií, či technológií. (Krejčí, 2021)

2.19 Konflikt

Situácia alebo proces, pri ktorom určitá skupina/jednotlivec/zoskupenie/štát je v cieľavedomom spore s jednou či viac skupinami či jednotlivcami. Je zápasom o hodnoty týkajúce sa zachovania alebo zvýšenia statusu, moci prípadne istôt alebo zabezpečenia hodnôt. Každá vojna alebo kríza je konfliktom, ale nie každý konflikt je vojnou alebo krízou. Medzinárodná politika je v podstate oblasťou neustáleho riešenia konfliktov. (Krejčí, 2021)

2.20 Kríza

Náhly výbuch neočakávaných udalostí a nepriateľských akcií spôsobených konfliktom. Je to nepredvídaná a prekvapivá akcia spojená s pocitom veľkého nebezpečia a obmedzeného času pre prijatie rozhodnutia a odpovede. Kríza je väčšinou zahájená aktom alebo udalosťou, ktorá má charakter výhražného prehlásenia, politického činu (prerušenie diplomatických stykov), ekonomického činu (obchodné embargo), nenásilného vojenského aktu (pohyb vojenských útvarov). (Krejčí, 2021)

2.21 Vojna

Organizované násilie medzi ozbrojenými silami, ktorého cieľom je buď fyzické zničenie nepriateľa alebo podlomenie jeho vôle obhajovať jeho pôvodné zámery. (Krejčí, 2021)

3 Koncept tvrdej a mäkkej bezpečnosti

3.1 Tvrdá sila

Tvrdá sila predstavuje schopnosť prinútiť iných aktérov, aby konali podľa našich predstáv, prostredníctvom vojenských alebo ekonomických prostriedkov. Inými slovami, ide o mocenský nástroj založený na nátlaku a donucovaní – aktér dosahuje svoje ciele použitím sily alebo hrozbou jej použitia, prípadne ponukou hmotných stimulov (tzv. politika „cukru a biča“). Typickými prejavmi tvrdej sily sú vojenské invázie, bombardovanie, obsadzovanie územia či ekonomické sankcie. V bezpečnostnej politike sa tvrdá sila uplatňuje napríklad budovaním vojenských aliancií pre kolektívnu obranu, demonštráciou vojenskej sily (napr. strategické cvičenia, jadrové odstrašovanie) alebo priamym použitím ozbrojených síl proti hrozbám. (Lasicová, 2006)

Výhodou tvrdej sily je často rýchly a priamy účinok na správanie protivníka – v krátkodobom horizonte môže nátlak prevýšiť účinok presvedčania. Na druhej strane je nasadenie tvrdej moci spravidla nákladné (ekonomicky aj politicky) a môže vyvolať odpor, medzinárodné odsúdenie či stratu legitímnosti aktéra. Príkladom jednostranného spoliehania sa na tvrdú silu bola invázia do Iraku v roku 2003 alebo ruský útok na Ukrajinu v roku 2022.

3.2 Mäkká sila

Mäkká sila je naopak schopnosť dosiahnuť želané výsledky tým, že aktér zatraktívne seba a svoje ciele pre iných namiesto použitia nátlaku. Nye definuje mäkkú moc ako schopnosť štátu alebo iného aktéra medzinárodných vzťahov presvedčiť iných, aby robili to, čo chce on, bez použitia sily či donútenia – aktér svojím správaním vytvára situáciu, v ktorej je pre ostatných prít'azlivý. Zdroje mäkkej sily spočívajú najmä v atraktívnej kultúre, hodnotovom systéme, ideológii a dôveryhodnej zahraničnej politike. Patria sem napríklad šírenie kultúry a ideí (prostredníctvom médií, akademických výmen či programov kultúrnej diplomacie), propagácia politických hodnôt (napr. demokracie a ľudských práv), poskytovanie zahraničnej rozvojovej pomoci a humanitárnej podpory, ako aj budovanie aliancií a medzinárodných inštitúcií na báze dobrovoľnej spolupráce. (Nye, 2005)

Mäkká sila pôsobí nepriamo a s väčším časovým odstupom – jej účinky bývajú pomalé a nepriame. Nejde o súperenie silou, ale o spoluprácu a presvedčovanie, teda skôr o „silu ideí“ než o vojenskú silu. Príkladom významu mäkkej sily bolo pôsobenie západných hodnôt a kultúry počas studenej vojny: kým tvrdá sila Západu (napr. jadrové odstrašovanie NATO) zadržovala expanziu Sovietskeho zväzu, mäkká sila v podobe atraktívneho obrazu slobody a prosperity podkopávala legitimitu komunistických režimov. Najlepším príkladom dlhodobého, cieľavedomého a úspešného presadzovania soft power je obdobie 50. - 60. rokov, kedy Západ svojimi hodnotami, životným štýlom a úrovňou pôsobil silnejšie ako príklad pre obyvateľov satelitných štátov ZSSR a posilňoval ich nespokojnosť s pomermi, v ktorých žili. Tým vlastne motivoval najvyšších predstaviteľov

socialistických režimov, aby sa viac spoliehali na hard power a represie, čo len viac podnecovalo obdiv voči opačnému hodnotovému nastaveniu (slobode) reprezentovanému Západom. Ako uvádza J. Nye, Berlínsky múr napokon „nezničila delostrelecká paľba, ale kladivá a buldozéry tých, ktorí stratili vieru v komunizmus“ – čo symbolizuje víťazstvo ideí a príťažlivosti nad čistou silou. Túto umelú bariéru nezbúrala vojenská sila armády, ale vlastnými rukami ju zbúrali obyvatelia východného Nemecka, ktorý v západoeurópskom životnom štýle videli lepšiu alternatívu pre svoj život. Aj v súčasnosti veľmoci využívajú mäkkú silu na získanie spojencov a ovplyvňovanie medzinárodného prostredia: napríklad Čína investuje do kultúrnych inštitútov (Konfuciove inštitúty) a globálnych médií, zatiaľ čo Spojené štáty a Európska únia sa spoliehajú na atraktivitu svojich hodnôt, vzdelávacie programy či rozvojovú pomoc, aby si získali „srdcia a mysle“ ľudí v iných krajinách. (Nye, 2009)

3.3 Tvrdá vs. mäkká sila – rozdiely a komplementarita

Hoci tvrdá a mäkká sila predstavujú odlišné prístupy, v praxi sa nevyklučujú – naopak, často sa dopĺňajú. Tvrdá sila môže zabezpečiť okamžitý výsledok (napr. odvrátenie akútnej vojenskej hrozby), avšak bez následného využitia mäkkých nástrojov nemusí byť takýto výsledok udržateľný. Na druhej strane, samotná mäkká sila nedokáže zastaviť bezprostrednú agresiu, pokiaľ nie je podopretá dôveryhodnou tvrdou silou na odstrašenie. Úspešná bezpečnostná politika preto spravidla vyžaduje vhodnú kombináciu oboch prístupov podľa povahy situácie. Práve táto úvaha viedla Nyeho k zavedeniu konceptu inteligentnej sily (smart power), ktorý zdôrazňuje dôležitosť strategickú kombináciu mäkkých a tvrdých nástrojov moci. (Nye, 2009)

3.3.1 Inteligentná sila

Inteligentná sila označuje premyslené spájanie tvrdej a mäkkej sily s cieľom dosiahnuť maximálny efekt. Termín “smart power” (inteligentná moc) zaviedol Joseph Nye v roku 2003 práve s cieľom poukázať na potrebu kombinovať rôzne nástroje moci, tvrdé aj mäkké, pre efektívnu zahraničnú a bezpečnostnú politiku. Inteligentnú silu možno definovať ako prístup, ktorý zdôrazňuje nevyhnutnosť silnej armády a iných prvkov tvrdej moci, ale zároveň výrazne investuje do aliancií, partnerstiev a inštitúcií na všetkých úrovniach s cieľom rozšíriť svoj vplyv a vytvoriť legitimitu svojho pôsobenia. Inými slovami, ide o efektívnu kombináciu donucovania a príťažlivosti – tvrdú silu v podobe rozkazovania a mäkkú silu v podobe príťahovania – tak, aby sa navzájom posilňovali a neoslabovali. Nye konštatuje, že čisto jednostranné stratégie bývajú nedostatočné; najúčinnnejšie sú tie, ktoré využívajú zdroje tvrdej aj mäkkej moci súbežne. (Nye, 2009)

V praxi koncept inteligentnej sily znamená zvoliť pre každú situáciu správnu kombináciu nástrojov – diplomatických, ekonomických, vojenských, politických, právnych či kultúrnych – namiesto spoliehania sa na jeden prostriedok. Takýto prístup sa stal oficiálnou súčasťou stratégie USA; napríklad Hillary Clintonová v roku 2009 vyhlásila: „Amerika nemôže vyriešiť najzásadnejšie problémy sama a

svet ich nedokáže vyriešiť bez Ameriky. Musíme využívať to, čo sa označuje za inteligentnú silu – celú paletu nástrojov, ktoré máme k dispozícii.“ Inteligentná sila spravidla prináša aj širšiu medzinárodnú podporu a vyššiu legitimitu, keďže tvrdé opatrenia sú vyvážené mäkkými krokmi, čo znižuje negatívne vnímanie aktéra.

Napríklad v boji proti terorizmu Nye upozorňuje, že samotné „vyhrávanie srdc a myslí“ extrémistov (mäkká sila) by bolo voči skupinám ako Islamský štát či Taliban neúčinné – nevyhnutná je aj zložka tvrdej sily na ich elimináciu; zároveň však pri vzťahoch s prevažne mierumilovným moslimským svetom je potrebné použiť mäkkú silu (dialóg, rozvojovú pomoc a pod.), pretože neprimerané použitie hrubej sily by viedlo k opačnému efektu. Podstatu smart power teda môžeme vystihnúť slovami Theodora Roosevelta: „hovoriť potichu, ale nieť so sebou veľkú palicu“ – čiže kombinovať jemný diplomatický prístup s vierohodnou tvrdou silou v zálohe. (Nye, 2009)

3.3.2 Príklady uplatnenia inteligentnej sily v medzinárodnej bezpečnosti

3.3.2.1 NATO: Severoatlantická aliancia

Kombinuje tvrdú silu spoločnej obrany s mäkkou silou politickej súdržnosti a partnerskej spolupráce. Tvrdu silu NATO predstavuje spoločný vojenský potenciál členských štátov a záväzok kolektívnej obrany (odstrašovanie agresie vojenskou silou). Zároveň NATO využíva aj mäkké nástroje – šíri spoločné hodnoty demokracie, realizuje verejnú diplomaciu a buduje partnerstvá s nečlenskými krajinami (napríklad program Partnerstvo za mier) s cieľom posilniť stabilitu. V misii ISAF v Afganistane (2003–2014) aliancia skombinovala vojenské operácie proti povstalcom s rekonštrukčnými projektami a výcvikom miestnych síl, čo predstavuje ukážku inteligentnej stratégie spojenia tvrdej a mäkkej moci.

3.3.2.2 Spojené štáty americké (USA)

Americká zahraničná politika formálne prijala koncept smart power počas vlády Baracka Obamu. USA disponujú obrovskou tvrdou silou (najmä vojenskou a ekonomickou), no zároveň systematicky investujú do mäkkej sily – diplomacie, rozvojovej pomoci, podpory medzinárodných inštitúcií a budovania aliancií. Hillary Clintonová zdôraznila potrebu využiť „celú paletu“ nástrojov od diplomacie po vojenskú silu podľa okolností. V praxi USA často kombinujú vojenské intervencie s následnou obnovou krajiny, budovaním demokratických inštitúcií a ekonomickou podporou, aby dosiahli trvalejšiu stabilitu. Klasickým historickým príkladom inteligentnej sily bol Marshallov plán z roku 1948, keď USA spojili poskytnutie hospodárskej pomoci povojnovej Európe s presadzovaním demokratických hodnôt a vytvorením bezpečnostných garancií – čím výrazne posilnili americký vplyv v západnej Európe.

3.3.2.3 Európska únia (EÚ)

EÚ je často považovaná za „mäkkú mocnosť“, keďže presadzuje vplyv predovšetkým prostredníctvom ekonomickej integrácie, diplomacie a atraktívnej sily svojich hodnôt. Z hľadiska bezpečnosti však EÚ postupne dopĺňa mäkké nástroje aj prvkami tvrdej sily – buduje spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku a vysielala civilno-vojenské misie v krízových regiónoch. Prístup Únie možno označiť za formu smart power: napríklad v reakcii na krízu na Ukrajine uplatnila EÚ mäkkú silu (diplomatické rokovania, verejná politická podpora Ukrajine) v kombinácii s tvrdou silou realizovanou členskými štátmi v rámci NATO (posilnenie vojenskej prítomnosti na východnom krídle, ekonomické sankcie). EÚ tak preferuje mäkké nástroje, ale v koordinácii so spojencami dokáže siahnuť aj po tvrdých opatreniach, ak je to nevyhnutné – ide teda o prejav inteligentnej sily v kolektívnom podaní.

3.3.2.4 Japonsko

Japonsko je príkladom štátu, ktorý dlho spoliehal prevažne na mäkkú silu (ekonomická spolupráca, rozvojová pomoc, kultúrna diplomacia) pod ochranným bezpečnostným dáždnikom USA. V ostatných rokoch však vzhľadom na rastúce hrozby (najmä mocenský vzostup Číny a severokórejský jadrový program) prijalo tokijské vedenie stratégiu inteligentnej sily. Japonsko posilňuje svoju tvrdú silu – modernizuje a rozširuje kapacity svojich sebaobranných síl, zvyšuje výdaje na obranu a prehlbuje vojenské spojenectvo s USA – zároveň však naďalej výrazne využíva mäkké nástroje. Tokio aktívne presadzuje medzinárodné normy (napr. víziu „slobodného a otvoreného Indo-Pacifiku“), poskytuje rozsiahlu rozvojovú a humanitárnu pomoc a patrí medzi lídrov verejnej diplomacie v Ázii. Táto dvojité kombinácia umožňuje Japonsku zachovať si povest' mierumilovnej krajiny a súčasne prispievať k rovnováhe síl v regióne – čo je praktickou realizáciou smart power v japonskej bezpečnostnej politike.

3.3.2.5 Porovnanie tvrdej, mäkkej a inteligentnej sily

Tabuľka 1 Porovnanie tvrdej, mäkkej a inteligentnej sily

Aspekt	Tvrdá sila (Hard Power)	Mäkká sila (Soft Power)	Inteligentná sila (Smart Power)
Hlavný princíp	Priame použitie sily: Donucovanie, vynucovanie poslušnosti (príkazy, hrozby alebo odmeny)	Nepriame použitie sily: Sila príkladu a príťažlivosti, presvedčanie, získavanie súhlasu dobrovoľne (bez nátlaku)	Kombinácia donucovania a príťažlivosti, aby sa vzájomne posilňovali
Hlavné zdroje a nástroje	Ozbrojené sily (armáda, zbrane), ekonomický nátlak (sankcie, embargo) Zdroje: rozloha, počet obyvateľov, prírodné zdroje, ekonomická sila, vojenská sila	Kultúrna a ideologická príťažlivosť, diplomacia, budovanie sietí a aliancií, nastoľovanie medzinárodných noriem, poskytovanie výhod (napr. zahraničná pomoc) Zdroje: kultúra, hodnoty, životný štýl, politika	Vojenská sila podporená alianciami, partnerská diplomacia, rozvojová pomoc, medzinárodné inštitúcie a normy – využitie všetkých vhodných nástrojov moci
Charakter účinku	Rýchly, priamy efekt (okamžité prinútenie protivníka zmeniť správanie); často však krátkodobý účinok s rizikom odporu	Pomalý účinok, nepriama pôsobnosť (postupná zmena postojov a hodnôt); buduje dlhodobú legitimitu a príťažlivosť aktéra	Udržateľnejší výsledok a vyššia legitimita politiky; synergia výhod tvrdej a mäkkej moci (minimalizácia ich slabín)
Príklad	Vojenská invázia (napr. invázia Ruska na Ukrajinu 2022)	Kultúrna diplomacia (napr. šírenie jazyka a kultúry cez výmenné pobyty a inštitúty)	Marshallov plán (1948) hospodárska pomoc Európe spojená s bezpečnostným vplyvom USA (kombinácia mäkkých a tvrdých prvkov)

(Vlastné spracovanie podľa Krejčí, 2021; Nye, 2009)

4 Inštitucionálny rozmer medzinárodnej bezpečnosti

Stabilita súčasného medzinárodného systému je vo veľkej miere závislá od existencie a fungovania inštitútov **kolektívnej a kooperatívnej bezpečnosti**. Po skúsenostiach 20. storočia sa ukázalo, že individuálne snahy štátov o zaistenie vlastnej bezpečnosti prostredníctvom mocenskej rovnováhy či aliancií sú nedostatočné. Trvalý mier a stabilita si vyžadujú systém založený na **spolupráci, vzájomnej dôvere a spoločných pravidlách** – teda na princípoch kolektívnej a kooperatívnej bezpečnosti.

Kolektívna bezpečnosť predstavuje ideálne usporiadanie medzinárodných vzťahov, v ktorom sa štáty dohodli, že útok proti jednému sa považuje za útok proti všetkým. Tento princíp nahrádza živelnú rovnováhu moci systémom spoločnej akcie a zodpovednosti. Jeho cieľom je zabrániť agresii a chrániť medzinárodný poriadok prostredníctvom spoločného postupu všetkých členov medzinárodného spoločenstva.

Koncept kooperatívnej bezpečnosti rozširuje tieto myšlienky o dôraz na spoluprácu pri riešení spoločných hrozieb – či už ide o tradičné vojenské riziká, alebo nové, nekonvenčné výzvy, ako sú terorizmus, kybernetické útoky, migrácia či klimatické zmeny. Jeho cieľom nie je len reagovať na konkrétne hrozby, ale najmä spolupracovať v otázkach budovania a zdieľania kapacít a spôsobilostí určených pre zvládanie hrozieb čo prispieva k zlepšovaniu prostredia, v ktorom štáty pôsobia, a tým sa znižuje pravdepodobnosť konfliktov.

Medzinárodný bezpečnostný systém je preto formovaný sieťou inštitúcií a režimov, ktoré tieto princípy uvádzajú do praxe. Na globálnej úrovni zohráva kľúčovú úlohu Organizácia spojených národov - OSN, zatiaľ čo na regionálnej úrovni pôsobia Severoatlantická aliancia - NATO, Organizácia pre bezpečnostnú spoluprácu v Európe - OBSE a Európska únia - EÚ. Ich spoločným menovateľom je presvedčenie, že bezpečnosť nie je hrou s nulovým súčtom, ale spoločnou hodnotou, ktorú možno udržiavať iba prostredníctvom koordinovanej a komplexnej činnosti.

Moderné chápanie bezpečnosti preto vychádza z komplexného prístupu, ktorý zahŕňa vojenské, politické, ekonomické, environmentálne aj spoločenské dimenzie. Len integráciou týchto prístupov a rozvojom efektívnych multilaterálnych mechanizmov možno zabezpečiť trvalú stabilitu a predchádzať novým formám ohrozenia medzinárodného mieru.

4.1 Organizácia spojených národov – OSN

4.1.1 Historicko-politický vývoj

Organizácia spojených národov (OSN) je považovaná za medzinárodného garanta mieru a bezpečnosti. Bola vybudovaná na pevných základoch medzinárodného práva a je nástupkyňou Spoločnosti národov (SN), ktorá vznikla v roku 1919, avšak nepretrvala vzhľadom na mnohé

inštitucionálne a medzinárodno-právne nedostatky, ktoré spôsobili, že nebola schopná zabrániť rozrastaniu nacistického režimu a tým pádom ani druhej svetovej vojne. OSN vznikla na jej základoch, pričom v procese jej vzniku sa kládol veľký dôraz na to, aby sa predišlo práve vyššie spomenutým nedostatkom SN a aby novovzniknutá medzinárodná organizácia skutočne a efektívne mohla slúžiť pre udržiavanie mieru a bezpečnosti vo svete prostredníctvom minimalizácie vojenských a nevojenských hrozieb. Idea OSN bola veľmi podobná tej, s ktorou vznikla aj SN, t.j. snaha prostredníctvom vzájomnej spolupráce predísť ďalšiemu svetovému konfliktu. OSN bola snahou ukotviť vzájomnú spoluprácu ako základný predpoklad medzinárodného mieru. (Medelský, 2017)

Inštitucionalizáciu OSN možno datovať už do roku **1941**, kedy bola uzatvorená tzv. **Atlantická charta** medzi USA a Veľkou Britániou, pričom už táto charta obsahovala zámer vytvorenia akejkoľvek sústavy medzinárodnej bezpečnosti a myšlienky odzbrojenia. Atlantická charta bola vyjadrením bilaterálnych vzťahov medzi USA a Veľkou Britániou. ZSSR však v tomto čase bol stále spojencom USA a Veľkej Británie v rámci prebiehajúcej druhej svetovej vojny. V roku **1942** bola podpísaná **Deklarácia Spojených národov**, ktorou sa 26 štátov (vrátane Číny ako súčasného stáleho člena Bezpečnostnej rady OSN) zaviazalo bojovať proti mocnostiam Osi (Nemecko, Taliansko, Japonsko). Následné stretnutie sa konalo v roku **1943** formou **konferencie v Moskve** a bolo praktickým krokom k vytvoreniu reálnej medzinárodnej organizácie založenej na zásade rovnosti s cieľom zachovania medzinárodného mieru a bezpečnosti vo svete. V tom istom roku sa konala **mierová konferencia v Teheráne**, kde boli predstavené britské a americké návrhy orgánov, ktoré by mali slúžiť vyššie uvedenému účelu. V roku **1944** bol na konferencii v **Dumbarton Oaks** vypracovaný detailný návrh, ktorý spomínal Bezpečnostnú radu ako kľúčový orgán novej organizácie pre zaistenie medzinárodnej bezpečnosti. Pri formovaní povojnového systému bolo dôležité, aby mala budúca OSN globálne zastúpenie – teda aspoň jedného stáleho člena z Ázie. Preto USA a Spojené kráľovstvo podporili zaradenie Číny ako symbolickej „ázijskej veľmoci“ a protiváhy Japonska. V roku **1945** bolo predmetom rokovaní na **Krymskej konferencii** hlasovanie v **Bezpečnostnej rade**, pretože zámerom bolo ukotviť túto radu ako orgán najkompetentnejší rozhodovať o otázkach mieru a použitia sily. Americký prezident Roosevelt predložil svoj návrh o **jednomyseľnom súhlase** všetkých stálych členov pre účely prijatia rozhodnutia na úrovni Bezpečnostnej rady a tento návrh bol prijatý. (Medelský, 2017)

Najdôležitejším momentom pre vznik OSN bola **konferencia** konajúca sa v roku **1945 v San Franciscu**, ktorá zhrnula závery predchádzajúcich konferencií a stala sa **ustanovujúcou konferenciou OSN**. Tejto konferencii sa zúčastnilo **50 štátov**, ktoré sú dodnes považované za tzv. pôvodných členov OSN. Konferencia vyvrcholila prijatím **Charty OSN** a prijatím štatútu **Medzinárodného súdneho dvora**, čo možno považovať za najzásadnejšie odlišenie od Spoločnosti národov a jasný signál, že medzinárodné spoločenstvo chce nedostatkom Spoločnosti národov pri inštitucionalizovaní novej

organizácie predísť. Charta OSN sa na rozdiel od Paktu Spoločnosti národov nestala súčasťou mierových zmlúv, ale bola samostatnou medzinárodnou zmluvou, písanou ústavou, ktorou sa založilo nové medzinárodné spoločenstvo, zriadili sa jeho orgány a vymedzili ich právomoci o a práva a povinnosti členov, vrátane nemožnosti partikulárnymi zmluvami derogovať predpisy Charty. (Medelský, 2017)

V roku 1945 však stále nebola úplne vyriešená problematika hlasovania v Bezpečnostnej rade, nakoľko malé štáty rozporovali jednomyseľné hlasovanie jej stálych členov ako v rozpore so zásadami rovnosti.¹ **Charta OSN** vstúpila do platnosti **24. októbra 1945** a OSN svoju činnosť začala vykonávať následne od januára nasledujúceho roka, konkrétne 20. januára, kedy sa konalo prvé zasadnutie Valného zhromaždenia OSN, ktoré ustanovilo potrebné orgány a dalo smer fungovaniu OSN ako medzinárodnej organizácii.

OSN teda **disponuje medzinárodno-právnou subjektivitou**, avšak nevznikla ako nadštátny zväzok, a nespravila tak svojím vznikom z anarchického svetového politického systému systém hierarchický. Nepredstavuje nové mocenské centrum, ktorému by sa štáty museli aj nedobrovoľne zodpovedať. Charakter OSN je naopak dobrovoľný, štáty do zväzku s OSN vstupujú z vlastnej vôle a rovnako z nej môžu i vystúpiť. OSN má byť nástrojom štátov pre dosahovanie mieru prostredníctvom spolupráce na základe ich vzájomného konsenzu. (Medelský, 2017).

4.1.2 Základné piliere a princípy fungovania OSN

OSN je vybudovaná na **troch základných pilieroch**: (Charta OSN, 1945)

1. udržiavanie mieru a bezpečnosti,
2. dodržiavanie ľudských práv,
3. všestranný hospodársky a sociálny rozvoj.

Ciele a obsah charty bol budovaný na princípoch, resp. zásadách, ktorými sa OSN nevyhnutne riadi. Jedná sa o nasledujúce **hlavné zásady fungovania OSN**: (Charta OSN, 1945)

- zásada zvrchovanej rovnosti členských štátov,
- zásada svedomitého plnenia záväzkov Charty OSN,
- zásada riešenia medzinárodných sporov mierovými prostriedkami,
- zásada zákazu hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti iného štátu s výnimkou individuálnej alebo kolektívnej sebaobrany,
- zásada pomoci pri akciách OSN uskutočňovaných podľa Charty OSN,

---

¹ Neskôr bola prijatá **tzv. jaltská formula**, kde sa hlasovanie v Bezpečnostnej rade rozdeľovalo na hlasovanie o *zásadných otázkach* s nevyhnutným jednomyseľným súhlasom všetkých stálych členov Bezpečnostnej rady; a na hlasovanie o *procedurálnych otázkach*, kde postačovalo 9 hlasov za, bez ohľadu na to, koľko z týchto hlasov patrí stálym členom OSN. Takto je hlasovanie v Bezpečnostnej rade uplatňované aj dodnes.

- zásada zaistenia konania štátov podľa týchto zásad,
- zásada nezasahovania do vnútroštátnych záležitostí štátov.

Medzi **hlavné ciele OSN** podľa Charty OSN patria nasledujúce body: (Charta OSN, 1945)

- ❖ Zachovanie medzinárodného mieru, dôraz na mierové riešenie sporov a oprávnenie použitia účinných kolektívnych opatrení, aby sa predišlo ohrozeniu mieru a aby bol potlačený každý útočný čin.
- ❖ Rozvíjanie priateľských vzťahov medzi národmi, založených na zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov.
- ❖ Uskutočňovanie medzinárodnej hospodárskej, sociálnej, kultúrnej a humanitárnej spolupráce. Úcta k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka či náboženstva.
- ❖ Zlad'ovanie úsilia národov pri dosahovaní týchto cieľov, keďže organizácia má byť priestorom pre spoluprácu potrebnú pre dosahovanie všetkých cieľov.

4.1.3 Členstvo

OSN je organizáciou tzv. inkluzívneho charakteru², t.j. nekladie špecifické podmienky pre vstup do svojich štruktúr, ktorých splnenie by pri rozhodovaní o prijatí posudzoval. Členskou krajinou OSN môže byť každý mierumilovný štát, ktorý zároveň prijme záväzky obsiahnuté v Charte OSN. O prijatí nového člena rozhoduje Valné zhromaždenie (VZ) na odporúčanie Bezpečnostnej rady (BR). K vzniku členstva je teda potrebná požiadavka mierumilovnosti uchádzača a súhlas orgánov OSN. Členské práva môžu byť aj pozastavené v prípade, že voči danému štátu bola vykonaná preventívna alebo donucovacia akcia. K pozastaveniu výkonu sa vyjadruje VZ a BR je oprávnená obnoviť výkon členských práv. Taktiež existuje možnosť vylúčenia štátu, na základe porušovania zásad Charty OSN. Vylúčenie odporúča BR a schvaľuje VZ. (OSN vo všeobecnosti, 2025)

4.1.4 Orgány OSN zodpovedné za otázky bezpečnosti

OSN sídli v **New Yorku (USA)**, avšak niektoré orgány sídli aj v **Ženeve (Švajčiarsko)**, **Viedni (Rakúsko)** a **Nairobi (Keňa)**. Organizačnú štruktúru tvoria: 1. orgány organizácie, 2. programy a fondy, 3. výskumné a školiace inštitúcie, 4. ďalšie entity.

---

² Druhým typom medzinárodnej organizácie je **organizácia tzv. exkluzívneho charakteru**, kde štát na to, aby sa stal členom musí splniť konkrétne vopred stanovené podmienky a podľa toho, a splnenie týchto podmienok je nutné a následne vyhodnocované orgánmi príslušnej organizácie a na základe toho sa rozhoduje o schválení alebo zamietnutí možnosti členstva pre danú krajinu. Typickým príkladom takýchto organizácií je napr. **Severoatlantická aliancia** alebo **Európska únia**.

Medzi hlavné orgány OSN patrí:

- Bezpečnostná rada
- Valné zhromaždenie
- Hospodárska a sociálna rada
- Poručenská rada
- Medzinárodný súdny dvor
- Sekretariát

4.1.4.1 Sekretariát

Je zodpovedný za administratívne, organizačné a technické zabezpečenie činnosti celej OSN. Na čele sekretariátu stojí najvyšší predstaviteľ OSN – generálny tajomník, ktorý je volený Valným zhromaždením na návrh Bezpečnostnej rady, na 5 rokov. Sekretariát pripravuje podklady pre zasadnutia orgánov OSN - rôzne správy a analýzy. Zároveň koordinuje činnosť agentúr a programov OSN, zabezpečuje implementáciu rezolúcií, ktoré boli prijaté na pôde VZ, spravuje medzinárodné misie OSN a koordinuje komunikačné siete. Dohliada na činnosť personálu OSN, ktorý aktuálne predstavuje cca 37 000 zamestnancov po celom svete. (OSN vo všeobecnosti, 2025)

4.1.4.2 Valné zhromaždenie

Valné zhromaždenie (VZ) zastupuje všetky členské štáty OSN, v pléne má každý štát 1 hlas, pričom môže mať maximálne 5 svojich zástupcov. Valné zhromaždenie rokuje o všetkých otázkach v rámci Charty OSN. Schvaľuje rozpočet OSN, kontroluje financie, volí nestálych členov Bezpečnostnej rady, členov Hospodárskej a sociálnej rady, Poručenskej rady a tiež sudcov Medzinárodného súdneho dvora. Menuje tiež generálneho tajomníka OSN a disponuje právom upozorniť Bezpečnostnú radu na možné ohrozenie mieru. Prerokováva správy ostatných orgánov OSN.

Vo VZ hlasovanie prebieha formou kvalifikovanej dvojtretinovej väčšiny prítomných a hlasujúcich pri dôležitých otázkach (otázky mieru, otázky volieb, otázky členstva alebo rozpočtu). Pri ostatných otázkach postačuje jednoduchá väčšina prítomných a hlasujúcich. VZ prijíma **odporúčania**, ktoré sú nezáväznú pre štáty a **rozhodnutia**, ktoré sú záväznú pre orgány OSN a členské štáty v rámci fungovania organizácie. Rozhodovací proces vo VZ je však značne pret'ažený, VZ náročne určuje svoje priority a prijíma cca 300 rezolúcií ročne, pričom tieto často majú pomerne vágny charakter, prípadne vyžadujú vypracovanie dodatočných podkladov, čo je často kontraproduktívne pre efektívne fungovanie orgánov podriadených VZ.

Zasadnutie sa koná každoročne od každého 3. utorka v septembri do decembra. Generálny tajomník však môže na žiadosť väčšiny členov (nadpolovičná väčšina členských štátov) alebo BR (aspoň 7 členov) zvolať mimoriadne zasadnutie VZ, ktoré musí zasadnúť do 24 hodín. Zasadnutia začínajú všeobecnej rozpravou, v ktorej vystupujú hlavy štátov alebo predsedovia vlád a vyjadrujú svoj pohľad na súčasný svetový vývoj. Potom VZ prejednáva kľúčové aktuálne otázky. Agenda jedného pravidelného zasadania zahŕňa približne stopäťdesiat bodov, pričom väčšina sa prejednáva vo **výboroch VZ**:

- Výbor pre odzbrojenie a medzinárodnú bezpečnosť
- Hospodársky a finančný výbor
- Sociálny, humanitárny a kultúrny výbor
- Zvláštny výbor pre politické otázky a otázky dekolonizácie
- Administratívny a rozpočtový výbor
- Právny výbor

VZ tiež disponuje približne 50 podriadenými orgánmi, ako napríklad Komisia pre medzinárodné právo, Komisia pre Palestínu, atď. Z diplomatického hľadiska je potrebné podotknúť, že vo vnútri VZ sa vytvárajú rôzne koalície štátov, ktoré sa vytvárajú najmä v bezpečnostných otázkach na geopolitickom základe. Napríklad počas studenej vojny existovala skupina združujúca západné štáty a skupina združujúca východné štáty sovietskeho bloku. Do konca 50. rokov bola najsilnejšou skupinou práve skupina reprezentujúca západné štáty, po období dekolonizácie sa sformovala početná afro-ázijská skupina s veľkým vplyvom v rámci VS. Zároveň, po páde Berlínskeho múru sa už krajiny východného bloku nepotrebovali „vyhraňovať“ voči západným krajinám a narastajúci vplyv USA a ich prechodné postavenie hegemonia vo svetovom politickom systéme vytvorilo podmienky pre vznik antihegemoniálnej koalície nastupujúcich veľmocí a krajín spochybňujúcich takýto svetový poriadok ako napr. India a Čína. (Valuch, Rišová, Seman, 2011)

4.1.4.3 Bezpečnostná rada

Má primárnu zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, ktorý koná v mene všetkých členských štátov OSN. Je jediným orgánom OSN, ktorého rozhodnutia sú záväzné pre všetky štáty. Zohráva nezastupiteľnú úlohu v systéme medzinárodnej bezpečnosti, pretože práve jej rozhodnutia môžu priamo ovplyvniť medzinárodný mier a bezpečnosť. Je jediným orgánom ktorý môže legitimizovať (legálne rozhodnúť) o akciách medzinárodného charakteru vojenskej alebo nevojenskej povahy, pričom takéto rozhodnutie zaväzuje všetky, aj nečlenské štáty.

Pozostáva z 15 členov, pričom:

- **5 členov je stálych – USA, Rusko, Čína, Francúzsko, Spojené kráľovstvo.** Päťica bola vytvorená primárne z víťazných mocností druhej svetovej vojny, pričom v určitej fáze sa k rokovaniam pridala aj Čína.
- **10 členov je nestálych** – volených VZ na 2 roky podľa regionálneho kľúča. Voľba prebieha v tajnom hlasovaní, pričom potrebná je kvalifikovaná väčšina VZ. Zohľadňuje sa rovnomerné alebo spravodlivé regionálne zastúpenie v rámci kontinentov a regiónov.

Bezpečnostná rada zasadá nepretržite, t.j. každý deň sa otvára nové rokovanie. Predsedníctvo BR OSN sa obmieňa podľa anglickej abecedy štátnych názvov, na mesačnej báze. Prejednáva konflikty ohrozujúce mier, navrhuje dočasné opatrenia (prímerie a stiahnutie vojsk), môže nariadiť donucovacie opatrenia ako sankcie (ekonomické, dopravné, diplomatické) alebo vojenské akcie (letecké, námorné, pozemné), a tiež rozhoduje o vyslaní mierových síl OSN v rámci operácií na udržanie mieru. Rozhoduje o humanitárnych intervenciách, podieľa sa na voľbe generálneho tajomníka OSN, podieľa sa na voľbe sudcov Medzinárodného súdneho dvora, odporúča prijatie nových členov do OSN a predkladá svoje ročné správy Valnému zhromaždeniu.

Rozhodnutia sú prijímané v dvoch typoch hlasovania. V súvislosti s procedurálnymi otázkami je vyžadovaných 9 hlasov z 15 bez ohľadu na stálych členov. Pri podstatných (meritórnych) otázkach je potrebných 9 kladných hlasov, vrátane všetkých 5 stálych členov. (Valuch, Rišová, Seman, 2011)

4.1.4.4 Inštitút práva veta v Bezpečnostnej rade OSN

Stáli členovia disponujú **právom veta**, ktorá má vyjadrovať zásadu jednomyseľnosti veľmocí. Symbolizuje realitu po 2. svetovej vojne. V súčasnosti však často dochádza k zneužívaniu tohto práva, čo paralyzuje akcieschopnosť BR, ako tomu bolo v prípade Sýrie a v súčasnosti tomu tak je v prípade Ukrajiny. Právo veta je preto aj dnes jedným z najdiskutovanejších a zároveň najcharakteristickejších prvkov rozhodovacieho procesu v Bezpečnostnej rade OSN.

Tento mechanizmus bol zakotvený už v **Charte OSN (čl. 27 ods. 3)** ako prejav zásady jednomyseľnosti veľmocí, na ktorej je systém kolektívnej bezpečnosti vybudovaný. Zmyslom práva veta bolo zabezpečiť, aby Bezpečnostná rada mohla konať len vtedy, ak s daným rozhodnutím súhlasia všetky **štáty – víťazi 2. svetovej vojny**, teda **päť stálych členov: USA, Rusko (pôvodne ZSSR), Čína, Spojené kráľovstvo a Francúzsko.**

Právo veta znamená, že akýkoľvek **záporný hlas** ktoréhokoľvek zo stálych členov pri hlasovaní o tzv. **podstatných otázkach** (substantive matters) automaticky **blokuje prijatie uznesenia**, bez ohľadu na počet hlasov „za“. Naopak, pri **procedurálnych otázkach** sa rozhoduje deviatimi hlasmi bez ohľadu na stanovisko stálych členov – tam veto neplatí.

V praxi sa preto v Bezpečnostnej rade vyžaduje na prijatie rozhodnutia:

- 9 kladných hlasov z 15 členov, a zároveň
- žiadne veto od stálych členov.

Tento princíp „veľmocenskej jednomyselnosti“ sa stal pilierom povojnového systému kolektívnej bezpečnosti, pretože sa predpokladalo, že mier možno zachovať len vtedy, ak spolupracujú veľmoci.

Rozlišujeme **individuálne právo veta**, ktoré má každý stály člen, a **kolektívne veto**, keď spoločný nesúhlas väčšiny nestálych členov fakticky znemožní prijatie uznesenia. V minulosti sa používalo aj tzv. „**tiché**“ alebo **neprítomnostné veto** – keď sa stály člen hlasovania nezúčastnil, čím blokoval rozhodnutie (napr. Čína v 50. rokoch). Táto prax sa dnes už nepovažuje za platné uplatnenie veta; absencia sa chápe ako zdržanie sa hlasovania, ktoré neblokuje prijatie uznesenia. (Valuch, Rišová, Seman, 2011)

Od roku 1945 bolo právo veta využité viac než **300-krát**. Využitie práva veta podľa počtu od roku 1946 demonštruje nasledujúca prehľadová tabuľka:

Tabuľka 2 Prehľad využitia práva veta podľa počtu od roku 1946

Stály člen	Počet
Rusko	129
USA	89
Spojené kráľovstvo	29
Čína	19
Francúzsko	16

(Security Council Data – Vetoes Since 1946, 2025)

V prvých desaťročiach studenej vojny dominovalo používanie veta zo strany ZSSR, neskôr ho najčastejšie uplatňovali USA – najmä v otázkach týkajúcich sa Blízkeho východu a Izraela. Po roku 2011 sa počet viet výrazne zvýšil v dôsledku konfliktov v Sýrii a Ukrajine.

Právo veta je dlhodobo považované za najväčšiu prekážku efektívneho fungovania Bezpečnostnej rady. Umožňuje totiž jednému štátu zablokovať rozhodnutie celého orgánu, a tým aj konanie OSN v situáciách, keď dochádza k masívnemu porušovaniu medzinárodného mieru a bezpečnosti.

V dôsledku veta často nemožno prijať rezolúcie týkajúce sa ozbrojených konfliktov alebo humanitárnych kríz, čo vážne oslabuje dôveryhodnosť OSN.

Kritici upozorňujú, že systém vetovania odráža mocenskú realitu roku 1945, ktorá nezodpovedá dnešnému multipolárnemu svetu. Navrhované reformy preto smerujú buď k obmedzeniu práva veta

(napr. jeho neuplatňovanie v prípadoch genocídy a zločinov proti ľudskosti), alebo k rozšíreniu počtu stálych členov, aby lepšie odrážali súčasnú medzinárodnú rovnováhu. (Valuch, Rišová, Seman, 2011)

4.1.4.5 Kolektívne donucovacie opatrenia Bezpečnostnej rady OSN (BR OSN)

Bezpečnostná rada je orgánom ktorý má výlučnú kompetenciu rozhodovať o použití kolektívnych donucovacích opatrení OSN. V prípade že identifikuje protiprávne konanie, ukladá dočasné opatrenia a v prípade ich nerešpektovania ukladá donucovacie opatrenia. V prvom rade BR posudzuje o akú povahu konania štátu sa jedná, teda či sa jedná o ohrozenie mieru, porušenie mieru alebo útočný čin (agresiu)³. Po identifikovaní povahy konania BR vyzve strany konfliktu aby sa zdržali krokov, ktoré by zhoršili situáciou. Ide o tzv. dočasné opatrenia podľa článku 40 Charty OSN, ktoré sú považované za mierové, preventívne kroky, ako napríklad výzva na zastavenie bojových akcií, stiahnutie vojsk, zákaz určitých vojenských aktivít, výzva na rokovania alebo sprostredkovanie. (Wood, Stoegher, 2022) Ak tieto výzvy štát nerešpektuje, BR to zohľadní pri ďalších krokoch, napríklad formou donucovacích opatrení:

- **bez použitia sily (podľa článku 41 Charty OSN)** vo forme ekonomických, dopravných sankcií či diplomatických dôsledkov.

Medzi historické príklady by sme mohli zaradiť uvalenie embarga na zbrane a technológie pre KĽDR, zákaz vývozu ropných produktov pre Sierra Leone, zákaz predaja chemikálií pre Afganistan, zákaz dovozu dreva pre Libériu, alebo prerušenie diplomatických stykov s Líbyou, Sudánom a v rovnakých prípadoch tiež prerušenie leteckého spojenia.

- **s použitím sily (podľa článku 42 Charty OSN)** vo forme námorných, leteckých, pozemných operácií. Jedná sa o jedinú legálnu výnimku zo zákazu použitia sily podľa Charty OSN.

Ako demonštráciu môžeme použiť príklad, kedy v rokoch 1990 - 1991 došlo k okupácii Kuvajtu Irakom, a BR prijala sériu rezolúcií, od odsúdenia invázie, cez ekonomické sankcie, neuznanie anexie Kuvajtu až po povolenie použitia všetkých prostriedkov pre zabezpečenie mieru, čo legitimizovalo vojenskú akciu Púštna búrka, ktorej účelom bolo oslobodenie Kuvajtu, a na ktorej sa podieľalo celkovo 33 členských štátov OSN.

Donucovacie opatrenia sú záväzné pre všetky členské štáty OSN, a členské štáty zároveň môžu byť požiadané o pomoc pri vykonávaní týchto operácií, napríklad prostredníctvom poskytnutia vojenskej pomoci alebo umožnenia presunu vojenskej sily cez svoje územie či vzdušný priestor. (Wood, Stoegher, 2022) (Interactive Handbook..., 2025)

---

³ Definovaný rezolúciou VZ č. 3314 z roku 1974 napr. ako: invázia, bombardovanie, blokáda, okupácia, použitie žoldnierov, útok na ozbrojené sily iného štátu.

4.1.4.6 Reforma Bezpečnostnej rady OSN

Hoci Bezpečnostná rada OSN zohráva kľúčovú úlohu v medzinárodnej bezpečnosti, jej štruktúra a fungovanie sa už dlhodobo považujú za neadekvátne vzhľadom na meniacu sa geopolitickú realitu. Debata o reforme trvá desiatky rokov. Medzi hlavné argumenty za reformu patrí nerovnomerné zastúpenie regionálnych skupín (napr. Afrika nemá stálych členov), fakt, že rozhodovanie odráža mocenské usporiadanie povojnovej éry a nie súčasný stav sveta, a tiež problém s legitimitáciou Rady medzi členskými štátmi. Aj v súčasnosti sa intenzívne prerokujú konkrétne modely reformy: zvýšenie počtu členov Rady, pridanie nových stálych členov, možné obmedzenia práva veta, zvýšenie transparentnosti a účinnosti. Taktiež samotný generálny tajomník A. Guterres vyhlásil, že Rada by mala reprezentovať svet ako ho poznáme v roku 2025, nie realitu povojnových rokov. Reformné snahy sa preto zaoberajú najmä možnosťami zlepšenia pracovných postupov Rady, skrátenia mandátov nestálych členov, posilnenia partnerstva s regionálnymi organizáciami a zabezpečenia efektívnejšej reakcie na nové typy hrozieb (kybernetické útoky, klimatické riziká, pandémie). Reforma však naráža na zásadné prekážky – predovšetkým na právo veta stálych členov Rady, ktorí musia so zmenami súhlasiť. Tento mechanizmus často brzdí prijatie reštrukturalizácie. Reforma Bezpečnostnej rady je považovaná za nevyhnutnú pre zachovanie legitímnosti, účinnosti a spravodlivosti systému OSN v 21. storočí – hoci jej realizácia zostáva komplexnou výzvou. (Parlamiš, 2025) (Valuch, Rišová, Seman, 2011)

Nižšia tabuľka poskytuje prehľad navrhovaných reforiem s konkrétnymi štátnymi a koalíčnými návrhmi na reformu BR OSN:

Tabuľka 3 Prehľad navrhovaných reforiem Bezpečnostnej rady OSN

Návrhová skupina/štát	Hlavné body návrhu
Group of Four (G4) – Brazília, India, Nemecko, Japonsko	<ul style="list-style-type: none"> • Rozšíriť počet stálych členov (napr. o 6 stálych) • Rozšíriť počet nestálych členov • Väčšie regionálne zastúpenie • Zvážiť obmedzenie práva veta
Africká únia/Africká skupina	<ul style="list-style-type: none"> • Dva alebo viac stálych členov z Afriky • Vyššie zastúpenie Afriky v Bezpečnostnej rade (aj nestálych) • Zohľadnenie historickej nerovnováhy
Uniting for Consensus (UfC) (napr. Taliansko, Pakistan, Mexiko)	<ul style="list-style-type: none"> • Nesúhlas s rozšírením počtu stálych členov • Preferuje väčšie zastúpenie nestálych členov • Hľadanie alternatívnych modelov bez vetovania nových stálych členov

Vlastné spracovanie podľa: (Valuch, Rišová, Seman, 2011)

4.1.4.7 Medzinárodný súdny dvor

Hlavný súdny orgán OSN so sídlom v Haagu. Rozhoduje spory medzi štátmi a vydáva právne posudky pre orgány OSN. Medzi hlavné právomoci patrí sporové konanie (medzi štátmi), kde Medzinárodný súdny dvor (MSD) vydáva záväzné rozsudky a posudkové konanie (na žiadosť VR, VZ alebo iných orgánov), kde vydáva nezáväzné právne posudky. Skladá sa z 15 sudcov volených na 9 rokov, ktorých volí VZ a BR. Rozhoduje jednoduchou väčšinou a pri rovnosti hlasov rozhoduje hlas predsedu. Rozsudky súdu sú záväzné ale bez vlastného donucovacieho mechanizmu. Ak štát rozsudok nevykoná, druhá strana a môže obrátiť na BR. Rieši spory len medzi štátmi, nie medzi jednotlivcami. (Medelský, 2017)

4.1.5 Medzinárodná bezpečnosť a rola OSN

Vo sfére bezpečnosti má OSN najširší cieľ udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Pod tento cieľ spadajú nasledujúce čiastkové ciele:

1. **mierové riešenie sporov**, kde OSN sleduje ciele:

- ✓ **prevencie konfliktov** – zabránenie konfliktu, aby prerástol do otvorenej krízy či ozbrojeného stretu,
- ✓ **krízovej diplomacie** – zabránenie tomu, aby situácia silného napätia a konfrontácie prerástla do ozbrojeného konfliktu
- ✓ **vytvárania mieru (peace-making)** – zmiernenie alebo prerušenie ozbrojeného konfliktu a zapojenie jeho strán do vzájomného vyjednávania
- ✓ **udržiavania mieru (peace-keeping)** – zaistenie toho, že prerušenie ozbrojeného konfliktu pretrvá
- ✓ **budovania mieru (peace-building)** - post konfliktná fáza, udržanie vznikajúceho poriadku v okamihu, kedy dochádza k implementácii dohody ukončujúcej ozbrojený konflikt a tiež posilnenie spolupráce medzi stranami ukončeného konfliktu
- ✓ **presadzovania mieru (peace-enforcement)** – použitie ozbrojenej sily za účelom zastavenia ozbrojeného konfliktu (Weiss, Zach, 2023)

2. **kolektívne opatrenia** týkajúce sa ohrozenia alebo porušenia mieru a aktov agresie - riešenie vzájomných sporov bez použitia sily, spoločný postup proti štátu, ktorý nelegálnym spôsobom hrozí silou alebo použil silu proti inému štátu.

- ✓ kolektívna bezpečnosť sa zakladá na princípe, že štáty sa zaväzujú riešiť vzájomné spory bez použitia sily. Podľa princípu kolektívnej bezpečnosti na seba súčasne berú záväzok spoločného zákroku proti štátu, ktorý nelegálnym spôsobom hrozí silou alebo použitím sily proti inému štátu.

- ✓ pôsobenie OSN v oblasti kolektívnej bezpečnosti sa od vyššie uvedeného mierne odlišuje pretože neobsahuje formálny ani právny záväzok členov odpovedať na agresiu. Posúdenie či dochádza k agresii resp. inému ohrozeniu mieru je ponechávané plne v kompetencii BR. Ak by BR posúdila že k ohrozeniu dochádza, stále to ešte neznamená garanciu jeho potlačenia.
- ✓ OSN nemá vlastné ozbrojené prostriedky, tými disponujú iba jednotlivé členské štáty a závisí na ich individuálnej vôli, či tieto prostriedky použijú. (Weiss, Zach, 2023)

3. vytváranie princípov týkajúcich sa odzbrojovania a regulácie zbrojenia:

- ✓ odzbrojenie, likvidácia zbraní, predovšetkým zbraní hromadného ničenia
- ✓ obmedzenie výroby a šírenie zbraní, najmä zbraní hromadného ničenia
- ✓ tri hlavné oblasti predstavujú:
  - (1) **Valné zhromaždenie (VZ):**

V rámci každoročného výročného zasadania VZ sa odzbrojením zaoberá prvý výbor VZ – Výbor pre odzbrojenie a medzinárodnú bezpečnosť
  - (2) **Komisia pre odzbrojovanie:** podriadený orgán VZ, deliberatívne fórum
  - (3) **Konferencia výboru pre odzbrojovanie:** primárne vyjednávacie fórum, ktoré združuje 65 členských štátov, pričom disponuje určitou autonómiou vo vzťahu k VZ, predkladá mu však správy a berie do úvahy je odporúčania. (Weiss, Zach, 2023)
- ✓ OSN sa v rovine odzbrojovania stavia častejšie do role vyjednávania odzbrojovacích dohôd a svojím pôsobením umožňuje a spoluvytvára konsenzus medzi veľmocami v tejto oblasti. Vlastné normy vytvára menej často, prispieva skôr k ich upevňovaniu než vytváraniu.
- ✓ v otázkach implementácie a kontrolného mechanizmu dodržiavania noriem o odzbrojovaní plní slabšiu úlohu, túto rolu zohrávajú skôr iné medzinárodné organizácie ako **Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu** (International Atomic Energy Agency, IAEA) a **Organizácia pre zákaz chemických zbraní** (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW).
- ✓ najväčším úspechom OSN v tejto oblasti boli napr. nasledujúce zmluvy: (Weiss, Zach, 2023)
  - *Zmluva o nešírení jadrových zbraní* (tzv. Non Proliferation Treaty, NPT) z roku 1965. Táto zmluva mala najzásadnejší vplyv na obmedzenie šírenia jadrových zbraní do krajín, ktoré jadrovými zbraňami nedisponovali pri jej uzatvorení.
  - Dohoda o zákaze vývoja, výroby, hromadenia zásob a použitia chemických zbraní a ich zneškodnenia z roku 1993.
  - Zmluva o všeobecnom zákaze jadrových skúšok (CTBC) z roku 1996.

4.1.5.1 Program Responsibility to Protect (R2P)

Je medzinárodný princíp (resp. doktrína alebo norma správania), ktorý bol politicky prijatý **VZ OSN v roku 2005**. Vznikol ako reakcia na tragédie v **Rwande (1994) a Srebrenici (1995)**, kde OSN nedokázala zabrániť genocídám. Koncept bol prvýkrát formulovaný v správe *Medzinárodnej komisie pre intervenciu a štátnu suverenity (ICISS)* v roku 2001 a oficiálne potvrdený v *Záverečnom dokumente Svetového samitu OSN 2005* (čl. 138–139). (Global Centre for the Responsibility to Protect, 2025)

Podstatou je, že štáty majú primárnu zodpovednosť chrániť svojich obyvateľov pred:

- ❖ genocídou,
- ❖ zločínmi proti ľudskosti,
- ❖ etnickými čistkami,
- ❖ vojnovými zločínmi.

Ak štát túto povinnosť nedokáže alebo nechce plniť, zodpovednosť prechádza na medzinárodné spoločenstvo – ktoré môže konať mierovými, diplomatickými alebo krajne donucovacími opatreniami (na základe kapitoly VII Charty OSN). Na základe toho boli formulované tri piliere:

- Zodpovednosť štátu chrániť svojich obyvateľov.
- Zodpovednosť medzinárodného spoločenstva pomáhať štátom v plnení tejto povinnosti.
- Zodpovednosť reagovať – ak štát zlyhá, medzinárodné spoločenstvo musí konať (mierové, humanitárne, a v krajnom prípade aj vojenské opatrenia). (Global Centre for the Responsibility to Protect, 2025)

V praxi bola využitá v prípade Líbye v roku 2011, kedy sa BR OSN odvolala na R2P pri schválení intervencie na ochranu civilistov (rezolúcia 1973) a tiež v Sýrii v roku 2012, kedy bol princíp bol spomínaný, ale zablokovaný vetom Ruska a Číny. (Global Centre for the Responsibility to Protect, 2025)

Mierová operácia je akcia mierových síl OSN (tzv. modré prilby), ktorej cieľom je udržiavať mier, nie viesť vojnu. Zámerom je dosiahnuť konsenzus, byť nestranný a silu využívať len na účely sebaobrany. Mierová operácia ako taká nemá právny základ v Charte OSN, vznikajú so súhlasom teritoriálneho štátu, pričom v prípade, že daný štát odmieta mierovú misiu OSN na svojom území, môže BR svojím rozhodnutím zmeniť charakter mierovej misie na donucovací mandát. Existujú pozorovateľské misie (zamerané na monitorovanie diania a vývoja), nárazníkové misie (zamerané na aktívne oddelenie dvoch strán v konflikte a vytvorenie tzv. buffer zóny), poriadkové/policajné misie (zamerané na monitorovanie vnútornej bezpečnosti) a humanitárne misie (zamerané na ochranu ľudských práv a slobôd). (Bellamy, Williams, Griffin, 2021)

Humanitárna intervencia je forma zásahu vojenských jednotiek OSN, ktorá je reakciou na zlyhanie štátu pri zabezpečovaní ochrany svojich občanov. Jedná sa o prípady genocídy, etnických čistiek či iných zločinov proti ľudskosti. (Bellamy, Williams, Griffin, 2021)

4.2 Severoatlantická aliancia

4.2.1 Historicko-politický vývoj

Severoatlantická aliancia (North Atlantic Treaty Organization – NATO) vznikla 4. apríla 1949 podpísaním Washingtonskej zmluvy ako reakcia západných štátov na bezpečnostné hrozby po druhej svetovej vojne. Dvanásť zakladajúcich krajín - **USA, Kanada, Spojené kráľovstvo, Francúzsko, Belgicko, Holandsko, Luxembursko, Dánsko, Nórsko, Island, Portugalsko a Taliansko** - sa zaviazalo chrániť spoločnú bezpečnosť a kolektívne reagovať na prípadnú agresiu Sovietskeho zväzu.

V 50. rokoch sa Aliancia postupne inštitucionalizovala – vznikla integrovaná vojenská štruktúra, ustanovil sa stály politický orgán a tiež hlavné velenie NATO v Európe (SACEUR). Rozšírenie o **Grécko a Turecko (1952)** a **Západné Nemecko (1955)** upevnilo strategické postavenie Aliancie. Napriek krízam, ako bol odchod Francúzska z integrovanej vojenskej štruktúry v roku 1966, NATO zostalo hlavným pilierom západnej kolektívnej obrany. Presun sídla do Bruselu potvrdil jeho politicko-diplomatickú dimenziu. (Masters, 2025)

Po skončení studenej vojny (1989–1991) NATO prešlo zásadnou transformáciou. Z defenzívneho zoskupenia sa stalo aktívnym aktérom stability. Začalo nadväzovať partnerstvá s bývalými socialistickými krajinami – v roku 1994 vznikol program **Partnerstvo za mier (Partnership for Peace, PFP)**, ktorý otvoril cestu ku spolupráci s krajinami strednej a východnej Európy. Prvé rozšírenie smerom na východ v roku 1999 (**Poľsko, Maďarsko, Česko**) symbolizovalo nový strategický rozmer Aliancie. V tom istom roku NATO uskutočnilo svoju **prvú bojovú operáciu mimo územia členov** – leteckú kampaň v **Kosove**, ktorá potvrdila schopnosť konať aj bez mandátu OSN v prípadoch humanitárnych kríz⁴. V 90. rokoch tak NATO transformovalo svoju úlohu na nástroj stabilizácie a krízového manažmentu v Európe

Po teroristických útokoch z 11. septembra 2001 Aliancia prvýkrát aktivovala článok 5 Washingtonskej zmluvy o kolektívnej obrane a nasadila jednotky v rámci misie ISAF (International Security Asistant Force) v Afganistane. Operácia, na ktorej sa podieľalo vyše 130 000 vojakov z

---

⁴ V 90. rokoch aliancia prvýkrát zasiahla vojensky mimo svojho územia – prispela k ukončeniu konfliktov v bývalej Juhoslávii. V roku 1995 prevzalo NATO vedenie mierovej operácie IFOR v Bosne (na základe mandátu OSN) a v roku 1999 uskutočnilo vojenskú intervenciu proti režimu Slobodana Miloševića v Srbsku/Kosove na zastavenie humanitárnej krízy.

členských i partnerských krajín, sa stala symbolom schopnosti NATO prispôbiť sa novým hrozbám 21. storočia. (Masters, 2025)

V rokoch 2004–2020 prebehlo niekoľko vln rozširovania – do Aliancie vstúpilo sedem krajín strednej a východnej Európy (vrátane Slovenska), neskôr Albánsko, Chorvátsko, Čierna Hora a Severné Macedónsko.

Po roku 2014 došlo k ďalšej zásadnej zmene bezpečnostného prostredia: Rusko anexiou Krymu a vojenskou intervenciou na Ukrajine porušilo medzinárodné právo. NATO odpovedalo posilnením kolektívnej obrany, najmä prostredníctvom vysunutej prítomnosti mnohonárodných jednotiek v Pobaltí a Poľsku.

Invázia Ruska na Ukrajinu v roku 2022 viedla k prijatiu novej Strategickkej koncepcie NATO (Madrid, 2022), ktorá označila Rusko za „najväčšiu a priamu hrozbu“ pre bezpečnosť spojencov. V reakcii na túto agresiu sa Fínsko (2023) a Švédsko (2024) stali 31. a 32. členom Aliancie. Dnes tak NATO predstavuje spoločenstvo 32 štátov, ktoré spája záväzok chrániť demokraciu, slobodu a stabilitu euroatlantického priestoru. (Lorenz, 2022)

4.2.2 Význam a poslanie NATO

Poslaním NATO je zabezpečiť slobodu a bezpečnosť členských štátov politickými aj vojenskými prostriedkami. Politická dimenzia Aliancie spočíva v podpore demokratických hodnôt, konzultáciách medzi spojencami a prevenciou konfliktov prostredníctvom budovania dôvery. Vo vojenskej oblasti NATO garantuje, že ak diplomatické úsilie zlyhá, spojenci dokážu spoločne reagovať – či už prostredníctvom odstrašenia, alebo aktívnej obrany.

Základom fungovania NATO je **článok 5 Washingtonskej zmluvy**, ktorý hovorí, že útok na jedného člena sa považuje za útok na všetkých. Tento princíp bol v praxi aktivovaný len raz – po útokoch z 11. septembra 2001, keď spojenci spoločne spustili operácie na podporu boja proti terorizmu. Kolektívna obrana tak vytvára bezpečnostný štít s odstrašujúcim efektom – žiadna členská krajina NATO nebola od roku 1949 priamo napadnutá zvonka. (NATO Basics, 2025)

NATO má zároveň unikátny transatlantický charakter – spája Európu a Severnú Ameriku do jednotného obranného celku. Táto väzba je kľúčom k stabilite celého severoatlantického priestoru a predstavuje garanciu nedeliteľnej bezpečnosti oboch kontinentov. Počas studenej vojny Aliancia úspešne odstrašila sovietsku agresiu a zachovala mier v Európe. Po roku 1991 sa jej misia rozšírila – NATO pomáhalo stabilizovať konfliktné regióny a podporovalo transformáciu postkomunistických štátov smerom k demokracii. Od 90. rokov pôsobilo v misiách mimo svojho územia – na Balkáne, v Afganistane, v Líbyi či pri pobreží Somálska, čím sa vyprofilovalo ako garant medzinárodnej stability a krízového manažmentu.

Aliancia sa tiež zameriava na nové výzvy: kybernetickú bezpečnosť, hybridné hrozby, ochranu energetickej infraštruktúry, obranu vesmírneho priestoru a boj proti dezinformáciám. Tieto aspekty sa stali integrálnou súčasťou bezpečnostnej politiky NATO po prijatí Strategickej koncepcie 2022, ktorá zdôraznila aj potrebu posilňovať partnerstvá s ázijsko-pacifickými demokraciami a spolupracovať s Európskou úniou v otázkach obrany. (NATO Basics, 2025)

4.2.3 Zásady a piliere fungovania NATO

NATO je postavené na hodnotovom a právnom základe, ktorý tvoria princípy **demokracie, individuálnej slobody, vlády práva a mierového riešenia sporov**. Tieto zásady sú uvedené v **preambule Washingtonskej zmluvy** a pretavujú sa do každodennej činnosti Aliancie. (Lorenz, 2022)

Tri kľúčové úlohy NATO – kolektívna obrana, krízový manažment a kooperatívna bezpečnosť – tvoria jadro jeho strategického rámca:

- ⇒ **Kolektívna obrana (čl. 5)** – je **ústredným pilierom NATO**, záväzok spoločnej reakcie (obransy) na útok proti jednému alebo viacerým členom, vrátane použitia ozbrojenej sily
- ⇒ **Krízový manažment** - zahŕňa prevenciu konfliktov, aktívne zapájanie do riadenia kríz prostredníctvom mierových a humanitárnych misií či stabilizačných operácií (napr. Bosna, Kosovo, Afganistan);
- ⇒ **Kooperatívna bezpečnosť** - znamená rozvíjanie partnerstiev s nečlenskými štátmi a inštitúciami (OSN, EÚ, OBSE), čím sa posilňuje globálna stabilita.

Zásadným princípom fungovania je **konsenzus** – všetky rozhodnutia sa prijímajú jedomyseľne po konzultáciách. Každý člen má rovnaké právo veta, čo zaručuje legitimitu a rovnocennosť všetkých spojencov. Tento proces si vyžaduje rozsiahlu diplomaciu a kompromisy, no prispel k tomu, že Aliancia zostala jednotná aj v krízových situáciách, napríklad pri rozširovaní či rozhodovaní o vojenských misiách. V praxi to znamená, že každý člen má právo veta a nehlasuje sa väčšinou. Hoci Washingtonská zmluva explicitne neuvádza mechanizmus hlasovania (okrem článku 10 o jedomyseľnom súhlase s prijatím nových členov), konsenzuálne rozhodovanie sa ustálilo od počiatku NATO v roku 1949. (Lorenz, 2022)

Konsenzus pritom platí nielen na najvyššej úrovni v rámci Severoatlantickej rady, ale aj vo všetkých podriadených výboroch a pracovných skupinách. Táto zásada zabezpečuje, že rozhodnutia NATO majú plnú legitimitu a podporu všetkých spojencov, čím sa posilňuje súdržnosť Aliancie. Zároveň však kladie dôraz na intenzívnu diplomaciu a kompromisy. Kultúru konsenzu dopĺňa **princíp článku 4**, ktorý umožňuje členským štátom požiadať o konzultácie v prípade ohrozenia ich bezpečnosti čím umožňuje spojencom prediskutovať obavy skôr, než príjmu spoločné stanovisko. (Masters, 2025)

Konsenzuálna kultúra je jednou z definujúcich črt NATO a prispela k tomu, že Aliancia zostala jednotná aj pri citlivých rozhodnutiach (napr. rozšírenie NATO, nasadenie síl v konfliktoch a pod.) Tento mechanizmus bol využitý napríklad Tureckom počas konfliktov v Sýrii alebo Poľskom po vypuknutí vojny na Ukrajine. Umožňuje spojencom hľadať riešenia ešte pred eskaláciou krízy a posilňuje vnútornú kohéziu NATO. (Traugutt, 2016)

4.2.4 Vzťah medzi NATO a OSN

Vzťah medzi NATO a OSN je postavený na komplementarite a rešpekte k medzinárodnému právu. OSN je hlavnou autoritou pre zachovanie svetového mieru, zatiaľ čo NATO je regionálnou obrannou organizáciou podľa článku 51 Charty OSN, ktorý umožňuje kolektívnu sebaobranu. Ich spolupráca je preto legitímna a právne ukotvená.

V 90. rokoch sa Aliancia začala zapájať do misií na základe mandátu OSN, čím rozšírila svoju úlohu mimo územia členských štátov. Operácie v Bosne, Kosove a Afganistane prebiehali v súlade s rezolúciami Bezpečnostnej rady OSN. NATO v týchto misiách plnilo exekutívnu funkciu, zatiaľ čo OSN zabezpečovala politický rámec a humanitárnu koordináciu. Tento model sa osvedčil ako funkčný príklad delenia úloh medzi globálnu a regionálnu organizáciu.

V roku 2008 bolo medzi týmito dvoma krajinami podpísané Spoločné vyhlásenie o spolupráci, ktoré stanovuje rámec pre konzultácie, výmenu informácií a koordináciu v oblastiach ako krízový manažment, ochrana civilistov či stabilizácia povojnových regiónov. (Joint Declaration..., 2008)

Dôležitú úlohu zohrávajú aj spoločné aktivity v oblasti boja proti terorizmu a posilňovania kapacít mierových misií OSN.

Hoci medzi organizáciami existujú občasné napätia, napríklad pri vojenskej intervencii v Iraku či Líbyi, prevláda snaha o komplementárnosť, nie konkurenciu. Ich vzťah je tak príkladom pragmatického multilateralizmu, ktorý spája politickú legitimitu OSN s vojenskými kapacitami NATO.

4.2.5 Členstvo

Členstvo v Severoatlantickej aliancii je otvorené pre každý **európsky** štát, ktorý je pripravený naplňať princípy Washingtonskej zmluvy – predovšetkým demokraciu, vládu práva, individuálne slobody a mierové riešenie sporov. Tento **princíp tzv. „otvorených dverí“** vychádza z **článku 10 zmluvy**, podľa ktorého môžu **spojenci jednomyseľne pozvať** novú krajinu, ak jej vstup posilní bezpečnosť severoatlantického priestoru. (Holland, 2024)

Proces prijatia nového člena je **viacstupňový a náročný**. Krajina musí najprv prejavíť záujem o členstvo a potvrdiť, že spĺňa **politické, ekonomické a vojenské kritériá** definované v tzv. **Štúdiu o rozšírení NATO z roku 1995**. Medzi ne patrí:

- stabilná demokratická vláda,
- rešpektovanie ľudských práv a menšín,

-
- civilná kontrola ozbrojených síl,
  - trhová ekonomika,
  - schopnosť prispieť k spoločnej obrane.

Záujemcovia o vstup môžu byť zaradení do **Akčného plánu členstva** (Membership Action Plan – MAP), ktorý im pomáha pripraviť reformy v oblasti obrany, správy a legislatívy. Po splnení podmienok Aliancia jednomyselne pozve kandidátsku krajinu na **prístupové rozhovory**. Nasleduje **podpis a ratifikácia prístupového protokolu vo všetkých členských štátoch** podľa ich ústavných pravidiel. Krajina sa stáva členom až po **uložení ratifikačných listín u vlády USA**, ktorá je **depozitárom zmluvy**. (Holland, 2024)

Od konca studenej vojny vstúpilo do NATO 16 nových štátov, väčšinou z bývalého východného bloku. Rozšírenie prebiehalo v niekoľkých vlnách:

- 1999 - Poľsko, Maďarsko, Česká republika
- 2004 - Slovensko, Slovinsko, Bulharsko, Rumunsko, Estónsko, Lotyšsko a Litva
- 2009 - Albánsko, Chorvátsko,
- 2017 - Čierna Hora,
- 2020 - Severné Macedónsko,
- 2023 - Fínsko,
- 2024 - Švédsko.

Týmto sa Aliancia rozšírila na **32 členov**, čím sa rozšírila aj zóna stability a demokratickej spolupráce v Európe.

Popri plnoprávných členoch má NATO rozsiahlu sieť **partnerských krajín**, ktoré nie sú členmi, ale spolupracujú s Alianciou v oblasti bezpečnosti, výcviku a reformy obrany. (Holland, 2024)

Kľúčovým rámcom tejto spolupráce je program **Partnerstvo za mier** (Partnership for Peace – PfP), spustený v roku **1994**. Cieľom PfP je posilňovať dôveru medzi NATO a krajinami bývalého Sovietskeho zväzu či neutrálnymi štátmi, ako sú **Rakúsko, Švajčiarsko, Švédsko či Fínsko (pred vstupom do Aliancie)**. Partneri sa zapájajú do spoločných cvičení, odborných konzultácií a budovania interoperabilných vojenských kapacít.

Ďalšími formami partnerstva sú **Stredomorský dialóg (Mediterranean Dialogue)**, založený v roku **1994** so siedmimi štátmi severnej Afriky a Blízkeho východu, a **Istanbulská iniciatíva spolupráce (Istanbul Cooperation Initiative)** z roku 2004, zameraná na spoluprácu so štátmi Perzského zálivu. (Marrone, 2025) Od roku 2010 NATO rozvíja aj globálne partnerstvá so štátmi mimo euroatlantickej oblasti – napríklad s Austráliou, Japonskom, Južnou Kóreou či Novým Zélandom.

Tieto partnerstvá majú za cieľ podporovať medzinárodnú stabilitu prostredníctvom:

- ❖ politického dialógu,
- ❖ výcviku,

-
- ❖ zdieľania spravodajských informácií
  - ❖ posilňovania obranných kapacít.

Aj keď partneri nezískavajú bezpečnostné záruky podľa článku 5, spolupráca s NATO im umožňuje modernizovať armády, zvýšiť interoperabilitu a získať prístup k odborným znalostiam a technologickým inováciám.

Politika otvorených dverí a partnerstiev potvrdzuje, že NATO nie je len vojenskou alianciou, ale aj spoločenstvom hodnôt a spolupráce, ktoré spája demokratické krajiny v snahe zabezpečiť mier a stabilitu v čoraz komplexnejšom medzinárodnom prostredí

4.2.6 Štruktúra a orgány NATO

NATO je komplexná medzinárodná organizácia so systémom orgánov, ktoré zabezpečujú jej politické a vojenské fungovanie. Jej štruktúra je rozdelená na **civilnú a vojenskú zložku**, ktoré spolu úzko spolupracujú pri tvorbe a implementácii rozhodnutí Aliancie. Všetky orgány sa riadia **princípom konsenzu** – rozhodnutia sa prijímajú jednomyseľne so súhlasom všetkých členských štátov. (Masters, 2025)

4.2.6.1 Politická štruktúra

Najvyšším politickým orgánom Aliancie je **Severoatlantická rada (North Atlantic Council – NAC)**. Je zložená zo zástupcov všetkých členských štátov na úrovni veľvyslancov, ministrov zahraničných vecí alebo predsedov vlád. NAC je jediný orgán, ktorý má **právomoc vydávať záväzné rozhodnutia v mene NATO**. Rozhoduje o stratégii, rozširovaní, vojenských operáciách politických smerovaniach. Rozhodnutia sú realizované politikou konsenzu, ak nie je jednomyseľnosť dosiahnuteľná, otázka zostáva otvorená (tzv. tiché odloženie) alebo sa hľadá kompromis. Rozhodnutia NAC sú pre členské štáty politicky záväzné. (North Atlantic Treaty Organization, 2025)

Kompetencie:

- rieši všetky záležitosti týkajúce sa plnenia Severoatlantickej zmluvy
- do jej právomoci spadá schvaľovanie kľúčových dokumentov ako napr. strategické koncepcie
- prijímanie nových členov (odporúčanie na pozvanie)
- rozhodovanie o spustení vojenských operácií či misií a zriaďovaní vojenských veliteľstiev
- rozpočtové a organizačné otázky
- delegovanie úloh na podriadené výbory a orgány, koordináčna a usmerňovacia úloha vo vzťahu k celej štruktúre NATO
- v prípade kríz pôsobí ako krízový štáb Aliancie

4.2.6.2 Summity NATO a strategické koncepcie

Summity NATO predstavujú stretnutia najvyšších predstaviteľov členských krajín Aliancie (hláv štátov a vlád) na pôde Severoatlantickej rady. Nekonajú sa v pravidelných intervaloch⁵ ako bežné ministerské zasadnutia, ale podľa potreby – typicky v reakcii na dôležité medzníky vo vývoji aliancie či bezpečnostného prostredia. V posledných desaťročiach sa summity konajú približne raz za rok až dva, hoci neexistuje fixný plán – v priebehu poslednej dekády sa summity konali v priemere každý druhý rok a v mimoriadnych situáciách aj častejšie, napr. v rokoch 2022–2024 prebiehali stretnutia lídrov NATO každoročne. (NATO Summits, 2025)

Summity NATO plnia nezastupiteľnú úlohu v procesoch rozhodovania aliancie a formovania jej stratégie. Keďže ide o zasadnutia Severoatlantickej rady na najvyššej úrovni, poskytujú politickým lídrom členských štátov priestor na diskusiu o kľúčových otázkach bezpečnosti a na usmernenie ďalšieho strategického smerovania Aliancie. Rozhodnutia prijaté na summitoch často predstavujú významné míľniky – typicky sa na nich oznamujú nové zásadné politiky, iniciatívy či programy, prijímajú sa noví členovia alebo sa posilňujú vzťahy s partnermi. (NATO Summits, 2025)

Strategické koncepcie NATO predstavujú základné rámce, ktorými Aliancia periodicky deklaruje svoje poslanie, hodnoty a prioritné úlohy v kontexte aktuálneho bezpečnostného prostredia. Sú verejne dostupné a adresované nielen členským štátom, ale aj širšiemu medzinárodnému publiku – ich cieľom je komunikovať, „čo NATO predstavuje a čo robí“ smerom dovnútra i navonok. Strategická koncepcia poskytuje kolektívne zhodnotenie bezpečnostných hrozieb danej éry a určuje politické a vojenské úlohy NATO na ich riešenie. (Strategic Concepts, 2022)

Posledná Strategická koncepcia NATO bola prijatá na summite v **Madride v júni 2022** ako reakcia na výrazne zhoršené bezpečnostné prostredie. Jej prijatie bezprostredne nadviazalo na ruskú inváziu na Ukrajinu vo februári 2022 a odzrkadľovalo návrat mocenskej rivality a ozbrojenej agresie do Európy. Koncepcia 2022 otvorene konštatuje, že bezpečnostné prostredie prešlo zásadnou premenou: nastala éra „strategickej súťaže“, v ktorej „euroatlantický priestor nie je v mieri“ a medzinárodný poriadok čelí útokom autoritárskych mocností. Dokument tak predstavuje strategický plán NATO pre nasledujúce desaťročie s cieľom posilniť kolektívnu obranu spojencov a udržať medzinárodný mierový poriadok. (NATO 2022 Strategic Concept, 2023)

Oproti predchádzajúcej koncepcii z roku 2010 priniesla nová Strategická koncepcia nasledujúce nové prvky:

- zvýšený dôraz na posilnenie odstrašenia a obrany (návrat ku kolektívnej obrane ako primárnej úlohe)

---

⁵ V minulosti sa ich frekvencia menila: od založenia NATO v roku 1949 do konca studenej vojny (do roku 1990) sa uskutočnilo len 10 summitov, no po roku 1990 sa ich početnosť výrazne zvýšila v dôsledku nových bezpečnostných výziev.

- po prvý raz výslovne zaraďuje budovanie odolnosti (resilience) spoločnosti a kritickej infraštruktúry medzi svoje kľúčové priority
- identifikuje Rusko ako „najvýznamnejšiu a priamu hrozbu“ pre bezpečnosť spojencov
- prvýkrát v histórii NATO výslovne spomína Čínu ako strategickú výzvu, pričom konštatuje, že udalosti v indo-pacifickom regióne vplyvajú na bezpečnosť euroatlantického priestoru
- dôraz na dôraz na nové oblasti, ktoré nadobúdajú význam v podmienkach súperenia veľmocí a výziev 21. storočia:
  - ⇒ rozvoj inovatívnych vojenských technológií,
  - ⇒ dôraz na obranu v kybernetickom a vesmírnom priestore
  - ⇒ dôraz na ochranu globálnych námorných obchodných trás či komunikačných sietí
- nová koncepcia tiež obsahuje i menej textu o kontrole zbrojenia a odzbrojení, čo odráža ústup dôvery v zmluvnú kontrolu zbraní v dôsledku agresívnej politiky Ruska a reflexiu zrýchlenej modernizácie jadrových arzenálov Ruska a Číny (NATO 2022 Strategic Concept, 2023)

4.2.6.3 Generálny tajomník NATO

Generálny tajomník NATO je kľúčovou postavou Aliancie. Jeho úlohou je sprostredkovať konsenzus medzi členskými štátmi, **zastupovať NATO navonok a riadiť činnosť Medzinárodného štábu**. Je **volený Severoatlantickou radou** spravidla na **štvorročné obdobie**. Funkciu tradične zastáva Európan, zatiaľ čo post SACEUR pripadá Američanovi – tento neformálny zvyk symbolizuje transatlantickú rovnováhu.

Od októbra 2024 je generálnym tajomníkom **Mark Rutte**, bývalý premiér Holandska. (NATO Secretary General, 2024)

Generálny tajomník je zároveň predsedom NAC⁶ a je najvyšším civilným predstaviteľom Aliancie, jej hovorcom a koordinátorom všetkých činností. Jeho úlohou je facilitovať konsenzus prostredníctvom ovplyvňovania agendy rokovaní a navrhovania možnosti riešení. Zastupuje Alianciu navonok. Tiež riadi civilnú administratívu NATO, menuje vysokých civilných funkcionárov a dohliada na plnenie rozhodnutí NAV sekretariátom. Môže zvolať urgentné zasadnutie NAC. Nemá formálne veliteľské právomoci nad vojenskými silami⁷, má ale významný vplyv na strategické smerovanie Aliancie. (NATO Secretary General, 2024)

⁶ A tiež ďalších výborov NATO ako napr. Výboru pre jadrové plánovanie, Výboru pre obrannú politiku a pod.

⁷ Tie podliehajú národným vládam a vojenským veliteľom NATO.

Popri Severoatlantickej rade pôsobí aj:

- Výbor pre obrannú politiku a plánovanie (Defense Policy and Planning Committee), ktorý sa zaoberá koordináciou obranných stratégií, výdavkov a plánov spojencov, (Defense Policy and Planning Committee, 2024)
- Skupina pre jadrové plánovanie (Nuclear Planning Group – NPG), ktorá sa zaoberá otázkami jadrovej politiky Aliancie, najmä stratégiou odstrašenia a nasadením jadrových síl, ktoré zostávajú vo výzbroji niektorých spojencov. Členmi sú všetky členské štáty⁸ a typicky zasadá na úrovni ministrov obrany. (Nuclear Planning Group, 2024)
- Výbor pre partnerstvo a spoluprácu, ktorý spravuje vzťahy s nečlenskými krajinami a partnerskými programami.

Politické rozhodnutia Aliancie podporuje Medzinárodný štáb (International Staff – IS) so sídlom v Bruseli. Tento aparát tvoria civilní zamestnanci z členských krajín, ktorí zabezpečujú prípravu analýz, politických návrhov a komunikáciu medzi orgánmi NATO. Ich prácu riadi generálny tajomník, ktorý dohliada aj na strategickú komunikáciu Aliancie a zastupuje ju navonok. (NATO International Staff, 2024)

Špecifické postavenie má Parlamentné zhromaždenie NATO (NATO Parliamentary Assembly, NATO PA). Nejde o orgán zakotvený priamo vo Washingtonskej zmluve a formálne je nezávislý od NATO, avšak zohráva dôležitú úlohu v parlamentnej dimenzii transatlantickej spolupráce. Združuje poslancov národných parlamentov členských krajín (a pridružených partnerov), ktorí sa pravidelne stretávajú na plenárnych zasadaniach a výboroch. Zhromaždenie slúži ako fórum na diskusiu o bezpečnostných otázkach, zvyšuje informovanosť a podporu verejnosti pre činnosť NATO a vytvára väzbu medzi Alianciou a demokratickými inštitúciami členských štátov. Vzniklo v roku 1955 a postupne sa otvorilo aj poslancom partnerských štátov, čím prispieva k šíreniu parlamentnej kontroly v oblasti obrany a k posilňovaniu demokratických hodnôt. Hoci uznesenia NATO PA nie sú pre NATO právne záväzné, ale môžu nepriamo ovplyvniť národné politiky a tým aj smerovanie Aliancie. (NATO Parliamentary Assembly, 2024)

4.2.6.4 Vojská štruktúra

Vojská dimenzia NATO má rozhodujúci význam pre praktické zabezpečenie obrany a realizáciu vojenských operácií.

Najvyšším vojenským orgánom je **Vojskový výbor (Military Committee – MC)**, ktorý sa skladá z **náčelníkov generálnych štábov všetkých členských krajín**. Tento výbor poskytuje politickým orgánom **vojenské odporúčania**, koordinuje obranné plánovanie, zabezpečuje jednotu

---

⁸ Francúzsko ako jediná krajina nie je členom tejto skupiny pre svoju nezávislú jadrovú doktrínu.

vojenskej stratégie Aliancie. Vo vzťahu k NAC je poradným orgánom, ale vzhľadom na to, že všetci spojenci sú zastúpení náčelníkmi štábov, konsenzus vo Vojenskom výbore často predznačí konsenzus aj na politickej úrovni NAC. (Military Committee, 2025)

Kompetencie:

- pretavuje politické ciele do vojenských plánov
- informuje NAC o vojenských implikáciách
- schvaľuje strategické plány operácií NATO
- schvaľuje návrhy na vojenské ciele (tzv. NATO Capability Targets)
- hodnotí silové príspevky členov
- dohliada na interoperabilitu ozbrojených síl spojencov
- koordinuje stanoviská spojencov k vojenským otázkam
- riadi prácu strategických veliteľov a vydáva usmernenia

Na čele Vojenského výboru stojí predseda, volený na trojročné obdobie. MC sa zodpovedá Severoatlantickej rade a zasadá pravidelne v Bruseli. CMC sa zúčastňuje zasadnutí NAC bez hlasovacieho práva a poskytuje tam svoje odborné stanoviská. (Military Committee, 2025)

Jeho prácu podporuje Medzinárodný vojenský štáb, ktorý je výkonným orgánom Vojenského výboru a zabezpečuje strategické plánovanie, logistiku a operačnú koordináciu medzi členskými krajinami.

Pod Vojenský výbor patria dve hlavné strategické veliteľstvá, ktoré zabezpečujú rovnováhu medzi operačným velením a dlhodobým rozvojom spôsobilostí:

1. **Allied Command Operations (ACO)** – sídli v Mons (Belgicko) a zodpovedá za plánovanie a vedenie všetkých operácií NATO. ACO sa sústreďuje na vedenie misí a pripravenosť síl. V jeho čele stojí vrchný veliteľ spojeneckých síl v Európe (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR), ktorý je tradične americký generál.
2. **Allied Command Transformation (ACT)** – so sídlom v Norfolku (USA) má na starosti transformáciu, inovácie a výcvik ozbrojených síl. ACT podporuje modernizáciu výcviku, interoperabilitu a technologický rozvoj. Jeho veliteľom (Supreme Allied Commander Transformation – SACT) je spravidla európsky generál. (Allied Command Transformation, 2025)

NATO má tiež spojené veliteľstvá (Joint Force Commands – JFC) v Brunssume (Holandsko), Neapole (Taliansko) a Norfolku (USA), ktoré slúžia ako regionálne velenia pre konkrétne operácie a cvičenia. (Military Committee, 2025)

Dopĺňajú ich špecializované agentúry, napríklad: (NATO Agencies, 2024)

- ⇒ NATO Communications and Information Agency (NCIA),
- ⇒ NATO Support and Procurement Agency (NSPA)
- ⇒ NATO Science and Technology Organization (STO).

4.2.7 Medzinárodno-právna záväznosť rozhodnutí NATO

NATO ako medzinárodná organizácia rozhoduje na základe medzivládneho princípu, čo znamená, že výkon jeho rozhodnutí je závislý od vôle a konania členských štátov. Rozhodovací proces je konsenzuálny (jednomyseľný), ako bolo uvedené, a tým sa odlišuje od napr. väčšinového hlasovania v OSN. *Formálne* teda žiadne rozhodnutie NATO nevstúpi do platnosti, pokiaľ s ním nesúhlasia všetky členské vlády. Po dosiahnutí konsenzu však rozhodnutie predstavuje spoločný záväzok, ku ktorému sa spojenci politicky zaviazali. Ako sme uviedli vyššie, znamená to, že každý členský štát má de facto právo veta a rozhodnutia sú výsledkom kompromisu. Aby sa konsenzus dosiahol, prebiehajú pred formálnym rozhodnutím intenzívne rokovania – návrhy sa najprv dlhodobo prediskutujú na odborných úrovniach, kde spojenci identifikujú sporné body a hľadajú prijateľné formulácie. Bežne sa tiež využíva silent procedure (tichá procedúra), keď sa návrh po prerokovaní rozpošle všetkým delegáciám a ak do stanoveného termínu nikto formálne nevznesie námietku („nepreruší ticho“), návrh sa považuje za schválený. Pokiaľ niektorá krajina „ticho preruší“ a vysloví nesúhlas, pokračujú ďalšie konzultácie, kým sa nenájde ústupok alebo úprava prijateľná pre všetkých. V minulosti NATO výnimočne pristúpilo aj k tzv. konsenzu mínus jeden – napríklad v 80. rokoch sa umožnilo, aby jednotliví spojenci vyjadrili výhradu formou poznámky pod čiarou a Aliancia mohla pokračovať v rozhodnutí aj bez ich plnej účasti. Podobne opt-out mechanizmus⁹ dovoľuje, že štát síce formálne konsenzus podporí, no nezúčastní sa na realizácii daného kroku. Tieto nástroje a diplomatická kreativita umožňujú udržať chod Aliancie napriek občasným nezhodám. (NATO Basics, 2025)

Rozhodovanie jednomyseľnou dohodou má v NATO viacero významných predností:

✓ **Legitimita a jednota.**

Každé rozhodnutie nesie „pečať“ súhlasu všetkých spojencov, čo mu dáva vysokú legitimitu a váhu.

✓ **Rovnosť členov a suverenita.**

Konsenzuálny model zaručuje rovnocenné postavenie veľkých i malých štátov. Aj najmenší člen má rovnaký hlas ako najväčší, pričom žiadny nemôže byť prehlasovaný, čím chránená suverenita spojencov – žiadna krajina nemôže byť donútená konať proti svojej vôli.

---

⁹ Napríklad Grécko v roku 1999 nevetovalo leteckú kampaň NATO proti Juhoslávii, ale samotné sa na nej pre domácu opozíciu nepodieľalo.

✓ **Legitímne záväzky a súdržnosť.**

Keďže každý člen s výsledkom vopred súhlasil, prijaté rozhodnutia majú širokú podporu a členské krajiny majú silnú motiváciu ich plniť. Konsenzus tak prispieva k vnútornej súdržnosti – rozhodnutia NATO odrážajú spoločnú vôľu spojencov, čím sa zvyšuje aj dôveryhodnosť aliančných záväzkov navonok.

Konsenzuálne pravidlo má aj svoje nevýhody a úskalia:

- **Pomalosť a náročnosť rozhodovania:** Hľadanie kompromisu je vzhľadom na veľký počet členských štátov často zdĺhavé a vyžaduje trpezlivú diplomáciu. Požiadavka jednomyselnosti tak môže brzdiť rýchle reakcie NATO na krízy a znižovať pružnosť. Aliancia síce preukázala schopnosť konať pohotovo (napr. po útokoch 11. septembra 2001), no v niektorých prípadoch výsledné opatrenia môžu predstavovať len najnižší spoločný menovateľ prijateľný pre všetkých, čo môže oslabiť ich razanciu.
- **Riziko blokovania a veta:** Každý jednotlivec má potenciál zablokovať spoločné rozhodnutie, ak ho považuje za ohrozenie svojich záujmov. V praxi sa spojenci snažia otvorenému vetu vyhýbať, no občas došlo k zdržaniu či krízam pre nesúhlas jednotlivcov. Napríklad Turecko dlhšie blokovalo prijatie Švédska do NATO v rokoch 2022–23, kým nedosiahlo ústupky v otázkach, ktoré považovalo za dôležité. Vo Vilniuse 2023 zasa Francúzsko vetovalo otvorenie styčnej kancelárie NATO v Japonsku. Takéto prípady potvrdzujú, že konsenzus môže byť Achillovou päťou – rozhodnutia bývajú odkladané, podmieňované rôznymi ústupkami alebo sa o nich radšej vôbec nezačne rokovať, ak sa predpokladá veto niektorého člena.

Konsenzuálne rozhodovanie sa stalo definíčnou črtou NATO. Prináša síce organizačné výzvy – rozhodovanie je menej pružné a môže ho zabrzdiť nesúhlas jednotlivca – no zároveň zabezpečuje, že Aliancia vystupuje jednotne a každý člen sa stotožňuje s prijatými záväzkami.

4.2.7.1 Rozhodnutia Severoatlantickej aliancie v praxi

1. **Vnútorne rozhodnutia NATO** – nemajú charakter medzinárodnej zmluvy, preto spravidla nevyžadujú ratifikáciu parlamentmi (výnimkou sú prístupové protokoly nových členov, ktoré sú osobitnými dodatkami k Washingtonskej zmluve a musia prejsť ratifikačným procesom). NATO **nemá nad štátmi nadnárodnú právomoc** – nedisponuje mechanizmami, aké má napr. EÚ na priame ukladanie povinností občanom či sankcionovanie štátov za neplnenie. Preto je záväznosť rozhodnutí predovšetkým politická a **vyplýva zo solidarity a sebadisciplíny spojencov**. Ak by niektorý člen dlhodobo ignoroval dohodnuté záväzky (napr. príspevok do misie alebo cieľ výdavkov na obranu), výsledkom by bola skôr **diplomatická odozva či oslabenie dôvery**, než

právny postih. Rozhodnutia NATO teda nie sú priamo vykonateľné voči jednotlivcom – NATO nemá vlastné zákony nad občanmi. Implementácia prebieha výlučne cez členské štáty. Napríklad rozhodnutie zvýšiť výdavky na obranu na 2 % HDP (dohodnuté v roku 2014) nie je právne vymáhateľné zo strany NATO, ale členské štáty ho prijali dobrovoľne a postupne ho plnia – prehľad poskytuje tabuľka nižšie. (Sperling, Webber, 2025)

2. Vonkajšie rozhodnutia NATO - najmä tie týkajúce sa použitia sily – majú oporu v medzinárodnom práve skrze zmluvné ustanovenia a mandáty OSN. Washingtonská zmluva je **medzinárodná zmluva registrovaná v OSN**, a jej článok 5 o kolektívnej obrane je výslovne zosúladený s článkom 51 Charty OSN (právo na sebaobranu). Rozhodnutia o vojenských operáciách sú realizovaná väčšinou na základe **mandátu Bezpečnostnej rady OSN** (napr. operácie v Bosne 1995, Kosove 1999, Afganistane 2003 či Líby 2011 mali rezolúciu OSN) alebo na pozvanie dotknutého štátu, čím sa a zabezpečuje aj **medzinárodnoprávna legitimita**. NATO vystupuje ako **regionálny bezpečnostný mechanizmus v zmysle kapitoly VIII Charty OSN**, ktorý môže pod záštitou OSN prispieť k udržaniu mieru. V prípade kolektívnej obrany (napr. po 11. septembri 2001) si NATO uplatnilo právo na sebaobranu, čo je legitímne podľa medzinárodného práva aj bez dodatočnej rezolúcie OSN, keďže štáty boli obeťou ozbrojeného útoku. (Sperling, Webber, 2025)

Pakt o kolektívnej obrane má veľkú váhu – očakáva sa, že ak by niektorý člen čelil agresii, ostatní neodmietnu pomôcť, inak by stratili dôveryhodnosť záväzku, na ktorom Aliancia stojí. Hoci neexistuje „nátlakový aparát“ NATO, samotná súdržnosť spojencov a reputačné náklady pôsobia ako mechanizmus zabezpečujúci dodržiavanie dohôd. V praxi NATO funguje 75 rokov práve preto, lebo rozhodnutia sa pripravujú konsenzuálne – štáty ich plnia, keďže s nimi už vopred súhlasili. Tým je zabezpečené, že Aliancia koná jednotne navonok a jej rozhodnutia sú hodnoverné. (Sperling, Webber, 2025)

4.2.8 Úloha NATO v medzinárodnej bezpečnosti a aktuálne výzvy

Severoatlantická aliancia (NATO) je základným pilierom kolektívnej obrany a stability v euroatlantickom priestore. Po skončení studenej vojny sa NATO transformovalo z obranného paktu na organizáciu kolektívnej bezpečnosti s globálnym presahom. Okrem obrany členských štátov sa zapája do operácií krízového manažmentu a stabilizácie. Významné boli misie IFOR a SFOR v Bosne a Hercegovine, KFOR v Kosove, ISAF v Afganistane či Unified Protector v Líby. Ich cieľom bolo obnoviť mier, zabrániť humanitárnym katastrofám a posilniť medzinárodné právo. (Sperling, Webber, 2025)

NATO sa prispôbilo meniacemu sa prostrediu: prijalo koncept „komplexnej bezpečnosti“, ktorý kombinuje vojenské, politické a civilné nástroje. Dôraz kladie aj na nové dimenzie bezpečnosti –

kybernetickú obranu, boj proti terorizmu, ochranu kritickej infraštruktúry a odolnosť spoločností voči hybridným hrozbám.

Strategická koncepcia NATO z roku 2022 označila Rusko za priamu hrozbu a Čínu za systémového rivala. Aliancia dnes chráni nielen územie, ale aj demokratické hodnoty a pravidlá medzinárodného poriadku.

Rozširovanie NATO po roku 1999 predstavuje zásadnú premenu európskej bezpečnostnej architektúry. Prijatím nových členov z bývalého východného bloku sa Aliancia stala hlavným garantom stability v strednej a východnej Európe. Dnes, po nedávnom prijatí škandinávskych krajín – Švédska a Fínska má NATO už 32 členov v severoatlantickom priestore. (Sperling, Webber, 2025)

Rozširovanie však vždy sprevádzali aj napätia vo vzťahu s Ruskom, ktoré ho vníma ako ohrozenie svojich záujmov. Invázia na Ukrajinu v roku 2022 potvrdila, že vnímanie bezpečnosti zostáva asymetrické. Pre Alianciu to znamenalo návrat k jadrovej funkcii kolektívnej obrany. Posilnila východné krídlo, zvýšila počet síl rýchlej reakcie a prijala opatrenia na odstrašenie ďalšej agresie.

Aktuálnou výzvou pre NATO je zachovanie jednoty a dôvery medzi členmi, ako aj férové rozdelenie obranných nákladov. Hoci väčšina krajín už dosahuje cieľ 2 % HDP na obranu, niektoré stále zaostávajú (viď tabuľkové zobrazenie nižšie).

Dôležitým trendom je tiež adaptácia na nové typy konfliktov – kybernetické útoky, informačné operácie a klimatické riziká. Budúcnosť NATO bude závisieť od jeho schopnosti spájať vojenské kapacity s politickou solidaritou a odolnosťou spoločností. (Sperling, Webber, 2025)

Ako zdôrazňuje NATO Strategic Concept (2022), úspech Aliancie bude stáť na troch pilieroch: **silná obrana, partnerstvá a hodnoty**. V prostredí rastúcej neistoty zostáva NATO **základným garantom transatlantickej bezpečnosti**.

Trend vo vývoji výdavkov na obranu v pomere k HDP je podľa oficiálnej tlačovej správy Sekcie NATO pre verejnú diplomciu z roku 2025 nasledovný:

Table 3: Defence expenditure as a share of GDP and annual real change

Based on 2021 prices

Share of real GDP (%)	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024e	2025e
Albania	1.33	1.15	1.09	1.10	1.15	1.27	1.29	1.24	1.20	1.75	1.70	2.01
Belgium	0.97	0.91	0.90	0.89	0.89	0.89	1.01	1.04	1.16	1.18	1.29	2.00
Bulgaria	1.31	1.25	1.24	1.22	1.45	3.14	1.59	1.51	1.59	1.94	1.95	2.06
Canada	1.01	1.20	1.16	1.44	1.30	1.29	1.41	1.27	1.20	1.33	1.47	2.01
Croatia	1.81	1.75	1.59	1.63	1.54	1.60	1.70	1.97	1.80	1.67	1.87	2.03
Czechia*	0.94	1.02	0.94	1.02	1.09	1.16	1.27	1.35	1.29	1.32	2.08	2.00
Denmark*	1.15	1.11	1.15	1.14	1.28	1.30	1.37	1.29	1.36	2.00	2.27	3.22
Estonia*	1.90	1.99	2.03	1.97	1.97	2.00	2.26	2.02	2.14	3.00	3.37	3.38
Finland	1.46	1.46	1.43	1.39	1.40	1.46	1.54	1.41	1.69	2.12	2.40	2.77
France	1.82	1.78	1.79	1.78	1.81	1.82	1.99	1.90	1.87	1.94	2.03	2.05
Germany*	1.16	1.16	1.18	1.21	1.23	1.33	1.49	1.43	1.48	1.61	2.00	..
Greece	2.24	2.32	2.40	2.37	2.52	2.42	2.87	3.66	3.87	2.76	2.74	2.85
Hungary	0.86	0.90	1.00	1.19	1.00	1.33	1.75	1.32	1.83	2.05	2.13	2.06
Italy	1.13	1.06	1.17	1.19	1.22	1.17	1.58	1.52	1.50	1.47	1.50	2.01
Latvia*	0.97	1.07	1.49	1.65	2.13	2.09	2.23	2.16	2.25	2.97	3.36	3.73
Lithuania*	0.88	1.13	1.48	1.71	1.95	1.98	2.05	1.95	2.44	2.71	3.09	4.00
Luxembourg	0.37	0.41	0.38	0.49	0.50	0.55	0.58	0.47	0.56	1.06	1.19	2.00
Montenegro	1.50	1.40	1.42	1.34	1.37	1.33	1.73	1.55	1.38	1.52	1.72	2.03
Netherlands	1.12	1.10	1.13	1.12	1.19	1.29	1.37	1.32	1.39	1.60	2.00	2.49
North Macedonia	1.09	1.05	0.97	0.89	0.94	1.16	1.24	1.45	1.58	1.68	1.89	2.00
Norway*	1.54	1.58	1.73	1.71	1.72	1.84	1.97	1.68	1.46	1.82	2.27	3.35
Poland*	1.86	2.21	1.99	1.88	2.00	1.96	2.21	2.19	2.21	3.27	3.79	4.48
Portugal	1.31	1.33	1.27	1.24	1.34	1.37	1.43	1.52	1.39	1.33	1.58	2.00
Romania*	1.35	1.45	1.43	1.73	1.79	1.83	2.00	1.85	1.75	1.60	2.17	2.28
Slovak Republic	0.98	1.11	1.11	1.10	1.22	1.70	1.90	1.71	1.80	1.84	1.96	2.04
Slovenia	0.98	0.94	1.02	0.99	1.02	1.06	1.07	1.24	1.30	1.32	1.37	2.02
Spain	0.92	0.92	0.80	0.90	0.92	0.90	1.00	1.02	1.14	1.16	1.43	2.00
Sweden*	1.07	1.02	0.98	0.98	0.98	1.04	1.10	1.43	1.48	1.68	2.31	2.51
Türkiye	1.45	1.38	1.45	1.51	1.82	1.85	1.86	1.61	1.36	1.48	2.13	2.33
United Kingdom	2.14	2.03	2.09	2.08	2.10	2.08	2.35	2.29	2.27	2.25	2.33	2.40
United States	3.71	3.51	3.49	3.28	3.25	3.49	3.61	3.48	3.21	3.10	3.21	3.22
NATO Europe and Canada	1.40	1.40	1.41	1.45	1.48	1.51	1.69	1.63	1.63	1.74	1.99	2.27
NATO Total	2.56	2.46	2.46	2.37	2.38	2.52	2.69	2.59	2.44	2.44	2.61	2.76

Zdroj: (NATO Public Diplomacy Division, 2025, Press Release - Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2025), 2025)

Obrázok 1 Výdavky na obranu ako podiel na HDP podľa rokov

4.3 Európska únia

4.3.1 Historicko-politický vývoj

Korene európskej bezpečnostnej spolupráce siahajú do povojnového obdobia, keď sa štáty západnej Európy usilovali predísť opakovanému vojenským konfliktom a zároveň čeliť rastúcemu sovietskemu vplyvu. Prvým inštitucionálnym pokusom o kolektívnu obranu bol Bruselský pakt (1948), z ktorého neskôr vznikla Západoeurópska únia (ZEÚ). Tá sa stala predchodcom neskoršej európskej obrannej spolupráce, hoci jej význam po vzniku NATO (1949) postupne klesal. (Hill, Smith, Vanhoonacker, 2023)

V 70. rokoch vznikla Európska politická spolupráca, ktorá mala koordinovať zahraničnú politiku členských štátov *Európskych spoločenstiev*. Skutočný inštitucionálny rámec pre bezpečnostnú dimenziu integrácie však priniesla až Maastrichtská zmluva (1993), ktorá vytvorila **Spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku (SZBP)** ako druhý pilier Európskej únie. Cieľom SZBP bolo postupne

formovať spoločné postoje a spoločné akcie v oblasti zahraničných a bezpečnostných otázok, hoci rozhodovanie zostávalo striktne medzivládne. (Hill, Smith, Vanhoonacker, 2023)

4.3.2 Štruktúra orgánov EÚ zodpovedných za oblasť bezpečnosti a obrany

4.3.2.1 Európska rada

Európska rada (tvorená hlavami štátov alebo predsedami vlád členských krajín) určuje strategické ciele, záujmy a priority EÚ a všeobecné smerovanie Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP). Má tiež právomoc jednomyseľne rozhodnúť o prípadnom prechode k spoločnej obrane celej Únie. V Európskej rade je každý členský štát zastúpený svojím najvyšším predstaviteľom (hlavou štátu alebo predsedom vlády). Zasadnutia vedie stály predseda Európskej rady a zúčastňuje sa na nich aj predseda Európskej komisie, pričom k rokovaniam o Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike/Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politike (SBOP) sa pridáva aj Vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. V praxi sa uznesenia v oblasti SZBP prijímajú jednomyseľne – každý štát má právo veta v otázkach zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky. Hlasovanie sa využíva len výnimočne a o procedurálnych či personálnych otázkach (napr. vymenovanie vysokého predstaviteľa kvalifikovanou väčšinou). (Európska rada, 2025)

4.3.2.2 Rada EÚ (Rada ministrov)

Rada EÚ je hlavným rozhodovacím orgánom Únie pre SZBP a SBOP. Nesie zodpovednosť za prijímanie spoločných zahraničnopolitických pozícií, schvaľuje rozhodnutia o bezpečnostných a obranných akciách, napríklad vyslanie civilných misí a vojenských operácií v rámci SBOP, uvažovanie sankcií (tzv. reštriktívnych opatrení) či prijatie spoločných vyhlásení. Rada na základe strategických usmernení Európskej rady definuje a vykonáva konkrétne politiky SZBP – napríklad zriaďuje vojenské operácie, menovanie veliteľov misí, dohľad nad ich mandátmi a pod. Je fórom, kde členské štáty spoločne formulujú a koordinujú zahraničnú, bezpečnostnú a obrannú politiku Únie.

V Rade EÚ zasadá za každý členský štát príslušný minister. V prípade zahraničných vecí (SZBP) ide o ministrov zahraničných vecí členských krajín, prípadne o ministrov obrany, ak Rada rokuje vo formáte pre obrannú politiku (SBOP). V Rade má každý štát jeden hlas a reprezentuje svoje národné záujmy na ministerskej úrovni. Predseda jej Vysoký predstaviteľ Únie (nie členský štát), čím sa zabezpečuje koordinované vedenie diskusie. Iné formácie Rady (napr. pre vnútorné veci, ekonomiku atď.) nemajú priame kompetencie v oblasti bezpečnosti a obrany, no Rada pre všeobecné záležitosti môže riešiť súvisiace otázky (napr. financovanie obranných fondov). Rozhodnutia v oblasti SZBP a SBOP prijíma Rada spravidla jednomyseľne – vyžaduje sa súhlas všetkých členských štátov. Zmluva

však povoľuje niekoľko výnimiek¹⁰, ktoré môže Rada výnimočne prijať kvalifikovanou väčšinou. (Rada EÚ, 2025)

4.3.2.3 Vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku

Vysoký predstaviteľ (VP, často neoficiálne označovaný ako *šéf diplomacie EÚ*) riadi a zastrešuje spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku Únie vrátane SBOP. Má jedinečnú dvojité funkciu: predsedá Rade pre zahraničné veci (vedie zasadania ministrov zahraničia/obrany) a zároveň je podpredsedom Európskej komisie pre vonkajšie vzťahy. Do jeho pôsobnosti patrí navrhovanie iniciatív a vykonávanie rozhodnutí v rámci SBOP – môže predkladať členským štátom návrhy spoločných akcií či postojov a po ich schválení Radou dohliada na ich realizáciu. Vysoký predstaviteľ taktiež zastupuje EÚ navonok v otázkach SZBP – vystupuje v menom Únie na medzinárodných fórach, rokuje s partnermi a prezentuje spoločné stanoviská členských štátov. Volia a menujú ho členské štáty spoločne – Európska rada rozhoduje kvalifikovanou väčšinou o vymenovaní VP na päťročné funkčné obdobie (v zhode s predsedom Komisie). (Vysoký predstaviteľ..., 2025)

Na plnenie týchto úloh disponuje vlastným diplomatickým aparátom – Európskou službou pre vonkajšiu činnosť (ESVČ). ESVČ ako diplomatická služba je tvorená úradníkmi európskych inštitúcií a diplomatov vyslaných členskými štátmi. VP je tiež de facto politickým vedúcim Európskej obrannej agentúry (EDA) a ďalších bezpečnostných nástrojov EÚ.

Oficiálne dokumenty SZBP (spoločné stanoviská, akcie, vyhlásenia) nadobúdajú platnosť po formálnom prijatí v Rade (často na návrh VP). Vysoký predstaviteľ je tiež politicky zodpovedný Európskej rade a Rade – pravidelne ich informuje a je pod ich strategickým vedením. (Spoločná bezpečnostná a obranná politika EÚ (SBOP), 2025)

Aktuálnou vysokou predstaviteľkou je od 1. decembra 2024 Kaja Kallas (Estónsko).

4.3.2.4 Európska komisia

Komisia nemá právo autonómne rozhodovať o krokoch v obrannej a zahraničnej politike – tieto rozhodnutia patria členským štátom (Rade). Po Lisabonskej zmluve sa taktiež rozšírila úloha Komisie v obranných otázkach, hoci nepriamo – obranný priemysel a výskum spadajú do vnútorného trhu a inovácií, kde má Komisia plnú právomoc. Komisia tiež dohliada na implementáciu niektorých rozhodnutí SZBP – napríklad ak Rada prijme sankcie. Dôležitou úlohou Komisie (v osobe podpredsedu/Vysokého predstaviteľa) je navyše zabezpečiť súlad medzi SZBP a inými politikami EÚ (obchodnou, energetickou, susedskou atď.), aby Únia vystupovala navonok jednotne. (Európska komisia, 2025)

---

¹⁰Napríklad vykonávacie rozhodnutia na implementáciu už jednomyselne schválených stratégií alebo rozhodnutia týkajúce sa fungovania Európskej obrannej agentúry (EDA) či stálej štruktúrovanej spolupráce (PESCO).

4.3.2.5 Európsky parlament

Európsky parlament (EP) má v oblasti spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky obmedzené priame právomoci – nemôže iniciovať ani vetovať rozhodnutia SZBP/SBOP, keďže tie spadajú do medzivládnej pôsobnosti Rady. Parlament je podľa zmlúv pravidelne informovaný vysokým predstaviteľom a Rotujúcim predsedníctvom o vývoji SZBP a môže im adresovať otázky či odporúčania. Využíva toto právo na vedenie rozpráv o aktuálnych krízach a krokoch Únie. EP schvaľuje rozpočet EÚ, čím má vplyv na financovanie vonkajších politík – napríklad rozhoduje o prostriedkoch na civilné misie SBOP, na obranný výskum (Európsky obranný fond) či na zahraničnú pomoc. EP vykonáva parlamentný dohľad prostredníctvom Výboru pre zahraničné veci (AFET) a podvýboru pre bezpečnosť a obranu (SEDE) kontroluje činnosť ESVČ a Rady v tejto oblasti. Tiež môže vypočúvať VP a prijímať nelegislatívne uznesenia (nie sú pre Radu záväzné) vyjadrujúce postoj Parlamentu k aktuálnym konfliktom či strategickým otázkam. (Európsky parlament, 2025)

4.3.2.6 Politický a bezpečnostný výbor

Politický a bezpečnostný výbor (PBV) je stály orgán Rady EÚ na úrovni veľvyslancov. Monitoruje medzinárodnú situáciu, vyhodnocuje krízy a hrozby, pripravuje rozhodnutia Rady (spoločné postoje, opatrenia, sankčné režimy) a dohliada na ich vykonávanie (mandáty civilných/vojenských misií). V krízach vykonáva – na základe poverenia Rady a VP – politickú kontrolu a strategické riadenie operácií (usmernenie veliteľov, zmeny mandátov), pričom Rada mu môže delegovať aj vybrané rozhodnutia, aby nebolo nutné zvolávať ministrov pri každom kroku. PBV systematicky spolupracuje s PMG (Politicko-vojenská skupina), CIVCOM (civilné krízové riadenie), EUMC a Vojenským štáбом EÚ, ktoré mu poskytujú odborné podklady. (Politický a bezpečnostný výbor, 2025)

Každý štát tomto výbore reprezentuje stály veľvyslanec pre SZBP; zasadnutia vedie zástupca ESVČ (neutrálne predsedníctvo). Zúčastňuje sa aj Komisia (poradný hlas). PBV zasadá pravidelne v Bruseli (bežne niekoľkokrát týždenne podľa agendy) a funguje na princípe „jedna krajina – jeden zástupca – jeden hlas“, s cieľom pripraviť kompromis ešte pred úrovňou ministrov.

Štandardne sa rozhodnutia prijímajú prostredníctvom konsenzu; formálne hlasovanie je výnimočné. Citlivé návrhy PBV posúva na Radu na potvrdenie (často tichým konsenzom). V rámci poverenia môže prijímať aj priebežné rozhodnutia (napr. operačné plány, posilnenie zdrojov). Celý proces má medzivládny charakter – PBV funguje ako „predĺžená ruka Rady“. (Politický a bezpečnostný výbor, 2025)

4.3.2.7 Vojský výbor EÚ

Vojský výbor Európskej únie (*European Military Committee – EUMC*) je najvyšší vojský orgán EÚ pre SBOP. Poskytuje Rade a PBV vojské poradenstvo a odporúčania, podieľa sa na plánovaní a strategickom vedení vojských operácií, prekladá politické ciele do realizovateľných vojských plánov a priebežne sleduje ich plnenie (s návrhmi úprav mandátov či nasadenia síl). Popri operáciách podporuje rozvoj spôsobilostí – plánovanie kapacít, štandardizáciu, spoločný výcvik – v úzkej väzbe na EDA.

Tvorí ho náčelníci generálnych štábov (NGŠ) všetkých štátov; na bežných rokovaníach ich zastupujú stáli vojskí predstavitelia v Bruseli. Výbor vedie stály predseda (generál) volený NGŠ a vymenovaný Radou. EUMC úzko spolupracuje s ESVČ/Vojským štábov EÚ a podľa potreby komunikuje aj s partnermi (napr. NATO). (European Military Committee, 2025)

Rozhoduje konsenzom (rovnosť všetkých členov) a jeho výstupy majú povahu vojských odporúčaní pre PBV/Radu. EUMC nevydáva právne akty, ale ak ho Rada výslovne poverí, môže schvaľovať operačné dokumenty v rámci daného mandátu (napr. detailný operačný plán). (European Military Committee, 2025)

4.3.2.8 Vojský štáb EÚ

Vojský štáb EÚ (The European Union Military Staff - EUMS) je trvalý odborný orgán v rámci ESVČ, ktorý zabezpečuje strategické a operačné plánovanie vojských misií SBOP. Jeho úlohou je poskytovať vojské analýzy, spravodajské informácie a plánovanie operácií pre Vojský výbor (EUMC) a Politický a bezpečnostný výbor (PBV). EUMS koordinuje prípravu a riadenie vojských misií (napr. výcvikové misie v Afrike) a od roku 2017 v rámci tzv. MPCC (Military Planning and Conduct Capability) preberá aj priame velenie nad nevojskými výcvikovými misiami EÚ. Zodpovedá za včasné varovanie, situačné hodnotenie a operačnú pripravenosť síl EÚ. (The European Union Military Staff, 2025)

Štáb je tvorený vojskými dôstojníkmi vyslanými členskými štátmi, doplnenými civilnými expertmi ESVČ. Na jeho čele stojí riaditeľ Vojského štábu EÚ (Director General of the EUMS), ktorý je zároveň vojským poradcom vysokého predstaviteľa EÚ a úzko spolupracuje s predsedom EUMC. Od júna 2025 na tejto funkcii pôsobí Sean Clancy (Írsko). (The European Union Military Staff, 2025)

EUMS ako odborný útvar nevydáva politické rozhodnutia, ale vykonáva mandáty, ktoré mu zverí Rada, PBV alebo EUMC. Vnútorne rozhodnutia prijíma v rámci hierarchickej štruktúry velenia, pričom všetky strategické a operačné kroky musia byť v súlade s politickými rozhodnutiami EÚ. Z pohľadu štruktúry teda predstavuje výkonné a technické jadro vojského plánovania Únie. (The European Union Military Staff, 2025)

4.3.2.9 Európska obranná agentúra

Európska obranná agentúra (The European Defence Agency - EDA) je medzivládna agentúra EÚ zriadená v roku 2004 na podporu rozvoja obranných spôsobilostí členských štátov. Jej cieľom je posilňovať európsku obrannú spoluprácu – koordinovať vývoj a výskum vojenských technológií, harmonizovať požiadavky armád a podnecovať spoločné projekty v oblasti výzbroje, výcviku či výskumu. Agentúra slúži ako centrálny uzol európskej obrannej spolupráce, prepája armády, priemysel a výskumné inštitúcie a podporuje spoločné obstarávanie techniky. Medzi jej hlavné nástroje patria Koordinovaný výhľad obrany (CARD), Európsky obranný fond (EDF) a podpora projektov PESCO. Lisabonská zmluva (čl. 42 a 45 ZEÚ) jej poskytla právny základ ako nástroju na posilňovanie jednotnejšej obrannej politiky Únie. (European Defence Agency, 2025)

Združuje všetky členské štáty EÚ (po vstupe Dánska do SBOP v roku 2022). Najvyšším orgánom je riaditeľská rada, ktorú tvoria ministri obrany členských štátov a ktorej predsedá VP. Výkonný riaditeľ (menovaný štátmi) riadi každodennú činnosť. Aktuálne je ním od 16. mája 2025, André Denk (Nemecko).

Každý štát má v Bruseli stáleho zástupcu pri EDA. Účasť na projektoch je dobrovoľná – krajiny sa zapájajú len do iniciatív, ktoré považujú za prínosné. EDA zároveň spolupracuje s vybranými partnerskými štátmi (napr. Nórsko, Kanada, Ukrajina), bez ich rozhodovacieho práva. (European Defence Agency, 2025)

EDA funguje na medzivládnom princípe. Rozhodnutia riadiacej rady sa prijímajú spravidla konsenzom, najmä pri zásadných otázkach a schvaľovaní rozpočtu. V niektorých prípadoch sa však používa hlasovanie kvalifikovanou väčšinou (napr. pri technických otázkach fungovania agentúry alebo pri PESCO projektoch). V praxi sa preferuje zhoda zainteresovaných štátov – tí, ktorí nesúhlasia, sa projektu jednoducho nezúčastnia. Agentúra pravidelne podlieha politickému dohľadu Rady EÚ a Európskej rady, ktorým predkladá správy o stave európskej obrannej spolupráce. (European Defence Agency, 2025)

4.3.2.10 Stála štruktúrovaná spolupráca

Stála štruktúrovaná spolupráca (Permanent Structured Cooperation - PESCO) je jedným z hlavných pilierov obrannej integrácie EÚ. Vznikla v roku 2017 a združuje 25 členských štátov, ktoré sa zaviazali postupne zvyšovať obranné výdavky, zlučovať schopnosti a realizovať spoločné projekty vývoja spôsobilostí. Počas rokov 2023–2025 prešla PESCO ďalším posilnením – pribudlo 11 nových projektov zameraných najmä na protivzdušnú obranu a delostrelectvo, čím celkový počet aktívnych projektov stúpol na 68. (Permanent Structured Cooperation - PESCO, 2025)

PESCO zahŕňa široké spektrum oblastí – od spoločného výcviku, cez logistiku a vojenskú mobilitu, až po vývoj veľkých obranných systémov (napr. Eurodrone). Mnohé projekty získali financovanie aj z Európskeho obranného fondu (EDF).

Koncom roka 2024 Rada EÚ potvrdila kľúčovú úlohu PESCO pri prehľbovaní obrannej spolupráce a vyzvala na zrýchlenie implementácie projektov. Do iniciatívy sa pripojilo aj Dánsko, ktoré po ruskej agresii na Ukrajine zrušilo výnimku z obrannej politiky EÚ. PESCO vstupuje do fázy 2025–2030 s cieľom prinášať konkrétne výsledky pre posilnenie európskej obrany. (Permanent Structured Cooperation - PESCO, 2025)

Súbežne funguje Koordinovaný každoročný prehľad obrany (CARD), ktorý identifikuje medzery a príležitosti na spoločné obstarávania.

Strategický kompas EÚ (2022) zase stanovil ciele do roku 2030, vrátane vytvorenia sily rýchleho nasadenia s 5 000 vojakmi. Aj keď jej príprava naráža na praktické problémy, znamená posun k spoločným obranným kapacitám EÚ.

V posledných rokoch sa zároveň zintenzívnila spolupráca EÚ – NATO, najmä v oblastiach ako kybernetická obrana, ochrana infraštruktúry či vesmírna bezpečnosť. (Permanent Structured Cooperation - PESCO, 2025)

4.3.3 EÚ ako bezpečnostný aktér

Zásadou európskej bezpečnostnej spolupráce zostáva dobrovoľnosť účasti. Členské štáty poskytujú svoje civilné a vojenské kapacity podľa možností a politickej vôle. V záujme hlbšej integrácie bola vytvorená stála štruktúrovaná spolupráca (Permanent Structured Cooperation, PESCO), združujúca štáty, ktoré spĺňajú vyššie kritériá schopností a ambícií v oblasti obrany. PESCO sa orientuje na spoločné projekty, interoperabilitu ozbrojených síl, rozvoj technologickej základne obrany. (Howorth, 2023)

Významnú úlohu zohráva Európska obranná agentúra (EDA), ktorá podporuje rozvoj vojenských kapacít a koordinuje výskumné či priemyselné iniciatívy v oblasti obrany.

Strategické riadenie SBOP zabezpečuje Vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, ktorý zároveň predsedá Rade pre zahraničné veci a koordinuje činnosť Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (EEAS).

Európska únia sa dnes profiluje ako komplexný a normatívny bezpečnostný aktér. Na rozdiel od klasických vojenských aliancií kombinuje civilné, diplomatické, ekonomické a vojenské nástroje, čím predstavuje tzv. „inteligentnú moc“ (smart power). Jej angažovanosť v misiách na Balkáne, v Afrike, na Blízkom východe či v Stredomorí ukazuje, že EÚ dokáže prispievať k stabilizácii krízových oblastí a podporovať reformu bezpečnostného sektora v partnerských krajinách. (Howorth, 2023)

EÚ chápe bezpečnosť v širšom, ľudsko-centricom a multi-rozmernom zmysle – ako stav mieru, stability, demokracie a rozvoja.

Presadzuje normy a princípy, ktoré považuje za univerzálne: *rešpekt ľudských práv, právneho štátu a multilaterálnu spoluprácu*. Týmto prístupom si vybudovala postavenie „normatívnej moci“ (normative power Europe), ktorá uplatňuje vplyv prostredníctvom hodnôt, nie len silou.

V období 2023–2025 EÚ výrazne posilnila svoju úlohu ako globálny aktér bezpečnosti. Reagovala na bezprecedentné bezpečnostné výzvy vo svojom susedstve aj vo svete – od vojny na Ukrajine cez nestabilitu na Blízkom východe až po krízy v Afrike – kombináciou diplomatických iniciatív, sankcií, civilných a vojenských misií či finančných nástrojov na podporu obrany. Zároveň investovala do posilnenia vlastných vojenských kapacít a obrannej integrácie (EDF, PESCO, spoločné obranné projekty) a prijala nové politiky na zvýšenie vnútornej odolnosti proti hybridným a kybernetickým hrozbám (smernice NIS2 a CER, zriadenie ECCC a ďalšie). (Howorth, 2023)nu

Celkovo roky 2023–2025 predstavujú prelom v koordinácii a financovaní európskej obrany. Napríklad, prvýkrát sa využívajú eurofondy na zbrojenie a rastie tendencia k spoločným riešeniam, čo postupne približuje EÚ k vytvoreniu „Obrannej únie“.

4.3.3.1 Obranné a vojenské kapacity EÚ

Obranné rozpočty členských štátov EÚ v roku 2023 dosiahli rekordných 279 miliárd €, čo odráža odhodlanie posilniť vlastné vojenské kapacity v reakcii na zhoršené bezpečnostné prostredie.

Na úrovni Únie bol prvýkrát vytvorený veľký spoločný fond na podporu vývoja vojenských spôsobilostí – Európsky obranný fond (EDF). EDF v programovom období 2021–2027 disponuje rozpočtom približne 7,3 mld. € určeným na spolufinancovanie výskumných a vývojových projektov v oblasti obrany. Jeho cieľom je podporiť cezhraničnú priemyselnú spoluprácu (vrátane zapojenia malých a stredných podnikov), vývoj interoperabilných špičkových technológií a znížiť fragmentáciu európskej obranno-priemyselnej základne. EDF poskytuje granty až do výšky 100 % nákladov na projekty, ktoré spĺňajú stanovené priority a často nadväzujú aj na iniciatívy PESCO. Do roku 2025 už Komisia v rámci EDF alokovala 5,4 mld. € (t. j. vyše 70 % celého fondu) na konkrétne projektové výzvy, čím sa zaradila medzi najväčších investorov do obranného výskumu v Európe. Medzi významné spoločné projekty podporené z EDF patrí napríklad vývoj európskeho bojového dronu Eurodrone, nové systémy pozemnej presnej munície, technológie protivzdušnej obrany krátkeho dosahu či inovačné kybernetické nástroje. (European Defence Fund in Detail, 2025)

Okrem EDF EÚ vytvorila aj menšie ad-hoc nástroje na podporu spoločných nákupov zbraní, reagujúc tak na urgentné potreby doplniť zásoby vyčerpané pomocou Ukrajine. V roku 2023 bol schválený nariadením (EÚ) 2023/638 EDIRPA dočasný nástroj s rozpočtom 300 mil. €, ktorý spolufinancuje spoločné obstarávanie členských štátov v kritických kategóriách výzbroje. Vôbec

prvýkrát Únia priamo prispieva členským štátom na nákup zbraní, čím podporuje koordináciu namiesto súperenia pri urgentných nákupoch. (European Defence Fund in Detail, 2025)

Nadväzne Únia v roku 2023 prijala aj Akt na podporu produkcie munície (ASAP) ako súčasť plánu dodať Ukrajine milión delostreleckých granátov. ASAP mobilizuje 500 mil. € z rozpočtu EÚ na rýchle rozšírenie výrobných kapacít európskeho obranného priemyslu v oblasti munície a rakiet. (Scazzieri, 2025)

ASAP je tretím pilierom trojstupňového plánu EÚ z marca 2023:

1. urýchlene poskytnúť Ukrajine muníciu z existujúcich skladov členských štátov,
2. spoločne zadať veľké objednávky (cieľom bolo nakúpiť 1 milión kusov delostreleckej munície)
3. investovať do priemyslu cez ASAP na zvýšenie produkcie, aby európski výrobcovia stíhali nielen dodávať Ukrajine, ale aj dopĺňať sklady členských krajín.

ASAP v praxi poskytuje priame granty výrobcovi munície na odstraňovanie úzkych miest vo výrobe (napr. investície do nových liniek, nábor a školenie zamestnancov, zrýchlenie dodávok komponentov)¹¹. ASAP predstavuje významný precedens pri zapájaní rozpočtových prostriedkov EÚ do strategického posilnenia obranného priemyslu, čo môže mať dlhodobý pozitívny efekt na európsku strategickú autonómiu.

4.3.3.2 Výzvy a smerovanie EÚ v oblasti bezpečnosti

Európska únia prešla od pôvodne ekonomického spoločenstva k plnohodnotnému bezpečnostnému aktérovi, ktorý kombinuje civilné, diplomatické aj vojenské nástroje. Jej sila nespočíva v masívnej vojenskej sile, ale v **komplexnom prístupe k bezpečnosti – schopnosti prepájať rozvoj, diplomaciu, ekonomické sankcie a krízové riadenie**. Vďaka tomu sa EÚ stala dôležitým stabilizačným hráčom vo svojom susedstve i na globálnej úrovni. (Scazzieri, 2025)

Roky 2023 – 2025 však potvrdzujú, že Únia čelí najzásadnejším bezpečnostným skúškam od svojho vzniku. Pokračujúca agresia Ruska proti Ukrajine premenila európsku obrannú politiku z **dlhodobo deklaratívnej na prakticky orientovanú**. EÚ po prvý raz **masívne financuje dodávky zbraní** (prostredníctvom Európskeho mierového nástroja – EPF), **posilňuje obranný priemysel a koordinuje obstarávanie munície a techniky**. Súčasne **rozvíja spoločné obranné kapacity** prostredníctvom PESCO a Európskeho obranného fondu, čím podporuje väčšiu strategickú autonómiu Európy – schopnosť konať nezávisle, no v koordinácii s NATO. (Scazzieri, 2025)

Popri tradičných hrozbách pribúdajú aj hybridné a kybernetické útoky, manipulácia informácií či ohrozenie energetickej a digitálnej infraštruktúry. Na tieto výzvy EÚ reaguje novými bezpečnostnými

---

¹¹ Tým EÚ reagovala na kritický nedostatok 155 mm delostreleckých granátov, ktorý odhalila intenzívna vojna na Ukrajine. Už prvé mesiace implementácie ukázali nárast výroby – napríklad zbrojovky deklarovali zdvojnásobenie produkcie istých kalibrov – hoci do konca marca 2024 sa podarilo Ukrajine dodať približne pol milióna nábojov (teda polovicu cieľa).

stratégiami, smernicami (napr. NIS2¹², CER Directive¹³) a vytvorením Európskeho centra pre kybernetickú bezpečnosť (ECCC). Výzvou zostáva posilnenie odolnosti členských štátov a koordinácia medzi civilnou a vojenskou ochranou.

Kľúčovým problémom do budúcnosti je aj jednotnosť politickej vôle. Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika (SZBP) stále funguje najmä na princípe jednomyseľnosti, čo môže brzdiť rýchle reakcie na krízy. Diskusia o zavedení hlasovania kvalifikovanou väčšinou v niektorých otázkach obrany či sankcií preto naberá na intenzite.

Do najbližších rokov bude smerovanie EÚ ako bezpečnostného aktéra určovať rovnováha medzi európskou suverenitou a transatlantickým partnerstvom, schopnosť udržať jednotu v čase vojny a globálnych napätí a zároveň zachovať hodnotový rozmer európskej politiky – podporu mieru, demokracie a právneho štátu. Ak sa EÚ podarí premeniť svoje inštitúcie a nástroje na rýchlejšie a pružnejšie konanie, môže sa stať autentickým pilierom globálnej bezpečnosti a nielen „civilnou mocnosťou“ minulosti. (Scazzieri, 2025)

4.4 Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) vznikla na základe Záverečného aktu Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE), podpísaného 1. augusta 1975 v Helsinkách. Helsinská konferencia nadviazala na snahy o zlepšenie vzťahov medzi Východom a Západom počas studenej vojny. Pôvodná KBSE fungovala ako fórum pre dialóg, a až v roku 1995 sa transformovala na organizáciu so stálymi štruktúrami a inštitúciami pod názvom OBSE.

Organizácia od začiatku presadzovala komprehenzívny a kooperatívny prístup k bezpečnosti, ktorý zahŕňa **tri dimenzie**:

- ✓ politicko-vojenskú,
- ✓ ekonomickú a environmentálnu,
- ✓ ľudskú dimenziu.

4.4.1 Historicko-politický vývoj

OBSE má korene v kontexte studenej vojny a obdobia destalinizácie 1970-tych rokov. Jej predchodcom bola Konferencia o bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE), ktorá vznikla ako viacstranné fórum dialógu medzi Východom a Západom. Po dvoch rokoch rokovaní v Helsinkách a

---

¹² NIS2 – Network and Information Security Directive 2 - Aktualizovaná smernica EÚ o kybernetickej bezpečnosti (účinná od 2023). Rozširuje povinnosti štátov a firiem v oblasti ochrany sietí, údajov a kritickej digitálnej infraštruktúry. Zavádza povinné bezpečnostné opatrenia a hlásenie incidentov.

¹³ CER Directive – Critical Entities Resilience Directive (Smernica o odolnosti kritických subjektov) Prijatá v roku 2022. Zaväzuje členské štáty chrániť kritickú infraštruktúru (energetika, doprava, zdravotníctvo, voda, digitálne služby) pred fyzickými, technickými aj hybridnými hrozbami.

Ženeve vyvrcholil tento proces Helsinským záverečným aktom v roku 1975, ktorý zaviedol záväzky vo viacerých oblastiach bezpečnosti (politicko-vojenskej, ekonomicko-environmentálnej a ľudského rozmeru) a ustanovil desať zásad (tzv. Helsinský dekalóg), ktoré upravujú správanie štátov voči občanom i navzájom. Do roku 1990 sa KBSE orientovala na upevňovanie týchto záväzkov a ich kontrolu. (History, 2025) (Russel, 2021)

S koncom studenej vojny sa KBSE zásadne transformovala. Parížsky summit v november 1990 vyžiadala od KBSE angažovanosť v nových bezpečnostných výzvach – v Parížskej Charte pre novú Európu boli stanovené záväzky demokracie, ľudských práv a spoločnej zodpovednosti za bezpečnosť. Nasledujúca inštitucionalizácia vyústila v zriadenie trvalých orgánov a operačných kapacít organizácie. Na Budapeštianskom summite koncom 1994 bolo prijaté rozhodnutie zmeniť názov z KBSE na OBSE. (History, 2025) (Russel, 2021)

Po páde železnej opony OBSE rozšírila pole pôsobnosti – nasadzovala pozorovacie a poradné misie v postkonfliktných oblastiach. V tomto období má 15 poľných operácií, napríklad v bývalej Juhoslávii (Bosna, Kosovo) či v postsovietskych štátoch, vrátane Špeciálnej monitorovacej misie na Ukrajine (2014–2022). Tieto misie prakticky realizovali záväzky OBSE: *monitorovali miestne voľby, zmiernovali konflikty a podporovali mierové riešenia*. (History, 2025) (Russel, 2021)

Po roku 2000 sa však činnosť OBSE sťažila v dôsledku nových napätí (najmä medzi Ruskom a Západom). Organizácia je silne závislá na politickej vôli zúčastnených štátov. Napriek problémom je stále OBSE platformou dialógu – napríklad vďaka inkluzívnemu formátu ako „mierový štít“, kde sa stretávajú často aj opozičné tábory konfliktných strán. (History, 2025) (Russel, 2021)

Zakladajúcim dokumentom OBSE je Záverečný akt KBSE z Helsínk (1975). Organizácia však nemá medzinárodnoprávnú subjektivitu. Jej právny rámec tvoria politicky záväzné multilaterálne dokumenty, hlavne spomenutý *Helsinský záverečný akt (1975) a Parížska charta (1990)*. Tieto dokumenty však neustanovujú OBSE ako formálne „medzinárodnú organizáciu“ s plnou právnou osobnosťou. Zakladajúce akty sú len „politickým vyjadrením zámerov“ bez právnej vynúiteľnosti. (History, 2025) (Russel, 2021)

Napriek tomu sa jednotlivé štáty zaviazali zakomponovať hlavné zásady (z Helsinskej charty a iných rozhodnutí) do vnútroštátnych právnych noriem a poskytnúť inštitúciám (sekretariátu, kanceláriám) určité privilégia (napr. imunitu). Súčasťou právneho rámca OBSE sú tiež post-summitové rozhodnutia ministriálov a ročných zasadnutí, ktoré upravujú rozpočet či mandáty misijných úradov. Kľúčovou vlastnosťou však zostáva, že všetky záväzky sú predovšetkým politicky – nie právne – záväzné. (History, 2025) (Russel, 2021)

4.4.2 Poslanie a princípy OBSE

OBSE je definovaná ako najväčšia regionálna bezpečnostná organizácia sveta, pokrývajúca územie od Vancouveru až po Vladivostok. Ako sme už vyššie uviedli, vyznačuje sa komplexným prístupom k bezpečnosti – nezameriava sa len na vojenské otázky, ale paralelne rieši hospodárske, environmentálne i ľudsko-právne témy. V ponímaní OBSE bezpečnosť zahŕňa aj ľudské práva a demokraciu. Všetky členské štáty sa zasadujú za to, že dlhodobá bezpečnosť nie je možná bez rešpektovania ľudských práv a fungovania demokratických inštitúcií. Z tohto pramení tzv. ľudský rozmer OBSE – bohatý súbor záväzkov týkajúcich sa práv a slobôd jednotlivcov pre ktoré zriadila špecializované inštitúcie (napr. Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva). (Russel, 2021)

Medzi hlavné poslanie OBSE patrí predchádzanie konfliktom, podpora mieru a stability, konsolidácia demokracie a rešpektovanie ľudských práv. OBSE realizuje svoje ciele napr. cez *monitorovanie volieb, podporu demokratického policajného a justičného systému, boj proti organizovanej kriminalite či terorizmu*, ako aj cez *kontroly zbrojenia*. Používa pritom prostriedky budovania dôvery (napríklad dôraz na transparentnosť a zverejňovanie vojenských informácií) a mierového riešenia sporov (podľa princípov Charty OSN). (Russel, 2021)

Zásadným princípom OBSE je princíp konsenzu – každý z 57 zúčastnených štátov má rovnaké postavenie a rozhodnutia prijímajú všetci spoločne. Žiadne opatrenie či rezolúcia OBSE nemá automaticky právne záväznú silu ako rezolúcie Rady bezpečnosti OSN, ale všetky štáty sa zaviazali ich rešpektovať „na základe dobrého presvedčenia“.

Základnými princípmi sú Helsinské princípy zo Záverečného aktu KBSE:

1. suverénna rovnosť,
2. zdržanie sa hrozby silou alebo použitia sily,
3. neporušiteľnosť hraníc,
4. územná celistvosť štátov,
5. mierové urovanie sporov,
6. nezasahovanie do vnútorných záležitostí,
7. rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd,
8. rovnosť a sebaurčenie národov,
9. spolupráca medzi štátmi,
10. svedomité plnenie záväzkov podľa medzinárodného práva.

Medzi prioritné oblasti činnosti patrí kontrola zbrojenia, boj proti terorizmu, práva menších, sloboda médií, voľby, ekonomické a environmentálne otázky či reforma bezpečnostného sektora.

Cieľom OBSE je posilňovať stabilitu, mier a demokraciu prostredníctvom politického dialógu a spolupráce. OBSE funguje ako fórum pre konzultácie, prevenciu konfliktov, manažment kríz a podporu postkonfliktnej rekonštrukcie. (Russel, 2021)

Činnosť OBSE sa sústreďuje do niekoľkých oblastí: kontrola zbrojenia, bezpečnosť hraníc, boj proti obchodovaniu s ľuďmi, boj proti terorizmu, prevencia konfliktov, ekonomické aktivity, vzdelávanie, voľby, rodová rovnosť, vládna podpora, sloboda médií a rozvoj, vojenské reformy a spolupráca, práva menšín, policajná spolupráca, tolerancia a nediskriminácia. (Russel, 2021)

4.4.3 Členstvo

OBSE dnes pozostáva z 57 zúčastnených štátov z Európy, Severnej Ameriky a Strednej Ázie. Táto sieť zahŕňa krajiny NATO (USA, Kanada, väčšina Európskej únie) aj bývalé sovietske a juhoslovanské republiky. Celkovo ide o najširšiu platformu spolupráce regionálneho charakteru. Medzi poslednými členmi pribudli USA a Kanada v roku 1990, Albánsko a Mongolsko po roku 2000. Okrem toho OBSE udržiava tzv. partnerstvo pre spoluprácu (Partneri pre spoluprácu) s 11 krajinami z Blízkeho východu, severnej Afriky a Ázie (napr. Japonsko, Južná Kórea, Turecko, Maroko, Kuvajt). Tieto krajiny síce nemajú rovnocenné práva ako plnoprávni účastníci, no na základe spoločných záujmov sa zúčastňujú na niektorých politických diskusiách a projektoch. (Russel, 2021)

Všetky členské štáty majú rovnaké postavenie pretože OBSE prijíma každý závažný dokument konsenzom všetkých. Členstvo v prvom rade spočíva najmä na politických záväzkoch a vzájomnej výmene informácií, nie na právnom donucovaní.

Členstvo je otvorené štátom, ktoré prijímajú princípy Helsinského aktu a sú ochotné spolupracovať na ich implementácii.

4.4.4 Orgány OBSE

OBSE má väčšinu atribútov klasickej medzinárodnej organizácie: rozhodovacie orgány, stály sekretariát vo Viedni, rozpočet a personál. Rozhodovacie procesy sú plne konsenzuálne – každý členský štát musí s rozhodnutím súhlasiť. Rozhodnutia sú síce záväzné politicky, ich implementácia závisí od dobrej vôle štátov.

Hlavné orgány OBSE zahŕňajú: (Who we are, 2025)

- **Summit hláv štátov a vlád** - najvyššia politická úroveň OBSE. Stretnutia prebiehajú príležitostne. Doteraz prebehlo sedem summitov: **Helsinki 1975, Paríž 1990, Helsinki 1992, Budapešť 1994, Lisabon 1996, Istanbul 1999, Astana 2010**. Summit prijíma rozhodnutia na najvyššej úrovni, stanovuje základné princípy a strategické smerovanie organizácie.
- **Ministerská rada** - druhý najvyšší rozhodovací orgán, na úrovni ministrov zahraničných vecí. Zasadá spravidla raz ročne (na konci predsedníckeho roka); v roku, keď sa koná summit, sa zvyčajne neschádza. Jedná o kľúčových otázkach, hodnotí činnosť OBSE a prijíma rozhodnutia a deklarácie.

-
- **Stála rada** – sídlo vo Viedni, politický konzultačný a rozhodovací orgán na úrovni stálych predstaviteľov/veľvyslancov všetkých štátov OBSE. Zodpovedá za každodennú agendu OBSE a zasadá pravidelne raz týždenne.
  - **Fórum pre bezpečnostnú spoluprácu** – sídlo vo Viedni, konzultačný a rozhodovací orgán pre politicko-vojenské otázky: kontrola zbrojenia, opatrenia na budovanie dôvery, vojenská a bezpečnostná spolupráca a implementácia dohodnutých opatrení. Zasadá týždenne.
  - **Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva** – sídlo vo Varšave, hlavná inštitúcia pre ľudské práva; organizuje pozorovanie volieb, poskytuje technickú pomoc pri budovaní demokratických inštitúcií a podpore vlády práva.
  - **Vysoký komisár pre národnostné menšiny** – sídlo v Haagu, včasná prevencia etnického napätia, ktoré by mohlo ohroziť mier a stabilitu; pracuje nezávisle a využíva tiché diplomacie
  - **Predstavitel' pre slobodu médií** – sídlo vo Viedni, dohliada na slobodu a pluralitu médií, upozorňuje na porušenia a podporuje plnenie záväzkov OBSE v tejto oblasti.

5 Konflikty a ich riešenie

5.1 Definícia a vymedzenie

Konflikt je jav, ktorý sa vyskytuje v situácii, keď dvaja alebo viac aktérov (jednotlivcov, skupín, štátov) vníma- potenciálnu alebo existujúcu nekompatibilitu cieľov, hodnôt, potrieb alebo pozícií, a zároveň je prítomná možnosť vzájomného pôsobenia (či už diskurzívneho alebo násilného), ktorej zámer s najväčšou pravdepodobnosťou bude ovplyvniť alebo zablokovať druhú stranu. Z psychologického či sociálneho hľadiska možno tiež povedať, že konflikt je interakciou medzi aktérmi, v ktorej aspoň jeden aktér vníma, že jeho záujmy, hodnoty alebo potreby sú ohrozené či neuspokojené v dôsledku pôsobenia druhého (alebo druhých). Konflikt nemusí hneď eskalovať do násilia alebo vojny — často ide o latentné napätie, spor či krízu. Z pohľadu medzinárodných vzťahov či bezpečnostnej politiky je konflikt základným fenoménom, ktorý môže prerásť až do ozbrojenej konfrontácie.

Z hľadiska medzinárodných vzťahov a bezpečnosti sa medzinárodná politika dá v podstate považovať za oblasť neustáleho riešenia konfliktov. V tomto kontexte je konfliktom situácia alebo proces, pri ktorom určitá skupina/štát/jednotlivec je v cieľavedomom spore s jednou či viac skupinami/štátmi či jednotlivcami. Konflikt je zápasom o hodnoty týkajúce sa zachovania alebo zvýšenia statusu či moci alebo získania hodnôt, výhod či istôt. Napríklad Ole R. Holsti definuje konflikt ako situáciu, v ktorej dochádza k nezlučiteľnosti kolektívnych cieľov a existuje určitá miera pravdepodobnosti ozbrojených konfliktov”. (Holsti, 2011)

Z terminologického hľadiska je dôležité hovoriť aj o súvisiacich pojmoch. V bežnej praxi sa pojem konflikt bežne používa ako synonymum pojmu vojna a naopak. Avšak pojmy konflikt a vojna nie sú totožné. Konflikt je pojem, ktorý je nadradený pojmu vojna. Kríza a vojna sú určitými druhmi alebo spôsobmi akým sa konflikt manifestuje v medzinárodnom prostredí. Nie sú však jedinými formami jeho prejavu. Kríza a vojna majú svoje jasne dané špecifiká a sú teda určitým typom konfliktu. Podobne platí, aj vzťah medzi ďalšími súvisiacimi pojmami ako napríklad napätie, ktoré je skôr prislúchajúce kríze a agresivita, ktoré je typickým prejavom vojny. Každá vojna teda obsahuje aspekty konfliktu a agresie a každá kríza obsahuje aspekty konfliktu a napätia. Avšak, nie každý konflikt automaticky obsahuje prvky vojny a agresie či krízy a napätia.

Kríza je väčšinou predzvest'ou vojenského riešenia. Je to typ konfliktu, ktorého špecifickým rysom je náhly výbuch neočakávaných udalostí, nepriateľských akcií spôsobených konfliktom. Kríza je zahájená aktom, alebo udalosťou, ktorá má charakter výhražného prehlásenia, politického činu (napr. prerušenie diplomatických stykov), ekonomického činu (napr. obchodné embargo), nenásilný vojenský akt (napr. pohyb vojenských útvarov), nepriamy násilný čin (napr. vojenský útok proti spojencovi). (Kazanský, 2013)

Vojna je organizovaným násilím medzi ozbrojenými sociálnymi skupinami, ktorého cieľom je buď fyzické zničenie nepriateľa alebo podlomenie jeho vôle obhajovať jeho pôvodné zámery. Vojna medzi štátmi je zameraná na **odzbrojenie alebo zničenie konkurenčného štátu**, aby bola získaná výhoda pri jednaní, keďže porazený súper už nemôže použiť silu. (Kazanský 2013)

Totálna vojna – je konceptom, ktorý vznikol ako výsledok vývoja v posledných dvoch storočiach, ktoré viedli k tomu, že vojny zmenili svoj charakter. Objavili sa konflikty, ktoré zavrhlí etiketu dynastických vojen a stanovili si **ciele ohrozujúce existenciu štátov a režimov**. Je pre ne charakteristický **veľký geografický rozsah a dlhá doba trvania**. Napríklad počas druhej svetovej vojny boli **použité všetky dostupné zbrane** aj zbrane hromadného ničenia. Od druhej polovice 40. rokov prebehla revolúcia vo vojenstve, ktorej výsledkom bol: (Krejčí, 2021)

- vznik, zdokonaľovanie a šírenie zbraní hromadného ničenia
- rozvoj nosičov jadrových a termojadrových náloží,
- automatizácia prostriedkov velenia ozbrojených síl
- rýchla obmena generácií zbraňových a riadiacich systémov.
- vznik strategických zbraní.

Strategické zbrane - sú zbrane, ktoré dokážu plniť **konečné ciele vojny jedným úderom**. Majú význam najmä v prvých minútach vypuknutia vojny, lebo následné dozbrojenie už neprichádza do úvahy. (Krejčí, 2021)

Po technickej stránke bol z hľadiska vývoja strategických zbraní dôležitý kvantitatívny a kvalitatívny vývoj nukleárných náloží, neskôr nosičov a nakoniec snaha o prekonanie jadrového patu. Vlastníctvo strategických zbraní (najmä jadrových bômb¹⁴) začalo určovať **postavenie štátov v rebríčku moci**.

Kľúčová bola **strategická triáda** – *medzikontinentálne balistické rakety* (odpaľované z podzemných základní s najväčšou ničivou silou), *nukleárne ponorky* (najmenej zraniteľná časť triády), *strategické letectvo* (najpružnejšie) a neskôr sa pridal aj *systém striel s plochou dráhou letu a raketami stredného doletu* (niesli väčšie nálože boli rýchlejšie a presnejšie).

V súvislosti so strategickými zbraňami sa kalkuluje aj s ideou **druhého úderu**, t.j. predpokladom, že superveľmoc si po nečakanom prepadnutí svojej krajiny všetkou silou dokáže uchovať také množstvo strategických zbraní, aby mohla v odvetnom údere zničiť útočníka. Táto idea hrala dôležitú úlohu pri odstrašení. (Krejčí, 2021)

---

¹⁴ Počas studenej vojny prebiehal aj vývoj chemických a biologických zbraní, s relatívne malými nákladmi na výrobu sa tak stali **strategickými zbraňami nejadrových štátov a chudobných štátov**.

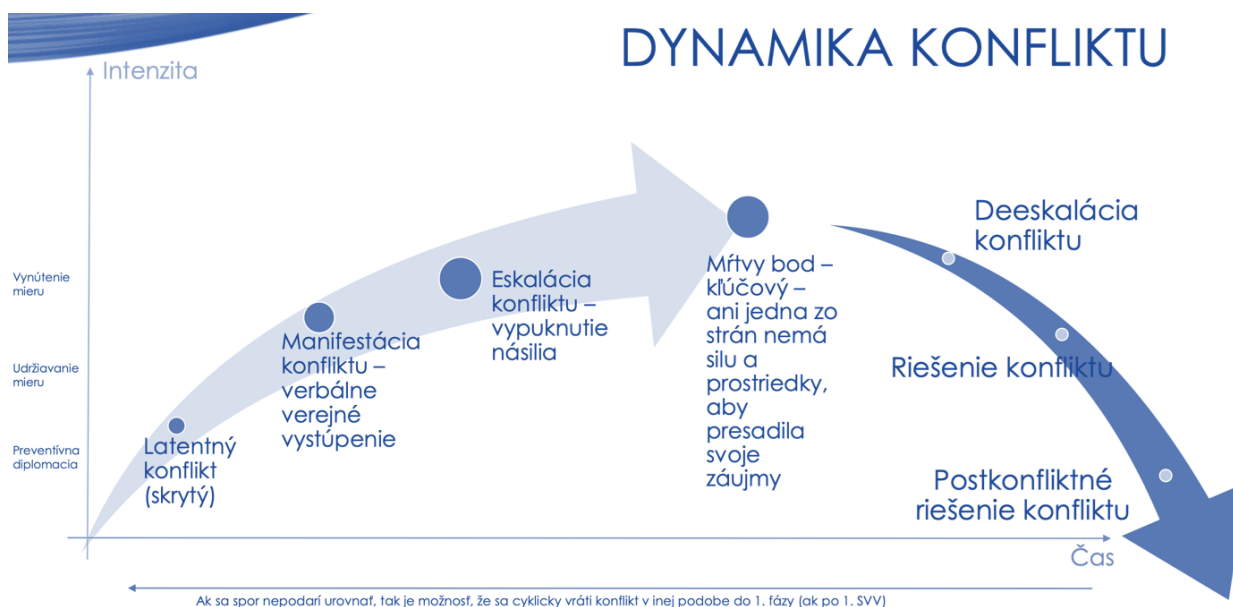
5.2 Komponenty konfliktu

Podľa Holstiho (2011), možno konflikty vymedziť pomocou 4 komponentov, ktoré umožňujú ich bližšie a objektívne skúmanie. Tieto štyri aspekty tvoria analytickú kostru, ktorá nám pomáha komplexne vnímať priebeh konfliktu a jeho charakter.

1. **Aktéri konfliktu** - Skúma **aktérov** zapojených do konfliktu. Môžu to byť štáty, medzinárodné organizácie, povstalecké skupiny, regionálne či lokálne aktéri. Napr. v medzinárodnom konflikte môžu byť aktérmi dva alebo viac štátov; v rámci štátu to môže byť vláda vs. povstalecké skupiny, hnutia, a pod. (Holsti, 2011)
2. **Oblasť sporných hodnôt** - Konflikt sa týka konkrétneho predmetu, ktorý je vnímaný buď ako výhodný alebo ako ohrozený. Tento aspekt skúma práve tento subjekt konfliktu, t.j. faktory/premenné/hodnoty, o ktoré je vedený spor. Napríklad územie, zdroje, moc, ideológia, identita, náboženstvo, ekonomické výhody. (Holsti, 2011)
3. **Postoje** – Do tejto oblasti skúmania spadajú presvedčenia, hodnoty, historické skúsenosti, obrazy „iného“, vnímanie nespravodlivosti, strach či hrozbu. Tieto postoje sú často zdrojom latentného napätia a majú psychologicko-sociálnu dimenziu. (Holsti, 2011)
4. **Akcie** – Tieto akcie už reflektujú, že konflikt sa realizuje. V rámci tejto oblasti sa skúmajú konkrétne kroky alebo reakcie aktérov ako napríklad vyjednávanie, využívanie diplomatických nástrojov, protesty, propagandistická kampaň, použitie mocenských nástrojov či násilia alebo agresie. (Holsti, 2011)

5.3 Dynamika konfliktu

Konflikty sú dynamické – menia sa v čase, môžu eskalovať alebo deeskalovať, môžu byť latentné, otvorené, môžu prejsť do krízy či vojny. Preto ďalším dôležitým predmetom analýzy konfliktov pri určovaní prostriedkov riešenia/prevencie konfliktov je sledovanie a analýza dynamiky konfliktov. Túto dynamiku môžeme demonštrovať na krivke vychádzajúcej z výskumu a interpretácie fáz konfliktu podľa Š. Waisovej (2011):

Obrázok 2 Dynamika konfliktu podľa Š. Waisovej

5.3.1.1 Latentná fáza

Konflikt ešte nie je otvorený, aktéri môžu pociťovať napätie, sú prítomné sporné otázky a oblasti, ale nie sú formulované explicitne. Možno hovoriť o „skrytom“ konflikte. Aktéri majú záujem o rovnaký statok a uvedomujú si jeho nedostatok alebo nedeliteľnosť. Sú si preto vedomí nezlučiteľnosti svojich záujmov, no tá nie je natoľko veľká, aby ich donútila rozhodne jednať, podniknúť akcie. Základným nástrojom riešenia konfliktov v latentnej fáze je preventívna diplomacia. (Waisová, 2011)

5.3.1.2 Manifestácia konfliktu

V okamžiku keď aspoň jeden aktér artikuluje nezlučiteľnosť svojich záujmov s iným aktérom a verejne prejaví zámer chrániť tieto záujmy na úkor druhej strany. Základným nástrojom riešenia konfliktov v manifestačnej fáze je preventívna diplomacia, vyjednávanie, mediácia či facilitácia. (Waisová, 2011)

5.3.1.3 Eskalácia

Napätie sa pretavuje do v konkrétnych akcií, spory sú nie len manifestované, ale dochádza k tvrdším interakciám. Protivníci sa snažia dosiahnuť svoje ciele a žiadna zo strán nie je ochotná ustúpiť

a zároveň hľadá podporu pre svoje záujmy u iných aktérov. K vyhroteniu konfliktu prispievajú akcie ako polarizácia politických elít, vytváranie spojeneckých aliancií, prevzatie moci armádou, pričom stále narastá počet sporných tém a nespokojnosť sporných strán. Dochádza k narušeniu komunikácie a výmeny informácií. Informácie sú v tejto fáze skôr využívané na manipuláciu a asymetrické vedenie konfliktu (dezinformácie, propaganda, hoaxy a pod.). Z pohľadu teórie hier je tu situácia vnímaná stranami konfliktu ako hra s nulovým súčtom. Vo fáze eskalácie sa ako nástroje na riešenie konfliktu využívajú arbitrážne konania a zmierujúce konania, prípadne pri miernejších konfliktoch vyjednávanie, avšak formou sprostredkovateľa, napr. formou mediácie. (Waisová, 2011)

5.3.1.4 Vypuknutie konfliktu a mŕtvy bod

V tejto fáze sa aktéri uchýľujú k použitiu sily. Situácia dosiahne bod, v ktorom aktéri nemôžu alebo nechcú ustúpiť, vývoj je nekompromisný, riziko vojny alebo kolapsu systému je vysoké. V teórii hier aktéri konfliktu nazerajú na spor ako na hru s nulovým súčtom. Tu konflikt často prerastá do fázy vypuknutia násilia a v prípade dlhodobého a systematického násilia a agresie sa dostáva do reálneho stavu vojny. Kľúčovým štádiom tejto fázy je tzv. mŕtvy bod, ktorý predstavuje situáciu, kedy ani jedna zo strán nemá dostatok síl a prostriedkov aby presadila svoje záujmy. V prípade správneho využitia efektívnych nástrojov na obnovenie komunikácie o možnostiach riešenia konfliktu je aj možným počiatkom deeskalácie konfliktu. V tejto fáze bývajú často využívané ako riešenie konfliktu medzinárodné mierové operácie na vynútenie, budovanie či obnovu mieru. Konflikt sa tak uzavrie formou dohody alebo transformuje do fázy. rekonštrukcie alebo zmierenia, či zostane „zamrznutý“. Takisto, v prípade, že fáza budovania mieru a jeho udržiavania je nedostatočná, je tu možný prechod konfliktu do novej, latentnej fázy. Môžeme v tejto súvislosti hovoriť o tzv. „zamrznutých konfliktoch“ – dlho trvajúcich/tiahlych konfliktoch, ktoré síce nevyeskalovali do otvorenej vojny, ale ostávajú nedoriešené. (Waisová, 2011)

5.3.1.5 Deeskalaácia konfliktu

Transformácia konfliktného vzťahu, ktorej základnou črtou je oslabenie konfliktu, znižovanie nárokov strán sporu, oživenie komunikácie, vnímanie situácie ako hry s nenulovým súčtom a snaha sporných strán nájsť riešenie akceptovateľné všetkými stranami sporu. V tejto fáze sa využívajú v medzinárodnej praxi ako riešenie medzinárodné mierové operácie zamerané na presadzovanie a budovanie mieru. (Waisová, 2011)

5.3.1.6 Riešenie

Na fázu deeskalácie nadväzuje fáza riešenia prostredníctvom metód uvedených nižšie, ktoré sa využívajú v závislosti od závažnosti konfliktu a schopnosti či ochoty aktérov konfliktu rešpektovať nenútené metódy riešenia konfliktu. Konflikt sa končí akonáhle sporné strany prekonajú nezlučiteľnosť

svojich záujmov a presadzujú sa už viac nástroje a mierové operácie zamerané na budovanie a udržiavanie mieru. (Waisová, 2011)

5.3.1.7 Postkonfliktké urovnávanie vzťahov

V tomto štádiu sa obnovujú diplomatické, ekonomické, kultúrne a sociálne vzťahy medzi stranami konfliktu a nadväzuje sa dlhodobá spolupráca a ako nástroj riešenia konfliktov sa používajú medzinárodné mierové operácie rekonštrukcia/obnova mieru a udržiavanie mieru. (Waisová, 2011)

5.4 Členenie konfliktov

Podľa umiestnenia v medzinárodnom systéme delíme konflikty na: (Kazanský, 2013)

1. **systémové** – menia štruktúru systému, jeho pravidlá, hodnoty a distribúciu moci (napríklad 30 ročná vojna, 1. svetová vojna, 2. svetová vojna, studená vojna)
2. **medzištátne** – odohrávajú sa medzi systémovými jednotkami, najčastejšie štátmi, no nemajú potenciál na premenu štruktúry systému (napríklad vojna medzi Argentínou a Veľkou Britániou)
3. **vnútroštátne** – prebiehajú vnútri jednotiek systému (napr. Írsko a Veľká Británia, Baskicko a Španielsko)

Podľa geografického rozsahu členíme konflikty na: (Kazanský, 2013)

1. **Miestne/lokálne ozbrojené konflikty** – priestorov úzko vymedzené vnútri jedného štátu alebo medzi dvoma štátmi (napr. Arménsko a Azerbajdžan)
2. **Regionálne ozbrojené konflikty** – prebiehajú v celom regióne ako subsysteme medzinárodných vzťahov, zúčastňujú sa viaceré štáty a spravidla začínajú lokálnym konfliktom (napr. arabsko-izraelské vojny)
3. **Globálne ozbrojené konflikty** – prebiehajú za priamej účasti/angažovanosti väčšiny štátov sveta (1. a 2. svetová vojna)

Podľa použitých prostriedkov a spôsobov riešenia: (Kazanský, 2013)

1. **nenásilné** – konflikt riešený mierovými prostriedkami
2. **násilné/ozbrojené** – keď je na presadenie svojich cieľov využitá vojenská sila alebo nátlak

Väčšina konfliktov má multikauzálny charakter, avšak vo všeobecnosti by sme mohli vymedziť tieto typy konfliktov na základe príčin: (Kazanský, 2013)

1. **politické konflikty** – spoločensko-politické napätia, etnické problémy, separatistické tendencie, teritoriálne nároky, mocenské konflikty, boje za nezávislosť.
2. **ideologické konflikty** – štátne zriadenia, konfesijné a historické motívy, rasové predsudky
3. **ekonomické konflikty** – boj o kontrolu nad zdrojmi alebo územím, obchodné vojny, boj o miesto pri deľbe práce

Iné členenie príčin konfliktov hovorí o nasledujúcich príčinách: (Kazanský, 2013)

- **neuspokojené potreby** (existenčné potreby, bezpečnosť, sociálne potreby)
- **identita** (etnická, rasová, náboženská)
- **morálne aspekty** (viera, ideológia, morálne hodnoty)
- **spravodlivosť** (vnímanie nespravodlivosti, nerovnosť pred zákonom)
- **práva** (ľudské práva, práva národnostných menšín, práva na sebaurčenie, a pod.)
- **distribúcia výhod** (moc, peniaze, zamestnanie, pôda, spoločenské postavenie...)
- **rozdeľovanie a prístup k zdrojom** (financie, voda, energetické zdroje...)

Typológia konfliktov podľa intenzity násillia: (Krejčí, 2021)

1. **malý ozbrojený konflikt/nízka intenzita** – minimálne 25 obetí ročne, viac ako 100 a menej ako 1000 celkovo
2. **stredný ozbrojený konflikt/vysoká intenzita** – viac ako 25 a menej než 1000 obetí za rok a viac ako 1000 obetí celkovo
3. **vojna/vysoká intenzita** – viac ako 1000 obetí za rok trvania konfliktu, viac ako 10 000 obetí celkovo.

5.5 Počet konfliktov vo svete

Podľa Uppsala Conflict Data Program (UCDP)¹⁵ bolo v roku 2023 vo svete 59 aktívnych ozbrojených konfliktov, z toho väčšina mala vnútroštátny charakter. Okrem nich UCDP eviduje aj 89 neštátnych konfliktov a 41 aktérov zapojených do násillia proti civilistom. Trend naznačuje pretrvávajúce vysoké globálne napätie a rast medzinárodne podporovaných vnútroštátnych konfliktov. (UCDP, 2025)

UCDP rozoznáva pri svojich prepočtoch tieto typy konfliktov:

- **Medzištátny konflikt:** boj medzi dvomi štátmi (napr. Rusko vs. Ukrajina)
- **Vnútroštátny konflikt:** vláda vs. domáce povstalecké skupiny
- **Vnútroštátny konflikt s medzinárodným charakterom:** domáci konflikt, v ktorom bojuje aj zahraničný štát
- **Neštátny konflikt:** bojujú ozbrojené skupiny bez účasti štátu
- **Jednostranné násillie:** cielené násillie proti civilistom

---

¹⁵ Uppsala Conflict Data Program (UCDP) je medzinárodne uznávaný výskumný program, ktorý zhromažďuje a analyzuje údaje o ozbrojených konfliktoch vo svete. Vznikol na Uppsalskej univerzite vo Švédsku a je jedným z najdôležitejších zdrojov informácií o počte, type a intenzite konfliktov. Tento program je široko používaný OSN, vládami, výskumníkmi a médiami ako spoľahlivý a transparentný zdroj údajov o konfliktoch. UCDP patrí medzi najprestížnejšie databázy ozbrojených konfliktov na svete

Tabuľka 4 Typ, charakteristika, počty a príklady konfliktov

Typ konfliktu	Charakteristika	Počet	Príklady
Medzištátne konflikty	Medzi dvoma alebo viacerými štátmi	2	Rusko – Ukrajina Arménsko – Azerbajdžan
Vnútroštátne konflikty (občianske vojny)	Štát vs. vnútroštátne skupiny	34	Mjanmarsko, Etiópia Sudán, a ďalšie
Vnútroštátne konflikty s medzinárodným charakterom	Domáci konflikt s priamym zapojením cudzieho štátu	23	Jemen, Sýria, Demokratická republika Kongo, a ďalšie
Spolu aktívnych konfliktov so štátnym aspektom		59	

Zdroj: (UCDP, 2025)

5.6 Riešenie konfliktov

Riešenie konfliktu je proces cielenej konštruktívnej a produktívnej premeny konfliktu na mierový stav s cieľom minimalizovať použitie násilia, prekonať rozpory medzi aktérmi konfliktu, podporiť akceptovanie a udržanie riešenia konfliktov v dlhodobej perspektíve. V rámci riešenia konfliktov je často súčasťou aj skúmanie stratégií, záujmov a cieľov aktérov, ich správania a spôsobu vyjednávania, tiež vzťahov a zmien medzi aktérmi, ako aj prostredia, v ktorom sa pohybujú či postavenia a činnosti tretích strán v konflikte.

Cieľom riešenia je vzájomná dohoda aktérov, aby sa zamedzilo opätovnému vypuknutiu konfliktu. S riešením sporov a konfliktov v rámci medzinárodných vzťahov pracuje aj **teória hier**, ktorá je racionálnou matematickou teóriou o rozhodovaní, kde sa v absolútnej rovine uplatňuje princíp tzv. minimaxu. Táto teória predpokladá, že aktéri majú definované ciele a jednajú podľa pravidiel s určitými prostriedkami a v tejto súvislosti môžeme sledovať dva prístupy – kooperatívny (dohody sú možné) a nekooperatívny (dohody nie sú možné).

Teória hier rozoznáva tri modely:

- ⇒ Hra s **protikladnými** záujmami – HRA S **NULOVÝM** SÚČTOM – **nekooperatívny prístup**. Každý sa snaží získať prevahu a dosiahnuť riešenie na úkor súpera, ide o úplnú porážku súpera. Zisk jedného je podmienený stratou druhého.
- ⇒ Hra s **identickými** záujmami – HRA S **NENULOVÝM** SÚČTOM – **kooperatívny prístup**. Aktéri sú ústretoví a ochotní prijať ústupky a prispôbiť sa, výsledná situácia neznamena jednostrannú prehru/stratu aktérov. Kooperatívne riešenie s ústupkami.

⇒ Hra so **zmiešanými** záujmami - HRA S **NENULOVÝM** SÚČTOM – **vysoko kooperatívny prístup**. V rámci tohto prístupu sa hľadá vzájomné výhodné riešenie – zaručené primerané uspokojenie záujmov a potrieb oponentov, predstavuje ideálny spôsob riešenia konfliktov, základ pre dlhodobé vzťahy. Rovnaké zisky aj straty na oboch stranách.

V súvislosti s riešením konfliktu rozoznávame podľa Kusej (2018) nasledujúce metódy:

Vyjednávanie (negociácia) je jeden z hlavných prostriedkov riešenia sporov. Môže mať formálne aj menej formálne podoby. Je to vysoko dobrovoľný proces rokovania strán konfliktu o príčinách konfliktu. Pri vyjednávaní platí, že obe strany s jeho konaním súhlasia. Zároveň, pri tomto procese nie je prítomná tretia strana, napr. rozhodca či mediátor. Metódy vyjednávania sú rôzne, pričom väčšinou má tri fázy – prípravnú, v ktorej prebieha nadviazanie kontaktu a stanovenie miesta, času a obsahu budúceho jednania. V ďalšej fáze už prebieha interakcia, kde sa situácia analyzuje z rôznych perspektív, definujú sa problémy a formulujú pozície, pričom sa hľadá vzájomne prospešné riešenie pre obe strany. V poslednej fáze dochádza k uzatvoreniu konfliktu prostredníctvom uspokojenia potrieb oboch aktérov. V zásade ide o čisté vyjednávanie ako dobrovoľný proces, bez neutrálnej tretej strany, s hľadaním win-win riešenia. Najvhodnejším príkladom by mohli byť rokovania medzi USA a ZSSR o obmedzení strategických zbraní (SALT I, 1969–1972). USA a ZSSR sa po rokoch napätia v období studenej vojny rozhodli dobrovoľne začať bilaterálne rokovania bez prítomnosti tretej strany o obmedzení počtu strategických jadrových nosičov a protiraketových systémov. Výsledkom bolo uzatvorenie dohody (SALT I), ktorá znížila napätie a stabilizovala bezpečnostnú architektúru studenej vojny.

Facilitácia je metóda vytvárania vhodného prostredia pre bezpečný a efektívny dialóg, ktorý má umožniť vyriešenie konfliktu. Je riadené vyjednávanie s prítomnosťou neutrálneho odborníka, ktorý aktérom pomáha koordinovať dialóg o predmete konfliktu ako facilitátor alebo mediátor, t. j. tretia – neutrálna strana, ktorá nemá v vo veci konfliktu vlastný záujem. Môže sa jednať napríklad o zástupcov neutrálneho štátu, ktorý je akceptovaný oboma stranami. Facilitátor nepotrebuje disponovať konkrétnymi zručnosťami či schopnosťami v súvislosti s témou/subjektom konfliktu. Tretia strana riadi proces, ale nie obsah výsledku. Ako príklad by sme mohli uviesť Helsinské rokovania o mierovom procese na Filipínach (2010–2014), kedy pri rokovaní medzi filipínskou vládou a Moro Islamic Liberation Front bol prítomný fínsky neziskový inštitút CMI (Crisis Management Initiative), ktorý pôsobil ako facilitátor.

Mediácia je metóda, ktorá sa v konflikte využíva v prípade, že dôjde k prerušeniu kontaktov alebo k izolácii, či úplnému zrušeniu a vyjednávanie alebo facilitácia už nie je možná, pretože aktéri nie sú schopní komunikovať. V rámci tejto metódy riešenia konfliktu je využívaný mediátor, ktorý sa snaží o naštartovanie komunikácie medzi aktérmi a zlepšenie ich vzájomných vzťahov. Mediátor musí

disponovať vysokou mierou dôveryhodnosti a prisievčiacích schopností. Tretia strana aktívne pomáha stranám vytvárať dohodu, najmä tam, kde už komunikácia zlyhala. Výsledkom mediácie by teda mala byť dohoda, ktorú uzatvárajú všetky strany. Ako príklad by sme mohli uviesť: Camp Davidská dohoda (1978), kedy egyptský prezident Anvar Sadat a izraelský premiér Menachem Begin už neboli schopní navzájom komunikovať. Americký prezident Jimmy Carter vystupoval ako mediátor – vysoko dôveryhodný sprostredkovateľ.

Arbitrácia je spôsob riešenia sporov direktívnym spôsobom na základe uplatnenia moci 3. strany, ktorá v tomto riešení vystupuje ako autorita oprávnená vynášať záväzné rozhodnutia. Zjednodušene sa jedná o autoritatívne rozhodnutie tretej strany, ktoré strany uznávajú. Je tradičnou formou riešenia konfliktu prostredníctvom právneho systému – prostr. polície, výkonu trestov, rozhodcovského konania, stanovenia arbitra, ktorého úlohou je vypočítanie strán konfliktu, ich zváženie a vynesenie verdiktu, ktorý má záväzný charakter. Má dve formy – využívanie ombudsmana a rozhodcovský-arbitrážny súd. Dobrovoľnosť spočíva len v uznaní autority 3. stranami konfliktu. Ako príklad by sme mohli uviesť Slovenska a Maďarska o vodné dielo Gabčíkovo – Nagymaros (1998). Keď sa štáty nevedeli dohodnúť, súhlasili s tým, že spor predložia Medzinárodnému súdnemu dvoru (MSD), ktorý ako autorita vynesie záväzné rozhodnutie. Hoci išlo o dobrovoľné uznanie jurisdikcie, výsledok už bol direktívne záväzný – rozhodnutie MSD bolo pre obidve strany povinné.

Adjudikácia je nedobrovoľná forma riešenia sporov. Je to zákonný proces, ktorý prebieha na základe dôkazov a argumentácie predkladaných v rámci súdneho procesu, ktorého výsledkom je záväzný rozsudok vedúci k riešeniu konfliktu. Príkladom by mohlo byť rozhodnutie MSD o spore Nikaragua vs. USA (1986). Nikaragua podala na USA žalobu na Medzinárodný súdny dvor (MSD) za porušenie medzinárodného práva, keď USA podporovali povstalecké hnutie Contras a vykonávali ozbrojené akcie proti Nikarague (napr. mýnovanie prístavov). Ide o nedobrovoľný, právny proces – USA nechceli spor riešiť pred MSD a odmietli sa zúčastniť na pojednávaniach. MSD však pokračoval, lebo proces je riadený pravidlami súdneho konania. Súd hodnotil dôkazy a argumenty a vydal záväzný rozsudok. MSD v roku 1986 rozhodol, že USA porušili medzinárodné právo týkajúce sa nezasahovania a použitia sily a USA mali Nikarague zaplatiť reparácie (čo nikdy neurobili)

5.6.1 Mierové operácie

Mierová operácia je medzinárodná aktivita, ktorej cieľom je podporiť ukončenie ozbrojeného konfliktu, udržiavať mier a vytvárať podmienky pre stabilitu a obnovu krajiny. (Williams, Bellamy, 2021)

Hlavné ciele mierových operácií (Pugh, 2023)

- zastavenie násilia a separácia bojujúcich strán
- dohľad nad plnením mierovej dohody

- ochrana civilistov
- podpora budovania inštitúcií, právneho štátu a ľudských práv
- vytváranie podmienok pre návrat utečencov a obnovu krajiny

Typy mierových operácií (Williams, Bellamy, 2021)

1. **Pozorovateľské misie** – neozbrojení alebo ľahko ozbrojení pozorovatelia monitorujú situáciu (napr. UNTSO¹⁶ na Blízkom východe).
2. **Tradičné mierové operácie (peacekeeping)** – vojenské jednotky s mandátom oddeliť strany konfliktu a dohliadať na prímerie (napr. UNFICYP¹⁷ na Cypre).
3. **Robustné operácie** – majú širší mandát vrátane použitia sily na ochranu civilistov (napr. MONUSCO v Kongu¹⁸).
4. **Operácie na budovanie mieru (peacebuilding)** – civilné úlohy ako reforma bezpečnostného sektora, voľby, obnova správy. (napr. UNMIK¹⁹ v Kosove)
5. **Vynucovanie mieru (peace enforcement)** – aktívne použitie sily bez súhlasu strán konfliktu (napr. UNOSOM II²⁰ v Somálsku)

V súvislosti s riešením konfliktov má najvýznamnejšiu úlohu OSN ako jediná organizácia disponujúca z hľadiska medzinárodného práva rozhodovať o medzinárodných mierových operáciách zameraných na prevenciu alebo riešenie konfliktov vo svete. Preto najčastejšie mierové operácie prebiehajú pod mandátom OSN, prípadne regionálnych organizácií (NATO, EÚ, Africká únia) v rámci delegovania mandátu. (Pugh, 2023)

---

¹⁶ United Nations Truce Supervision Organization je najstaršia mierová misia OSN ktorá bola založená v roku 1948 s cieľom monitorovať dodržiavanie prímeria a pozorovateľských dohôd o prímerí na Blízkom východe. Misia UNTSO vykonáva pozorovateľskú činnosť na hraniciach Libanonu a Sýrie s Izraelom. Hlavnou úlohou misie je vykonávať inšpekcie v dôležitých oblastiach podľa dohody z roku 1974. V misii pôsobí spolu 80 pozorovateľov z 19 krajín.

¹⁷ United Nations Peacekeeping Force in Cyprus je mierová misia OSN, ktorá je na Cypre od roku 1964 a pôsobí v nárazníkovej zóne, ktorá oddeľuje grécku a tureckú komunitu. Jej hlavným cieľom je udržiavať prímerie, monitorovať demilitarizovanú zónu a podporovať politické riešenie konfliktu. Misia bola pôvodne založená na zabránenie ďalším bojom, ale v súčasnosti plní aj ďalšie úlohy, ako sú humanitárna činnosť a udržiavanie poriadku.

¹⁸ Vznikla v roku 1999 s cieľom podporiť implementáciu mierovej dohody z Lusaky a dohliadať na dodržiavanie prímeria medzi vládnymi silami a povstalcami podľa Kapitoly VII Charty OSN. Postupne získala širší mandát, vrátane sprostredkovania medzi znepriatelenými stranami, pomoci pri demilitarizácii a repatriácii zahraničných bojovníkov, podpory budovania bezpečnostných zložiek a realizácie humanitárnych projektov. Patrí k najväčším mierovým misiám OSN.

¹⁹ Civilné úlohy UNMIK (od 1999) zahŕňali budovanie nových bezpečnostných štruktúr (reforma polície a justície), organizovanie a dohľad nad voľbami, tvorbu a obnovu miestnej správy, implementáciu právneho rámca a obnovu základných verejných služieb. UNMIK mala mandát viesť Kosovo od povojnovej destabilizácie k samospráve, čo predstavuje esenciu budovania mieru podľa prístupu OSN.

²⁰ Operácia UNOSOM II v Somálsku (1993-1995) bola jednou z prvých misií OSN, ktorá mala jasný mandát vynucovať mier pomocou sily v prostredí, kde neexistovala funkčná vláda ani dohoda medzi bojujúcimi frakciami. Mandát podľa Kapitoly VII umožňoval jednotkám OSN použiť ozbrojenú silu na odzbrojenie milícií, zabezpečenie humanitárnej pomoci, obnovu poriadku, ochranu civilistov a stabilizáciu Mogadiša. Neexistovalo prímerie a niektoré frakcie aktívne útočili na jednotky OSN, preto OSN nevstupovala do tohto konfliktu výhradne ako neutrálna pozorovacia sila, ale ako aktér nútený presadzovať základnú bezpečnosť.

Medzinárodné spoločenstvo preto zvyčajne smeruje svoj pohľad k Bezpečnostnej rade, aby schválila mierové operácie. Charta OSN dáva Bezpečnostnej rade OSN moc a zodpovednosť k uskutočneniu kolektívnych akcií pre udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. V iných prípadoch kde priame angažovanie OSN nie je vhodné alebo efektívne, Rada poveruje regionálne alebo medzinárodné organizácie – EÚ, Africká únia, NATO a iné na realizáciu určitých peacekeepingových alebo mier vynucujúcich funkcií. (Williams, Bellamy, 2021)

Kľúčové princípy OSN:

- ✓ Súhlas strán konfliktu
- ✓ Nestrannosť
- ✓ Nepoužitie sily (akceptované iba v rámci sebaobrany a ochrane civilistov)

Typy mierových operácií OSN pre riešenie konfliktov:

Peacemaking (vytváranie mieru) je činnosť zameraná na privedenie znepriatelených strán k dohode, predovšetkým pomocou mierových prostriedkov predpokladaných v VI. Kapitole Charty OSN. Je to diplomatická snaha zamýšľajúca pretvoriť násilný konflikt do stavu nenásilného dialógu, v ktorom sú rozpory urovnávané pomocou zastupujúcich politických inštitúcií. Účelom je ukončenie násilia medzi nepriateľskými stranami. OSN definuje peacemaking ako diplomatickú snahu o ukončenie konfliktu, bez použitia sily. Využívaná je teda diplomacia, vyjednávanie a mierové zásahy s cieľom ukončiť konflikt. VI. Kapitola Charty OSN vo svojom článku 33 výslovne uvádza:

„Strany v každom spore, ktorého trvanie by mohlo ohroziť zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, majú sa usilovať o jeho vyriešenie predovšetkým rokovaním, vyšetrovaním, sprostredkovaním, zmierovacím konaním, arbitrážou, súdnym konaním, použitím oblastných orgánov alebo oblastných dohôd alebo inými mierovými prostriedkami podľa vlastného výberu.“ (Charta OSN, čl. 33)

„Bezpečnostná rada, ak to uzná za potrebné, požiada strany, aby urovnali svoj spor takýmito prostriedkami.“ (Charta OSN, čl. 33)

Peaceenforcement (vynucovanie mieru) je aktívne použitie sily na vynútenie mieru. Vynucovanie mieru je oddelenou, subsidiárnou koncepciou v rámci peacemakingu. Prebieha napr. prostredníctvom sankcií, blokad alebo aj prostredníctvom vojenskej intervencie. Použitie sily je realizované aj bez súhlasu všetkých strán, na vynútenie mieru. (Williams, Bellamy, 2021)

Peacekeeping (udržiavanie mieru) je pôsob pomocí krajinám zničeným konfliktmi vytvoriť podmienky pre udržateľný mier. Jedná sa o nasadenie jednotiek s mandátom dohľadu nad prímerím a stabilizácie. Takáto pomoc môže mať rôzne podoby, vrátane podpory ľudskej bezpečnosti, dohody o zdieľaní moci, volebnej podpory, posilnenia právneho štátu a ekonomického a sociálneho rozvoja. Väčšina z týchto operácií je ustanovená a realizovaná samotnou OSN spolu s vojenskými jednotkami slúžiacimi pod operačným velením OSN – tzv. Modré prilby – vojaci a vojenský funkcionári, policajný

a civilný personál z mnohých krajín monitorujú procesy a napomáhajú stranám konfliktu implementovať mierovú dohodu, ktorú uzavreli. (Williams, Bellamy, 2021)

Peacebuilding (budovanie mieru) je široký okruh aktivít týkajúci sa kapacitnej výstavby, urovnávania a spoločenskej transformácie. Jedná sa o dlhodobý proces vyskytujúci sa po zvoľnení alebo zastavení násilného konfliktu, ktorý nastáva po peacemakingu a peacekeepingu. Jedná sa o dlhodobo orientované aktivity zamerané na rekonštrukciu spoločnosti, štátu, inštitúcií po konflikte. (Williams, Bellamy, 2021)

Valné zhromaždenie OSN spolu s BR OSN vytvorili Komisu pre budovanie mieru – medzivládny poradný orgán pomáhajúci krajinám v postkonfliktnom budovaní mieru, inštitúcií, obnove, rekonštrukcii a udržateľnom rozvoji. Komisia má výslovne nariadené: (Williams, Bellamy, 2021)

- ❖ navrhovať jednotné stratégie pre postkonfliktnú peacebuildingovú obnovu
- ❖ pomáhať zabezpečiť predvídateľné financovanie pre skoré obnovujúce aktivity a udržateľné finančné investície cez stredne dlhé až dlhé obdobie
- ❖ predĺžiť dobu pozornosti, ktorú medzinárodné spoločenstvo venuje post konfliktnej obnove
- ❖ vyvinúť čo najlepšie praktiky na riešenie problémov vyžadujúcich rozsiahlu spoluprácu medzi politickými, bezpečnostnými humanitárnymi a rozvojovými aktérmi
- ❖ dáva dohromady vládu konkrétnej krajiny so všetkými relevantnými medzinárodnými a národnými aktérmi na prediskutovanie a rozhodovanie

Tabuľka 5 Ukážka typov mierových operácií v praxi OSN

Kategória	Názov misie	Krajina/ Región	Rok (-y) pôsobenia	Primárna úloha
Peacekeeping	United Nations Mission in South Sudan (UNMISS)	Južný Sudán	Od 2011 -	Ochrana civilistov; podpora vlády v budovaní štátu
Peacekeeping	United Nations Stabilisation Mission in Haiti (MINUSTAH)	Haiti	2004 - 2017	Stabilizácia po politickej kríze, podpora verejnej bezpečnosti a volieb
Peacekeeping	United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of Congo (MONUSCO)	Demokratická republika Kongo	Od 1990 -	Monitorovanie a potláčanie ozbrojeného konfliktu, ochrana civilistov
Peacemaking/ Enforcement	United Nations Protection Force (UNPROFOR)	Chorvátsko, Bosna a Hercegovina	1992 - 1995	Vojenské nasadenie v rámci konfliktu v bývalej Juhoslávii, čiastočné výkonné prvky
Peacebuilding	United Nations Transition Administration in East Timor (UNTAET)	Východný Timor	1999 - 2002	Administratívna správa a budovanie štruktúr po autorizácii OSN

Zdroj: United Nations, 2025

Počet aktuálne prebiehajúcich mierových operácií uvádza Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) je nezávislá medzinárodná výskumná inštitúcia so sídlom vo Švédsku, ktorá

sa špecializuje na výskum konfliktov, zbrojenia, ozbrojených síl a medzinárodnej bezpečnosti. Bola založená v roku 1966 švédskou vládou. Je považovaná za jeden z najdôveryhodnejších zdrojov v oblasti svetovej bezpečnosti a svoje údaje a analýzy poskytuje OSN, vládam, výskumníkom a médiám. SIPRI zhromažďuje a analyzuje údaje najmä o: globálnych konfliktoch a mierových operáciách, vojenských výdavkoch štátov, medzinárodných transferoch zbraní, zbrojárskom priemysle a kontrole zbrojenia a vydáva každoročnú správu SIPRI Yearbook, ktorá patrí k najrenomovanejším publikáciám o globálnej bezpečnosti, konflikte a zbrojení. (SIPRI, 2025)

Tabuľka 6 Počet mierových operácií

Ukazovateľ	Hodnota
Počet aktívnych viacstranných mierových operácií	61
Počet krajín/území, v ktorých tieto operácie prebiehali	36
Počet medzinárodne nasadeného personálu k 31. 12. 2024	94 451
Pokles počtu personálu oproti roku 2015	-42 %
Pokles počtu personálu oproti roku 2023	- 6 %

Zdroj: SIPRI, 2025

Mierové operácie podľa SIPRI zahŕňajú viacstranné mierové misie s medzinárodnou účasťou, ktoré majú cieľ podporiť mierovú dohodu, prevenciu konfliktu alebo budovanie mieru. Medzi rokmi 2015 a 2024 došlo k výraznému poklesu personálnych nasadení – hoci počet operácií ostával približne stabilný, ich kapacita (v personáli) sa znížila. (SIPRI, 2025)

Regionálne rozloženie:

- Subsaharská Afrika: cca 74 % personálu (cca 69 913 osôb)
- Blízky východ a Severná Afrika (MENA): cca 15 % (cca 14 498)
- Európa: cca 9 % (cca 8 898)
- Amerika: cca 1 % (cca 828)
- Ázia a Oceánia: cca 0,3 % (cca 314)

V súvislosti s OSN uvádzame aj nasledujúci prehľad 11 mierových operácií aktuálne prebiehajúcich vo svete: (United Nations, 2025)

Tabuľka 7 Prehľad mierových operácií prebiehajúcich vo svete v roku 2025

Názov misie	Krajina/Región	Hlavný mandát/dôvod misie
UNTSO – United Nations Truce Supervision Organization	Blízky Východ (Izrael, Libanon, Sýria, Egypt, Jordánsko)	Prvá mierová misia OSN (od 1948); dohľad na prímerím po arabsko-izraelskej vojne
UNMOGIP – United Nations Military Observer Group in India a Pakistan	India a Pakistan (Kašmír)	Monitorovanie prímeria medzi Indiou a Pakistanom po konfliktoch o Kašmír
UNFICYP – United Nations Peacekeeping Force in Cyprus	Cyprus	Prevenca obnovy bojov medzi gréckymi a tureckými Cyperčanmi; udržiavanie nárazníkovej zóny
UNDOF – United Nations Disengagement Observer Force	Golanské výšiny (Izrael – Sýria)	Dohľad nad dodržiavaním dohody o odstúpení síl po vojne v roku 1973
UNIFIL – United Nations Interim Force in Lebanon	Libanon	Monitorovanie stiahnutia izraelských síl, podpora vlády Libanonu, ochrana civilistov
MONUSCO – United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of Congo	Demokratická republika Kongo	Stabilizácia krajiny po dlhodobom konflikte, ochrana civilistov, podpora mierového procesu
MINUSCA - United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic	Stredoafriická republika	Ochrana civilistov, podpora mierovej dohody, posilňovanie štátnych inštitúcií
UNISFA – United Nations Interim Security Force for Abyei	Oblasť Abyei (medzi Sudánom a Južným Sudánom)	Zabezpečenie mieru v spornom pohraničnom území Abyei, ochrana obyvateľov
UNMISS – United Nations Mission in South Sudan	Južný Sudán	Ochrana civilistov, podpora mierového procesu, posilňovanie vlády práva
UNMIK – United Nations Mission in Kosovo	Kosovo	Správa územia po konflikte v roku 1999, podpora budovania inštitúcií a zmierenia etnických skupín

Zdroj: United Nations, 2025

5.6.2 Odzbrojovanie a jadrové zbrane vo svetovej politike

Odzbrojovanie v oblasti jadrových zbraní predstavuje proces znižovania a postupného odstraňovania jadrových zbraní. Cieľom odzbrojovania je zabrániť jadrovej vojne, posilniť medzinárodnú bezpečnosť, znížiť napätie medzi štátmi a budovať vzájomnú dôveru. Kľúčovými nástrojmi sú **medzinárodné zmluvy, mechanizmy kontroly a overovania a diplomacia**, ktoré majú zabezpečiť, aby jadrové zbrane **nikdy** neboli použité. (Krejčí, 2021)

Od konca druhej svetovej vojny boli jadrové zbrane jednou z najväčších hrozieb pre medzinárodný mier a prežitie ľudstva. Počas studenej vojny Spojené štáty a Sovietsky zväz nahromadili desaťtisíce jadrových hlavíc, čo viedlo k nebezpečným pretekom v zbrojení a niekoľkým momentom, keď sa svet ocitol na pokraji jadrovej vojny, tzv. jadrovému patu. (Krejčí, 2021)

Jadrový pat sa formoval počas studenej vojny, keď Spojené štáty a Sovietsky zväz vybudovali obrovské jadrové arzenály schopné navzájom sa úplne zničiť. Tento stav sa označuje aj ako **vzájomne zaručené zničenie (Mutually Assured Destruction — MAD)**. Základnou logikou bolo, že ak by jedna strana zaútočila jadrovými zbraňami, druhá by bola schopná vykonať odvetný úder a spôsobiť katastrofálnu odplatu. Tým sa jadrová vojna stala nepravdepodobnou, pretože by nemala víťaza — jej výsledkom by bolo vzájomné zničenie. (Luebering, Britannica, 2025)

Počas 50. až 80. rokov 20. storočia tento pat paradoxne udržiaval mier medzi veľmocami, hoci zároveň viedol k masívnym zbrojným programom, krízam ako **kubánska raketová kríza (1962)** a strate dôvery medzi blokmi. Kubánska raketová kríza bola najnebezpečnejším momentom studenej vojny, keď sa svet ocitol na pokraji jadrovej vojny. V októbri 1962 USA zistili, že Sovietsky zväz tajne rozmiestňuje na Kube jadrové rakety schopné zasiahnuť americké územie. Americký prezident John F. Kennedy reagoval námornou blokádou Kuby a požadoval odstránenie rakiet, zatiaľ čo sovietsky líder Nikita Chruščov odmietal ustúpiť. Po napätej diplomatickej konfrontácii, trvajúcej 13 dní, sa obaja lídri dohodli. ZSSR stiahlo rakety z Kuby a USA tajne odstránili svoje rakety z Turecka. Kríza ukázala nebezpečenstvo jadrovej eskalácie a viedla k posilneniu komunikačných a kontrolných mechanizmov medzi veľmocami, vrátane zriadenia tzv. „červeného telefónu“²¹ medzi Washingtonom a Moskvou. (Krejčí, 2021)

Jadrový pat predstavuje strategickú stabilitu založenú na strachu, nie na dôvere. V 70. a 80. rokoch začali preto USA a ZSSR uzatvárať dohody o kontrole zbrojovania, keďže si uvedomili, že nekonečné hromadenie jadrových zbraní neprispieva k bezpečnosti, ale zvyšuje riziko omylu, eskalácie a náhodného odpálenia.

---

²¹ Červený telefón bola špeciálna komunikačná linka, ktorá mala zabezpečiť, aby sa lídri USA a ZSSR mohli priamo a okamžite spojiť a predísť jadrovej katastrofe spôsobenej chybou, urýchlenou reakciou alebo nesprávnou interpretáciou.

Jedno z najvýznamnejších politických vyhlásení o jadrovom odzbrojovaní zaznelo na ženevskom summite v roku **1985**, v rozhodujúcom období studenej vojny. Americký prezident **Ronald Reagan** a sovietsky líder **Michail Gorbačov** spoločne vyhlásili: „*Jadrovú vojnu nemožno vyhrať a nikdy sa nesmie viesť.*“ („*A nuclear war cannot be won and must never be fought.*“). Toto historické vyhlásenie znamenalo zásadný obrat od konfrontácie k diplomacii a otvorilo cestu k dôležitým dohodám o kontrole zbrojenia. (Reagan, 1985)

Rozlišujeme dva druhy dohovorov/spôsobov ozdbrojovania: (Krejčí, 2021)

Tabuľka 8 Typy odzbrojovania

Typ odzbrojovania	Vysvetlenie	Príklad
Horizontálne odzbrojovanie	Zabránenie šíreniu jadrových zbraní do ďalších krajín. Ide o zastavenie „rozširovania“ počtu štátov, ktoré vlastnia jadrové zbrane.	Zmluva o nešírení jadrových zbraní (NPT) – zakazuje novým štátom nadobudnúť jadrové zbrane.
Vertikálne odzbrojovanie	Znižovanie počtu jadrových zbraní existujúcimi jadrovými štátmi. Ide o „znižovanie smerom nadol“ počtu hlavíc a nosičov.	Zmluvy START medzi USA a Ruskom – redukcia počtu nasadených jadrových hlavíc a zbraňových systémov.

Zdroj: Krejčí, 2021

Tabuľka 9 Kľúčové medzinárodné dohovory o odzbrojovaní vo svetovej politike

Zmluva	Rok	Typ	Účel
Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)	1968 - 1970	Horizontálne odzbrojovanie + rámec pre vertikálne	Jadrovým štátom prikazuje usilovať sa o odzbrojenie, ostatným (nejadrovým) zakazuje získať jadrové zbrane, podporuje mierové využitie jadrovej energie.
Anti-Ballistic Missile Treaty (ABM)	1972	Kontrola zbrojenia	Obmedzenie systémov protiraketovej obrany, aby sa zachovala stratégia vzájomného odstrašovania. USA odstúpili v roku 2002.
Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty (INF)	1987	Vertikálne odzbrojovanie	Zrušenie celej kategórie balistických a riadených striel stredného doletu v Európe, prvá dohoda, ktorá odstránila celú triedu zbraní. Zmluva zanikla v roku 2019.
Strategic Arms Reduction Treaty (START I)	1991	Vertikálne odzbrojovanie	Významná redukcia amerických a sovietskych strategických jadrových arzenálov a verifikácia
Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty (CTBT)	1996	Horizontálne odzbrojovanie	Zákaz všetkých jadrových testov. Je politicky významná, pretože zavádza medzinárodný monitorovací systém, avšak oficiálne nevstúpila do platnosti, pretože nebola ratifikovaná všetkými potrebnými štátmi, medzi nimi napríklad aj USA, Čína, Izrael, Irán a Egypt.
Strategic Offensive Reductions Treaty (SORT/Moscow Treaty)	2002	Vertikálne odzbrojovanie	Ďalšie znižovanie počtu strategických jadrových hlavíc USA a Ruska. Nahradená New START.
New START Treaty	2010 - 2011	Vertikálne odzbrojovanie	Obmedzenie nasadených jadrových hlavíc a nosičov medzi USA a Ruskom; posledná platná bilaterálna zmluva tohto typu. Platnosť do 2/2026.
Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (TPNW)	2017 - 2021	Úplný zákaz	Prvá globálna dohoda, ktorá zakazuje jadrové zbrane úplne. Nepodpísali ju jadrové štáty, ale predstavuje významný normatívny rámec.

Zdroj: UN Treaty Collection, 2025

Hoci po skončení studenej vojny došlo k výraznému zníženiu počtu jadrových hlavíc, princíp odstrašovania a logika jadrového patu naďalej formujú globálnu bezpečnostnú architektúru — najmä vzťahy USA, Ruska a v čoraz väčšej miere aj Číny. Napriek pokroku po studenej vojne preto zostáva jadrové odzbrojovanie neukončené. Podľa najnovších údajov Štokholmského medzinárodného inštitútu pre výskum mieru (SIPRI, 2025):

- 9 krajín vlastní jadrové zbrane
- odhadom existuje približne cca 12 121 jadrových hlavíc (2024)
- z toho cca 9 585 hlavíc je v aktívnych vojenských zásobách
- približne cca 2 100 hlavíc je v okamžitej pohotovosti na použitie
- USA a Rusko spolu vlastnia približne 90 % svetového jadrového arzenálu

Jadrové odzbrojovanie je problematické najmä preto, že štáty považujú jadrové zbrane za kľúčový nástroj svojej bezpečnosti, odstrašovania a medzinárodného postavenia. Proces naráža na nedostatok dôvery medzi aktérmi, obavy zo strategickkej nerovnováhy, riziko porušovania dohôd, pretrvávajúce regionálne napätia a modernizáciu jadrových arzenálov. (Sing Sidhu, 2023)

Aj uznávaný expert na medzinárodnú bezpečnosť hovorí o nevyhnutnosti jadrového zbrojenia pre štáty keď tvrdí že štáty vyvíjajú (a udržiavajú) jadrové zbrane, pretože čelia bezpečnostným hrozbám útočiacim na ich národné prežitie“ (Sagan, 1996-1997), čo znamená, že ich ochota vzdať sa ich je prirodzene veľmi nízka. Podobne Thomas Schelling (Schelling, 2009) pripomína, že jadrové zbrane „*nemožno odvynájsť*“, preto je výzvou skôr ich kontrola a zabezpečenie spoľahlivého systému verifikácie. Aj generálny tajomník OSN António Guterres varuje, že riziko jadrovej konfrontácie sa opäť zvýšilo a „*odzbrojovanie je nevyhnutné, no vyžaduje si dôveru, verifikáciu a politickú vôľu, ktoré dnes chýbajú*“. (Poidevin, 2025) Z týchto dôvodov zostáva jadrové odzbrojovanie dlhodobým, politicky citlivým a pomaly napredujúcim procesom, napriek jeho kľúčovému významu pre globálnu bezpečnosť.

5.7 Záverečná reflexia: medzinárodná bezpečnosť po roku 2025 a nové výzvy medzinárodného poriadku

Vývoj medzinárodnej bezpečnosti v období po roku 2025 je výrazne poznačený návratom Donalda Trumpa do prezidentského úradu Spojených štátov amerických a s tým súvisiacimi zmenami v globálnom bezpečnostnom prostredí. Medzinárodný systém, ktorý bol po roku 1945 založený na princípoch kolektívnej bezpečnosti, multilaterálnej spolupráce a záväznosti medzinárodného práva, čelí v súčasnosti novým tlakom, ktoré oslabujú jeho stabilitu a predvídateľnosť.

Jedným z kľúčových pilierov povojnového poriadku je zákaz použitia sily zakotvený v Charte OSN (čl. 2 ods. 4) spolu s právom na individuálnu a kolektívnu sebaobranu (čl. 51), ktoré predstavujú právny základ moderného bezpečnostného systému. Tento rámec však čoraz častejšie naráža na realitu

mocenskej politiky, selektívneho uplatňovania noriem a paralýzy rozhodovacích mechanizmov Bezpečnostnej rady OSN. Ako upozorňuje učebnica, systém kolektívnej bezpečnosti je zároveň limitovaný tým, že OSN nedisponuje vlastnými ozbrojenými prostriedkami a efektívnosť opatrení závisí od politickej vôle členských štátov.

Nástup administratívy orientovanej výraznejšie unilateralisticky zároveň posilnil tendencie k oslabovaniu multilaterálnych bezpečnostných režimov. V oblasti NATO sa opätovne otvorili otázky dôvery, jednoty a záväzkov kolektívnej obrany, ktoré sú základom transatlantickej bezpečnostnej architektúry. Udržanie solidarity medzi členmi Aliancie bude preto jednou z kľúčových výziev ďalšieho obdobia.

Osobitne citlivou oblasťou ostáva jadrová bezpečnosť. Ako bolo uvedené v kapitole o odzbrojovaní, jadrové zbrane zostávajú centrálnym nástrojom odstrašovania a medzinárodného postavenia veľmocí. Podľa aktuálnych údajov SIPRI existuje približne 12 121 jadrových hlavíc, pričom USA a Rusko vlastnia približne 90 % svetového arzenálu.

Proces jadrového odzbrojovania zároveň naráža na nedostatok dôvery, modernizáciu arzenálov a zvyšujúce sa riziko strategickej nerovnováhy. Platnosť poslednej významnej bilaterálnej dohody medzi USA a Ruskom – New START – sa končí v roku 2026, čo vytvára zásadnú neistotu pre budúcnosť kontroly zbrojenia.

V tejto situácii sa opäť zväčšuje otázka, či bude možné zachovať medzinárodný poriadok ako systém založený na pravidlách, alebo či sa bude bezpečnostná architektúra postupne posúvať smerom k mocenskému rivalstvu a fragmentácii. Výzvy budúcnosti budú preto zahŕňať nielen vojenské a jadrové otázky, ale aj nové hybridné hrozby, kybernetické konflikty, informačné operácie či klimatické a spoločenské riziká, ktoré rozširujú bezpečnostný diskurz za hranice tradičného vojenského chápania bezpečnosti. (Ivančík, Nečas, 2025)

Pre ďalší výskum v oblasti medzinárodnej bezpečnosti tak bude nevyhnutné skúmať najmä transformáciu kolektívnych bezpečnostných mechanizmov, budúcnosť režimov kontroly zbrojenia, stabilitu aliančných záväzkov a rastúcu pluralitu aktérov a nástrojov bezpečnostnej politiky. Medzinárodná bezpečnosť v 21. storočí sa totiž čoraz viac ukazuje ako kombinácia vojenských, politických, technologických a spoločenských faktorov, kde udržanie mieru bude závisieť od schopnosti štátov obnoviť dôveru, rešpekt k právnym normám a efektívnu multilaterálnu spoluprácu.

Použité zdroje:

1. Allan, D. , Bohr, A. 2021. *Myths and misconceptions in the debate on Russia*. [online]. Chatham House [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/2021/05/myths-and-misconceptions-debate-russia/myth-03-russia-was-promised-nato-would-not-enlarge>
2. Aris, B. 2025. *EU pledges €2.3bn to rebuild Ukraine, and seed a private equity fund to raise another €10bn*. [online]. bne. Intellinews. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.intellinews.com/eu-pledges-2-3bn-to-rebuild-ukraine-and-seed-a-private-equity-fund-to-raise-another-10bn-390502/>
3. Bender, S. 2022. *Exposing Russia's alternative reality protects Europe*. [online]. Chatham House [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/2022/01/exposing-russias-alternative-reality-protects-europe>
4. Berzina, K., Quencez, M., Baranowski, M., Hsakou, A. 2024. *Four Challenges for NATO After the Washington Summit*. [online]. German Marshall Fund of the United States. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.gmfus.org/news/four-challenges-nato-after-washington-summit>
5. Brehon, J. 2025. *European support to the defence industry - Mid-term review of the European Defence Fund*. [online]. Fondation Robert Schuman. The Research and Studies Centre on Europe [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/779-european-support-to-the-defence-industry-mid-term-review-of-the-european-defence-fund>
6. Brooke-Holland, L. 2024. *How do countries join NATO?* [online]. House of Commons Library. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9813/CBP-9813.pdf>
7. BUZAN, B. 2003. *Bezpečnosť -Nový rámec pre analýzu*. Brno: Centrum strategických štúdií.2005. ISBN 80-903333-6-2. 267 s.
8. BUZAN, B., HANSEN, L. *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge University Press, New York, 2009.
9. BUZAN, B., WAEVER, O., WILDE J. *Security: A New Framework For Analysis*. Lynne Rienner Publishers, London, 1998.
10. CLAPP, S. 2023. *Briefing: Act in support of ammunition production (ASAP)*. 2025. [online]. European Parliament. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)749782](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)749782)
11. COLLINS, A. *Contemporary Security Studies*. Oxford University Press. 2018. ISBN 9780198804109
12. Committees. 2024. [online].NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49174.htm

-
13. CORDET, M. 2025. EU Defence Series: PESCO Must Step Up. [online]. International Centre for Defence and Security [cit. 2025-10-09]. Dostupné z:<https://icds.ee/en/eu-defence-series-pesco-must-step-up/>
  14. Defence Industry Europe. 2025. PESCO: two new maritime projects launched. [online]. Defence Industry Europe [cit. 2025-10-09]. Dostupné z:<https://defence-industry.eu/pesco-two-new-maritime-projects-launched/>
  15. DEMIRCI, C. 2022. The Main Difference Between NATO's 2022 Strategic Concept And Its Previous Strategic Concepts. [online]. Orion Policy Institute.[cit. 2025-10-09]. Dostupné z:<https://orionpolicy.org/the-main-difference-between-natos-2022-strategic-concept-and-its-previous-strategic-concepts/>
  16. Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology. 2023. The ECCC opens its doors in Bucharest. [online]. European Cybersecurity Competence Centre and Network.[cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://cybersecurity-centre.europa.eu/news/eccc-opens-its-doors-bucharest-2023-05-09_en
  17. EDELMAN, E.S, MANNING, D., Miller, F. C. 2024. *NATO's decision process has an Achilles' heel*. [online]. Atlantic Council. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/natos-decision-process-has-an-achilles-heel/>
  18. EU decides to strengthen cybersecurity and resilience across the Union: Council adopts new legislation. [online]. Council of the EU.[cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/28/eu-decides-to-strengthen-cybersecurity-and-resilience-across-the-union-council-adopts-new-legislation/>
  19. EU resilience: Council adopts a directive to strengthen the resilience of critical entities. [online]. Council of the EU.[cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/08/eu-resilience-council-adopts-a-directive-to-strengthen-the-resilience-of-critical-entities/>
  20. EU solidarity with Ukraine – timeline. 2025. [online]. An official website of the EU. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/timeline_en
  21. EU- NATO strategic partnership. 2025. [online]. The Diplomatic Service of the European Union. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-nato-strategic-partnership_en
  22. Euro-Atlantic Security: More Than Just A Military Matter. 2016. [online].Carnegie Europe. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/2016-12-19-Transcript_NATO3WiseMen.pdf

-
23. European Defence Agency. [online]. 2025. An official website of the EU. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-defence-agency-eda_en
  24. European Peace Facility. 2025. [online]. European Council. Council of the EU. Explainers. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/>
  25. European Union Military Committee (EUMC). 2025. [online]. The Council of the EU. Preparatory bodies. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/european-union-military-committee/>
  26. Európska rada. 2025. Eur-lex. [online]. 2025 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/SK/legal-content/glossary/european-council.html>
  27. FARHAN, A. et al. 2023. *Preparing NATO for climate-related security challenges* [online]. Chatham House Research Paper [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2023-09/2023-07-05-preparing-nato-climate-security-challenges-farhan-et-al.pdf>
  28. Forum for Security Co-operation. 2025. OSCE. [online]. 2020 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.osce.org/forum-for-security-cooperation>
  29. GERMAN, T. 2017. NATO and the enlargement debate: enhancing Euro-Atlantic security or inciting confrontation? [online] In *International Affairs* 93: 2 (2017) p. 291–308. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA93_2_03_German.pdf
  30. GOLDSTEIN, A. *Deterrence and security in the 21st century : China, Britain, France, and the enduring legacy of the nuclear revolution*. Stanford University Press, 2000. 356 s. ISBN 0804746869.
  31. HAGLUND, D. 2025. *North Atlantic Treaty Organization (NATO)*. [online]. Britannica. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/North-Atlantic-Treaty-Organization>
  32. HEYWOOD, A. *Global Politics*. Palgrave: Palgrave Foundations. 2014. ISBN 9781137349262
  33. HOWORTH, J. 2023. *The EU's Security and Defence Policy: A New Leap Forward?* In *International Relations and the European Union*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 97801922897343. 600s.
  34. HILL, CH., SMITH, M., VANHOONACKER, S. 2023. *The European Union in World Politics: An Historical Overview*. In *International Relations and the European Union*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 97801922897343. 600s.

-
35. History. 2025. OSCE. [online]. 2020 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.osce.org/who/87>
  36. HOFREITER, Ladislav; BREZINA Daniel. Bezpečnosť, bezpečnostná politika a bezpečnostný systém. . Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2023. ISBN 978-80-8040-657-8.
  37. HOLSTI, K. J . 1994. International Politics: A Framework for Analysis. Pearson College Div, 7 th edition. ISBN 13 : 978-0130977756. 432 s.
  38. HOLSTI, K. J. 1996. The state, the war, the state of war. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 052571138.
  39. Hybrid threats. 2025. [online]. Council of the EU. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/hybrid-threats/>
  40. Chair of the Military Committee. 2025. [online]. NATO [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49152.htm
  41. International Military Staff. 2022. [online].NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/69463.htm>
  42. IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2025. *Hybridné brožby: Bezpečnostná výzva pre demokratické spoločnosti*. Praha: Leges, 2025. 226 s. ISBN 978-80-7502-823-5.
  43. Joint Declaration on EU-NATO Cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. 2023. [online].NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_210549.htm
  44. JURČÁK, V. a kol. 2020. Teoretické prístupy k skúmaniu bezpečnosti. Ostrava: KEY Publishing, s.r.o.. ISBN 978-80-7418-358-4. 134s.
  45. KARLAS, J. 2015. *Mezinárodní organizace: Systémy spolupráce mezi státy*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-7419-179-4.
  46. KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2013. ISBN 978-80-557-0573-6
  47. KLUČKA, J. Medzinárodné právo verejné. 2008. ISBN 978-80-8078-219-1
  48. KREJČÍ, O. 2021 Mezinárodní politika. Praha: Ekopress. ISBN 9788087865637
  49. KULAŠÍK, P. a kol. 2002. *Slovník bezpečnostných vzťahov*. Bratislava: Smaragd pedagogické nakladateľstvo, s. r. o. 2002. ISBN 80-89063-08-X. 270 s.
  50. KUSÁ, D. 2018. Riešenie konfliktov od tradičných po konflikty identity. Bratislava: Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií. ISBN 978-80-971827-3-1. 132 s.

-
51. LASICOVÁ, J. 2006. Bezpečnosť. Bezpečnostná agenda súčasnosti. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 2006. ISBN 80-8083-352-4.162 s.
  52. LASICOVÁ, J. 2006. Bezpečnosť. Bezpečnostná agenda súčasnosti. FPVMV UMB Banská Bystrica, 2006. ISBN 80-8083-352-4.
  53. LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. Bezpečnosť ako kategória. Bratislava: Slovenská akadémia vied. ISBN 978-80-224-1284-1. 263s
  54. Loloci, L. 2016. *The Highlights of NATO Parliamentary Assembly in Tirana- Defense, Stability & Cooperation* [online].NATO Association of Canada. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://natoassociation.ca/the-highlights-of-nato-parliamentary-assembly-in-tirana-defense-stability-cooperation/>
  55. LORENZ, W. 2022. *NATO Madrid Summit: a Response to Russia's Revisionism*. [online]. The Polish Institute of International Affairs. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z:<https://www.pism.pl/publications/nato-madrid-summit-a-response-to-russias-revisionism>
  56. LUEBERING, J.E. 2025. Mutual Assured Destruction. [online]. Britannica. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/mutual-assured-destruction>
  57. LYLE, A., ROULE, C. 2014. *NATO Committee Enhances Focus, Integration for Future*. [online].Defense Visual Information Distribution Service. Departement of War. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z:<https://www.dvidshub.net/news/505216/nato-committee-enhances-focus-integration-future>
  58. MARRONE, A. 2025. The Mediterranean Dialogue. In *The Oxford Handbook of NATO*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780191885938.
  59. MASTERS, J. 2025. *What Is NATO?*. [online]. Council on Foreign Relations. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/background/what-nato>
  60. MCNEIL, S. 2025. *EU plans new economic pressure and sanctions on Israel as Gaza war escalates*. 2025. [online]. AP News. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/eu-israel-sanctions-tariffs-gaza-war-94aa802ef07e2483b06724800c5c0238>
  61. MICHEL, L. 2024. *NATO decision-making: Is the "consensus rule" still fit for purpose?*. [online]. Northern European and Transatlantic Security (NOTS). [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%208507>
  62. Ministerial Council. 2017. Report To The Ministerial Council On Strengthening The Legal Framework Of The Osce In 2017. 2025. OSCE. [online]. 2022 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z <https://www.osce.org/files/f/documents/0/3/361771.pdf>
  63. MYRONIUK, A., YEGOSHYNA V. 2025. EU Shell-Production Capacity, Supplies To Ukraine Fall Far Short Of Promises. [online]. Radio Free Europe. Radio Liberty. [cit. 2025-10-09].

-
- Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/ukraine-weapons-shells-european-union-eu-war-russia-investigation/33025300.html>
64. NATO Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2025). 2025. [online]. NATO Public Diplomacy Division. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2025/8/pdf/250827-def-exp-2025-en.pdf
  65. *NATO 2022 Strategic Concept*. 2022. [online]. Association of Accredited Public Policy Advocates to the European Union. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.aalep.eu/nato-2022-strategic-concept>
  66. NATO Secretary General. 2024. [online]. NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.nato.int/en/about-us/organization/nato-structure/nato-secretary-general>
  67. NATO 2022 Strategic Concept. 2023. [online]. NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept>
  68. NATO 2022 Strategic Concepts. 2022. [online]. NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts>
  69. NATO and UN conclude updated Joint Declaration on cooperation. 2025. [online]. NATO [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_160002.htm
  70. NATO Association in Canada. 2017. What is NATO Summit? [online]. NAOC. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://natoassociation.ca/what-is-a-nato-summit/>
  71. NATO Enlargement: The future of the Open-Door Policy. 2023 [online]. GLOBSEC. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/nato-enlargement-future-open-door-policy>
  72. NATO Summits. 2025. Introduction to NATO. [online]. NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato/nato-summits>
  73. NATO's Strategic Concept. 2022. [online]. MEPO Forum. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://mepoforum.sk/medzinarodne-organizacie/nato/strategicka-koncepcia-nato-2022/>
  74. NEČAS, P. UŠIAK, J. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 167s. ISBN 978-80-8040-401-7
  75. North Atlantic Treaty Organization (NATO). 2025. [online]. Chatham House – International Affairs Think Tank. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/topics/north-atlantic-treaty-organization-nato>

-
76. North Atlantic Treaty Organization. 2025. [online]. Permanent Delegation of the Czech Republic to NATO in Brussels. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/nato.brussels/en/nato/north_atlantic_treaty_organization.html
  77. Nuclear Planning Group (NPG). 2022. [online].NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm
  78. NYE, J.S. 2005. *Soft Power*. United States: Public Affairs. ISBN 9781586483067. 208 s.
  79. NYE, J.S. 2009. Get Smart: Combining Hard and Soft Power. In *Foreign Relations*. Vol. 88, No. 4. s. 160-163. [online]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20699631>
  80. OHANJANYAN,M., DEEN, B., PUCEK, K. 2025. *Neither secure nor co-operative? The potential futures of the OSCE*. [online]. 2020 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.clingendael.org/publication/neither-secure-nor-co-operative-potential-futures-osce>
  81. OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (closed). 2025. OSCE. [online]. 2022 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine-closed>
  82. PARLAMIS, J. 2025. Meaningful UN Security Council Reform Requires Aligning Principles and Practices [online] Geneva Centre for Security Policy[cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.gcsp.ch/sites/default/files/2025-02/In%20Focus_Jennifer%20Parlamis_Final_.pdf
  83. Permanent Council. 2025. OSCE. [online]. 2020 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.osce.org/permanent-council>
  84. Security Council Data – Vetoes Since 1946. 2025. Peace Security Data Hub [online]. 2025 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://psdata.un.org/dataset/DPPA-SCVETOES>
  85. Political and Security Committee (PSC). 2025. [online]. The Council of the EU [cit. 2025-10-09]. Dostupné z:<https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/>
  86. Politický a bezpečnostný výbor (PBV). 2025. [online]. Eur -lex. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/SK/legal-content/glossary/political-and-security-committee-psc.html>
  87. PUGH, M. 2023. Peace Operations. In *Security Studies. An Introduction*.New York: Routledge. ISBN 978-1-003-24782-1.
  88. Rada Európskej únie. 2025. Eur-lex. [online]. 2025 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/SK/legal-content/glossary/council-of-the-european-union.html>
  89. Regulation of the European Parliament and of the Council on establishing the Act in Support of Ammunition Production. 2025. [online]. European Parliament. [cit. 2025-10-09]. Dostupné

z:[https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-act-in-support-of-ammunition-procurement-\(asap\)](https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-act-in-support-of-ammunition-procurement-(asap))

90. Relations with the United Nations. 2023. [online].NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50321.htm
91. ROSEN, N. 2013. How Are Multinational NATO Operations Responsible for International Humanitarian Law Violations. [online]. In *The Fletcher Forum of World Affairs*. Vol. 37. Association of Accredited Public Policy Advocates to the European Union. [cit. 2025-10-09].Dostupné z: <https://fletcherforum.squarespace.com/s/Rosen-FA.pdf>
92. RUSSEL, M. 2021. *The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). A pillar of the European security order*. [online]. European Parliamentary Research Service. 2021 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/696190/EPRS_BRI\(2021\)696190_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/696190/EPRS_BRI(2021)696190_EN.pdf)
93. RUTIGLIANO, S. 2023. *Ukraine Conflict's Impact on European Defence and Permanent Structured Cooperation (PESCO)*. [online]. European Papers. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.europeanpapers.eu/europeanforum/ukraine-conflicts-impact-european-defence-and-permanent-structured-cooperation-pesco>
94. SAGAN, S.D. 1996-1997. Why do states build nuclear weapons? Three models in search of bomb. In *International Security*. Vol 21, No 3. s. 54-86. [online].Masarykova univerzita. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/fss/jaro2006/MVZ165/um/Sagan.pdf>
95. SCAZZIERI, L. 2025. *Towards an EU 'defence union'?*. [online]. Centre for European Reform. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.cer.eu/publications/archive/policy-brief/2025/towards-eu-defence-union>
96. SCHELLING, T.C. 2009. A world without nuclear weapons? In *Daedalus Fall*. Vol. 138 Number 4. [online].American Academy of Arts and Sciences.. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.amacad.org/sites/default/files/daedalus/downloads/Fa2009_On-the-Global-Nuclear-Future-1.pdf
97. SIMONET, L. 2017. The OSCE and NATO: Side by Side in a Turbulent World. In: *IFSH (ed.), OSCE Yearbook 2017. Baden-Baden 2018, pp. 279-313*. [online]. 2020 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.ifsh.de/file/publication/OSCE_Yearbook_en/2017/Simonet-en.pdf
98. SING SIDHU, W.P. D. 2023. *The Nuclear Disarmament and Non-Proliferation Regime*. In *Security Studies. An Introduction*.New York: Routledge. ISBN 978-1-003-24782-1.
99. SPERLING, J., WEBBER, M. 2025. *Understanding NATO*. In *The Oxford Handbook of NATO*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780191885938.

-
100. Spoločná bezpečnostná a obranná politika (SBOP). 2025. [online]. Eur-lex. 2025 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:european_security_defence_policy
  101. Statement by the High Representative on behalf of the European Union on the attacks against Israel. 2025. [online]. Council of the EU. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/07/statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-attacks-against-israel/>
  102. Strategic Communication. 2025. *EU Peace, Security and Defence*. [online]. The Diplomatic Service of the European Union. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-peace-security-and-defence_en
  103. STRAUS, I. 2023. *As NATO grows, it needs new ways to expedite its decisions*. [online]. Atlantic Council [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/as-nato-grows-it-needs-new-ways-to-expedite-its-decisions/>
  104. SWICORD, E. 2022. *NATO's New Strategic Concept: What it is and Why it Matters*. [online]. NTI. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.nti.org/risky-business/natos-new-strategic-concept-what-it-is-and-why-it-matters/>
  105. TARDY, T. 2022. *NATO's New Strategic Concept*. [online]. NATO Defense College. NDC Research Papers Series. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/autres/2022/NDC_RP_25.pdf
  106. The consultation process and Article 4. 2024. [online]. NATO. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49187.htm
  107. The decision-making process under the second pillar. [online]. Eur -lex. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:l33245>
  108. The European Defence Fund in detail. 2025. [online]. European Commission. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf-official-webpage-european-commission_en
  109. The European Union's Common Foreign and Security Policy. 2025. Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación. [online]. 2025 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.exteriores.gob.es/en/PoliticaExterior/Paginas/PoliticaExteriorSeguridadComunUE.aspx>
  110. The NATO PA Explained. 2025. [online]. Nato Parliamentary Assembly. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.nato-pa.int/content/nato-pa-explained>

-
111. Timeline - European Peace Facility. 2025. [online]. Council of the EU. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/timeline-european-peace-facility/>
  112. TRAUGUT, L.G. 2016. *Is consensus still necessary within NATO*. [online].NDC Research Report Nato Defense Coolege. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/NDC-Is%20Consensus%20Still%20Necessary%20within%20NATO.pdf>
  113. Treaty Collection. 2025. [online].United Nations Depository of Treaties. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://treaties.un.org>
  114. U.S. Mission to the North Atlantic Treaty Organization. 2024. [online]. NATO US Mission. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://nato.usmission.gov/u-s-mission-to-nato/>
  115. Úloha Európskeho parlamentu v oblasti vonkajších politík. 2025. [online]. Európsky parlament. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/sk/parliaments-powers/external-policies>
  116. UN NATO Joint Declaration on UN & NATO Secretariat Cooperation. 2008. [online].International Peace Institute. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2010/12/pdfs_un_nato_jointdeclaration_lisbon2010.pdf
  117. Unanimity – Consilium. 2025 [online]. Eur -lex. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/voting-system/unanimity/>
  118. UŠIAK, J. 2020. *Bezpečnostná politika Slovenskej republiky a vybrané bezpečnostné dokumenty*. Banská Bystrica: Belianum. 2020. ISBN 978-80-557-1795-1. 266s.
  119. UŠIAK, J. 2013 *Security and strategic culture of the Visegrad group countries*. Banská Bystrica, Slovensko: Univerzita Mateja Bela. ISBN 978- 80-557-0515
  120. VALUCH, J., RIŠOVÁ, M., SEMAN, R. 2011. *Právo medzinárodných organizácií*. Praha: C.H.Beck. ISBN 978-80-7400-368-4.
  121. VERHELST, A. 2022. *How NATO Decisions are Made: NATO Consensus and the Autonomy of Member States Explained*. [online]. Leuven Centre for Global Governance Studies. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: https://ghum.kuleuven.be/ggs/publications/WP230_Verhelst_Nato_Decision_Making
  122. Vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. [online]. Eur -lex. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/SK/legal-content/glossary/high-representative-of-the-union-for-foreign-affairs-and-security-policy.html>
  123. Wagner Group: Council adds 11 individuals and 7 entities to EU sanctions lists. 2025 [online]. Council of the EU. [cit. 2025-10-09]. Dostupné z:

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/25/wagner-group-council-adds-11-individuals-and-7-entities-to-eu-sanctions-lists/>

124. WAISOVÁ, Š. 2008. *Mezinárodní organizace a režimy*. Praha: Nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 9788073801090
125. WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Aleš Čeněk. ISBN 9788073803391. 256 s.
126. WEISS, T. G., ZACH, D. 2023. The United Nations. In *Security Studies. An Introduction*. New York: Routledge. ISBN 978-1-003-24782-1.
127. What does the Secretary-General of NATO do?. [online]. Government of the Netherlands [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.government.nl/topics/nato/question-and-answer/what-does-the-secretary-general-of-nato-do>
128. What is the human dimension?. 2025. OSCE. [online]. 2022 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z <https://www.osce.org/odihr/what-is-the-human-dimension>
129. Who we are. 2025. OSCE. [online]. 2020 [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.osce.org/whatistheosce>
130. WILLIAMS, P.D., BELLAMY, A.J. 2021. New Jersey: John Wiley & Sons. ISBN: 978-0-745-68672-1. 496 s.
131. WOLFF, G. B., STEINBACH, A., Zettelmeyer, J. 2025. *The governance and funding of European rearmament* [online]. Bruegel [cit. 2025-10-09]. Dostupné z: <https://www.bruegel.org/policy-brief/governance-and-funding-european-rearmament>
132. WOOD, M., STHOEGER, E. 2022. The Security Council and Measures Not Involving the Use of Force. In *The UN Security Council and International Law*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9781108692373.
133. YOST., D.S. 2025. Nuclear Deterrence. In *The Oxford Handbook of NATO*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780191885938.
134. ŽÍDEK, Rudolf; CIBÁKOVÁ, Silvia. *Bezpečnost' státu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2009. ISBN 978-80-8040-375-1.

Vybrané kapitoly z diplomacie a medzinárodnej bezpečnosti
Učebnica pre vysoké školy

Autori: doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc.
Mgr. Katarína Miňová, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2025
Počet strán: 217
Rozsah: 15, 16 AH
Vydanie: prvé

<https://doi.org/10.33542/VKD-0497-2>
ISBN 978-80-574-0497-2

